T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇU (TCK m. 184)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mesut LAÇİN
1600004979

Anabilim Dalı:Kamu Hukuku
Program :Kamu Hukuku

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Efser ERDEN TÜTÜNCÜ

Ocak 2021

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇU (TCK m.184)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mesut LAÇİN
1600004979

Anabilim Dalı:Kamu Hukuku
Program :Kamu Hukuku

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Efser ERDEN TÜTÜNCÜ

Tez Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Esra ALAN AKCAN
Tez Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Aytaç ÖZELÇİ

Ocak 2021

T.C.
KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım bu çalışmada literatür araştırması yapılmıştır. Tez ağırlıklı olarak kitap ve tezlerden yararlanılarak hazırlanmıştır. Yüksek lisans tez çalışmam süresince bilgi ve desteklerini esirgemeyen ve her konuda beni yönlendiren sayın danışmanım **Dr. Öğr. Üyesi Efser ERDEN TÜTÜNCÜ'**ye teşekkür ederim.

25/01/2021
Mesut LAÇİN

ÖZET

İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇU (TCK m. 184)

Mesut LAÇİN

T.C.

KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Ocak 2021, 150 sayfa

Teknolojinin ve sanayileşmenin gelişmesi, nüfus artışı gibi nedenlerden dolayı çevre kaynaklarının tüketimi hızlanmış, çevrenin dengesi bozulmuş ve böylece çevresel sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Zamanla artan bu sorunlar insan yaşamını tehdit eder hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak çevreye karşı suçlar düzenlenmeye başlamıştır. Bu kapsamda Türk Ceza Kanunu'nda da çevreye karşı suçlar düzenlenmiştir. Çalışma konusunu çevreye karşı suçlardan olan imar kirliliğine neden olma suçu oluşturmaktadır.

5237 sayılı TCK yürürlüğe girene kadar kabahat olarak düzenlenen ruhsatsız yapılaşma, yeni TCK ile ilk defa suç olarak düzenlenmiştir. Maddede ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapmak, ruhsatsız bina dolayısıyla başlatılan şantiyelere su, telefon ve elektrik bağlanmasına müsaade etmek ve ruhsatsız binalarda sınai faaliyete müsaade etmek suç olarak düzenlenmiştir.

Çalışmada öncelikle çevreye karşı suçlarla korunan hukuki değere ilişkin tartışmalara yer verilerek çevre hakkının kapsamı ve mülkiyet hakkı ve konut hakkı ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Avrupa Birliği ve çeşitli ülke düzenlemelerinde çevrenin korunması ve imar kirliliğine neden olma suçunun tarihçesi verildikten sonra çevrenin ceza hukuku ile korunması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Çevreye karşı fiillerin ceza hukukuna başvurulmadan önce idare hukuku kuralları ile korunduğundan çevreye karşı suçların idare hukukuna bağlılık sorunu kanunilik ilkesi ışığında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler:İmar Kirliliği, Çevre Hakkı, TCK m.184.

ABSTRACT

THE CRIME OF CAUSING THE ZONING POLLUTION (TCC m. 184)

Mesut LAÇİN

REPUBLIC OF TURKEY

KÜLTÜR UNIVERSITY

GRADUATE EDUCATION INSTITUTE

MASTER PROGRAM WITH PUBLİC LAW THESIS

January 2021, 150 page

The consumption of environmental resources has accelerated due to the development of technology and industrialization and population growth, the balance of the environment has deteriorated and thus environmental problems have started to emerge. These problems increasing over time have become threatening human life. As a result, crimes against the environment have begun to be organized. In this context, crimes against the environment have been regulated in the Turkish Criminal Code. The subject of the study is the crime of causing environmental pollution, which is one of the crimes against the environment.

Unlicensed construction, which was organized as a misdemeanor until the TCC numbered 5237 came into force, was organized as a crime for the first time with the new TCC. It is a crime to construct an unlicensed or illegal building in the article, to allow water, telephone and electricity to be connected to the construction sites started due to an unlicensed building and to permit industrial activities in unlicensed buildings.

In the study, first of all, discussions on the legal value protected by crimes against the environment are included, and the scope of the environmental right and its relationship with the right to property and housing right have been evaluated. Since acts against the environment were protected by administrative law rules before the criminal law was applied, the problem of adherence to the administrative law of crimes against the environment was examined in the light of the principle of legality.

Key Words: Zoning Pollution, Right to Environment, TCC 184.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**
ÖZET ..... **ii**
ABSTRACT ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **iv**
KISALTMALAR ..... **vi**
GİRİŞ **1**
1. İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇUNUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ **4**
1.1. ÇEVRE HAKKI **4**
1.1.1. Çevre hakkının gelişimi **6**
1.1.2. Çevre hakkının niteliği **10**
1.2. ÇEVRE HAKKININ MÜLKİYET HAKKI VE KONUT HAKKI İLE İLİŞKİSİ **11**
1.2.1. Çevre hakkının mülkiyet hakkı ile ilişkisi **11**
1.2.2. Çevre hakkının konut hakkı ile ilişkisi **17**
1.3. İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇUNUN TARİHÇESİ **18**
1.4. AVRUPA BİRLİĞİ VE ÇEŞİTLİ ÜLKE DÜZENLEMELERİ **24**
1.4.1. Avrupa Birliği mevzuatı çerçevesinde çevrenin korunması **24**
1.4.2. İtalya **29**
1.4.3. Almanya **38**
1.4.4. Rusya **46**
1.4.5. Amerika Birleşik Devletleri **50**
2. İMAR KİRLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇUNUN UNSURLARI **54**
2.1. İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇUNUN KORUDUĞU HUKUKSAL YARAR **54**
2.1.1. Korunan hukuki değer kavramı **58**
2.1.2. Çevreye karşı işlenen suçlarda korunan hukuki değer **60**
2.1.3. İmar kirliliğine neden olma suçu ile korunan hukuki değer **64**
2.2. SUÇUN MADDİ UNSURLARI **68**
2.2.1. İmar kirliliğine neden olma suçunun konusu **69**
2.2.1.1. İmar kavramı ve imar planları **70**
2.2.1.2. İmar planlarında değişiklik **75**

2.2.1.3. Yapı kavramı 80
2.2.1.4. Bina kavramı 80
2.2.1.5. Şantiye kavramı 86
2.2.1.6. Yapı ruhsatı 86
2.2.1.7. Sınai faaliyet 89
2.2.1.8. Yapı kullanma izni 90
2.2.2. Fail ve mağdur 91
2.2.2.1. Fail 91
2.2.2.2. Mağdur 97
2.2.3. Hareket 97
2.2.3.1. Yapı ruhsatı almaksızın ya da ruhsata aykırı bina yapma/yaptırma (TCK m.184/1) 97
2.2.3.2. Yapı ruhsatı olmadan başlatılan şantiyelere elektrik su ve telefon bağlanmasına müsaade etme (TCK m.184/2) 106
2.2.3.3. Yapı kullanma izni alınmadan yapılan binalara herhangi bir sınai faaliyette bulunmaya müsaade etme (TCK m.184/3) 110
2.2.4. Netice 112
2.3. MANEVİ UNSUR 113
2.4. HUKUKA AYKIRILIK UNSURU 115
2.5. SUÇ VE CEZAYA ETKİ EDEN NEDENLER 116
2.6. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ 116
2.6.1. Teşebbüs 116
2.6.2. İştirak 119
2.6.3. İçtima 119
2.7. ONARICI ADALET VE ETKİN PİŞMANLIK 128
2.8. MUHAKEMEYE İLİŞKİN KURALLAR 132
2.9. ZAMANAŞIMI 132
2.10. İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇUNUN ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI 132
2.11. YAPTIRIM 134
SONUÇ 136
KAYNAKÇA 142

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

AbfG : Abfallgesetz

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AtG : Atomgesetz

AY : Anayasa

AYM : Anayasa Mahkemesi

BauGB : Baugesetzbuch

BDDK : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BelK : Belediye Kanunu

BGB : Bürgerliches Gesetzbuch

BImmSchG : Bundesimmissionsschutzgesetz

BK : Borçlar Kanunu

BM : Birleşmiş Milletler

BŞB : Büyükşehir Belediyesi

CMK : Ceza Muhakemesi Kanunu

ÇED : Çevresel Etki Değerlendirmesi

ÇH : Çevre Hukuku

ÇK : Çevre Kanunu

FCK : Fransız Ceza Kanunu

Hrsg : Herausgegeben

HAGB : Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması

GenTG : Gentechnikgesetz

İCK : İtalyan Ceza Kanunu

İK : İmar Kanunu

KHK : Kanun Hükmünde Kararname

KrWG : Kreislaufwirtschaftsgesetz

m. : Madde

MPYY : Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği

StGB : Strafgesetzbuch

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK : Türk Ceza Kanunu

TFEU **:** The Treaty On The Functioning Of The European Union

TKM **:** Türk Kanunu Medenisi

TMK **:** Türk Medeni Kanunu

UGB **:** Umweltgesetzbuch

UmwHG **:** Umwelthaftungsgesetz

UNEP **:** Birleşmiş Milletler Çevre Programı

UVPG **:** Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung

WHG **:**Wasserhaushaltsgesetz

GİRİŞ

Çevrenin korunması bakımından 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanun'unun Özel Hükümlerin yer aldığı ikinci kitabının Topluma Karşı Suçlar başlıklı üçüncü kısmının ikinci bölümünde Çevreye Karşı Suçlar düzenlenmiştir[1]. Özellikle Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde yapılan ceza hukuku reformu kapsamında Avrupa Birliği'nin 2003/80/JHA sayılı "Çevrenin Ceza Hukuku Yoluyla Korunması Hakkında Çerçeve Kararı" ile uyumlu bir şekilde çevreye karşı işlenen suçlara yer verilmesi TCK'nın günümüzde geldiği noktayı göstermesi bakımından önemlidir[2].

TCK'nın Çevreye Karşı Suçlar başlıklı bölümü; 181'inci maddesinde yer alan Çevrenin Kasten Kirletilmesi, 182'nci maddesinde yer alan Çevrenin Taksirle Kirletilmesi, 183'üncü maddesinde yer alan Gürültü Kirliliğine Neden Olma ve 184'üncü maddesinde yer alan İmar Kirliliğine Neden Olma suçlarından oluşmaktadır. Çalışma konusunu bu bölümde yer alan İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu oluşturmaktadır[3].

Sanayileşmenin artması ile çevre sorunları da artış göstermiş ve bu artışın sonucu olarak insanlarda, çevrenin korunmasına yönelik düşünce harekete geçmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkelerin kalkınmayı ön plana çıkaran politikaları neticesinde sanayi tesislerinin sayısı ve ve sanayi tesislerindeki üretim, hızla artmıştır. Bu artış, çevrenin yaşanılabilir olmaktan çıkmasına ve çevreye yönelik politikaların tartışılır hale gelmesine neden olmuştur. Tartışmalar, 1960'lardan sonra hem düşünce dünyasında hem de toplumsal hayatta mevcut gelişmelere tepki olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır[4]. Bu tepkilerin ve tartışmaların sonucunda, 1972 yılında Stockholm'de Çevre Konferansı toplanmış ve toplantı sonunda bir deklarasyon yayınlanarak çevrenin korunmasının hem insanlığın hem de hükümetlerin görevi olduğu vurgulanmıştır[5].

Çevre sorunlarının artması karşısında gelişen çevre bilinci gerek ulusal mecrada gerekse uluslararası alanda çözüm bulunmasını zorunlu kılmıştır. Böylelikle birçok ulusal ve uluslararası çalışma yapılmış, çeşitli konferanslar düzenlenmiştir. Ülkemizde de bu

---

[1]Ali Parlar ve Muzaffer Hatipoğlu, ***Açıklamalı-Yeni İçtihatlarla 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu***,3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010, s.2875.
[2] CPS, ***Çevre Hakkında AB Müktesebat Rehberi,*** Corporate and Public Strategy Advisory Group, 2012.
[3]Abdulbaki Giyik, İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu, ***TBB Dergisi***, Sayı:134, 2018, s.71-114.
[4]Kemal Görmez, ***Türkiye'de Çevre Politikaları***, Ankara: Gazi Büro, 1991, s.57.
[5]Görmez, a.g.e., s.59.

gelişmelere kayıtsız kalınmamış ve çevrenin korunmasına yönelik tartışmalar yapılarak çeşitli kanuni düzenlemeler gündeme gelmiştir.

Çevre sorunlarının yanı sıra son iki yüzyılın en önemli sorunlarından biri olan kentleşme, teknolojik gelişmelerin insanların topraktan kopmasına ve şehirlere göç etmesine neden olması sonucu, planlanamaz hale gelmiştir. 19. yüzyılda en hızlı dönemini yaşayan kentleşme hareketi, ülkemizde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ivme kazanmıştır. Bu hızla birlikte, şehirlerin nüfus sayısı artmış, barınma ihtiyacı ve dolayısıyla da konut talebi karşılanamaz bir sorun olmuştur[6].

Sayıştay tarafından yayınlanan "Büyükşehirlerde Altyapı Faaliyetlerinin Koordinasyonu" konulu Performans Raporu'na göre, *"BŞB'lerin çoğunda %50'yi aşan oranlarda kaçak yapılaşma mevcuttur. Kaçak yapı oranları, İstanbul'da %70, Ankara'da %30-40, İzmir'de %60 olarak ifade edilmektedir. Üstelik bu oranlar, kesin veriler olmayıp yetkililerin tahminlerini yansıtmaktadır"*[7]. Rapordan da anlaşılacağı üzere, yerleşim yerlerinde planlı yapılaşmadan ziyade, yapılaşmadan sonra planlamalar yapılmakta, bireylerin kentsel çevreleri plansız yapılaşma nedeniyle bozulmaktadır. Bu durum raporun 40 ve 41'inci sayfalarında şu şekilde tespit edilmiştir:

"BŞB'lerde, ilk önce plana aykırı veya plansız yapılaşma olmakta, bu alanlara altyapı hizmetleri daha sonra götürülmektedir. Plan çalışmaları sonrasında bölgede, hâlihazır durumun değişmesi ve yapılaşmada yoğunluk artışı olması sonucu, altyapı tesisleri yetersiz kalmakta ve ekonomik ömrü dolmadan bu tesislerin yenilenmesi gerekmektedir. Kentin nasıl ve hangi yönde gelişmesi gerektiğini belirlemesi gereken imar planları, çoğu yerde fiili duruma ayak uydurmak zorunda kalmaktadır. Bu da kaçınılmaz olarak, altyapı kurumlarının yatırımlarını kısa dönemli ihtiyaçlara yönlendirmesine, tesislerini farklı zamanlarda ve birbirinden bağımsız kurmalarına yol açmaktadır"[8].

İmar düzenlemeleri, çevrenin düzenlenmesi ve korunması veya geliştirilmesine yönelik diğer düzenlemelere göre hayatımız açısından farklı bir konumdadır. Zira günlük hayatımızın geçtiği her yerde imar düzenlemelerinin izini görebiliriz. Çalıştığımız

---

[6] Kemal Kartal, ***Kentleşme ve İnsan***, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1978, s.4.

[7] Sayıştay, Büyükşehir Belediyelerinde Altyapı Faaliyetlerinin Koordinasyonu, Ulaşılabilir URL: https://www.sayistay.gov.tr/tr/?p=2&ContentID=395**(Erişim Tarihi: 28.12.2020)**

[8]Sayıştay, Büyükşehir Belediyelerinde Altyapı Faaliyetlerinin Koordinasyonu, Ulaşılabilir URL: https://www.sayistay.gov.tr/tr/?p=2&ContentID=395**(Erişim Tarihi: 28.12.2020)**

binalar, yaşadığımız ev, caddeler, sokaklar, parklar hepsi imar planlaması sonucu şekillenmektedir. Parkın yeri, evlerin kat sayısı, caddelerin genişliği imar planlarıyla belirlenmektedir. İmar planları bu yönüyle çevreyle sıkı bir ilişki içerisindedir[9]. Doğanın hangi kısmının yerleşim alanı olarak kullanılacağı, hangi kısmının yeşil alan olarak muhafaza edileceği gibi hususlar da imar planlarında yer almaktadır. Dolayısıyla imar düzenlemeleri aynı zamanda çevreden yararlanmayı da düzenlemektedir[10].

Çevrenin hukuki araçlarla korunması ise artık genel kabul gören bir konudur. Bu kapsamda, 5237 sayılı TCK'da düzenlenen Çevreye Karşı Suçlar arasında yer alan İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu çalışma konusu olarak belirlenmiştir[11].

Bu araştırmada konu yalnızca imar kirliliğine neden olma suçu olarak belirlenmiş ve Türk Ceza Kanun'u madde 184'e göre incelenmiştir. Bu kapsamda çalışma belirtildiği gibi yalnızca madde 184 kapsamında incelenmiştir. Araştırmada yöntem olarak tarama metodu uygulanmıştır. Bu kapsamda konu ile ilgili makale, yayın, kitap, tez ve içtihatlar incelenerek çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmıştır. Araştırmada imar affı ya da deprem konuları işlenmemiştir. Çünkü bu konular başlı başına bir tez konusu olması sebebi ile farklı araştırmacılara öneri olarak sunulabilir.

[9]Elizabeth Fisher, Bettina Lange ve Eloise Scotford, ***Environmental Law***, Text, Cases And Materials, Oxford University Press, 2013, s.786.
[10]Ilgın Özkaya Özlüer, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği Işığında İmar Planlarında Yetki Sorunu, ***AÜHFD***, Sayı:64, Cilt:2, 2015, s.435-457.
[11] Ozan Taşkın, Maddi ve Muhakeme Boyutuyla Çevre Ceza Hukukuna Dair Bazı Tespitler/Kısmi Öneriler,***Journal of Penal Law and Criminology***, Sayı:3, Cilt:1, 2015, s.119-166.

1. İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇUNUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. ÇEVRE HAKKI

İnsanlık tarihi boyunca çevre ve insan mücadelesi devam etmiştir. İnsanlar, doğaya hükmetme çabası içerisinde, doğa ise bu çabanın yersiz olduğunu, kendi doğal dengesi içerisinde kalması gerektiğini ispat etme gayretindedir. Bilgi birikimi ve teknik gelişmelere paralel olarak insanlar, doğaya hakim olmaya çalışmış ve hatta hakim olduğunu düşünmeye başlamışlardır. Bunun sonucu olarak doğadan faydalanma giderek artmış ve sömürü noktasına gelmiştir. Ancak bu süreçte insanlar, çevreye verdiği zararın farkında değillerdir. 20. yüzyıl ile insanlık artık çevreye verdiği zararın farkına varmaya başlamış ve çevreyle iç içe yaşama zorunluluğunun verdiği baskı nedeniyle de artık çevreye hükmetme değil, çevreyi koruma ihtiyacı hissetmiştir[12]. Özellikle büyük çevre felaketleri sonrasında çevreye olan yaklaşım insan merkezli olmaktan çıkmış çevre merkezli olmaya başlamıştır[13].

Çevre hakkının insan hakları içerisindeki yerini tayin edebilmek amacıyla insan hakları tarihçesine baktığımız zaman, insan haklarının geçmişinin çok eski tarihlere dayanmasına rağmen, yazılı hukuk metinlerinde yer almasının o kadar eski olmayıp, iki yüzyılı aşkın bir süreye dayandığını görmekteyiz. Çevre hakkı ise bu kadar dahi eskiye dayanmamaktadır. Çevre hakkı, 1970'lerden itibaren metinlerde yer almaya başlamıştır[14]. İnsanlığın varlığını tehdit eden çevresel problemler var olduğu sürece, çevre hakkının varlığı ve gelişimi devam edecektir. Hatta gelecek yüzyıllarda insanoğlunun varlığını sürdürebilmesinin çevre hakkının gelişmesi ve güvence altına alınmasıyla mümkün olacağı ileri sürülmektedir[15].

Çevre hakkı üçüncü kuşak haklar olan dayanışma haklarındandır[16]. Dayanışma haklarının doğuşu; sanayi alanındaki gelişmeler, teknoloji ve bilimde kaydedilen ilerlemeler neticesinde ortaya çıkan sorunlar sonucu olmuştur. Özellikle nükleer enerji kullanımı ile başlayan ve sınırsız bir tüketim ile denetimsiz sınai büyümenin getirmiş olduğu problemler, bireylerin hayatta kalma sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Bu

[12]Burhan Kuzu, ***Sağlıklı ve Dengeli Bir Çevrede Yaşama Hakkının Gelişim Süreci***, İÜHFM, 1997, s.143-152.
[13] Kuzu, a.g.e., s.145.
[14]İbrahim Kaboğlu, ***Çevre Hakkı***, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 1996, s.9.
[15] Kaboğlu, a.g.e., s.9.
[16]Mahmut Güler, Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım, ***Ankara SBF***, Sayı:66, Cilt:1, 2011, s.49-71.

sorunların ortaya çıkmasıyla birey merkezli haklardan toplumsal merkezli haklara geçilmiştir. Bu geçiş hukuk metinlerine BM tarafından 1968 yılında Tahran'da toplanan İnsan Hakları Uluslararası Konferansı'nda kabul edilen Tahran Bildirgesi ile yansımaya başlamıştır[17]. Çevre hakkının ilk defa yer aldığı uluslar üstü metin ise 1972 tarihli Stockholm Bildirgesi'dir[18].

Çevre hakkı, mevzuatımızda başta Anayasa'nın 56. maddesi olmak üzere 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda korunmakta ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda çevre hakkının ihlaline ilişkin fiiller cezalandırılmaktadır. Anayasa'nın 56. maddesine göre "*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir".* Çevre Kanunu madde 1'de kanunun amacı, *"bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır"* şeklinde belirlenmiştir. Aynı husus 5237 sayılı TCK'nın 1. maddesinde, *"Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir"* şeklinde vurgulanmıştır. Çevre hakkının korunduğu mevzuat hükümleri anılanlarla sınırlı değildir. Bu kapsamda 3194 sayılı İmar Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 775 sayılı Gecekondu Kanunu, 6831 sayılı Orman Kanunu, 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu, 5312 sayılı Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Zararların Tazmini Esaslarına Dair Kanun, 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu, 5543 sayılı İskan Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 4728 sayılı Yapı Denetimi Kanunu, 4342 sayılı Mera Kanunu,3213 sayılı Maden Kanunu ve 442 sayılı Köy Kanunu ile birlikte ismini burda zikretmediğimiz bir çok kanun sayılabilir. Ayrıca bu kanunlara dayanılarak çıkarılan yönetmelikler de çevre hakkının korunması ve kullanılmasına ilişkin kurallar içermektedir.

[17] Kaboğlu, a.g.e., s.11-12.
[18]Bülent Algan, ***Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2007, s.54.

1.1.1. Çevre hakkının gelişimi

Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının doğuşu insanların çevreye verdiği zararların ve çevrenin korunması gereğinin farkına varması ile paraleldir.Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında sınai hamlelerde gecikmiş olan ülkelerin gelişmek amacıyla doğayı ve doğal kaynakları sınırsız sayarak faaliyetlere girişmesi, sınai hamlelerini daha önceden gerçekleştiren ülkelerin ise dünyayı kontrol etme amacıyla var olan sınai faaliyetlerini denetimsiz, plansız ve dengesiz bir şekilde arttırması nedeniyle, bireylerin içinde bulunduğu çevrenin dengesi bozulmuş ve bunun neticesi olarak insanlarda çevre farkındalığı oluşmaya başlamıştır[19]. Bu farkındalıkla birlikte 1968 yılında Tahran'da toplanan İnsan Hakları Uluslararası Konferansı sonucu ortaya çıkan Tahran Bildirgesi ile metinlere yansımaya başlayan[20] çevre hakkı, ilk defa 1972 tarihinde Stockholm'de toplanan Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı sonrası yayımlanan Stockholm Bildirgesinde yer almıştır[21]. Esasında öğrenci hareketleriyle başlayan çevreye karşı duyarlılık, çevre sorunlarının sınır aşan sorunlar doğurmasından dolayı bu alandaki birçok girişim Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilmiştir[22].

Bildirge çevre hakkının ilk defa bir metinde geçmesi bakımından önemli olsa da ülkeleri bağlama noktasında Soft Law[23] niteliğinde olduğundan eleştirilmiştir. Ancak konferans sonucunda 5 Haziran Dünya Çevre Günü olarak kabul edilmiş ve yine önemli bir kazanım olarak Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulmuştur[24].Stockholm Bildirgesi, çevre örgütlerince umulanı karşılamadığı için eleştirilmiş ve yeni bir konferans organize etme ihtiyacından kaynaklanan çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar, bildirgeden on yıl sonra, 1982 yılında sonuç vermiştir. 28 Ekim 1982 tarihli Dünya Doğa Şartı, çevre hakkının uygulamaya geçirilmesi konusunda devletlere yükümlülükler yükleyen somut ilkeler öngörmektedir[25]. Doğa Şartında çevrenin insan sağlığı ve yaşamı bakımından gerekli olduğu anlayışı terk edilmiş, her türlü yaşam şeklinin özgün olduğu ve insan açısından taşıdığı değere

[19] Kaboğlu, a.g.e., s.10.
[20] Kaboğlu, a.g.e., s.11-12.
[21] Kaboğlu, a.g.e., s.18.
[22] Gezgin ve Kayan, a.g.e., s.11.
[23]"Soft Law" terimi, herhangi bir yasal bağlayıcılığı bulunmayan veya bağlayıcı gücü geleneksel hukukun bağlayıcı gücünden biraz daha zayıf olan, genellikle "sert yasa" olarak adlandırılan yumuşak yasa ile zıt olan yarı-yasal araçlara karşılık gelmektedir.
[24] Kuzu, a.g.e., s.146.
[25] Kaboğlu, a.g.e., s.18.

bakılmaksızın saygı duyulması gerektiği yönünde bir anlayış gelişmiştir[26]. Ancak BM Doğa Şartı'nın da Soft Law niteliğinde olduğunu unutmamak gerekir.

Çevre sorunlarının en belirgin özelliklerinden birisi, sınır ötesi etkilerinin olmasıdır.Çevrenin hava veya su yoluyla kirletilmesinin sonuçları, çevre kirliliğine neden olunan ülke sınırlarını aşarak diğer ülkelere de sirayet ettiğinden, yerel bir sorunmuş gibi görünse de çevre kirliliğinin zararlı sonuçları uluslararası boyut taşıdığından, çevrenin korunması için uluslararası işbirliği zaruridir. Bu nedenle devletler, sınırı aşan çevre sorunlarını önleyebilmek için sorunu uluslararası platformlara taşımışlar ve buna yönelik çözümler getirmek amacıyla çalışmalar yapmışlardır[27]. Bu kapsamda, uluslararası arenada 1991 yılında Finlandiya'nın Espoo şehrinde "Sınır-Ötesi Etkiler Yaratan Faaliyetlerde Çevresel Etki Değerlendirilmesi Yapılması Hakkında Sözleşme" imzalanmıştır. Sözleşmenin özelliği, herhangi bir faaliyet yapılırken çevreye verdiği zararları önceden değerlendirmek suretiyle çevre zararlarının önlenmesini amaçlayan Çevresel Etki Değerlendirmesini(ÇED), artık sınır aşan etkileri gündeme gelecek olan faaliyetler bakımından uygulanır hale getirmesidir. Sözleşme, hem etki doğuracak faaliyete izin veren ülke ve hem de etkilenecek ülke açısından birtakım yükümlülükler getirmiştir[28].

Espoo Sözleşmesinden önce, Stockholm Konferansı sonrası yayınlanan Deklarasyonda kabul edilen, devletlerin diğer devletlerin çevrelerine saygı göstermesi sorumluluğu ve1992 Rio Konferansı sonrası yayınlanan Rio Deklarasyonu'nun[29] 17.[30] maddesinde çevresel etki değerlendirmesi yapılması, madde 19'da sınır aşan faaliyetlerde diğer devletlere bildirimde bulundurma yükümlülüğü getiren maddeler, ÇED'in uluslararası niteliğinin ortaya çıkmasına katkı sunmuşlardır[31].

[26] Gezgin ve Kayan, a.g.e., s.13.
[27] Sevim Budak, Sınır-Ötesi Çevresel Etkiler Doğuran Faaliyetlerde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ESPOO) Sözleşmesi, ***YÜHFD***, Cilt:2, Sayı:2, 2005, s.21-39.
[28] Budak, a.g.e., s.23.
[29] Gezgin ve Kayan, a.g.e., s.13.
[30] Rio Deklarasyonu, Ulaşılabilir URL: http://www.gezegenimiz.com/riodektr.asp **(Erişim Tarihi: 18.02.2020)**
[31] Levent Emre Özgüç, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Çerçevesinde Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu, İstanbul Koç Üniversitesi ***(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)***

Çevre hakkının anayasal düzeyde korunmasına baktığımız zaman, 1961 Anayasasında[32] doğrudan düzenleme bulunmadığını[33], dolaylı hükümler olduğunu görmekteyiz. Bu kapsamda ilk olarak 1961 Anayasası'nın 49. maddesinde düzenlenen sağlık hakkı verilebilir. Esasında madde düzenlemesinde *"Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbî bakım görmesini sağlamakla ödevlidir"* hükmüne yer verildiğinden çevre hakkından ziyade sağlık hakkını düzenlediği görülmektedir. Ancak çevre hakkının yaşam hakkından bağımsız olarak düşünülememesi gerekçesiyle düzenleme, çevreyi koruyan dolaylı norm olarak kabul edilmektedir[34].Bir diğer norm ise AY'nın Tarımın ve Çiftçinin Korunması başlıklı 52'nci maddesidir. Madde düzenlemesinde;*"Devlet, halkın gereği gibi beslenmesini, tarımsal üretimin toplumun yararına uygun olarak arttırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek için gereken tedbirleri alır."* hükmü yer almaktadır. Aynı şekilde madde 130 düzenlemesi ile doğal kaynakların korunması anayasal güvence altına alınmıştır[35]:*"Tabii servetler ve kaynakları, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Arama ve işletmenin Devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır".* Son olarak Anayasa'nın 131'inci maddesinde ormanların korunması düzenlenmiştir. Bu madde de çevreyi koruyucu düzenlemelere örnek olarak gösterilmektedir.

1982 Anayasası'nda çevre hakkı 56'ncı maddede sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı şeklinde düzenlenmiştir. Maddeye göre *"Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir."*Anayasal düzenlemede çevre hakkı, sağlık hakkıyla birlikte zikredilmiştir. Bunun sebebi ise çevrenin korunmasının, insan sağlığını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemesidir[36]. Düzenleme, devlet açısından yükümlülük getirmekte, bireylere ise hem hak getirmekte hem de ödev yüklemektedir. Devlet bireylerin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşayabilmesi için çevreyi koruyacak, aynı şekilde çevrenin geliştirilmesini de sağlayacaktır. Bireyler ise

[32]Müslüm Akıncı, ***Oluşum ve Yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku***, Kocaeli: Kocaeli Kitap Kulübü Yayınları, 1996, s.156.
[33]Fehmi Yavuz ve Ruşen Keleş, ***Çevre Sorunları***, 2. Baskı, Ankara: AÜSBF Yayınları, 1983, s.173.
[34]Kaboğlu, a.g.e., s.43.
[35]Yavuz ve Keleş, a.g.e., s.176.
[36]Ahmet Gökcen, İ***mar Kirliliğine Neden Olma Suçu, in. Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi ve Çevreye Karşı Suçlar Paneli***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2012, s.133-144.

çevre hakkından yararlandığı şekilde çevrenin geliştirilmesinde ve çevre kirliliğinin önlenmesinde aktif rol alacaktır[37].

Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı olarak AY'da formüle edilen düzenleme, sorumluluğun kime ait olduğunun belli olmaması ve devletin ödevlerinin somutlaştırılmamış olması nedenleriyle eleştirilmektedir[38]. Kanaatimizce devletin ödevlerinin somutlaştırılmadığı eleştirisi makul bir eleştiri olarak kabul edilemez. Zira AY madde 56, *"Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek"* şeklinde devletin ödevlerini saymıştır. Çevre sağlığını korumaya veya çevre kirliliğini önlemeye yönelik tedbirlerin AY'da yer almasına gerek yoktur. Bu tedbirler kanunlarla düzenlenmelidir. Kaldı ki, bu alanda Çevre Kanunu, Kıyı Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Milli Parklar Kanunu gibi birçok kanun yürürlükte olup, bu kanunlarda çevreye ilişkin yükümlülükler ve alınması gereken tedbirler düzenlenmiştir.Zira çevre kirliliğine neden olma bakımından veya çevrenin geliştirilmesinde gerekli tedbirlerin alınmasında ihmal gösterilmesi halinde sorumluluk ilgili kanunlar çerçevesinde belirleneceğinden sorumlulukların tek tek AY'da yer almasına gerek yoktur. AY, hakkın kapsam ve sınırlarını belirlemek ve devlet ile bireylerin ödevlerini göstermek suretiyle çevre hakkını anayasal düzeyde koruma altına almıştır.

1982 Anayasasında çevreye ilişkin normların sadece 56'ncı madde ile sınırlı olmadığını görmekteyiz. Bu kapsamda Anayasa'nın 57'nci maddesinde konut hakkı, 45'inci maddesinde tarım arazilerinin, çayırların ve meraların amaç dışı kullanılmasını önleme, 43'üncü maddesinde kıyılardan yararlanma, 44'üncü maddesinde toprak mülkiyeti, 169'uncu maddesinde ormanların korunması ve 168'inci maddesinde doğal kaynakların araştırılması ve kullanılması düzenlenmiştir. Bu maddeler de çevrenin korunmasına yönelik düzenlemelerdir.

[37]Tekin Akıllıoğlu, ***İnsan Hakları Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri***, 2. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi, 2010, s.178.
[38]Kaboğlu, a.g.e., s.44.

1.1.2. Çevre hakkının niteliği

Çevre hakkının Anayasa'da düzenlenmiş olması, çevrenin en yüksek hukuki normda koruma altına alındığı anlamına gelmektedir ki, bu durum devletin ve idarenin yapacağı düzenlemelerde, çevre hakkının hilafına düzenlemelerde bulunmasını engelleyen bir güvence sağlamaktadır[39]. Bu kapsamda gerçekleştirilecek idari işlemler de çevre hakkını ihlal edici nitelikte yani çevreye zarar veren, çevreyi kirleten nitelikte olmayacaktır. Dolayısıyla idare çevreye zararlı etkisi olan faaliyetlere izin verdiği zaman bu işlem hukuka aykırı olacaktır. Verilen izin, eylemi hukuka uygun hale getirmeyecektir.

Çevre hakkı yasa düzeyinde de birçok kanunda düzenlenmiştir. Bu kapsamda Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, Kıyı Kanunu, Orman Kanunu, Çevre Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, İmar Kanunu, Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanunu gibi birçok kanun sayılabilir. Ancak bu kanunlardan en önemlisi 9.8.1983 tarih ve 2871 sayılı Çevre Kanunu'dur[40]. Bu Kanun'a göre; çevreye verilen zararlardan etkilenenler, çevreye verilen zararın yasal sınırlar içerisine çekilmesini isteme hakkı bulunmaktadır. Fakat kanun, çevre hakkının tüm yönlerini düzenlemediği için eleştirilmektedir[41].

Çevreyi oluşturan insan, hayvan, bitki türleri de çevre hakkına sahiptir. Bu sebeple, insan çevrenin maliki olmayıp çevrenin bir unsurudur. İkinci olarak çevre hakkı sadece yaşayan insanların hakkı olmayıp aynı zamanda gelecek kuşaklar bakımından da geçerli bir haktır[42]. Çevre hukuku açısından temel taşlardan olan Stockholm Konferansı sonrası yayınlanan Bildirge'nin birinci maddesi de çevre hakkının gelecek kuşaklara ait olduğunu vurgulamaktadır.

Geleneksel insan haklarından farklı olarak çevre hakkında devlet ile birey karşı karşıya gelmemekte, aksine hakkın gerçekleştirilebilmesi bakımından bireylerin de ödevleri bulunmaktadır. Bu sebeple devletin bu hakkın gerçekleştirilmesinde, bireye ait bazı

[39]Kaboğlu, a.g.e., s.41.
[40]Kaboğlu, a.g.e., s.50.
[41]Akıllıoğlu, a.g.e., s.179.
[42]Kaboğlu, a.g.e., s.46.

hakları sınırlandırmasına bireyin katlanması gerekmektedir. Çevre hakkı işte bu yönüyle diğer insan haklarından ayrılmaktadır[43].

Çevre hakkının kapsamına planlanmış bir çevre, kent de girmektedir. Çevre planlamasını ve özellikle imar planlamasını çevre hakkından bağımsız bir şekilde düşünmek mümkün değildir. Zira imar planlarıyla nerelerin yeşil alan, nerelerin yerleşme alanı olacağı belirlenmektedir. Çevreyi şehirden ayrı tutmak Çevre Kanunu'nda yapılan çevre tanımıyla da uyuşmaz. AYM, 1986 tarihli bir kararında çevre hakkının kapsamına, *"Doğal güzelliklerin korunduğu, kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği hava ve su kirlenmesinin önlendiği bir çevre kadar, belli bir plan ve programa göre düzenlenmiş çevrenin de gireceği kuşkusuzdur"* demek suretiyle planlanmış çevreyi de dahil etmiştir.

Çevre hakkının özelliklerine ve taraflarına dair yapılan bu tartışmaların ceza hukukunda önemli bir sonucu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda çevreye karşı suçların kişilere karşı değil, topluma karşı işlenen suçlar olarak düzenlenmiş olmalarıdır. Bu durum, suçun mağduru, suçtan zarar gören ve hukuka uygunluk nedenleri konusunda belirli etkiler yaratmaktadır[44].

1.2. ÇEVRE HAKKININ MÜLKİYET HAKKI VE KONUT HAKKI İLE İLİŞKİSİ

1.2.1. Çevre hakkının mülkiyet hakkı ile ilişkisi

Mülkiyet hakkı ilkel dönemden beri var olan, devirlere ve yönetim biçimlerine göre malikin haklarının, içeriğinin değiştiği bir hak çeşididir. Zamanla mülkiyet hakkı, hukuk devleti olmanın bir gereği olarak, kanunlarla tanınan bir hak konumuna gelmiştir[45].

Mülkiyet hakkının malik ile şey arasındaki ilişki olarak tanımlanmasının sonucu bu ilişkiye hiçbir dış müdahalenin olamayacağı kabul edilmiştir. Ancak zamanla bu kabul terk edilmiş, mülkiyet hakkının kullanılmasında yakın çevre olaya dahil edilmiştir. Yakın çevrenin olaya dahil olması ile komşuya olan ödevler ortaya çıkmış, mülkiyet hakkının kullanılmasında bu ödevlere uyma beklenerek, komşuya zarar vermeyecek

[43]Turgut, a.g.e., s.89-90.
[44]Özgüç, a.g.e., s.9.
[45]Burak Gemalmaz, ***Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı***, İstanbul: Beta Yayınları, 2009, s.1.

şekilde hakkın kullanılması gerektiği ileri sürülmüştür[46]. Kamu yararı kavramının olaya dahil olmasıyla birlikte, mülkiyet hakkına müdahalede yeni bir boyuta geçilmiş, devamında kamu yararının uzantısı olan hukukun sosyalizasyonu ile mülkiyetin sınırlandırılmasının veya kamulaştırılmasının haklı gösterilebilir hale gelmesine neden olmuştur. Son dönemde yasama mülkiyet hakkının sosyal bir olgu olduğunu kabul etmiş ve mülkiyet hakkına ilişkin yukarıda yapılan tanım, *"malik ile şey ve toplum arasındaki ilişki"* şeklini almıştır[47].

Malik ile mülkiyete konu olan eşya arasındaki ikili ilişkiden çıkarak malik, sosyal çevre ve eşya arasındaki ilişki şeklini alan mülkiyet hakkı, sadece malikin yetkilerini değil aynı zamanda mülkiyet hakkına bağlı olarak uyması gereken ödevlerini de kapsamına almaktadır. Bu sebeple mutlak olarak düşünülen mülkiyet hakkı, malikin sosyal görevleri nedeniyle sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmanın sonucu olarak bireylerin, sahip oldukları şeyler üzerinde başkalarına olan etkilerini düşünmeden dilediği gibi tasarrufta bulunma hakkına sahip olmadıkları kabul edilmektedir. Bu yönüyle mülkiyet hakkı değişen koşullara ve ahlaki tutumlara göre gelişen bir hak demetidir[48].

Mülkiyet hakkının sınırları, 1876 Kanun-ı Esasî'nin 21. maddesinde, *"menafii umumiye için lüzumu sabit olmadıkça ve kanun mucibince değer pahası peşin verilmedikçe kimsenin tasarrufunda olan mülk alınamaz"* denmek suretiyle çizilmiştir[49]. Aynı hüküm 1908 tarihli Anayasa'da da yer almıştır. Cumhuriyet döneminin ilk anayasası olan 1921 tarihli Anayasa'da hiçbir hüküm bulunmamaktaydı. Ancak bu dönemde Kanuni Esasinin hak ve özgürlüklere ilişkin olan hükümleri geçerli olduğundan yukarıdaki hüküm 1921 Anayasası döneminde de geçerlidir. 1924 Anayasası'nın 70'inci maddesinde, *"...mülk edinme, malını ve hakkını kullanma, hakları ve hürriyetleri Türklerin tabii haklarındandır"*[50] denmek suretiyle vatandaşların mülkiyet hakkı anayasal güvence altına alınmıştır. Yine 1961 Anayasası'nın 36'ncı maddesinde *"Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz"*[51]

[46] Örücü, a.g.e., s.10.
[47] Örücü, a.g.e., s.13.
[48] Örücü, a.g.e., s.14.
[49] Örücü, a.g.e., s.22.
[50] TBMM, Ulaşılabilir URL: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm, **(Erişim Tarihi: 19.02.2020)**
[51] TBMM, Ulaşılabilir URL: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm, **(Erişim Tarihi: 19.02.2020)**

denmek suretiyle mülkiyet hakkı düzenlenmiştir. Fakat düzenlemeye baktığımız zaman mülkiyet hakkının kamu yararı gerekçesiyle ve kanunla sınırlandırılabileceğini görmekteyiz. Maddenin son fıkrasında da mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olarak kullanılamayacağı ifadesi yer almakta olup; bu düzenleme, mülkiyet hakkının sosyal yönünü ön plana çıkartmıştır[52].

1982 Anayasasında, 1961 Anayasasında yer alan düzenlemeye benzer bir düzenleme 35'inci maddesinde yer almakta olup; maddeye göre, *"Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz"*. Ayrıca Anayasa'nın 46'ncı maddesinde kamulaştırma düzenlenmiş, böylelikle mülkiyet hakkını sınırlandırmanın anayasal temelleri oluşturulmuştur. Anayasa'nın 46'ncı maddesi, mülkiyet hakkının mutlak bir hak olmadığını, kamu yararının söz konusu olduğu durumlarda kamu yararının mülkiyet hakkına tercih edilmesi gerektiğini göstermektedir[53].

Mülkiyetin sınırlandırılmasında hakkı sınırlandırılan malik, özel yararını kamu yararına terk etmektedir. Bu durum, toplumsal yararları bireysel yararın önünde tutma sorumluluğundan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, kamu hukukunda taşınmaz mülkiyetinin sınırlandırılmasına ilişkin birçok yol bulunmaktadır. Örneğin, idari irtifak tesisi, kamulaştırma[54], harcamalara katılma payı, vergilendirme, imar planları ve ruhsata bağlı işler bu kapsamda sayılabilirler[55].

Çevrenin korunması, topluma ait çevre hakkının gerçekleştirilmesi için gerekli olduğundan, mülkiyet hakkına müdahale edilmesini, hukuka uygun hale getiren sebeplerden birisi olarak kabul edilmektedir[56]. Bu kapsamda AİHM, Fredin/İsveç kararında, çakıl ocağı işletmesinin durdurulmasının çevrenin korunması amacıyla yapılması nedeniyle, mülkiyet hakkına müdahaleyi hukuka uygun kabul etmiştir[57]. Benzer şekilde mahkeme, Hamer/Belçika kararında, orman içine daha önceden yapılan evin yıkılmasını, çevrenin korunmasının ekonomik gerekliliklerden ve mülkiyet

[52]Örücü, a.g.e., s.23.
[53]Ruşen Keleş ve Ayşegül Mengi, ***İmar Hukukuna Giriş***, 2. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2014, s.39.
[54]Kürşat Ersöz, Bir İdari İşlem Olarak Yıkım Kararı, ***Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi***, Cilt:19, 2015, s.103-149.
[55]Örücü, a.g.e., s.43-44.
[56]Duymaz, a.g.e., s.125.
[57]AİHM, Fredin/ İsveç, n° 12033/86, 18.02.1991.

hakkından daha üstün tutulması gerektiğinden bahisle, söz konusu işlemi hukuka aykırı bulmamıştır[58].

Çevre hakkı, Anayasa'da bireyler açısından hem bir hak hem de bir ödev olarak düzenlendiğinden, bireyler, çevre hakkının gerçekleştirilmesinde başkasının hakkına saygı duymalı ve aynı zamanda diğer bireylerin bu hakkını kullanmasına engel olmalıdır. Bunun yanı sıra devletin de bireylerin çevre hakkının gerçekleştirilmesinde, ödevini yerine getirmesi gerekir. Devlet, çevreyi koruyucu tedbirleri almakla yükümlü olduğundan, yükümlülüğünü yerine getirirken bireylere ait bazı hakları sınırlandırabilir[59]. Çevre hakkı aynı zamanda bireyler açısından bir ödev de yüklediğinden, devletin bu sınırlandırmasına, bireyin katlanması gerekir[60]. Bu nedenle, çevrenin korunması bakımından kişinin mülkiyet hakkının sınırlandırılması, bireyin bu hak bakımından aynı zamanda ödevi olduğundan, meşru kabul edilmelidir. Ancak sınırlandırma hukuka uygun yapılmalıdır. Salt çevrenin korunması için hukuk düzenin dışına çıkılarak kısıtlama yapılamaz[61].

İmar planlaması ile idare, bireylerin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını korumaktadır. Ancak bu koruma, beraberinde birtakım sınırlamaları da getirmektedir. Bu sınırlamalardan birisi, bireylerin kendilerine ait taşınmazlar üzerinde mülkiyet hakkını istedikleri gibi kullanamamalarıdır. Mülkiyet hakkı, kişiye maliki olduğu eşya üzerinde serbestçe ve dilediği tasarrufu yapma yetkisi tanımasına rağmen, bina yapma söz konusu olduğu zaman, bu serbestlik ortadan kalkmakta ve kişinin bina yapabilmesi için birtakım koşulları gerçekleştirmesi gerekmektedir. Her şeyden önce bina inşa edebilmek için, İmar Kanunu (İK) gereği yapı ruhsatiyesinin alınması şarttır.Yapı ruhsatiyesi veren idare, yapının imar planlarına uygun olup olmadığını denetlemek zorundadır. Yani birey ruhsatsız yapı inşa edemeyeceği gibi imar planlarına aykırı olarak verilmiş bir ruhsata dayanarak ya da verilen ruhsata aykırı olarak inşai faaliyette bulunamayacaktır. Ayrıca kişi yapacağı binanın büyüklüğünü de kendisi belirleyememektedir. Kişiye ait arazi, imar planlarında yeşil alan olarak ayrılmış

[58] AİHM, Hamer/Belçika, n° 21861/03, 27.11.2007.
[59] Şen, a.g.e., s.71.
[60]Burhan Kuzu, S***ağlıklı ve Dengeli Bir Çevrede Yaşama Hakkı (Çevreye Bir Kamu Hukuku Yaklaşımı)***, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1997, s.178.
[61] Kuzu, a.g.e., s.179-180.

olabilir. Bu olasılıkta kişinin, arazisi üzerinde bina inşa edemeyeceği gibi, herhangi başka bir tasarruf imkânı da bulunmamaktadır[62].

İdare, yerleşim yerlerinin konumunu, gelişimini, iyileştirilmesini, geleceğin insan yaşamının gereklerini karşılayacak şekilde hazırlanmasını; "imar planlaması" yoluyla yapmaktadır. İmar planlaması sadece mekansal olarak araziyi konut alanı, sanayi alanı, okul alanı olarak fonksiyonlara ayırma işi değildir. O bölgenin ve şehrin ekonomisini, ulaşımını, ve sosyal yaşamını da 20-30 yıl boyunca planlamaktır. Mülkiyet ilişkisi, çoğu zaman şehirleşmeye yönelik planlamalara sınırlar koymaktadır. Bireysel mülkiyetin olmadığı eski zamanlarda ve arazi mülkiyetinin Devlet'te olduğu sistemlerde şehrin imar planlarının yapılması çok kolaydı, ama şimdi hem arazi ve bina sahiplerinin mülkiyet hakkının sınırlanmasına yönelik insan hakları ilkeleri ve hem de pahalı olan arsa ve arazi maliyetleri İdarenin şehirlerin 20-30 yıllık geleceğini belirleyen "imar planları"nı sınırlamaktadır.

İmar planları, devletin mülkiyet hakkını sınırlandırmasının meşru araçlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Bu kabule göre, devletin ve idarenin düzenleme yetkisi vasıtasıyla bireylere ait haklar sınırlandırılmaktadır. Sınırlandırmanın meşru olarak kabul edilebilmesi için sınırlandırmayı makul kılacak bir gerekçenin olması ve aynı zamanda meşru araçlarla gerçekleştirilmesi gereklidir. Bu noktada imara ilişkin düzenlemelerin Anayasanın 13'üncü maddesine uygun olması gerekmektedir. Bu maddeye göre, *"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz".*İmar planları aracılığıyla mülkiyet hakkının sınırlandırılması Anayasa ve kanundan gelen yetkiler çerçevesinde idarece yapılmaktadır. Anayasa'nın öngördüğü biçimde yasada belirtilen usullere göre yapılan sınırlandırma, esasında sınırlandırma yetkisinin somutlaşmasını da ifade etmektedir[63].

Çevrenin korunması sadece doğal çevrenin korunmasıyla sınırlı değildir. Çevrenin korunması kültürel ve kentsel alanlarla kırsal alanların korunmasını da kapsamaktadır[64]. İmar planları, yapı inşa edilmesini izne bağlamak suretiyle şehirleri koruma altına

[62]Tamer Gök, ***İmar Kararları ve Yargı Denetimi***, Ankara, 1983, s.13.
[63]Gök, a.g.e., s.13.
[64]Sağlamdemir, a.g.e., s.37.

almaktadır[65].Böylece kentsel çevrenin doğal yapısının bozulması önlenebilecektir[66].Kent planlamalarının uygulanması sırasında belediyelerin elinde bulundurduğu en önemli güçlerden birisi de kamulaştırmadır. Kamulaştırma yoluyla mülkiyet hakkına bağlı yetkiler, malik tarafından hiçbir şekilde kullanılmaz hale getirilmektedir. Bunun dayanağını ise yine Anayasa'nın 46'ncı maddesi oluşturmaktadır. Burada da karşımıza gerekçe olarak kamu yararı çıkmaktadır. Kamulaştırma, kamu yararının gerektirdiği durumlarda özel mülkiyete müdahale araçlarından birisi olarak kullanılmaktadır[67]. Ancak Anayasada belirtildiği gibi kamulaştırmayı sadece belediyeler değil Kamu tüzel kişileri de kamulaştırma yapmaya yetkilidir.

İmar planları düzenlenirken bazı yerler; meydan, yol, kütüphane, okul yeri şeklinde ayrılabilirler. Özel mülkiyete konu olsa dahi o alanın imar planlarında kamu hizmetine yönelik tahsisi halinde malikin mülkiyet hakkı sınırlandırılmaktadır. Buradaki tahsisin, AY'da yer alan kamu yararı yerine geçtiği[68] kabul edildiğinden sınırlandırma meşrudur. Sınırlandırma, bazı hallerde kişinin mülkiyet hakkını tamamen kullanmasını engellediği gibi bazı hallerde kısmen engellemektedir. AY m. 35/son düzenlemesi, dengesiz ve sağlıksız kentleşmeyi önleme bakımından bir güvence oluşturmaktadır[69]. İmar mevzuatına aykırı olarak yapılan yapıların, İK uyarınca yıkılması bir diğer sınırlandırma aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar yıkım kararı ile hukuka aykırılık giderilmekte ise de bina sahibinin rızası dışında gerçekleştiğinden mülkiyet hakkını sınırlandırıcı niteliktedir[70].

İmar normlarıyla mülkiyet hakkının sınırlandırılmasının bir diğer anayasal dayanak noktasını, Anayasa'nın 23'üncü maddesi oluşturmaktadır. Maddeye göre, seyahat ve yerleşme özgürlüğü, *"sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek"* amacıyla sınırlandırılabilir. Şehirlerde yerleşmenin şekli ve hızını belirlemek için yapılan planlarla, şehirlere olan göçler önlenemese de yerleşme şekillendirileceğinden mülkiyet hakkı sınırlandırılabilecektir[71].

[65]Kaboğlu, a.g.e., s.37.
[66]Sağlamdemir, a.g.e., s.37.
[67]Keleş ve Mengi, a.g.e., s.39.
[68]Örücü, a.g.e., s.45.
[69]Keleş ve Mengi, a.g.e., s.39.
[70]Ersöz, a.g.e., s.104.
[71]Gökcen, a.g.e., s.134.

1.2.2. Çevre hakkının konut hakkı ile ilişkisi

İnsanların yerleşik hayata geçmesinden bu yana barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla çeşitli şekillerde kendilerine konut yaptıkları görülmektedir. Konutların yapıldığı materyallerin cinsi, geçici veya kalıcı özellik göstermesinin herhangi bir önemi olmaksızın bireylere konaklama, içinde yaşama imkanı verdiği için değerlidir. Günümüz koşullarına gelindiği zaman, konut ihtiyacının nüfusla orantılı bir şekilde hızla arttığını görmekteyiz. Toplumun tüm kesimini ilgilendiren ve barınma ihtiyacının karşılanması isteğinden ortaya çıkan konut hakkı, sosyal adaleti sağlamaya, toplum içerisinde zayıf olan grupları korumaya yönelik haklar olan sosyal haklar içerisinde yer almaktadır[72].

Konut hakkının ilk defa dünya ölçeğinde gündeme 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimi Konferansı ile geldiği belirtilmiştir[73]. Ancak 1948 tarihli Evrensel İnsan Hakları Bildirisinin 25'inci maddesinde, *"Her şahsın gerek kendisi gerekse ailesi için, mesken hakkı vardır."* denmek suretiyle konut hakkına vurgu yapılmıştır.Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimi Konferansı sonrası kabul edilen Program ve Eylem Planı ile konut hakkının yeni bir evreye girdiği, kamusal ve toplumsal aktörlerin katılımı ile konut hakkının gerçekleştirilmesinde yeni bir boyut kazanıldığı belirtilebilir[74].

Konut hakkı, ilk defa 1961 Anayasası ile düzenlenmiştir[75]. Sağlık hakkının düzenlendiği 49'uncu maddede konut hakkı, *"Devlet, yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirleri alır."* şeklinde yer almıştır. 1982 Anayasası'nın 57'nci maddesinde ise konut hakkı, *"Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler"* şeklinde düzenlenmiş ve devlete bireylerin barınma ihtiyacını karşılama ödevi yüklemiştir. Madde başlığında konut hakkı yer almasına rağmen, düzenlemenin içeriğinde konut

[72]Fatmagül Kale, ***Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Konut Hakkı***, Ankara: Adalet, 2013, s.7.
[73] İbrahim Kaboğlu, Yerleşme Özgürlüğü ve Konut Hakkı (Temel Özgürlük Sosyal hak Birleşmesi), ***İnsan Hakları Yıllığı***, Cilt:17-18, Sayı:1, 1996, s.149-169.
[74]Kaboğlu, a.g.e., s.149.
[75]Erdal Abdulhakimoğulları ve Fatmagül Kale, Türk Anayasalarında ve Karşılaştırmalı Hukukta Konut Hakkı, ***TAAD***, Cilt:4, Sayı:15, 2013, s.15-38.

hakkının geçmemesi eleştirilmiştir. Bu görüşe göre, konut, vatandaşlar bakımından bir hak olarak düzenlenmemiştir[76].

Konut hakkının, devlete mali olarak oldukça fazla yük yüklemesi nedeniyle, bir hak olmadığı yönünde eleştiriler de vardır. Devletin herkese konut sağlaması, altından kalkamayacağı bir yüktür. Bu yönüyle konut hakkı, bir hak olarak nitelendirilmemelidir[77]. Ancak bu görüş de eleştirilmiştir[78]. Burada esas olanın, devletin herkese konut edindirmesinden ziyade, bireylerin konuta erişmesinde gerekli kolaylığı sağlaması olduğu ifade edilmiştir[79].

Çevre hakkının gerçekleştirilmesi bazen konut hakkıyla karşı karşıya gelmesine neden olabilir. Bu noktada çevre hakkı, kamuya ait değerleri koruduğundan konut hakkına tercih edilmelidir[80]. Ancak konut hakkının gerçekleştirilebilmesi bakımından konutu, sağlıklı bir çevreden bağımsız düşünemeyiz[81]. Keza AİHM de Chapman-Birleşik Krallık kararında, satın aldığı arazi üzerinde karavanı ile yaşayan kişinin, yaşadığı alanın çevre koruma alanı olarak belirlenmiş olmasından dolayı kişiye oturma izni verilmemesini, çevre hakkının koruduğu değerin toplumsal fayda bakımından konut hakkına göre daha üstün tutulması gerektiğinden bahisle hukuka uygun bulmuştur[82].

1.3. İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇUNUN TARİHÇESİ

Çevre koruma anlayışı açısından eski Türkler, göçebe hayat sürdüğünden ve doğayla iç içe yaşadıklarından, dağ, nehir gibi doğal oluşumları kutsal ve değerli kabul etmişlerdir.Yerleşik hayata geçtikten sonra doğa anlayışı değişim göstermesine rağmen, doğanın şehirlere taşınması eğilimi devam etmiştir. Osmanlı Dönemi'nde, evlerin bahçelerle iç içe olması bunu göstermektedir[83]. Bu dönemde, insanların doğayla ilişkisinin olumlu olduğu belirtilmektedir[84]. Fatih döneminde Haliç'in zarar görmemesi için Kâğıthane civarında hayvan otlatılmasının, bina yapılmasının yasaklandığı aktarılmaktadır[85].Osmanlı Dönemi'nde çevre bilincinin en önemli unsurlarından

[76]Keleş ve Mengi, a.g.e., s.40.
[77]Mustafa Erdoğan, ***Anayasa Hukuku***, 6. Baskı, Ankara: Orion, 2011, s.59.
[78]Kale, a.g.e., s.9.
[79]Kale, a.g.e., s.8.
[80]Sağlamdemir, a.g.e., s.39.
[81]Kale, a.g.e., s.88.
[82]AİHM, Büyük Daire, Chapman/Birleşik Krallık, n° 27238/95, 18.01.2001.
[83]Ünver ve Nuhoğlu, a.g.e., s.44.
[84]Görmez, a.g.e., s.81-82.
[85]Ahmet Kabaklı, Tarih Boyunca Türklerde Çevre Koruma, ***Çevre ve İnsan***, Sayı:8, 1988, s.38-39.

birisinin ağaç olduğu belirtilmektedir.Bu kapsamda 1869 yılında Orman Nizamnamesi çıkarılmıştır[86]. Çevrenin ceza hukuku yoluyla korunmasına ilişkin olarak da 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Humayunu'nun kabul edildiği belirtilmektedir[87]. Kanunnamenin 244'üncü maddesinde mala zarar verme suçları, 245'inci ve 246'ncı maddesinde, bir kimseyi zarara sokan ve aynı zamanda çevreye özgü olan değerlerin bozulmasını içeren eylemler cezalandırılmaktadır[88]. Kanunnamenin 247'nci maddesinde su değirmeni ve su ile idare olunan sair tezgâh, havuz ve sınai göl için gerekli olan su kanallarının teknik talimata aykırı yapılması nedeniyle başkasının tarlasını veya yolları su basması hali, 248'inci maddede taksirle fırın ve ocaklarda yangın çıkarmak, kasten kırlarda ev, bina, orman, bağ, bahçe, saman ve ot yakma nedeniyle yangına sebebiyet verme suç olarak düzenlenmiştir[89].

Cumhuriyet Dönemi ile rejimin yerleşmesine, iktisadi tedbirlere öncelik verilmiş olsa da çevreye ilişkin çeşitli kanunlar düzenlenmiştir. Bu kanunlara 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 442 sayılı Köy Kanunu, 1580 sayılı Belediye Kanunu ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu örnek verilebilir[90].Benzer şekilde bu dönemde, ormanların korunması ve orman alanlarının belirlenmesi için 1937 yılında Orman Kanunu ihdas edilmiştir. Bu kanun,1956 yılında devlet ormanları ile özel ormanların tabi olduğu rejimin düzenlendiği 6831 sayılı Orman Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır[91].

1982 Anayasası'nın 56'ncı maddesinde çevre hakkının düzenlenmesi ile çevre korumada farklı bir anlayış gelişmiştir.Bu dönemde çevreye ilişkin en önemli düzenlemelerden olan 2872 sayılı Çevre Kanunu ile 2873 Milli Parklar Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Osmanlı'nın ilk dönemlerinde imara ilişkin düzenlemeler bulunmadığından, şehirleşme, gelişigüzel gelişme göstermiştir[92].Tanzimat Dönemi'nde ise imara ilişkin hususlar nizamnamelerle düzenlenmiştir. Bu kapsamda verilebilecek ilk örneğimiz 1848 tarihli

[86]Görmez, a.g.e., s.83.
[87] Kabaklı, a.g.e., s.42.
[88]Akıncı, a.g.e., s.147.
[89]Ahmet Gökcen, ***Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri***, İstanbul, 1989, s.161.
[90]Görmez, a.g.e., s.111.
[91]Görmez, a.g.e, s.113.
[92]Ramazan Yıldırım, İmar Hukukuna Aykırı Yapılar Üzerinde İdarenin Yetki ve Yaptırımları, İstanbul Üniversitesi, 1990, s.11***(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)***

Ebniye Nizamnamesi'dir[93]. Nizamnamede yol, bina yapımı ve kamulaştırmaya ilişkin düzenlemeler getirilmiştir[94]. Ayrıca Nizamnamede çalışmamız açısından dikkat çeken nokta, bina inşa etmek için belirli bir resim karşılığında Ebniyei Hassa Müdürlüğü'nden ruhsat alma zorunluluğunun getirilmiş olmasıdır[95].Ancak bu Nizamname, 1864 tarihli Turuk ve Ebniye Nizamnamesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. 1864 tarihli nizamnamenin en önemli özelliği hem İstanbul hem de tüm imparatorluğa uygulanmak üzere çıkarılmış olmasıdır[96]. Ayrıca bu nizamnamenin yürütülmesi görevi Ebniyei Hassa Müdürlüğü'nden alınarak İstanbul'da şehremaneti, taşrada valilere ve kaymakamlara verilmiştir[97]. Daha sonra 1882 tarihinde Ebniye Kanunu yürürlüğe girerek 1864 tarihli Nizamnameyi yürürlükten kaldırmıştır. Kanun, ilk İmar Kanunu olması bakımından önem arz eder. Kanun'a göre, belediyeler, açılacak yolların, sokakların haritasını yaptırmakla ve halka ilan etmekle yükümlüdürler[98]. Nizamnameleri ve Ebniye Kanunu'nu Cumhuriyet Dönemi kanunları takip etmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde imar alanındaki yasal düzenlemeler, kronolojik olarak bu dönemde de yürürlükte olan 1882 tarihli Ebniye Kanunu, 1933 tarih ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu, 1957 tarihli 6785 sayılı İmar Kanunu ve 1984 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu şeklinde sıralanabilir[99].1882 tarihli Ebniye Kanunu,1933 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Kanun'un çeşitli hükümleri 1925 tarihinde 642 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir. Bu değişiklikle birlikte, yangın sonrası yangın yerine ilişkin planlamaların yapılması, planlamanın yapılmamış olması halinde belediyenin yapılaşmaya engel olamayacağı değişiklikleri getirilmiştir[100].

1924 tarih ve 486 sayılı Umuru Belediyeye Müteallik Ahkamı Cezaiyye Hakkında Kanun hükümleri ile yürürlükte bulunan Ebniye Kanunu kurallarına aykırı olarak yapılan inşaat ve tamiratlar ile kamuya açık yerlerde ve yangın alanlarında ruhsatsız biçimde yapılan barakaların yıktırılacağı hüküm altına alınmıştır[101]. Kanun'da, imar mevzuatına aykırılık veya ruhsatsız bina inşa edilmesi halinde binaların yıkılacağı

[93]Nihal Ekin Erkan, Ebniye Nizamnamelerinden Şehir Planlama Teorisine Uzan Yol: İstanbul'da Şehir Planlama, ***Çağdaş Yerel Yönetimler***, Cilt:21, Sayı:24, 2012, s.1-14.
[94]Yıldırım, a.g.e., s.11.
[95]Yıldırım, a.g.e, s.12.
[96]YusufBaşlar, Kamu Tesis Arsaları Üzerinde İmar Planı Uygulamaları ve Karşılaşılan Sorunlar, ***İBD***, Cilt:85, 2011, s.80-97.
[97]Yıldırım, a.g.e., s.12.
[98]Başlar, a.g.e., s.87.
[99]Görmez, a.g.e., s.113.
[100]Yıldırım, a.g.e., s.13.
[101]Yıldırım, a.g.e., s.14.

düzenlendiğinden, imar kirliliği ile mücadelenin bu dönemde başladığını söyleyebiliriz. Ancak düzenleme itibariyle sadece kamuya açık yerler ile yangın yerlerinde ruhsatsız barakaların yıkılmasını kapsadığından,kanunun sınırlı bir mücadele gücü vardır.

Ankara İmar Müdürlüğü'nün kuruluş ve görevlerine dair çıkarılan 1351 sayılı Kanun hükümlerine, 1504 sayılı Kanunla eklemler yapılmıştır. Bu eklemelere göre imar hukukuna aykırı yapılar yıktırılacaktır. Ayrıca yapı yasakları da anılan kanun ile 1351 sayılı Kanuna eklenmiştir[102].1580 sayılı Belediye Kanunu 1930 yılında kabul edilerek Resmi Gazetede yayınlanmıştır. BelK'nın15'İnci maddesinin 12'nci fıkrası ve 15'inci maddesinin 30'uncu fıkrası imar hukukuna ilişkin düzenlemeler içermekteydi. 12'nci fıkrada genel olarak kanunlar uyarınca inşaata ve tadilata yönelik ruhsat vermek, ruhsatsız olarak yapımına başlanan binaları yasaklamak belediyenin görevleri arasında olduğu, 30'uncu fıkrada ise, belediyenin imar planlarının hazırlanması, imar programlarının hazırlanarak uygulanması yükümlüğü düzenlenmişti[103].

1949 tarihinde 2290 sayılı Kanunun 13'üncü maddesi, 5431sayılı Ruhsatsız Yapıların Yıktırılmasına ve 2290 Sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun 13'üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun ile değiştirilmiştir. Kanun ile, ruhsatsız olarak yapılan yapıların durdurulacağı, durdurulan yapılardan mahzurlu olanların yıkılacağı, mahzurlu olmayanların ise dört kat harca tabi tutulacağı hüküm altına alınmıştır. Yine ruhsata aykırı olarak yapıldığı tespit edilen yapılar bakımından, derhal durdurma ve işin niteliğine göre yaptırım uygulanacağı maddede düzenlenmiştir. Madde düzenlemesinde, inşaatın başkasının arazisine yapılması halinde faile hafif hapis ve yüz liradan eksik olmamak üzere hafif para cezası verileceği düzenlenmiştir. Maddede düzenlenen suç tipi, ruhsatsız veya ruhsata aykırı olmak bakımından 5237 Sayılı TCK'da yer alan imar kirliliğine neden olma suçu ile benzerlik gösterse de suçun konusunun yapı olması, suç teşkil eden eylemin başkasının arazisinde gerçekleştirilmesi gereğinden, TCK'nın 184'üncü maddesinde düzenlenen suç tipinden farklıdır.

29 Temmuz 1953 tarih ve 6188 sayılı Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılan Binalar Hakkında Kanun ile bir yandan bina yapımını teşvik etme, diğer yandan izinsiz yapılarla mücadele etme amaçlı olarak çıkarılmıştır[104].6188 sayılı Kanun'un 26'ncı

[102]Yıldırım, a.g.e., s.15.
[103]Yıldırım, a.g.e., s.15-16.
[104]Asım Kaya Bekman, Gecekondu Kanunu Hakkında Bir İnceleme, ***Ankara Barosu Dergisi***, Sayı:6, 1967, s.943-946.

maddesinde, kanunun yürürlüğünden önce yapılan ve mesken dışı bir amaçla kullanılan binalar, imar planına aykırı ise altı ay içerisinde sahibi tarafından yıkılması gerektiği aksi takdirde belediye tarafından yıkılacağı düzenlenmiştir. Yine 28'inci maddesinde, başkasına ait arsa üzerinde yapılacak binanın derhal yıkılacağı, daha önceden iskan edilmiş olması halinde on beş günlük süre verilerek süre bitiminde yıktırılacağı düzenlenmiştir. Maddenin ikinci cümlesinde ise söz konusu binayı yapan, yaptıran veya bilerek devralan kişilere bir aydan üç aya kadar hapis cezası ve elli liradan beş yüz liraya kadar para cezası verileceği düzenlenmiştir. Son cümlede ise belediye başkanı ve belediye personeli bakımından görevi kötüye kullanma suçu yer almaktadır. Belediye başkan ve memurları madde hükümlerini yerine getirmedikleri takdirde haklarında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür[105].

Şehir merkezlerine olan göçün hızla artması ve 6188 sayılı Bina Teşvik Kanunu hükümlerinin yetersiz kalması nedeniyle izinsiz yapılaşmayla mücadelede yeni bir kanun yapılması gerektiği ortaya çıkmış ve bunun sonucu olarak da 775 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir[106]. Gecekondu Kanunu'nun 37'nci maddesinde imar kirliliğine neden olma suçuna benzer bir düzenleme yer almaktadır.Madde düzenlemesi ile TCK'nın 184. maddesi arasında ciddi farklılıklar vardır. Bu farklılıkları şu şekilde sıralayabiliriz. İlk olarak 775 sayılı Gecekondu Kanunu'nda cezalandırılan tipik eylem, ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina olmayıp; başkasına ait alanlarda izinsiz yapı yapılmasıdır.Dolayısıyla kişi kendi arazisine izinsiz yapı inşa ederse anılan maddeyi ihlal etmiş olmayacaktır. Buna karşılık TCK düzenlemesine göre fail, ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak kendi arazisine bina inşa ettiği hallerde de suç oluşmaktadır.

Bir diğer fark suçun faili bakımından karşımıza çıkmaktadır. TCK düzenlemesi bakımından fail, ruhsata aykırı bina yapan, yaptıran iken; Gecekondu Kanunu'nda fail, yapı yapanlar, yaptıranlar, bu gibi yapıları satanlar, bağışlayanlar, rehinedenler veya diğer şekillerde devredenler, bilerek devir alanlar ve satın alanlardır. TCK açısından ruhsata aykırı bir binanın alınması veya satılması ceza sorumluluğunu gerektiren bir eylem teşkil etmemesine rağmen, aynı eylem Gecekondu Kanunu bakımından suç olarak düzenlenmiştir.

[105]Bekman, a.g.e., s.943.
[106]Bekman, a.g.e., s.944.

Son olarak iki düzenlemenin konuları arasında da farklılık vardır. TCK'nın 184'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında düzenlenen suç tipinin konusunu "*bina*" oluşturmakta iken; Gecekondu Kanunu'nda yer alan suç tipi açısından suçun konusu "*yapı*dır".

9.7.1956 tarihinde kabul edilerek 16.7.1956 tarih ve 9359 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 6785 sayılı İmar Kanunu da yapılar bakımından ruhsat sistemini getirmiştir. İK'nın 2'nci maddesinde belediye sınırları içerisinde yapılacak tüm yapılar bakımından ruhsat zorunluluğu, 3'üncü maddesinde ruhsatın istisnaları, 4'üncü maddesinde ruhsata başvuru usulü, 5'inci maddesinde ruhsat talebine cevap verilmemesi halinde izlenecek yol, 6'ncı maddesinde ruhsatsız yapı, 7'nci maddesinde ruhsata aykırı yapı düzenlenmiştir. Gerek ruhsatsız yapı bakımından gerekse ruhsata aykırı yapı bakımından yapının durdurulacağı, imar mevzuatına, planlarına uygun hale getirilmesi mümkün olanlar bakımından harç miktarının arttırılarak tahsil edileceği, mevzuata, planlara uygun hale getirilmesi mümkün olmayanların ise yıktırılacağı düzenlenmiştir. Burada yine imar mevzuatına aykırılık hali bakımından idari tedbirlerin alındığı görülmektedir.3194 sayılı İmar Kanunu ruhsatsız yapılara ilişkin düzenlemeler içeren yürürlükteki temel imar yasasıdır. Kanun'da ruhsata tabi yapıların neler olduğu 21'inci maddesinde belirtilmiştir. Kanun'un 26'ncı maddesinde de hangi yapıların ruhsattan muaf tutulacağı düzenlenmiştir.

5237 sayılı TCK'dan önce imar kirliğine ilişkin fiiller, İK'nın 32'nci ve 42'nci maddeleri çerçevesinde kabahat olarak düzenlenmiş ve karşılığında idari para cezaları öngörülmüştü[107]. İK'nın 32'nci maddesinde imar mevzuatına aykırı fiilin tespiti halinde yapılacaklara ilişkin usuller, 42'nci maddesinde de idari para cezaları düzenlenmişti. TCK ile 184'üncü madde kapsamında sayılan fiiller artık suç oluşturacak, madde kapsamında olmayan filler ise imar kabahati olmaya devam edecektir.

İmar kirliliğine neden olma suçu görüldüğü üzere ilk defa 5237 sayılı TCK ile hukuk sistemimize girmiştir. Suç tipinin düzenlenmesi bakımından kanunun hazırlık çalışmalarını yürüten TBMM Adalet Komisyonu'nun raporunda çevreye karşı suçlar ve imar kirliliğine neden olma suçu bakımından şu bilgilere yer verilmiştir:

"Çevrenin kirletilmesi fiilleri, hâlen yürürlükte olan 2872 sayılı Çevre Kanun'una göre sadece idari yaptırımı gerektirmektedir. Hâlbuki çağdaş ceza kanunlarında, ekolojik

[107]Yıldız, a.g.e., s.293.

dengenin bozulmasına neden olması ve çevrede kalıcı etkiler doğurması bakımından bu fiillerin suç olarak tanımlanması yoluna gidilmiştir. Yakın tarihlerde ülkemizde yaşanan kimyasal veya radyoaktif madde atık ve artıklarıyla dolu varillerin yurt dışından gelen gemilerle sahillerimize bırakılması ve hatta, bu tür maddelerle yüklü gemilerin karasularımızda kendi hâline terk edilmesi olayları, toplum olarak çevre kirliliğine karşı duyarlılığımızın artmasına neden olmuştur. Bu duyarlılığın sonucu olarak, çevrenin kasten veya taksirle kirletilmesi fiilleri, Komisyonumuzda yapılan çalışmalarda suç olarak tanımlanmıştır. Hatta, Komisyonumuzca kabul edilen ceza kanununun yer bakımından uygulama alanına ilişkin hükümlere göre; çevrenin kasten kirletilmesi suçunun kim tarafından ve nerede işlendiğine bakılmaksızın, failleri Türk kanunlarına göre cezalandırılmak üzere Türkiye'de yargılanabilecektir. Bu düzenlemelerin yapılmasında, çevre kirliliğine neden olan fiillerin Türkiye'nin egemenlik alanı dışında işlenmesine rağmen, hava sirkülasyonları veya denizlerdeki akıntılarla kirliliğin ülkemize de sirayet etmesi ve özellikle, Türkiye'ye komşu ülkelerdeki eskimiş teknolojilerle çalışan ve çevre kirliliğini önlemeye yönelik yeterli teknik donanıma sahip bulunmayan atom enerji santrallerinin hâlen faaliyette bulunması, büyük ölçüde etkili olmuştur.

Ülkemizdeki plansız şehirleşmenin ve kamu arazilerinin işgalinin önüne geçebilmek amacıyla, "yapı ruhsatiyesi" olmaksızın veya ruhsata aykırı olarak inşaat faaliyetinde bulunulması, bu inşaatlara veya "yapı kullanma izni" alınmamış binalara elektrik, su, telefon veya gaz bağlantısı yapılması suç olarak tanımlanmıştır".

1.4. AVRUPA BİRLİĞİ VE ÇEŞİTLİ ÜLKE DÜZENLEMELERİ

1.4.1. Avrupa Birliği mevzuatı çerçevesinde çevrenin korunması

Dünyanın üç boyutu olduğu, bu boyutların da toplum, ekonomi ve çevreden oluştuğu belirtilmiştir[108]. Buna göre insanlığın kendisini güvende hissedebilmesi söz konusu üç unsurun korunmasından geçmektedir. Bu üç unsur birbiriyle sıkı bir bağ içindedir. Özellikle insanlar çevrede yaşamakta, ekonomik düzen çevre üzerine kurulmuş ve her iki unsur da çevreye bağımlı haldedir. Bu durum göstermektedir ki, çevrenin etkili korunması hem insanlığın hem de ekonomik düzenin korunması açısından güvenli

[108] Yıldız, a.g.e., s.295.

olacaktır. Avrupa Birliği (AB) de ortak pazar oluşturmak için bir araya geldiğinden, bu başlık altında AB'nin çevreye ilişkin düzenlemelerine yer vereceğiz.

AB'nin çevre korumaya yönelik düzenlemelerinin ve uygulamalarının tarihine baktığımız zaman yaklaşık 40 yıllık bir uygulama ve çevre hukuku oluşturma çabası olduğunu görmekteyiz. AB'nin çevre politikası ve çevrenin korunmasına yönelik uygulamaları, tedbir önerileri üye devletlerin çevreye ilişkin düzenlemelerine dayanak oluşturmaktadır. AB normlarının üye devletlerin çevre hukukuna etkisi sadece düzenlemelerin iç hukuka aktarılması anlamında değil aynı zamanda çevreye ilişkin normların uygulanması, yorumlanması, düzenlenişi açısından da önemli rol oynamaktadır.

AB'nin çevrenin korunmasına yönelik çok sayıda yönergesi, direktifi ve çerçeve kararı bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin hepsine çalışma kapsamında değinmek ve bu düzenlemeleri değerlendirmek çalışmanın amacıyla bağdaşmayacağından burada belli başlı düzenlemeler değerlendirilecektir. Bu kapsamda ilk belirtmemiz gereken düzenleme Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmadır (TFEU). TFEU m. 288/1'de birliğin yetkilerinin icrasının ilgili komisyonlar tarafından çıkarılacak direktifler, yönergeler, kararlar, tavsiye kararları ve görüşler aracılığıyla yapılacağı düzenlenmiştir. Maddenin devam eden fıkralarında bu kuralların bağlayıcılığı belirtilmiştir. Ancak madde 288/3'te direktifin bağlayıcı olduğu ve fakat direktifin amacına ulaşmak için üye devletlerin farklı metotları seçebileceği, madde 288/4'te kararların sadece verilen ülke açısından bağlayıcı olduğu, son fıkrada ise tavsiye kararları ve görüşlerin bağlayıcı olmadığı düzenlenmiştir. TFEU hükümlerinden de anlaşılacağı üzere,AB çevre hukukunun kaynaklarını direktifler, yönergeler, kararlar, tavsiye kararları ve görüşler oluşturmaktadır. 1987 yılına kadar AB direktiflerinde çevrenin korunmasına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı. 1987 yılında ise TFEU madde 191-193 arasında çevreye ilişkin normlar düzenlenmiştir. Çevre kalitesinin muhafazası, korunması ve geliştirilmesi, insan sağlığının korunması, doğal kaynakların akılcı kullanımı, çevresel sorunlarla, özellikle de iklim değişikliğiyle mücadelede uluslararası tedbirlerin alınması noktasında birlik politikasının geliştirileceği düzenlenmiştir.

Çevrenin korunmasına yönelik idari tedbirlerden olan ÇED raporu alınması AB'nin 27 Haziran 1985 tarih ve 85/337/EEC sayılı Kamu ve Özel Faaliyetlerin Çevreye Etkisinin Değerlendirmesine İlişkin Direktifi ile düzenlenmiş ve diğer ülke düzenlemelerinde

olduğu gibi AB de çevrenin korunmasında öncelikle ceza hukuku dışında kalan tedbirlere başvurmuştur. Direktifin 3. maddesinde insanlara, hayvan ve bitki türlerine, toprağa, suya, havaya, iklime, manzaraya, bunlar arasındaki etkileşime, maddi varlıklara ve kültürel mirasa etki edip etmediğinin belirlenmesi gerektiği düzenlenmiştir. Direktifin I ve II No'lu Eklerinde ise petrol rafinerileri, termal güç tesisleri, demir ve çelik eritme, radyoaktif atıkların depolandığı veya imha edildiği tesisler gibi tesislerin gerçekleştirdiği faaliyetler bakımından ÇED raporu alınması zorunlu kılınmıştır.

Çevre ile diğer unsurların arasında sıkı bir bağ olduğunu fark eden AB, 1997 yılında Amsterdam Anlaşması[109]ile sürdürülebilir kalkınma için üçayaklı bir yol belirlemiştir. Buna göre sosyal ve ekonomik gelişme için sürdürülebilir kalkınmanın yanında çevrenin etkili korunması ve çevre kalitesinin geliştirilmesi de hesaba katılmalıdır. AB çevre korumada ceza hukuku dışındaki yaptırımlardan faydalanma yolunu seçmiş ve fakat 2000'li yıllara gelindiği zaman bunun yeterli olmadığını görmüştür. Bu sebeple çevrenin ceza hukuku yoluyla korunmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır[110]. Bu çalışmaların altında, üye devletlerin çevre korumada uyguladığı yaptırımların yeterli olmaması ve birlik hukukunun ihlal edilmesi halinin suç olarak düzenlenmeyişinin çevre korumada caydırıcılık etkisinin olmaması, idare hukuku veya medeni hukuk yaptırımlarının gerekli caydırıcılığı sağlayamaması, ekonomik açıdan güçlü veya güçsüz kimseler bakımından ekonomik yaptırım uygulanmasının caydırıcılıktan uzak olacağı, ayrıca soruşturmada ve kovuşturmada yardımlaşmanın diğer hukuk disiplinlerine göre daha iyi olacağı düşünceleri yatmaktadır. Bu sebeple AB de çevrenin korunmasında, ceza hukukunun gerekliliğini savunmaktadır[111]. Ancak bu düşünceler, idari yaptırımların da çevreyi korumada yeterli olduğu, ceza hukuku kurallarının uygulanıyor olmasının etkili çözüm getireceği garantisinin olmaması nedenleriyle eleştirilmiş ve ceza hukukuna en son çare olarak başvurulması gereken hukuk disiplini olması nedeniyle çevrenin korunmasında tamamlayıcı rol verilmesi gerektiği ifade edilmiştir[112].

[109]Treaty of Amsterdam, OJ C 340 of 10 November 1997. Bu anlaşmanın yerine daha sonra Lisbon anlaşması kabul edilmiştir (Treaty on European UnionOJC 83/13, 30 Mart 2010, madde 3/3)
[110]Ersan Şen, Ceza Hukuku Açısından Avrupa Birliği'nde Çevrenin Korunması, ***İÜSBFD***, Sayı:7, 1994, s.61-65.
[111]Michael Faure, Avrupa Çevre Ceza Hukuku: Gerçekten İhtiyacımız Var mı?,***İÜHFM***, Sayı:2, Cilt:70, 2012, s.333-354.
[112] Faure, a.g.e., s.339.

27 Ocak 2003 tarihinde 2003/80/JHA sayılı Çevrenin Ceza Hukuku Yoluyla Korunması Çerçeve Kararı ile çevrenin korunmasında ceza hukukundan faydalanılması gereğinin sonucu olarak, çevreye karşı suçların cezalandırılması yoluna gidilmesi düzenlenmiştir. Kararın başlangıcında çevreye karşı suçların sayısının ve etkisinin arttığı, suçların işlendiği ülkenin sınırları ötesine geçtiği , bu suçların çevreyi tehdit altına aldığı, bu sebeple üye devletlerin çevrenin ceza hukuku aracılığıyla korunmasını kararlaştırdığı, sadece gerçek kişilerin değil aynı zamanda tüzel kişilerin de sorumlu tutulması gerektiği, taraf devletlerin kendi ülkelerinde işlenmediğinden bahisle çevre suçlarının soruşturulmasının veya kovuşturulmasının akim kalmasını engellemek için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü gibi hususlar vurgulanmıştır. Direktifin 2'nci maddesinde kasten işlenen suçlar, 3'üncü maddesinde taksirle işlenen suçlar ve 5'inci maddesinde bu suçlar için öngörülmesi istenen cezalar düzenlenmiştir. İkinci maddeye göre, her bir üye devletin kendi iç hukukunda maddede sayılan eylemleri suç olarak düzenlemesi gerekir. Madde düzenlemesinde, insanların ölümüne veya sağlığının bozulmasına neden olan, havaya, suya veya toprağa atık boşaltımı, radyoaktif madde salınımı yapılması, hukuka aykırı olarak çevrede kalıcı zararlar bırakan veya bırakma ihtimali olan atıkların bırakılması nedeniyle insanların, hayvanların veya bitkilerin etkilenmesine neden olunması, havanın, suyun veya toprağın kalitesinde kalıcı bozulmaya veya insanların ölümüne veya sağlığının bozulmasına neden olucu atıkların, tehlikeli atıkların hukuka aykırı olarak depolanması, ticaretinin yapılması, ithal edilmesi veya ihracatının yapılması, boşaltımı yada taşınması, havanın, suyun veya toprağın kalitesinde kalıcı bozulmaya veya insanların ölümüne veya sağlığının bozulmasına neden olan tesislerin işletilmesi gibi eylemler düzenlenmiş ve bu eylemleri gerçekleştiren faillerin cezalandırılması öngörülmüştür. Direktifin 3'üncü maddesi, üye devletlere, 2'nci maddede sayılan fiillerin taksirle işlenmesi halini de suç olarak düzenleme yükümlülüğü getirmiştir.

19 Kasım 2008 tarih ve 2008/99/EC269 sayılı Çevrenin Ceza Hukuku Vasıtasıyla Korunması Direktifi ile çevrenin korunmasında ceza hukukunun rolünün arttırılması kararlaştırılmıştır. Direktif, AB mevzuatında çevrenin ceza hukuku yoluyla korunmasına ilişkin hükümler içeren ilk direktif olarak dikkat çekmektedir.Direktifin giriş kısmında çevre suçlarının ve bu suçların etkisinin artması, sınırı aşması gibi nedenler vurgulandıktan sonra idare hukuku yaptırımları ve medeni hukuka ait tazminat hükümlerinin çevrenin korunmasında yetersiz kaldığının anlaşılması nedeniyle çevrenin

korunmasında ceza hukukunun daha sert ve katı uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Birlik doğrudan kendisi suç ihdas edemediğinden direktifle üye devletlere çevre korumada ceza hukukundan etkin yararlanma yükümlülüğü getirmektedir.

Direktifin 3'üncü maddesinde üye devletlerin, maddede sayılan fiillerin en azından taksirle işlenmesi halinde suç olarak düzenlemesi yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yükümlülük 2003/80/JHA sayılı Çerçeve Kararda düzenlenen yükümlülüğe göre daha sert bir şekilde düzenlenmiştir. Üçüncü maddede, insanların ölümüne veya sağlığının bozulmasına neden olan, havaya, suya veya toprağa atık boşaltımı, yeterli miktarda madde veya radyoaktif madde salınımı yapılması, atıkların toplanması, taşınması, atılması veya imhası ya da atılması sonrası gerekli tedbirlerin alınmaması insanların ölümüne veya ciddi yaralanmalarına veya havanın suyun, toprağın bozulmasına ya da hayvan ve bitki örtüsünün zarar görmesine neden olursa, 14 Haziran 2006 tarih ve 1013/2006/EC sayılı Avrupa Birliği Parlamentosu ve Komisyonunun Atıkların Deniz Yoluyla Nakline İlişkin düzenlemesine aykırılık, havanın, suyun veya toprağın kalitesinde kalıcı bozulmaya veya insanların ölümüne veya sağlığının bozulmasına neden olan veya neden olma olasılığı yüksek olan ya da hayvanlara ve bitkilere zarar veren veya zarar verme ihtimali yüksek olan tehlikeli faaliyetlerin gerçekleştirildiği, tehlikeli maddelerin depolandığı, hazırlandığı tesislerin işletilmesi, havanın, suyun veya toprağın kalitesinde kalıcı bozulmaya veya insanların ölümüne veya sağlığının bozulmasına neden olan veya neden olma olasılığı yüksek olan ya da hayvanlara ve bitkilere zarar veren veya zarar verme ihtimali yüksek olan nükleer veya zararlı radyoaktif maddelerin üretimi, işlenmesi, ticareti, bulundurulması, kullanılması, depolanması, taşınması, ithalatı, ihracatı veya boşaltımı, koruma altına alınmış vahşi yaşama ait hayvan ve bitki türlerinin öldürülmesi, yok edilmesi, sahiplenilmesi, ticareti, koruma altındaki alanlara ciddi zararlar veren eylemlerin suç olarak düzenlenmesi yükümlülüğü getirilmiştir. Direktifte yer alan bu eylemlerin hem icrai hareketle hem de ihmali hareketle işlenebileceği belirtilmektedir. Madde 4'te bu eylemleri gerçekleştiren kişileri azmettiren, bu kişilere yardım edenlerin de cezalandırılması gerektiği, madde 5'te de üye devletlerin 3'üncü ve 4'üncü maddelerde yer alan eylemler için etkili, orantılı ve caydırıcı ceza hukuku yaptırımları öngörmesi gerektiğini düzenlemektedir.

Direktifin 6'ncı maddesinde ise tüzel kişilerin cezai sorumluluğu yer almaktadır. Buna göre Direktifin 3'üncü ve 4'üncü maddesinde yer alan suçlardan birisi, tüzel kişinin

yararına, tüzel kişinin lideri konumunda olan kişi, organları veya organlarında yer alan kişi, temsilcisi, tüzel kişi adına iş yapma yetkisi olan veya tüzel kişilik içerisinde diğer kişileri kontrol eden kişiler tarafından işlenmesi halinde tüzel kişinin sorumluluğuna gidilecektir.Çevreye zarar vermesi muhtemel faaliyetlere ilişkin 2003 yılında yapılan bir araştırmaya göre, çevresel etki değerlendirmesi uygulamasının %73 oranında ticari işletmelerin faaliyetleri için gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Direktifin yürürlüğe girmesi, AB'nin mevcut çevre politikalarının çevreyi korumada yetersiz kalması, üye devletlerin bazılarında hala çevreye karşı suçların cezalandırılmasına ilişkin kanunlarının bulunmayışı nedenleriyle olumlu bulunmaktadır. Ayrıca çevre suçlarının sınır aşan etki gösterme özelliği nedeniyle de AB nezdinde çevrenin korunmasına yönelik ceza hukuku yaptırımlarının öngörülmesinin gerekli olduğu ifade edilmiştir.

1.4.2. İtalya

İtalyan hukuk sistemine baktığımız zaman çevrenin korunmasına yönelik olarak başta Anayasa olmak üzere çeşitli düzenlemelerin olduğunu görmekteyiz. Ancak mevzuat hakkında bilgi vermeden önce İtalya'nın çevre politikalarına etki eden nedenlerden kısaca bahsetmek gerek. İtalyan yasaları, hukuk uygulaması ve öğreti ile çevresel zararın tespiti, tanımlanması, çevresel zararlarda sorumluluk gibi hususlarda Avrupa Birliği direktifleriyle uyumlu düzenlemeler içerse de uygulamadaki gecikmeler nedeniyle dengeli bir politika ve uygulama geliştirilemediği için eleştirilmektedir. Bazı şehirlerdeki kalabalığın diğer şehirlere oranla çok daha fazla olması, kuzey şehirlerinin ekonomik açıdan güçlü olmasına rağmen güney şehirlerinin zayıf olması gibi sebepler ortak politika geliştirilmesini engellemektedir. Ayrıca işsizlik oranlarındaki artış nedeniyle çözüm arayışları arasında ekonomik kalkınma fikri ön plana çıkmış ve ekonomik kalkınma planının sonucu olarak da çevresel standartların düşürülmesi yoluna gidilmiştir[113].

İtalya'da çevrenin korunması bakımından yerel yönetimler idari yetkilerle donatılmıştır. Toprağın korunması, çevrenin korunması ve bakımı, suyun korunması, flora ve

[113]Francesco Francioni ve Massimiliano Montini, ***Public Environmental Law In Italy, in. Comperative Environmental Law In Europa, An Introduction to Public Environmental Law In The EU Member States***, Metro, 1996, s.241-268.

faunanın korunması için gerekli idari tedbirleri alma merkezi yönetimden ziyade yerel yönetimlere bırakılmıştır[114].

1948 tarihli İtalyan Anayasası'nda çevreye ilişkin birkaç düzenleme vardır[115]. Bu düzenlemelerden 9'uncu maddenin 2'nci fıkrasıdır. Maddeye göre Cumhuriyet tabiatı korumakla yükümlüdür. Aslında 9'uncu madde ve aşağıda açıklanacağı üzere 32'nci maddenin çevreyle irtibatlandırılması bir anda oluşmamıştır[116]. 1973'te Giannini tarafından başlatılan çevreyi tanımlama girişimlerine Anayasa Mahkemesi de 30 Aralık 1987 tarih ve641 sayılı kararı ile katılmıştır. AYM'ye göre çevre, *"insanların yaşadığı, hareket ettiği,toplum için veya vatandaşlar için gerekli olan doğal yaşam alanıdır".* Mahkeme çevreyi ayrıca çeşitli yönleriyle korunması gerekli olan, materyal olmayan bütün bir varlık olarak nitelendirmektedir[117].Çevrenin insan yaşamı ile irtibatlandırılması sonucu AY'nın 9'uncu ve 32'nci maddeleri çevrenin korunmasında anayasal dayanakları oluşturmuştur[118].

Madde 9'da yer alan doğal güzellikler kavramı da fazlaca tartışılmıştır. Baskın görüşe göre kavramın, doğal ve manzarasal güzellikler ile estetik ve kültürel değerleri kapsayacak şekilde yorumlanması gerekmektedir[119]. AY'nın 32'nci maddesine göre, Cumhuriyet, temel insan hakkı ve kamu yararı olarak sağlığı korumakla yükümlüdür. Anayasa'da yer alan bu hükümler, mahkemelerin çevreye karşı müdahaleler sonucu ortaya çıkan uyuşmazlıklarda, herhangi bir yasal düzenleme olmamasına rağmen, sık sık başvurduğu hükümler olmuştur[120]. Ancak 2001 hukuk reformu ile Anayasa'nın 117'nci maddesinin 2'nci fıkrasında sadece devletin yasa çıkarabileceği alanlar arasına *"Çevre, ekosistem ve kültürel mirasın koruması"* konuları alınarak çevrenin korunması bakımından anayasal dayanak oluşturulmuştur[121].

Anayasa'nın 32'nci maddesi hükmünün gerek Anayasa Mahkemesi ve gerekse Yargıtay tarafından sık başvurulması nedeniyle ilgili mahkemelerin verdiği kararlar çerçevesinde şöyle bir ilke oluşmuştur: Sağlık hakkı, insanların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını

[114]Michael Faure ve Günter Heine, ***Environmental Criminal Law In The European Union***, Edition Iuscrim, Freiburg Im Bresgau, 2000, s.197.
[115]Farnco Gianpietro ve Andrea Mazziotti Di Celsa, ***Environmental Law In Italy, in. Environmental Law In Europa***, Kluwer, 1999, s.355-378.
[116]Paola Brambilla, Environmental Penalties In Italy, ***Elni Law Review***, Sayı:1, 2009, s.2-12.
[117]Francioni ve Montini, a.g.e., s.245.
[118]Francioni ve Montini, a.g.e., s.246.
[119]Francioni ve Montini, a.g.e., s.246.
[120]Gianpietro ve Di Celsa, a.g.e., s.365.
[121]Brambilla, a.g.e., s.3.

da kapsar. İlkenin ortaya çıkmasıyla beraber yerel mahkemelerin dönemlerine gelen davalarda daha detaylı kurallar getirmek suretiyle ilkeyi uygulamaya başladıkları belirtilmektedir[122]. Yine AYM, 26 Temmuz 1979 tarih ve 88 sayılı kararında sağlık hakkının doğrudan Anayasa tarafından korunan sübjektif haklar arasında olması gerektiğine hükmetmiştir[123].

Yasal düzenlemelere bakıldığı zaman AB çevre hukukunun etkisinde kaldığını görmekteyiz. Çevrenin korunmasına yönelik olarak çıkarılan yasalar AB direktifleriyle uyumludur. Bu alandaki en önemli düzenleme 3 Nisan 2006 tarih ve 152 sayılı Kararname ile onaylanarak yürürlüğe giren Çevre Kanunu'dur[124]. Güncel mevzuattan önce tarihi gelişime kısaca bakacak olursak karşımıza ilk olarak 1934 tarihli Konsolide Sağlık Kanunu çıkmaktadır.Kanunda hangi işletmelerin yerleşim yeri içerisinde olabileceği, hangilerinin yerleşim yeri dışında olması gerektiği düzenlenmekteydi[125]. Yine çevre kirliliğin önlenmesi açısından önemli yasalardan birisi olan 1966 tarih ve 615 sayılı Kanun ile hava kirliliği önlenmeye çalışılmıştır[126]. Çevreye etki edebileceği, zarar verebileceği düşünülen faaliyetler açısından 1986 tarih ve 349 sayılı Kanun[127] çevresel etki değerlendirmesini zorunlu kılmaktadır. Kanunun 6. maddesinde idarenin ruhsat vermeden önce ÇED raporu alması gerektiği hüküm altına alınmış, bu maddeye dayanarak 10 Ağustos 1988 tarih ve 377 sayılı Kararname çıkarılmıştır. Kararnamenin ekli listesinde ise ÇED raporu zorunlu olan faaliyetler yer almaktadır[128].

Yukarıda da belirtildiği üzere, çevrenin korunması bakımından en kapsamlı düzenleme Çevre Kanunu'dur (ÇK). ÇK, AB çevre hukukuna uyumlu bir şekilde çıkarılmış ve kanunda çevrenin korunması çok yönlü olarak ele alınmıştır. Kanun'un amacı, çevrenin korunması ve geliştirilmesi ile insan yaşamının kalitesini arttırmaktır. Aynı zamanda doğal kaynakların rasyonel kullanımı sağlamaktır. Kanun'da; ÇED, genel çevre kirliliğinin önlenmesi, toprak ve su kirliliğinin önlenmesi, hava kirliliğinin önlenmesi, havaya gaz salınımının azaltılması ve çevresel zararların giderilmesi hususları düzenlenmektedir[129]. ÇK'da, çevrenin korunması bakımından Kanun'a ekli listede

[122]Gianpietro ve Di Celsa, a.g.e., s.365-366.
[123]Francioni ve Montini, a.g.e., s.246.
[124]Aristide Police, ***Q&A on Environmental Law in Italy***, Clifford Chance, 2013, s.7.
[125]Faure ve Heine, a.g.e., s.198.
[126]Faure ve Heine, a.g.e., s.198.
[127]Francioni ve Montini, a.g.e., s.251.
[128]Gianpietro ve Di Celsa, a.g.e., s.366.
[129]Police, a.g.e., s.7.

sayılan faaliyetler için izin sistemi getirilmiştir. Bu faaliyetlerin ortak noktası çevreye en fazla zarar vermesi muhtemel faaliyetler olmasıdır. Kimyasal üretim yapan tesisler, maden eritme tesisleri ve güç üretim tesisleri izin alması gereken faaliyetlere örnek olarak verilebilir[130].

Çevre Kanunu (ÇK) madde 133'te çevre normlarının ihlali halinde uygulanacak idari yaptırımlar düzenlenmiştir. İdari Yaptırımlar başlıklı madde 133/1 göre, eğer failin fiili suç oluşturmadığı takdirde gerek ÇK'ya aykırı olarak gerekse yetkili mercilerin aldığı kararlara aykırı olarak boşaltım sınırlarını aşacak şekilde atık boşaltımında bulunursa 3000 avro ile 30000 avro arası idari para cezası verilir. Eğer korunan alanlar veya su kaynaklarına atıkların atılması söz konusu ise bu durumda faile verilecek idari para cezası 20000 Avro'dan daha az olamaz. Madde 133/2'de ise yetkisiz bir şekilde evsel atık suların kanalizasyona bağlanması veya toprağa verilmesi yada iznin askıya alınması veya iptal edilmesine rağmen atığın kanalizasyona atılmaya devam edilmesi halinde yine faile idari para cezası öngörülmektedir. Üçüncü fıkrada birinci fıkrada yer alan eylemlerin izin alınarak yapılması durumunda ve iznin sınırlarına aykırı olarak gerçekleştirilmesi hali suç oluşturmadığı takdirde kabahat olarak cezalandırılacağı düzenlenmektedir. Dördüncü fıkrada denize çöp dökme, beşinci fıkrada ÇK madde 112 ve madde 170'te belirtilen oranlara aykırı olarak tarımsal amaçlı arazi kullanımı, altıncı fıkrada lağım pisliğinin atılması, yedinci fıkrada barajların çamurla dolmasına neden olma fiilleri suç oluşturmadığı takdirde failin kabahatten sorumlu olacağı hüküm altına alınmıştır.

Suyun korunması açısından 1994 tarih ve 36 sayılı Mazgal Kanunu olarak anılan Kanun, yürürlüğe konmuş ve Kanunla tüm suların kamuya ait olduğu, korunması gereken kaynaklar arasında olduğu hüküm altına alınmıştır[131]. Kanunda toprağa, suya ve yer altına atık su boşaltımı izne tabi kılınmıştır. İzinsiz olarak atık su boşaltımı yapılması ise cezai yaptırım altına alınmıştır. Atık suların boşaltımı noktasında mahkemelerin geniş yorum yaptığı belirtilmektedir[132]. 1988 tarih ve 236 sayılı

[130]Police, a.g.e., s.9.
[131]Andrea Guerrini ve Guilia Romano, ***Water Management in Italy,Governance, Performance and Sustainability, SpringerBriefs in Water Science and Technology***, Sipringer, 2014, s.6.
[132]Gianpietro ve Di Celsa, a.g.e., s.367.

Kararnamenin 21. maddesi içme suyu mevzuatına aykırılık halinde adli para cezası veya üç yıla kadar hapis cezası öngörmektedir[133].

Ancak 2006'da yürürlüğe giren ÇK madde 137ile atık suyun izinsiz atılması yeniden düzenlenmiştir.Cezai Yaptırımlar başlıklı madde 137/1'de endüstriyel atık suların izinsiz atılması veya iznin iptaline veya durdurulmasına rağmen atık suların atılmasına devam edilmesi halinde iki aydan iki yıla kadar hapis cezası veya 500 Avrodan 10000 Avroya kadar adli para cezası verileceği, ikinci fıkrada ise birinci fıkrada düzenlenen suç tipi açısından nitelikli hal olarak atık suyun insanlar açısından tehlikeli endüstri atıkları barındırması halinde üç aydan üç yıla kadar hapis cezası verileceği düzenlenmiştir. Yine maddenin devam eden fıkralarında atık suya ilişkin çıkarılan yönetmeliklere ve idari kararlara uyulmaması, izin alınmaması, alınan iznin sınırlarının aşılmasına ilişkin cezai sorumluluk düzenlenmiştir.

Atık suya ilişkin olarak ÇK madde 260'ta da farklı bir suç tipi düzenlenmektedir. Maddeye göre örgütlü bir şekilde, hukuka aykırı olarak atıkların kazanç elde etmek amacıyla satılması, kabul edilmesi, taşınması veya ihraç edilmesi, yüksek miktarlı ticaretinin yapılması halinde faile bir yıldan altı yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir. Eğer atık radyoaktif atıksa veya radyo aktif atık barındırıyorsa bu durumda hapis cezası üç yıldan sekiz yıla kadar öngörülmektedir. Maddenin 4. fıkrasında hakimin faile çevresel zararın onarımını ve tazminini de yükleyeceği düzenlenmiştir[134].

Hava kirliliği ÇK'nın beşinci bölümünde düzenlenmiştir. Madde 279'a göre,emisyon düzenlemelerine uymamak yasaklanmıştır[135]. Bu kapsamda havaya izinsiz salınım yapılması veya alınan izne aykırı salınımda bulunulması, izinde verilen limitlerin aşılması, havaya salınım yapan izinsiz temel değişiklik yapılması veya iznin iptaline yada askıya alınmasına rağmen devam edilmesi çevre suçu olarak düzenlenmektedir ve faile bir yıla kadar hapis cezası veya 1032 Avro'ya kadar adli para cezası öngörülmüştür[136].Eğer yapılan değişiklik temel nitelikte değilse 1000 Avro'ya kadar idari para cezası verilmektedir. Buradaki fark temel değişiklikler açısından eylem suç

[133]Faure ve Heine, a.g.e., s.201.
[134]VagliasindiGrazia Maria, Lucifora Annalisa ve Bianco Floriana, ***Fighting Environmental Crime İn Italy: A Country Report. Study İn The Framework Of The EFFACE Research Project***, Catania:University of Catania, 2015, s.20.
[135]Vagliasindi vd., a.g.e., s.19.
[136]Police, a.g.e., s.12.

olarak düzenlenmişken temel nitelikli olmayan değişiklikler kabahat olarak düzenlenmiş olmasıdır[137].

Atıklar bakımından da ÇK'nın IV. Bölümünde düzenlemeler bulunmaktadır. ÇK madde 256/1'egöre atıkların atılması, taşınması, depolanması, geri dönüşümü gibi hususlarda izin alınması gerekmektedir[138]. Yasaklanmış atıkların veya kontrolsüz bir şekilde toprağa atık atılması, sıvı veya katı fark etmeksizin yeraltı veya yerüstü sularına atık atılması ÇK'da yasaklanan ve cezai yaptırım altına alınan eylemlerdir. Suya atık atılması bir yıla kadar hapis veya 26000 Avro'ya kadar adli para cezası, atığın insan sağlığı açısından tehlikeli maddeler barındırması halinde bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası veya 52000 Avro'ya kadar adli para cezası öngörülmektedir.Yine atıkların kazanç elde etmek amacıyla hukuka aykırı atık ticareti yapmak altı yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılmaktadır[139]. ÇK madde 256/1'de düzenlenen suçun işlenmesi halinde ilgili işletmenin sahibinin ve işletmenin sorumlu müdürünün de cezai sorumluluğuna gidilmektedir[140].

Toprağın kirletilmesi bakımından da ÇK'da düzenleme bulunmaktadır. Toprağın kirletilmesinde çevre hukukunun temel ilkelerinden olan "kirleten öder ilkesi" uygulanmaktadır. Buna göre kaza ile dahi olsa çevrenin kirlenmesine neden olan kimse, kirliliğin temizlenmesi ve soruşturma masrafları için ödeme yapmak zorundadır. Ancak kirleten öder ilkesinin yanında failin ceza sorumluluğuna da gidilmektedir. ÇK'ya göre toprağı kirleten ve temizleme yükümlülüğünü yerine getirmeyen kimse, 52.000 Avro'ya kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Eğer toprak kirliliğinin nedeni olan atık tehlikeli atık ise bu durumda faile iki yıla kadar hapis cezası verilir[141].

Atıklarla ilgili 2014 tarih ve 6 sayılı Kanun'la ÇK madde 256'dan sonra gelmek üzere 256/a maddesi eklenmiştir. Maddeye göre atıkların hukuka aykırı olarak yakılması iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Kanunda "yetkilendirilmemiş alan" denmediği için kamuya açık her yerde atıkların yakılmasının suça vücut vereceği

[137]Vagliasindi, a.g.e., s.19.
[138]Police, a.g.e., s.15.
[139]Police, a.g.e., s.16.
[140]Vagliasindi, a.g.e., s.20.
[141]Police, a.g.e., s.18.

belirtilmektedir. Ayrıca maddede yakılan atığın tehlikeli atık olması halinde verilecek cezanın üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası olacağı düzenlenmektedir[142].

ÇK madde 257'de yetkili merci tarafından verilen iznin gereklerine aykırı faaliyet göstermek suretiyle toprağın, yeraltının, suyun, yeraltı suyunun kirlenmesine neden olunması halinde faile altı aydan bir yıla kadar hapis cezası veya 2600 Avro'dan 26000 Avro'ya kadar adli para cezası verileceği düzenlenmiştir. Mahkeme, ÇK madde 257/3 gereği cezanın yanında kirliliğin giderilmesinin masraflarına da hükmedecektir[143].

İtalyan Ceza Kanunu (İCK) madde 439'da içme sularının ve yiyecek maddelerinin zehirlenmesi suçu düzenlenmiştir. Maddeye göre, her kim içme sularını kullanımından önce ya da beslenme için tahsis edilen belirli maddeleri, dağıtımından önce, zehirlerse on beş yıldan az olmamak üzere cezalandırılır. Eğer eylem bir kişinin ölümü ile neticelenirse ömür boyu hapis cezası verilir[144]. İCK madde 674'te ise eşyaların tehlikeli bir şekilde atılması suçu düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre her kim kamunun ulaşımı için tahsisli bir yere veya özel mülk olan bir yer olsa da kamunun veya başkalarının kullanımı için ayrılmış bir yere, kişileri yaralayabilecek, kirliliğe sebep olabilecek veya kişilere rahatsızlık verebilecek şekilde bir şeyler atar veya dökerse, ya da kanunla izin verilen haller dışında yukarıda sayılan sonuçları verebilecek şekilde gaz, buhar veya duman yayarsa, bir aya kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır[145].Yine İCK madde 659'da gürültü yaparak, müzik aletlerini çalarak, hayvanlar vasıtasıyla gürültü yaparak insanların huzurunu bozan, çalışma düzenini bozan kişiler için üç aya kadar hapis cezası veya adli para cezası öngörülmüştür[146].

Çevreye karşı suçlar bakımından son gelişme ise İCK madde 452'den sonra gelmek üzere yeni maddeler eklenmesidir. 22 Mayıs 2015 tarih ve 68 sayılı Kanun ile çevreye karşı yeni suçlar düzenlenmiştir. Madde 452/a'ya göre, çevreyi korumaya yönelik yasa, yönetmelik veya idari düzenlemelerin ihlal edilmesi suretiyle, toprağın, yeraltının, suyun veya havanın ya da ekosistemin, biyolojik çeşitliliğin ve flora ile vahşi yaşamın zarar görmesine veya bozulmasına neden olan kişi iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ve 10.000 Avro'dan 10.0000 Avro'ya kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Maddenin

[142]Vagliasindi, a.g.e., s.20.
[143]Vagliasindi, a.g.e., s.22.
[144]Faure ve Heine, a.g.e., s.203.
[145]Faure ve Heine, a.g.e., s.204.
[146]Faure ve Heine, a.g.e., s.204.

ikinci fıkrasında zarar verilen alanın tarihi, mimari, estetik veya arkeolojik sebeplerden dolayı özel olarak korunan alan ya da bitki ve hayvan türünün koruma altına alınmış olması halinde verilecek cezanın arttırılacağı hüküm altına alınmıştır. Madde 452/b'de,madde 452/a'da yer alan eylemin hafif bir hastalığa sebep olması halinde faile iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası, eğer ciddi bir hastalığa sebebiyet vermesi söz konusu ise üç yıldan sekiz yıla kadar, çok ciddi bir hastalığa neden olunması halinde dört yıldan dokuz yıla kadar ve ölüme neden olunması halinde ise beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verileceği hüküm altına alınmıştır. Madde 452/b/2'ye göre birden çok insanın hastalanmasına, ölmesine neden olunmuş ise bu takdirde ceza üç kat arttırılır. Ancak verilecek cezanın üst sınırı yirmi yılı geçemez.

Ceza Kanununa eklenen 452/c maddesi ise çevresel felaketi düzenlemektedir. Maddeye göre kim hukuka aykırı olarak çevresel felakete sebep olursa ve bu eylemi İCK madde 434 kapsamına girmezse beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Madde çevresel felaketi de tanımlamıştır. Tanıma göre çevresel felaket:

- Geri dönüştürülemez şekilde ekosistemin dengesinin bozulması,
- Ekosistemin dengesinde meydana gelen bozulmanın düzeltilmesi ancak özel tedbirlerle yapılır veya çok pahalı ise,
- Failin hareketi ekosistemde meydana gelen değişikliğin genişliğiyle, olumsuz etkileri nedeniyle, etkilenen insan sayısıyla veya ortaya çıkan tehlike sebebiyle bağlantılı olarak kamu bütünlüğünü bozması, halidir.

Eğer çevresel felaket tarihi, artistik, arkeolojik, mimari değerler sebebiyle özel olarak korunan bir bölgede meydana gelmişse yada koruma altında olan bitki veya hayvan topluluğunu etkilemişse ceza arttırılır.

İCK madde 452/d'de çevre suçlarının taksirle işlenmesi düzenlenmiştir. Maddeye göre madde 452/a, madde 452/b ve madde 452/c'de yer alan suçlar taksirle işlendiği takdirde verilecek ceza 1/3'ten 2/3'e kadar indirilir. İkinci fıkrada ise eğer çevre kirliliği tehlikesi ortaya çıkarsa veya çevresel felaket meydana gelirse verilecek cezanın 1/3 oranında azaltılacağı düzenlenmiştir.

İCK'ya 2011 tarih ve 121 sayılı Kanun'la eklenen madde 727/a ile koruma altına alınmış alanlar ve bitki hayvan türlerine yönelik zarar verici eylemlerin başka bir suçu oluşturmadığı takdirde altı aydan bir yıla kadar hapis cezası veya 4000 Avro'ya kadar

adli para cezası ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır[147]. Aynı kanunla eklenen madde 733/a ile 2008/99/EC, 2009/123/EC direktifleri iç hukuka aktarılmıştır. Maddeye göre koruma altına alınmış doğal yaşam alanlarının izinsiz yok edilmesi sekiz aya kadar hapis veya 3000 Avro'dan az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılmaktadır[148].

İtalya'da son dönemde Avrupa Birliği'nin direktiflerine uyum sağlamak amacıyla yeni suç tipleri ihdas edilmeye başlanmış, Ceza Kanunu dışında bulunan suç tipleri bakımından İCK'da toplama eğilimi artmıştır. Bu noktada 2011 tarih ve 121 sayılı Kanun ile 22 Mayıs 2015 tarih ve 68 sayılı Kanun dikkat çekmektedir. Bu kanunlar özellikle 92/43/EC, 2008/99/EC, 2009/123/EC ile 2009/147/EC direktiflerinin iç hukuka yansıtılması olarak karşımıza çıkmaktadır[149].

İtalya'da bina inşa etmek,ruhsata tabidir. 6 Haziran 2001 tarih ve 380 sayılı Kanun madde 3'te bakım projeleri, onarım projeleri, yenileme projeleri, yeni inşaat projelerinin izne tabi olduğu düzenlenmiştir. Madde 6'da ise izin gerekli olmayan faaliyetler düzenlenmiş olup, 3'üncü madde kapsamına girmeyen basit bakım faaliyetleri izne tabi değildir. Ancak Kanun, bu tür çalışmaya başlarken idareye bildirimde bulunmayı zorunlu tutmuştur.

380 sayılı Kanun madde 10'da ise üçüncü maddede belirtilen izne tabi faaliyetler bakımından bir açıklama getirilmiş, buna göre yeni bina yapılması, binanın yenilenmesi, yenileme bakımından binanın eski projesinin komple değiştirilmesi, binanın alanının değiştirilmesi, binanın iç alanının arttırılması gibi esaslı değişiklikler söz konusu ise çalışma yapmak için ruhsat alınması zorunludur.

380 sayılı Kanun madde 37'de inşai faaliyete başlama ruhsatı alınmadan yapının yapılmaya başlanması veya yapılmış olması, tadilat veya diğer bakım onarım çalışması yapılması kabahat olarak düzenlenmiştir. Ancak 2001/380 sayılı Kanun'a ve diğer idari düzenlemelere aykırılık bakımından 44'üncümaddede genel cezai yaptırımlar düzenlenmiştir. Maddeye göre, eğer daha ağır bir suçu oluşturmadığı takdirde ve kabahatlerin uygulanması bakımından herhangi bir engel teşkil etmeksizin, birinci fıkranın a bendine göre ruhsata, imar düzenlemelerine aykırı ve bina düzenlemeleriyle

[147]Vagliasindi vd., a.g.e., s.22.
[148]Vagliasindi vd., a.g.e., s.24.
[149]Vagliasindi vd., a.g.e., s.22-24.

uyumsuz faaliyette bulunmak 10.329 Avro'ya kadar adli para cezası ileb bendine göre izinsiz veya izne aykırı olarak yada iznin durdurulmasına rağmen inşaata devam edilmesi halinde iki yıla kadar hapis cezası ve 5.164 Avro'dan 51.645 Avro'ya kadar adli para cezası, c bendine göre imar planında yer alan tahsis amacının dışında hukuka aykırı bir şekilde inşaat ruhsatının verilmesi halinde iki yıla kadar hapis cezası ve 15.493 Avro'dan 51.645 Avro'ya kadar adli para cezası verileceği düzenlenmiştir. C bendinde ayrıca inşaat çalışmalarının tarihi, arkeolojik, koruma altına alınan alanlarda izinsiz veya izne aykırı bir şekilde yapılması halinde de aynı cezanın verileceği hüküm altına alınmıştır.

1.4.3. Almanya

Alman Hukuku'na baktığımız zaman çevre hukukunun tarihçesinin kısa olduğunu görmekteyiz[150]. Alman teorisinde ve uygulamasında çevre hukuku dikkate değer bulunmamakta ve hatta bağımsız bir çevre hukukunun olabileceği düşünülmemekteydi. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra günümüzde de yürürlükte olan çeşitli düzenlemeler ortaya çıkmaya başlamıştır[151]. Çevrenin korunmasına yönelik hukuki çarelerin arandığı dönem endüstrileşmenin hızlı olduğu dönemle paralellik arz etmektedir. Özellikle endüstriyel tesislerin kurulması ve yönetimine ilişkin kuralların ortaya çıkması, beraberinde çevre kurallarının da gündeme gelmesine neden olmuştur[152]. Bu kapsamda sayılabilecek ilk kanun 1957 tarihli Su Kaynakları Kanunu'dur (WHG). Daha sonra 1959 tarihli Atom Enerjisi Kanunu (AtG) yürürlüğe girmiştir.Bu kanunların, modern Alman Çevre Hukuku'nun köşe taşını oluşturduğu belirtilmektedir[153]. Çevre koruma kavramının kullanılmaya başlanması ise 1970'lerin başında olmuştur.

Çevre hukukuna ilişkin kanunlar, 1970'lerin başında yapılmaya başlanmıştır. Bu dönem aynı zamanda çevre hukukunun bağımsız bir disiplin haline geldiği, çevrenin korunmasına ilişkin olarak Alman Hukuku'nda dönüm noktasıdır[154]. Dönemin Federal Hükümeti bir çevre programı hazırlanmıştır ve bu kapsamda Federal Emisyon Kontrol

[150]Horst Schlemminger ve Holger Wissel, ***German Environmental Law For Practitioners***, München: C.H. Beck and Kluwer, 1996, s.15.
[151]Schlemminger ve Wissel, a.g.e., s.15.
[152]Michael Rodi, ***Public Environmental Law In Germany, Comparative Environmental Law In Europe, An Introduction To Public Environmental Law In The EU Member States***, Metro, 1996, s.151-191.
[153]Rodi, a.g.e., s.158.
[154]Rodi, a.g.e., s.158.

Kanunu güncellenmiş, Atom Enerjisi Kanunu, Federal Doğa Koruma Kanunu, Federal Atık Maddelerin İmhası Kanunu yürürlüğe girmiştir. Modern çevre hukukunun temelini oluşturan bu yasaların yürürlüğe girmesi ile kamuoyunda çevre farkındalığı oluşmuş ve çevresel kaynakların sonunun olduğu bilinci halkta gelişmeye başlamıştır[155].1980'ler çevre hukukunun sağlamlaşması sürecini ifade ederken 1990'dan sonra çevre hukuku genişlemiş, modernleşmiştir. Anılan dönemde Çevre Sorumluluğu Kanunu (UmwHG), Gen Teknolojisi Kanunu (GenTG), Atıkların Geri Dönüşümüne ve Yönetimine Dair Kanun (KrW/AbfG) kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir[156].

1991 yılında Almanya'nın yeniden birleşmesinden sonra bütün Almanya'nın anayasası olan Federal Alman Anayasası'nda çevrenin korunmasıyla bağlantılı sayılabilecek sadece birkaç hüküm bulunmaktaydı[157]. Bu kapsamda ilk hüküm 1972 yılında konulmuş olan 74'üncü maddenin 24'üncü bendidir[158]. Maddeye göre *"Artıkların imhası, hava temizliğinin korunması ve gürültüye karşı mücadele"* yarışan yasama konuları arasında sayılmıştır. Böylelikle 1957 tarihinde yasal düzenlemeye konu olan çevre, anayasal düzeyde koruma altına alınmıştır.

Anayasaya 1994 yılında eklenen 20/a maddesi ile doğal yaşama ilişkin koruma getirilmiştir. Maddeyle birlikte çevrenin korunması ilk defa devletin ilkesi haline gelmiştir[159]. Maddeye göre *"Doğal yaşam kaynaklarının ve hayvanların korunması gelecek kuşaklara karşı da sorumlu olan devlet, doğal yaşam kaynaklarını anayasal düzenin çerçevesinde yasamayla, yasalara ve hukuka uygun olarak yürütme ve yargı organları aracılığı ile korur"*. Anayasa maddesi çevrenin korunması noktasında devletin yasama, icra ve yargı organlarına yükümlülükler getirmesine rağmen[160], vatandaşlar bakımından aktif hareket etmelerini sağlayan bir hak tanımamıştır. Bu yönüyle Alman Anayasası'nda çevre hakkının temel hak olarak düzenlenmediği belirtilmektedir[161].

[155]Rodi, a.g.e., s.158.
[156]Rodi, a.g.e., s.158.
[157]Rodi, a.g.e., s.151.
[158]Ünver ve Nuhoğlu, a.g.e., s.32.
[159]Rodi, a.g.e., s.151.
[160]Kay Artur Pape ve Kerrin Schillhorn, Environmental ***Law In The Federal Republic Of Germany, Environmental Law In Europe***, Kluwer Law, 1999, s.273-292.
[161]Rodi, a.g.e., s.157.

Ancak buna rağmen AY madde 20/a, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması bakımından güçlü bir gerekçe olarak kullanılmaktadır[162].İlk 20 maddeden hemen sonra getirilmesi aslında Alman Anayasa koyucunun konuya ne denli büyük bir önem atfettiğini de göstermektedir.

Almanya'da çevrenin medeni hukuk vasıtasıyla korunması doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğrudan korumada çevreye ilişkin bir unsurun korunması söz konusudur. Korumanın konusu medeni hukuka tabi değilse koruma da medeni hukuk koruması olmaz. Çevre hakkı medeni hukukun konusu olmadığından doğrudan medeni hukuk vasıtasıyla korunmamıştır. Bu kapsamda çevre hakkının medeni hukuk ile korunmasına yönelik öneri sunulmuştur. Yine haksız fiil sorumluluğunun da çevrenin korunmasında kullanılabileceği belirtilmiştir[163].Dolaylı koruma ise medeni hukukun çevre hakkını doğrudan korumada yetersiz kalması nedeniyle farklı hukuki değerlerden yola çıkarak koruma yolunu seçmesidir. Bu noktada yararlanılan hukuki değerler mülkiyet hakkı ve sağlık hakkıdır. Çevreye verilen zarar aynı zamanda mülkiyet hakkını ya da sağlık hakkını ihlal edici bir nitelikte ise bu durumda doğrudan olmasa da dolaylı olarak çevrenin korunması söz konusudur[164].

Medeni hukuk aracılığıyla çevrenin korunmasına ilişkin düzenlemelerden en kapsamlısı 1990 tarihli Umwelthaftungsgesetz (UmwHG) Çevre Sorumluluğu Kanunu'dur. Kanun 1 Mart 1991 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 338'inci Kanun daha sonraları çeşitli değişiklikler geçirmiştir. Ancak Alman Hukuku'nda çevresel sorumluluğa ilişkin normlar çeşitlilik göstermektedir. Her ne kadar UmwHG medeni hukuk sorumluluğu bakımından temel kanun olsa da 1896 tarihli Medeni Kanun (Bürgerliches Gesetzbuch/BGB) hükümleri de çevresel zararların korunmasına ilişkin düzenlemeler içermektedir[165].

UmwHG madde 1'de tesislerin ve faaliyetlerin çevreye olan etkisinden doğan sorumluluğu düzenlemektedir. Maddeye göre, Kanun'un 1 numaralı ekinde belirtilen faaliyetlerden birisinin gerçekleştirilmesi bir kimsenin ölümüne, yaralanmasına veya

[162]Andreas Glaser, ***German Environmental Law In A Nutshell Annual Report***, Germany: March, 2011, s.2.
[163]Dieter Medicus, ***Umweltschutz als Aufgabe des Zivilrechts- aus zivilrechtlicher Sicht, Umweltschutz und Privatrecht,*** 5. Trier Kolloquim zum Umwelt- und Technikrecht, Werner Verlag, Düsseldorf, 1990, s.5-33.
[164]Medicus, a.g.e., s.11.
[165]William Hoffman, Germany's New Environmental Liabılıty Act: Strict Liability For Facilities Causing Pollution, ***Netherlands International Law Review***, Sayı:38, Cilt:1, 1991, s.27-41.

sağlığının bozulmasına ya da herhangi bir eşyasının zarar görmesine neden olmuşsa faaliyetin gerçekleştirildiği fabrikayı-tesisi işleten kimse söz konusu zararları tazmin etmekle yükümlüdür[166].

UmwHG madde 6'da ise nedenselliğin nasıl kurulacağı, daha doğrusu nedensellik bağının varsayılacağı durum düzenlenmiştir. Maddeye göre; çevreye zarar vermesi muhtemel olan bir faaliyetin gerçekleştiriliyor olması, o faaliyetin zararı ortaya çıkardığını kabul ile sonuçlanır. Çevresel zarar doğurması muhtemel bulunan faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve çevresel zararın çıkması söz konusu ise failin zarara neden olduğu[167] kabul edilerek failin sorumluluğuna gidilecektir. Ancak bu durum, objektif sorumluluk anlamına geldiğinden eleştirilmektedir[168].

UmwHG dışında medeni hukuk sorumluluğunu gerektiren normlara 1896 tarihli BGB'de de rastlamaktayız. BGB madde 823, madde 906 ve madde 1004 hükümleri de failin gerçekleştirdiği hareketin neticelerinden sorumluluğunu gerektiren düzenlemelerdir[169]. BGB madde 823'te haksız fiil sorumluluğu düzenlenmiştir346. BGB madde 906'da ise komşunun arazisinin kullanımından kaynaklı olarak meydana gelebilecek zararlar, başkasının arazinin kullanımını engelleyecek şekilde faaliyette bulunmadan kaynaklı sorumluluk düzenlenmiştir[170]. BGB madde 1004'te müdahalenin men'i düzenlenmiş, buna göre hak sahibi gerçekleştirilen haksız fiilin sonlandırılmasını isteyebilir[171]. Ancak BGB madde 906 gereği kişi kanunla veya yönetmelikle belirlenen sınırlar çerçevesinde hareket ettiği sürece müdahale engellenemez. Bu sınırların belirlenmesinde aynı zamanda yerel adetlere de başvurulmaktadır. Komşuluk ilişkisi çerçevesinde yerel adetlere göre uygun olan bir davranışın gerçekleştirilmesi engellenemez[172]. Haksız fiilin çevre suçlarına veya çevresel zararlara uygulanması uygun bir araç olmaması nedeniyle eleştirilmiştir. Aynı şekilde madde 906'da çevresel zararlara uygulanacak uygun bir madde olmaması nedeniyle eleştiriye uğramıştır. Bu iki maddenin eksikliği farklı kanunların düzenlenmesine veya farklı kanunlarda norm ihdas

[166]Hoffman, a.g.e., s.32.
[167]Pape ve Schillhorn, a.g.e., s.278.
[168]Hoffman, a.g.e., s.32.
[169]Harm Peter Westermann, ***Das Private Nachbarrecht Als Instrument Des Umweltschutzes, Umweltschutz Und Privatrecht***, 5. Trier Kolloquim zum Umwelt- und Technikrecht, Düsseldorf: Werner Verlag, 1990, s.103-132.
[170]Hoffman, a.g.e., s.29.
[171]Westerman, a.g.e., s.108.
[172]Westerman, a.g.e., s.115.

edilmesine neden olmuştur. Bu kapsamda en dikkat çekici olan 1957 tarihli Wasserhaushaltsgesetz/WGH Su Kaynakları Kanunu'dur[173].

WGH de yaralanma, eşyaların zarar görmesi, suyun fiziki, kimyasal veya biyolojik yapısının değişmesi nedeniyle ekonomik değerinin düşmesine neden olma bakımından kusursuz sorumluluk kabul edilmiştir. Kanuna göre çevre kirliliğine neden olan madde doğası gereği kirletici bir madde ise bu durumda çevresel zarar ile failin hareketi arasında nedensellik var kabul edilir ve ispat yükü yer değiştirir[174]. WGH kendiliğinden ortaya çıkan çevresel zararlar bakımından herhangi bir çare üretmemekle ve BGB'nin takip ettiği yolun dışına çıkmamakla eleştirilmiştir[175].

İdare hukuku tedbirleri bakımından ÇED değerlendirmesi ve izin sistemi söz konusudur. Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung/Çevresel Etki Değerlendirmesi Kanunu (UVPG) hükümlerine göre çevreye önemli derecede etkisi olan faaliyetler bakımından ÇED raporu alınması zorunludur. UVPG madde 3'e göre, hangi faaliyetler bakımından ÇED raporu alınması gerektiği düzenlenmiştir. Maddeye göre Kanun'un 1 no'lu ekinde yer alan listede bulunan faaliyetler bakımından ÇED raporu alınması gerekmektedir. İzin sistemi farklı farklı kanunlarda düzenlendiğinden dağınık bir şekildedir. Bu sebeple sistem eleştirilmektedir. Ancak henüz izin sistemine ilişkin süreçleri bir araya toplayabilen herhangi bir düzenlemeye de ulaşılabilmiş değildir[176]. Örneğin Bundesimmissionsschutzgesetz/Federeal Emisyon Koruma Kanunu (BImSchG) madde 4'e göre, kamu sağlığı açısından veya doğa için, işin niteliği gereği veya işletilmesinden kaynaklı olarak çevreye zararlı etkileri olan tesisler bakımından izin alınması zorunludur[177]. İzin verme yetkisi ise federe devletlere verilmiştir. Yine Bremen'de emisyon mevzuatının uygulaması ve denetimleri yerel yönetimlerin teftiş kurulu tarafından yapılmaktadır[178].

Alman çevre mevzuatının çok dağınık olduğunu görmekteyiz. Çevre mevzuatının birleştirilmesi noktasında uzun süredir tartışmalar olmasına rağmen henüz bir çevre kanunu kabul edilip yürürlüğe konulamamıştır[179].Alman kanun koyucunun çevre

[173]Hoffman, a.g.e., s.30.
[174]Hoffman, a.g.e., s.30.
[175]Hoffman, a.g.e., s.31.
[176]Glaser, a.g.e., s.4.
[177]Schlemminger ve Wissel, a.g.e., s.48.
[178]Winter, a.g.e., s.5.
[179]Glaser, a.g.e., s.3.

hukukuna yaklaşımının dağınık olması nedeniyle medeni hukuk sorumluluğu ve kamu hukuku sorumluluğunun bir arada düzenlendiği bir kanun yapılamamıştır[180].Tartışmalar 1976 yılına dayanmakta olup süreç içerisinde birden fazla tasarı hazırlanmıştır. Umweltgesetzbuch/Çevre Kanunu (UGB) adında hazırlanan son tasarı da 2009 yılının şubat ayında başarısızlıkla sonuçlanmıştır[181]. Bu durumun sonucu olarak bir sürü yasak davranışı tanımlayan kamu hukuku karakterli norm ile çevresel zararların tazminini gerektiren norm bulunmaktadır. Bu sebeplerle çevre sorunlarını birlikte ele alan kapsamlı bir kanuna henüz sahip olunamamıştır[182].

Alman çevre ceza hukukuna baktığımız zaman önceleri idare hukuku normlarına konu olan düzenlemelerin 28.3.1980 tarihli 18. Ceza Kanunu değişikliği ile Alman Ceza Kanuna (StGB) alınmasıyla ortaya çevreye karşı suçlar çıkmıştır. Aslında dağınık bir şekilde kanunlarda yer alan düzenlemelerin birleştirilmesi ve yeni suç tiplerinin konmasıyla beraber çevre hukukuna ilişkin reform niteliğinde olan bu değişiklikler, idare hukukuna bağlılığı nedeniyle eleştirilmiştir[183]. 1994 tarihinde STGB'de yapılan değişiklikle beraber çevre suçlarının cezaları arttırılmış, çevre suçları nedeniyle ceza sorumluluğu tüzel kişilerin organları ve temsilcileri bakımından da uygulanır hale getirilmiştir[184].

StGB'ye baktığımız zaman çevreye karşı suçlar madde 324 ve devamında düzenlenmiştir. StGB madde 324'te suyun kirletilmesi suçu düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında suyun yetkisiz bir şekilde kirletilmesi veya kalitesinin olumsuz olarak değiştirilmesi beş yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılacağı, ikinci fıkrasında teşebbüsün ve son fıkrasında fiilin taksirle işlenmesi halinin de cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır.

StGB madde 324/a'da toprağın kirletilmesi suçu düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında idare hukuku yükümlülüklerine aykırı olarak toprağa madde katan yada maddeleri toprağa bırakan kişinin hareketi diğer insanlar, hayvanlar, bitkiler veya değerli şeyler bakımından veya herhangi bir su için tehlike oluşturmaya elverişli olması halinde 5 yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılacağı, ikinci fıkrasında

[180]Hoffman, a.g.e., s.28.
[181]Glaser, a.g.e., s.3
[182]Hoffman, a.g.e., s.28.
[183]Ünver ve Nuhoğlu, a.g.e., s.18.
[184]Ünver ve Nuhoğlu, a.g.e., s.19.

teşebbüsün ve son fıkrasında fiilin taksirle işlenmesi halinin de cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır.

StGB madde 325'te hava kirliliği suçu düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında bir makinanın veya tesisin işletilmesi sırasında idare hukuku yükümlülüklerine aykırı olarak neden olduğu hava değişikliğinin işletme sahası dışında kalan yerlerde diğer kişiler, hayvanlar, bitkiler veya diğer değerler bakımından zarar vermeye elverişli olması halinde failin beş yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağı, fiilin teşebbüs aşamasında kalmış olması halinde de cezalandırılacağı belirtilmektedir. Maddenin ikinci fıkrasında çevreye verilen zararlı madde miktarının fazla miktarda olması nitelikli hal olarak düzenlenmiş, üçüncü fıkrasında taksirli hareketin cezalandırılacağı düzenlenmiş, dördüncü fıkrasında ise "zararlı" deyiminden ne anlaşılacağı tanımlanmıştır.

StGB madde 325/a da gürültüye, sarsıntıya veya iyonlaşmayan ışımaya neden olma suçu düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında idare hukuku yükümlülüklerine aykırı olarak tesisin veya makinenin işletilmesinin başkasının sağlığına zarar verecek şekilde işletilmesi, ikinci fıkrasında tesis veya makinenin işletilmesinde idare hukuku yükümlülüklerine aykırı olarak başkasının sağlığını, hayvanları veya diğer değerleri tehlikeye düşürme fiili, üçüncü fıkrada ise fiillerin taksirle işlenmesinin cezalandırılacağı düzenlenmiştir.

StGB madde 326'da tehlikeli atıkların izinsiz kullanılması suç olarak düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında tehlikeli atıkların yetkisiz bir şekilde işleme tesislerinin dışında ve izin verilen yöntemlere aykırı olarak işleme, depolama, saklama, boşaltma veya imha etme fiilleri, ikinci fıkrada ilk fıkrada yer alan atıkların StGB'nin yer bakımından uygulama alanına sokma, bu alandan çıkarma veya transit olarak taşınmasının ilk fıkra gibi cezalandırılacağı, üçüncü fıkrada idare hukukundan doğan yükümlülüklerin ihlal edilerek radyoaktif maddelerin teslim edilmemesi, dördüncü fıkrada bir ve ikinci fıkra bakımından teşebbüsün cezalandırılacağı, beşinci fıkrada suçun taksirle işlenmesi ve son fıkrada da atık miktarının azlığının cezalandırılmayacağı hüküm altına alınmıştır.

StGB madde 327'detesislerin izinsiz olarak işletilmesi suçu düzenlenmiştir. İlk fıkrada izin alınmaksızın veya yasaklanmış olmasına rağmen atom tekniğiyle bağlantılı tesislerin işletilmesi fiili, ikinci fıkrada çeşitli kanunlar kapsamına giren tesislerin

izinsiz işletilmesi, üçüncü fıkrada fiilin taksirle işlenmesi hali düzenlenmiştir. StGB madde 328'de radyoaktif ve diğer tehlikeli maddelerin izinsiz işlenmesi eylemi suç olarak düzenlenmiştir. StGB madde 329'da ise özel koruma gerektiren alanların tehlikeye düşürülmesi suç olarak düzenlenmiştir.

StGB madde 330'da çevre suçları bakımından ortak nitelikli haller düzenlenmiştir. StGB madde 330/a'da zehirlerin boşaltılması nedeniyle ağırlaştırıcı hal, madde 330/b'de etkin pişmanlık, madde 330/c'de müsadere hükümleri düzenlenmiş, madde 330/d'de çevre suçlarının düzenlenmesinde kullanılan kavramların tanımı yapılmıştır.

Alman çevre hukukunda çevrenin planlamasına ilişkin birden fazla planlama aracı söz konusudur. İmar planları, çevre koruma planları, su kaynaklarının korunması planları, atıkların yönetimine ilişkin planlar bunlardan birkaç tanesini oluşturmaktadır. Özellikle taşınmaz mülkiyetiyle sıkı bir bağ içerisinde olan imar planları çoğu zaman belirttiğimiz bu planlardan birden fazlasını barındırmaktadır. İmar planlarını yapma yetkisi yerel yönetimlere bırakılmıştır[185].

İmar düzenlemelerine göre, herhangi bir tesisisin, yapının yapılabilmesi için yapı ruhsatı alınması zorunludur. Yapı ruhsatı iki türlüdür. Birincisi imar planlamalarına uygunluk anlamında verilmektedir ve Federal Baugesetzbuch (BauGB)'de düzenlenmiştir. Binanın nerede yapılacağı, bir fabrikanın yerleşim yerine uzaklığı gibi konular bu kanunda yer alan hükümlere göre belirlenmektedir. İkincisi ise binanın teknik özellikleri itibariyle toplum açısından tehlikeli olmayacak şekilde inşasına ilişkin olarak verilmektedir ve güvenlik üzerine odaklanılmaktadır. İmar yönetmeliklerinde belirlenen teknik kurallara uymayı zorunlu kılmaktadır. İkinci tür yapı ruhsatı genellikle yerel yönetimlerce çıkarılan düzenlemelere uygunluk aranmakta iken birinci tür ruhsatlar bakımından Federal İmar Kanunu'nda belirtilen kriterler ön plana çıkmaktadır[186]. Benzer şekilde Baugesetzbuch'un 213. maddesinde imar düzenine aykırılıklar kabahat olarak düzenlenmiştir.

[185]Glaser, a.g.e., s.4.
[186]Winter, a.g.e., s.13.

1.4.4. Rusya

Çevreye karşı suçlar, 1996 tarihli Rus Ceza Kanunu'nda[187] Özel Hükümler başlıklı ikinci kitabının, Kamu Güvenliği ve Düzenine Karşı Suçlar başlıklı dokuzuncu bölümü altında Çevresel Suçlar kısmında düzenlenmiştir. Çevresel Suçlar kısmında yer alan suçlar ise 246. maddede Çalışma Esnasında Çevre Koruma Kurallarının İhlali, 247'inci maddede Çevreye Zararlı Atık ve Maddelerin Kullanımına İlişkin Kuralları İhlal Suçu, 248. maddede Mikrobiyolojik ve Biyolojik Maddelerin veya Toksinlerin Kullanımı Sırasında Güvenlik Kurallarını İhlal Etme Suçu, 250. maddede Suyun Kirletilmesi Suçu, 251'inci maddede havanın, 252'inci maddede Deniz Çevresinin Kirletilmesi Suçunun yanı sıra yasal olmayan yollardan ağaçların kesilmesi, yasal olmayan yollardan avcılık ve koruma alanlarının yok edilmesi, korunmakta olan organizmaların bulunduğu alanların yok edilmesi de suç olarak düzenlenmiştir.

Suyun kirletilmesi suçunda yer üstü ve yer altı suları ve içilebilir su kaynakları olmak üzere suyun kirletilmesi, su kanallarının tıkanması veya suyun tüketilmesi yada su kaynaklarında meydana getirilen değişiklikler fauna, flora, balık türlerine, ormana veya tarıma somut bir zarar verdiği takdirde failin cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Havanın kirletilmesi suçunda kirletici maddelerin havaya bırakılmasında veya kurulması gereken cihazların, tesisatların kurulmasına ilişkin kuralların ihlali sonucu hava kirliliğine neden olunması suç olarak düzenlenmiştir. 253'üncü maddede Rusya kıyılarına veya münhasır ekonomik bölgeye yapay ada yapılması, duba konması veya tesisat yerleştirilmesi ve inşaat, operasyon, koruma ve yapay adanın tasfiyesine yönelik kuralların ihlali suç olarak düzenlenmiştir. İkinci fıkrada ise kıyılarda ve münhasır ekonomik bölgede izinsiz doğal kaynak araştırması, zenginleştirilmesi, tarama yapılması suç olarak düzenlenmiştir[188].

Arazi düzenlemesine yönelik olarak son dönemde çeşitli reformlar yapılmaktadır. Bu reformlar çerçevesinde yasalaşan ve yasalaşma öncesi oldukça uzun bir sürece yayılan tartışmalara neden olan Rusya Federasyonu Arazi Kanunu, 25 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun tasarısı, 1996'da Duma'ya sunulmuş, komünist taraf ile tarım reformu yanlıları arasında kanunun yürürlüğe girmesine kadar geçen süreçte

[187]William E. Butler, ***Russian Criminal Law And Procedure***, Wildy, Simmonds And Hill Publishing, London, 2011, s.19.
[188]Butler, a.g.e., s.172-183.

mücadeleye sahne olmuştur[189]. Tartışmanın merkezini ise tarım alanlarının ve şehirlerdeki arazilerin özelleştirilerek satılması oluşturmaktaydı. Toprak reformunun zorunlu olduğu noktasında hem fikir olan taraflar, toplumun bu reforma hazır olup olmadığı noktasında fikir ayrılığı yaşamaktaydılar[190].

Kanun, tarafların uzlaşması sonucu tarım ve orman alanları dışında kalan şehir merkezlerini ve kırsal alanda inşaat yapılabilen yerleri kapsamak üzere yasalaşmıştır. Bu alanlar ise Rusya topraklarının yüzde ikisini oluşturmaktadır[191].

Yeni Kanun'a göre, vatandaşlar ve sınır bölgeleri dışında yabancılar inşaat yapmak için ruhsat almak durumundadır. Buna göre inşaat alanı olarak ayrılan yerlerde inşai faaliyette bulunmak izne tabidir. Ancak yapılacak inşaat, devlete ait bir kurum veya kuruluşa aitse veya belediyeye ait bir kurum veya kuruluş ise bu durumda öncelik hakkı bulunmaktadır. Bina yapılabilmesi için inşaatın, şehir, kasaba merkezlerinde olması veya kırsal bölgede ise imar planlarında sınai faaliyete izin verilebilir orman veya tarım alanında olması, yine kırsal kesimde vatandaşa ev yapmak amacıyla ayrılan bölgelerde olması gerekmektedir[192].

İmar kirliliğine neden olma eylemleri bakımından Rusya Arazi Kanunu madde 76/3'e göre ruhsatsız yapı yapılması arazi suçu olarak düzenlenmesine rağmen, failin sorumluluğunun tespiti açısından sadece Arazi Kanunu'na bakmak yeterli değildir. Zira suç tipi açısından maddede, herhangi bir idari veya cezai yaptırım öngörülmemiştir. Dolayısıyla ruhsatsız yapı yapılması suçunun tipik fiilini ve tipik fiil için öngörülen cezayı belirlemek için diğer mevzuat hükümlerinden yararlanmak şarttır. Bu sebeple, Arazi Kanunu, İmar Kanunu, Medeni Kanun ve Kabahatler Kanunu hükümleri birlikte incelenecektir.

Arazi Kanunu madde 74'e göre suç teşkil edecek eylemler bakımından failin cezai veya idari sorumluluğu doğacaktır. Benzer şekilde kamu görevlileri açısından görevlerinin icrası sırasında yapmış oldukları davranışlar sonucu arazi suçunda disiplin

[189]Matthew Madalo, The Controversial Land Code of the Russian Federation: A Balanced Approach to Resolving Russia's Land Reform Question and Encouraging Foreign Investment, ***Santa Clara Law Review***, Sayı: 2, Cilt:42, 2002, s.577-606.
[190]Wiiliam Kratzke, Russia's New Land Code: Two Percent Solution, ***Minnesota Journal Of Global Trade***, Sayı:1, Cilt:12, 2012, s.109-198.
[191]Kratzke, a.g.e., s.110.
[192]Kratzke, a.g.e., s.142.

sorumluluğuna gidilmektedir[193]. Arazi Kanunu hükümlerince failin, idari veya cezai bir yaptırıma tabi tutulmuş olması, ortaya çıkan zararın giderilmesinden kaynaklı masrafları ödemekten kurtarmaz[194].

Vatandaşların veya tüzel kişilerin arazi suçu olarak düzenlenmiş suçları işlediği zaman medeni hukuk açısından tazminat sorumluluğuna gidilmekte ve fail fiilinin neticelerini ortadan kaldırmakla yükümlüdür. Arazi işgal edilmiş ise işgalci, araziyi sahibine, kullanıcısına veya kiracısına iade etmekle ve gecekondunun yapılmış olduğu parselin imar planlarında hangi kullanım amacına ayrıldı ise o amaca uygun hale getirmekle yükümlüdür. Örneğin gecekondunun yapıldığı yer park alanı ise failin gecekonduyu yıkıp, yeri park yapımına uygun hale getirmesi gerekir[195].

Arazi Kanunu'nda, arazi sınırlarını belirleyen işaretlerin tahribi, parsellerin çöplük haline getirilmesi veya çevreye zarar verecek şekilde kullanılmaya elverişli hale getirilmesi, arazilerin işgal edilmeye uygun hale getirilmesi, binaların, evlerin veya yapıların yıkılması veya ruhsatsız yapı yapılması arazi suçu olarak düzenlenen, fiillerdir[196].

Bina ve diğer yapıların inşası için Rusya İmar Kanunu madde 51'e göre ruhsat alınması şarttır. Yapı ruhsatı alınması, ruhsat sahibine yapı inşa etme, yapının yeniden inşası, sütunlarda değişiklik yapma veya yapının tamir edilmesi gibi yetkiler verir. Ruhsat alınması,aynı zamanda yapılacak-yapılmakta olan faaliyetin imar mevzuatına uygunluğunu gösterir[197]. Yapı ruhsatı yerel idari makamlar tarafından verilmektedir. Bu makamlar federal icra makamlarıdır. Ancak Moskova ve St. Petersburg için yetkili makamlar ayrıca belirlenmiştir. Moskova'da yapı ruhsatı için başvuru, Bölgesel Gelişme Bakanlığı ve Moskova Devlet Yapı Danışmanlık Birimi'ne, St. Petersburg'da ise Devlet Uzmanlık ve Danışmanlık Merkezi'ne yapılmaktadır. Yapı ruhsatına başvurulduktan sonra yetkili makam on gün içerisinde başvuru sahibine olumlu veya olumsuz cevap vermek durumundadır[198].

[193]Kratzke, a.g.e., s.173.
[194]Alexander Avanesov, ***Constructıon Endorsement Process In Russia***, Bachelor's Thesis, 2010, s.53.
[195]Kratzke, a.g.e., s.173.
[196]Kratzke, a.g.e., s.173.
[197]Elena Kareva, ***Menagement of Construction Proces In Russia Federation***, Bachelor's Thesis, 2011, s.41.
[198]Kareva, a.g.e., s.41-42.

Medeni Kanun madde 222'ye göre, ruhsatsız olarak veya yerleşim yeri olarak belirlenmemiş bir parsel üzerine yapılmış yapılar "yetkisiz yapı" olarak tanımlanmakta olup; bu tür yapı sahiplerinin yapı üzerinde yapının satılması, kiralanması gibi tasarruf haklarını kullanamamaktadır. Bu yapılar sadece yıkıma konu birer öznedir[199].

Rusya Kabahatler Kanunu madde 9.5'te imar kabahati düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasında, yapı ruhsatının alınmasının zorunlu olduğu hallerde yetkisiz olarak yapı yapma veya yapıda esaslı değişiklik yapma ya da yapının esaslı kısımlarının yeniden yapılması halinde vatandaşlara iki bin Rubleden beş bin Rubleye kadar, kamu görevlilerine yirmi bin Rubleden elli bin Rubleye kadar, herhangi bir tüzel kişilikle bağlantılı olmaksızın ticari faaliyet kapsamında kabahat teşkil eden eylemi gerçekleştiren kişiye, yirmi bin Rubleden elli bin Rubleye kadar veya idari bir tedbir olarak doksan güne kadar faaliyetinin durdurulması, tüzel kişiler açısından ise beş yüz Rubleden bir milyon Rubleye kadar idari para cezası veya idari tedbir olarak doksan güne kadar tüzel kişinin faaliyetlerinin durdurulmasına karar verilir. Maddenin devam eden fıkralarında ise evrak eksikliği, inşaata başlandığının haber verilmemesi gibi ruhsat dışındaki gerekliliklerde mevzuata aykırılıklar, kabahat olarak düzenlenmiştir.

Rusya düzenlemesi ile TCK madde 184'te düzenlenen imar kirliliğine neden olma suçunu karşılaştıracak olursak şu sonuçlara ulaşmaktayız:

- İki ülkede yer alan düzenlemelerin ilk farkı, TCK madde 184'te imar kirliliği neden olma suç olarak; Rusya Kabahatler Kanunu'nda ise kabahat olarak düzenlenmiştir[200]. Bu düzenlemelerin sonucu olarak, Rusya'da ruhsatsız yapı inşa etme fiiline karşılık idari para cezası, Türkiye'de ise ruhsatsız bina yapma eylemine hapis cezası öngörülmektedir.
- Rusya Kabahatler Kanunu'nda yer alan imar kirliliğine neden olma suçu için öngörülen ceza, failin yaptığı göreve bağlı olarak değişmektedir. Failin kamu görevlisi, ticaretle uğraşan bir kişi veya bir tüzel kişilik adına hareket eden kişi olması daha fazla cezayı gerektiren nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Ancak TCK madde 184 açısından herhangi bir nitelikli hal bulunmamaktadır.

[199]Avanesov, a.g.e., s.53.
[200]Arnold Sizov, Legal Regulation of Soil and Land Protection in Settlements of the Russian Federation, ***Eurasian Soil Science***, Sayı:12, Cilt:43, 2010, s.1401-1409.

- Rusya Kabahatler Kanunu düzenlemesinde suç tipi, birbirine alternatif olarak sayılan yapı yapma, yeniden yapma veya esaslı tadilat için gerekli prosedüre uymama eylemlerinin gerçekleştirilmesinden ibarettir. Bu yönüyle suç tipi, seçimlik hareketli bir suçtur. TCK madde 184 düzenlemesi, seçimlik hareket yönünden benzerlik gösterse de konu bakımından farklılık arz etmektedir. TCK m.184'te ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak "bina yapma" cezalandırılmaktadır. Yani suçun konusunu bina oluşturmaktadır. Buna karşılık Rusya Kabahatler Kanun'unda düzenlenen kabahat fiili açısından maddi konu, bina olmayıp; yapıdır. Yapı, binayı da içine alan daha geniş bir kavramdır. TCK madde 184 bakımından bina kavramı, İmar Kanunu hükümleri dikkate alınmak suretiyle belirlenirken; Rusya Kabahatler Kanunu madde 9.5 açısından maddi konuyu oluşturan "yetkisiz yapının" tespitinde Rusya Medeni Kanunu'nun 222.maddesinden faydalanmak gerekir.

1.4.5. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde çevrenin korunmasına yönelik bilinç, endüstrinin gelişmesiyle birlikte fabrikalardan çıkan toksik atıkların insanları öldürmesi, özellikle işçilerin ölümü, yine atıkların çevreye bırakılması nedeniyle birçok hayvan türünün ve bitki örtüsünün kaybolması, çevrenin tehdit altında olması gibi nedenlere dayalı olarak ortaya çıkmaya başlamıştır[201]. Çevre bilincinin gelişimi, hükümeti kamu sağlığını korumaya yönelik tedbirleri almaya itmiştir[202].

Endüstriyel gelişimin yanında dünya nüfusunda yaşanan artış da çevre problemlerinin artmasına neden olmuştur. Bu sebeple Amerika Birleşik Devletleri'nde federal düzeyde ve eyaletlerde çevrenin korunmasına yönelik tedbirler alınmaya başlanmıştır[203]. Bu tedbirlerden ilki, 1899 yılında Kongre tarafından kabul edilerek yürürlüğe giren yasadır. Yasada gemilerin geçtiği sulara kirli atıkları bırakmak suç olarak düzenlenmiştir[204]. Kongre, 1900'lü yılların başında oluşan sıkıntıları gidermek ve şehirlerin imarını gerçekleştirmek için imar planlaması yapması gerektiğinin farkına varmış;1950'li

[201]Daniel Hall, ***Criminal Law and Procedure***, 6. Baskı, Cliffton, 2012, s.222.
[202] John Scheb ve John Scheb, ***Criminal Law and Procedure***, 8. Baskı, Belmont: Wadsworth Cengage Learning, 2014, s.319.
[203]Scheb ve Scheb, a.g.e., s.320.
[204]Mark Cohen, Environmental Crime and Punishment: Legal/Economic Theory and Empirical Evidence on Enforcement of Federal Environmental Statutes, ***Journal of Criminal Law and Criminology***, Sayı:82, Cilt:4, 1992, s.1054-1108.

yıllardan itibaren de toprak kirliliği, hava kirliliği ve su kirliliğinin insan sağlığı ve refahı için ve aynı zamanda çevre dengesi için tehdit oluşturur seviyeye ulaştığından, yasal çalışmalar hızlandırılmıştır. Yasal çalışmalar, özellikle 1970'li yıllarda yoğunlaşmış ve bu dönem çevreyi korumaya yönelik çalışmalar bakımından dikkat çekicidir.

Çevre politikalarının uygulanabilmesi, çevrenin korunması ve buna ilişkin tedbirlerin takibini sağlamak üzere federal düzeyde çeşitli adli ve idari otoriteler kurulmuştur. Bu kuruluşların başında Çevre Koruma Ajansı, Sahil Güvenlik, İş Sağlığı ve Güvenliği Komisyonu, İçişleri ve Adalet Bakanlığı nezdinde oluşturulan birimler gelir. Amerikan Hukukunda, çevrenin korunmasıyla iki farklı hukuki değerin korunması amaçlanmaktadır. Bu değerlerden ilki kamu sağlığı ve güvenliğidir. Bu görüşe göre çevre, insan sağlığı için korunmaktadır. Temiz Hava Kanunu ile Temiz Su Kanunu ve benzeri kanunlar bu amacı gerçekleştirmek üzere kabul edilen yasalara örnek olarak verilebilir. Korunan ikinci değeri ise çevrenin bizzat kendisi oluşturmaktadır. Çevre estetiğinin, rekreasyonun ve diğer değerlerinin korunması ve devam ettirilmesi başlı başına bir hukuki değer olarak kabul edilmektedir. Bu amaca yönelik çıkarılan kanunlara örnek olarak Nesli Tükenmekte Olan Türler Kanunu verilebilir[205].

Birleşik Devletler Hukukunda diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi son döneme kadar çevre suçları bakımından ceza hukuku yaptırımları yerine idare hukuku ve medeni hukuk yaptırımları uygulanmıştır[206].Bu dönemde özellikle medeni hukuk yaptırımları gerektiren düzenleyici idari işlemlerle düzenlemeler getirilmiş, çeşitli kurumlar ihdas edilmiştir. Bunun sonucu olarak çevre hukuku normlarının uygulanması için idari süreçler ve medeni muhakeme kuralları işletilmiştir[207]. Bu kapsamda çevre suçu faillerinin cezalandırılmasında idari para cezası daha çok tercih edilmiştir. Ancak çevre suçlarının ciddi ceza hukuku ihlali olduğu ve ceza soruşturmasına konu olması gereği, son dönemde tartışılır hale gelmiştir. Özellikle Love Canal olayında, yöre halkının tümden yerinin değiştirilmesi, Hindistan'da meydana gelen Bhopal felaketi sonrası 2000 kişinin ölmesi ve 200000 kişinin de yaralanması, çevreye zarar verici faaliyetlerin etkilerinin ne derece büyük olduğunu göstermiştir. Bu olaylar, Kongre'nin çevre hukukunu daha da güçlendirmesine neden olmuştur. Bu kapsamda çevre ihlallerine ceza

[205]Scheb ve Scheb, a.g.e., s.319-320.
[206]Scheb ve Scheb, a.g.e., s.320.
[207]Hall, a.g.e., s.223.

hukuku yaptırımları öngörülmeye başlanmıştır. Zira idare hukuku ve medeni hukuk yaptırımları çevrenin korunmasında yetersiz kalmıştır. İnsanlar ve şirketler çevre hukuku kurallarına uymaktansa idari para cezalarını ödemeyi seçmişler ve böylelikle çevre ihlalleriyle mücadelede yetersiz kalınmıştır[208].

Birleşik Devletler, vahşi yaşamı, av hayvanlarını ve balıkları da devlet tarafından korunması gereken unsurlar arasına almıştır. Çevre hukuku kapsamında bu değerlerin korunması kamu yararının gereği olarak kabul edilmekte ve kaçak avlanma, avlanma kurallarına aykırı hareket etme ceza hukuku yaptırımı altına alınmıştır[209].

Çevreye karşı suçlarda failin, kasten hareket etmesine gerek yoktur. Fail, taksirli hareketiyle çevre suçunu işlerse cezai sorumluluğu vardır. Çevre kirliliğine neden olan fail, bu hareketini icrai hareketle işleyebileceği gibi ihmali hareketle de işleyebilir. Amerikan temyiz mahkemesi bu konuya ilişkin State Buld Co.Davasında çöplerin çukura, gölete, dereye veya diğer su kaynaklarına atılmasını cezalandıran eyalet kanununa göre mahkum edilmesinin temyiz incelemesinde, temyiz eden failin suç işleme kastının ispat edilmesi gerektiği yönündeki savunmasını reddetmiş ve "fail taksirle de kasten de hareketini gerçekleştirmiş olsun doğada zarar yine de meydana gelecektir" içtihadında bulunmuştur[210].

Çevreye karşı işlenen suçların tüzel kişilerin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişilerin cezai sorumluluğuna gidilmekte ve tüzel kişiler hakkında para cezası, faaliyetin durdurulması veya şirketin tasfiye edilmesine ilişkin kararlar verilmektedir.Şirket lehine işçilerin veya şirket organlarının yapmış olduğu eylemlerden dolayı şirketlerin ve eylemi gerçekleştiren kişinin sorumluluğuna gidilmektedir. Bu noktada, işçinin amirinin emrini yerine getirdiğini ileri sürmesi kendisi açısından bir hukuka uygunluk nedeni kabul edilmez. Ayrıca amirin, astının yapmış olduğu eylemden dolayı kendisinin eylemin gerçekleştirilmesinde sadece şirketi temsil ettiğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulma şansı bulunmamaktadır[211].

1972 tarihli Federal Su Kirliliğini Kontrol Kanunu'nda (FWPCA), yaygın olarak Temiz Su Kanunu (CWA) olarak bilinir, suyun hem kasten hem de taksirle kirletilmesi suç

[208]Hall, a.g.e., s.223.
[209]Scheb ve Scheb, a.g.e., s.320.
[210]Scheb ve Scheb, a.g.e., s.320.
[211]Hall, a.g.e., s.224.

olarak düzenlenmiştir[212]. Ancak suçun kasten işlenmesi halinde 3 yıla kadar hapis cezası, taksirle işlenmesi halinde ise bir yıla kadar hapis cezası ve her iki işleniş şekli bakımından da adli para cezası öngörülmektedir. Ayrıca CWA'da düzenlenen fiillerin, herhangi bir kişinin ölümüne veya ciddi bir hastalığa yol açması halinde, faile on beş yıla kadar hapis cezası verileceği düzenlenmiş ve fakat bu durumda failin, ölüm neticesi bakımından kasten hareket etmesi gerekmektedir. Kanun kapsamında suya bırakılan maddenin miktarı veya cinsi konusunda yanlış bilgi vermek de suç olarak düzenlenmiş ve karşılığında iki yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür[213].

Temiz Hava Kanunu (CAA), hava kalitesini arttırmak, hava kirliliğini önlemek ve havayı kirletenleri caydırmak amacıyla kabul edilmiş bir kanun olup, 1972 değişikliği ile havayı kirleten faillere daha önceden ceza hukuku yaptırımı uygulanmayan fiillere, ceza yaptırımı uygulanır hale gelmiştir. Ancak hava kirliliğini kontrol amacıyla her bir eyalette farklı farklı düzenlemeler getirilmiştir. Bazı eyaletlerde adli para cezası ve kirliliğin ağırlığına göre hapis cezası, bazı eyaletlerde ise sadece adli para cezası öngörülmektedir. Benzer şekilde bu fiiller bazı eyaletlerde kabahat olarak düzenlenmiştir[214]. Örneğin Oklahoma'da kabahat teşkil eden eylemler için 25 000 Amerikan doları para cezası, suç teşkil eden eylemler için ise 250 000 Amerikan doları para cezası veya on yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir.

Birleşik Devletler Hukukunda imar planları yapma yetkisi, kanunlarla yerel yönetimlere bırakılmıştır. Ancak bu yetki devri çevre düzenlemesinin tümden yerel yönetimlerce yapılması anlamına gelmemekte olup; yerel yönetimler kanunla kendilerine tanınan gerekçelerle ancak planlama politikasında değişiklik yapabilmektedir. Federal yasayla yerel yönetimlere "kamu sağlığı ve güvenliği", "toplumsal refah" ve "genel ahlak" ile ilgili bir gereksinim olduğu durumlarda değişiklik yapma yetkisi verilmektedir. İmara ilişkin düzenlemeler ise daha çok yönetmeliklerle yapılmaktadır[215].

İmar uygulamaları, genellikle idari yöntemlerle sağlanmakta olup, uygulamada başarısızlık olduğu zaman, imar normlarına aykırılık teşkil eden fiiller bakımından yerel yönetimler, öncelikle söz konusu inşaatın durdurulması için hukuk mahkemelerinden ihtiyati tedbir kararı aldırmaktadırlar. İmar normlarına aykırılıklar, kabahat olarak

[212]Scheb ve Scheb, a.g.e., s.329.
[213]Hall, a.g.e., s.224.
[214]Scheb ve Scheb, a.g.e., s.329.
[215]Quinn, a.g.e., s.147.

düzenlendiğinden, aykırılığın giderilmesinde ceza hukukuna son çare olarak başvurulmaktadır. Son araç olarak fail hakkında, ceza soruşturması açılmakta ve yapılan kovuşturma sonucunda fail hakkında hapis cezasına hükmedilmektedir. Ancak imar hükümlerine aykırılık teşkil eden eylemlerden dolayı failin sorumluluğuna gidilebilmesi için failin, kasten hareket etmesi zorunlu olmayıp, fiilin taksirle işlenmesi yeterlidir[216].

2. İMAR KİRLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇUNUN UNSURLARI

26 Eylül 2004 tarihinde kabul edilerek 12 Ekim 2004 tarih ve 256111 sayılı Resmi Gazetede ilan edilen ve 1Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 2'nci kitabının 3'üncü kısmının Çevreye Karşı Suçlar başlıklı 2'nci bölümünde m. 184'te düzenlenen İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu yürürlük maddesi olan TCK m. 344/1-a gereği yayım tarihi olan 12 Ekim 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak 29 Haziran 2005 tarih ve 5377 sayılı Kanunun 2'ncimaddesi ile TCK m. 184'e 6'ncıfıkra eklenmiştir. Eklenen fıkrayla, m. 184/2-3 hükümlerinin12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulanmayacağı sınırlaması getirilmiştir.

TCK m. 184'te üç farklı fiilin suç olarak düzenlendiği görülmektedir[217]. Birinci fıkrada düzenlenen fiil, ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapmak veya yaptırmaktır. İkinci fıkra açısından ise suç teşkil eden fiil, yapı ruhsatiyesi olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade etmektir. Düzenlemenin üçüncü fıkrasında tipik fiil, yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade etmektir.

2.1. İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇUNUN KORUDUĞU HUKUKSAL YARAR

İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu, ilk defa 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı "Türk Ceza Kanunun Özel Hükümler" başlıklı ikinci kitabının "Topluma Karşı Suçlar" adlı üçüncü kısmının ikinci bölümünde 184'üncü maddesinde düzenlenmiştir[218]. Maddenin güncel metni şu şekildedir:

[216]Scheb ve Scheb, a.g.e., s.326.
[217]Yıldız, a.g.e., s.293.
[218]Tam olarak imar kirliliğine neden olma suçu ile örtüşmese de benzer bir suç tipi 20.7.1966 tarih ve 775 sayılı Gecekondu Kanunu m. 37'de düzenlenmiştir.

1. *"Yapı ruhsatiyesi alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*
2. *Yapı ruhsatiyesi olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.*
3. *Yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*
4. *Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanır.*
5. *Kişinin, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar planına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, bir ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkum olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.*
6. *(Ek: 29/6/2005 – 5377/21 md.) İkinci ve üçüncü fıkra hükümleri, 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulanmaz"*[219].

Türk Ceza Hukuku Reformu kapsamında yapılan yeniliklerin en önemlilerinden biri 5237 sayılı TCK'nın tıpkı Alman Ceza Kanunu gibi çevreye karşı suçlara yer veriyor olmasıdır.765 sayılı TCK'da çevrenin korunmasına ilişkin suçlar bulunmamaktaydı[220]. Çevrenin ceza hukukuyla korunması gerekliliğinin bir sonucu olarak 5237 sayılı TCK'da çevreye karşı suçlar ayrı bir başlık altında toplanmıştır. Ancak çevreye karşı suçları sadece bu başlık altında düzenlenen suçlarla sınırlandırmamak gerekir. Bu kapsamda "Çevreye Karşı Suçlar" başlığı altında düzenlenen suçların yanı sıra "Topluma Karşı Suçların" birinci bölümünde yer alan genel tehlike yaratan suçlardan "Genel Güvenliğin Kasten Tehlikeye Sokulması (Madde 170)", "Genel Güvenliğin Taksirle Tehlikeye Sokulması(Madde 171)", "Radyasyon Yayma(Madde 172)", "Atom Enerjisi ile Patlamaya Sebebiyet Verme(Madde 173)", yine "Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar" başlığı altında düzenlenen "Zehirli Madde Katma(Madde 185)" suçu çevreye karşı işlenen suçlar arasında sayılabilir. Zira bu suçların işlenmesi ile aynı zamanda çevreye de zarar verilmektedir.

[219]Madde gerekçesi ise şu şekildedir: *"Madde metninde imar mevzuatında belirlenen usul ve koşullara aykırı olarak inşa faaliyetinde bulunmak, suç olarak tanımlanmıştır."*
[220]Zeki Hafızoğlulları ve Devrim Güngör, Türk Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi, ***TBB Dergisi***, Sayı:69, 2007, s.21-51.

1972 Stockholm Bildirgesi ile başlayan çevrenin korunması eğiliminin mevzuatımız açısından geldiği noktayı ortaya koyan 5237 sayılı TCK, Avrupa Birliği'nin çevrenin ceza hukukuyla korunması yönündeki 27 Ocak 2003 tarihli ve 2003/80/JHA sayılı "Çevrenin Ceza Hukuku Yoluyla Korunması Hakkında Çerçeve Kararının" hükümlerini de dikkate alarak çevreye karşı suçları düzenlemiştir[221].Yönergede üye devletlerin çevreye karşı gerçekleştirilen zarar verici eylemleri, suç olarak düzenlenmeleri istenmektedir. Nitekim Yönergenin 3'üncü maddesi, üye devletlerden 2'nci maddede yer alan çevreye karşı kasten işlenen suçların taksirle işlenmesi halini de cezalandırmasını istemektedir[222].Çevreye zarar verici fiillerin suç olarak düzenlenmesi ile çevrenin korunması bakımından zarar verici, kirletici eylemleri gerçekleştiren kişiler için hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülmektedir. Kanunla çevreyi korumada hapis cezasından da faydalanılıyor olması olumlu bir gelişmedir[223].

Öğretide böyle bir suç tipinin kanunda düzenlenmesinin gerekli olduğu ve mevcut düzenlemenin bu anlamda olumlu olduğu yönündedir. Bu kapsamda yerleşim yerlerindeki yapıların plan, fen ve sağlık şartlarına uygunluğu sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının gereğidir. Bu sebeple kimi yazarlar TCK'da imar kirliliğine neden olma suçuna yer verilmesini isabetli bulmuşlardır[224]. Benzer şekilde Mahmutoğlu, *"Bu suçların da ceza kanununda yer alması son derece önemlidir. Bu kapsamda madde 184'teki imar kirliliğine ilişkin düzenleme, uygulamadaki ihlalleri önleyici önemli bir düzenleme"* şeklinde nitelendirmektedir[225]. Fidan ise daha önceden idari cezaların öngörüldüğünü, bu cezaların uygulanmasının seçim malzemesi yapıldığını ve caydırıcı olmaktan uzak olduğunu, bu sebeple suç olarak düzenlemenin isabetli olduğunu vurgulamaktadır[226]. Haşıloğlu, 5237 sayılı TCK ile imar kirliliğine neden olma suçu düzenleninceye kadar ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak yapı yapılması halinde idari para cezası, mühürleme ve yıkım gibi müeyyideler uygulandığını, bu yaptırımların yetersiz kalması nedeniyle kanun koyucunun hapis

[221]Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcen ve Caner Yenidünya, ***Ceza Hukuku Özel Hükümler***, 14. Baskı, Ankara: Adalet, 2014, s.460.
[222] Çevrenin Ceza Hukuku Yoluyla Korunması Hakkında Çerçeve Kararı, Ulaşılabilir URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=**(Erişim Tarihi: 17.02.2020)**
[223]Firuz Yaşamış, Çevre Ceza Hukukunda Son Gelişmeler: Yeni Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu, ***TBB Dergisi***, Sayı:58, 2005, s.137-147.
[224]Ali Parlar ve Muzaffer Hatipoğlu, ***Açıklamalı-Yeni İçtihatlarla 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu***, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010, s.2875.
[225]Fatih Selami Mahmutoğlu, ***TBMM Adalet Komisyonu'nda Kabul Edilen Türk Ceza Kanunu Tasarısı Hakkında Görüş, in. Türk Ceza Kanunu Reformu***, 2. Kitap, Ankara: TBB Yayınları, 2004, s.357-378.
[226]Yunus Fidan, İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK Mad. 184), İstanbul Marmara Üniversitesi, 2010, s.1***(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)***

cezası öngören düzenleme yapma ihtiyacı hissettiğini belirtmek suretiyle insanların yaşam hakkı ve yaşam kalitesi ile yakın ilişki içinde olan hukuki değerin hapis cezasıyla cezalandırılmasının yerinde bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir[227]. Aygörmez ve Uğurlubay ise böyle bir düzenlemenin yerinde ve gerekli olduğunu, kaçak yapılaşma ile mücadelede geç kalındığını, imar kirliliğinin sadece estetik kaygılara indirilemeyeceğini, plansız ve ruhsatsız yapılaşmayla beraber birçok verimli arazinin verimsiz hale geldiğini, canlıları olumsuz etkilediğini, birçok canlı türünün beton yığınları arasında yaşamak zorunda kaldığını, dolayısıyla da suç tipinin toprak ve toprakta yaşamını sürdüren canlılar bakımından gerekli ve önemli olduğunu belirtmektedir[228].

Bazı yazarlar ise düzenlemenin Türk Ceza Kanunu'nda olmaması gerektiğini, İmar Kanunu veya Çevre Kanunu'nda düzenlenmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir[229]. Özellikle Çevre Kanunu'nda aynı fiillerin kabahat olarak düzenlenmesi karşısında TCK'da suç olarak tekrar düzenlenmesinin gereksiz olduğu ileri sürülmüştür[230].

İmar kirliliğine neden olma suçunun getiriliş amacının ülkemizdeki plansız şehirleşme ve kamu arazilerinin işgalinin önlenmesi olduğu belirtilmiştir[231]. Kanaatimizce, normun getiriliş amacı, kamu arazilerinin işgalinin önlenmesinden ziyade plansız şehirleşmenin engellenmesi ve idarenin şehirleşmeyi kontrol yetkisinin korunmasıdır. Bu husus, korunan hukuki değer başlığı altında ayrıntılı bir şekilde irdelenecektir[232].

Kent hayatının hızla artması, şehirleşmenin yaygınlaşması, kırsal kesimden kentlere veya kentlerden diğer kentlere kontrolsüz ve plansız göçün artması nedenleriyle ortaya çıkan konut ihtiyacı plansız, izinsiz yapılaşmayı arttırmıştır. Bu artış salt şehrin görünümünü bozmamakta, aynı zamanda insanlar açısından da tehlike oluşturmaktadır[233]. Plansız ve çarpık yapılaşmanın tek nedeni, kontrolsüz göç olarak

---

[227]Sedat Sami Haşıloğlu, İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu ve Bu Suçun Onarıcı Adalet Kavramı Bakımından İncelenmesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2012, s.110***(Yayımlanmamış Doktora Tezi)***

[228]Gülsün Ayhan Aygörmez, ***Çevreye Karşı Suçlar, Türk ve Alman Çevre Ceza Hukunda Güncel Sorunlar***, Ankara: Yetkin Yayınları, 2015, s.501.

[229]İzzet Özgenç, ***Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi***, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2006, s.57-58.

[230]Durmuş Tezcan ve Mustafa Ruhan Erdem, ***Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin TCK Tasarısı Hakkındaki Görüşü, Türk Ceza Kanunu Reformu***, 2. Kitap, Ankara: TBB Yayınları, 2004, s.327-355.

[231]İzzet Özgenç, Ana Hatlarıyla TCK Tasarısı, ***HPD***, Sayı:2, 2004, s.102-113.

[232]Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan ve Mustafa Artuç, ***Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu***, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınları, 2014, s.5633.

[233]Serhat Bayraktutan, Yargıtay Kararları Işığında İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu, ***Yargıtay Dergisi***, Cilt:38, Sayı:3, 2012, s.5-48.

görülmemelidir. Zira kaçak yapılaşma suç örgütleri açısından da iyi bir gelir kaynağıdır. Ayrıca kaçak yapılaşma temelden bir bina inşaatı şeklinde olmayıp, var olan binalara ruhsatsız ekleme yapmak suretiyle de yapılabilir. Bu durum, fail açısından ciddi bir gelir kaynağı oluşturmaktadır[234].Benzer şekilde belediyeler tarafından inşaat ruhsatlarının verilmesinde yaşanan sıkıntılar, ruhsat bedellerinin yüksek olması, ruhsat talebinde bulunan vatandaşlardan belediyelerin ruhsat bedeli yanında ekstra beklenti içerisinde olması veya böyle bir beklentinin gerçekleştirilmesi için vatandaşların zorlanması gibi hususlar da ruhsat almaksızın inşaat yapmayı arttıran nedenlerdir[235].

2.1.1. Korunan hukuki değer kavramı

Korunan hukuki değer, devletin cezalandırma yetkisi ile değerlendirilmesi gereken bir konu olup, kapsamının belirlenmesi oldukça zordur. Zira kanun koyucu bir eylemi cezalandırırken, aslında hukuksal bir değerin ihlal edilmesinden hareket etmektedir. Bir fiilin suç olarak tanımlanmasının meşruiyetini de koruduğu hukuki değer sağlamaktadır.

Korunan hukuki değer, normun konuluş amacıyla bağlantılı olup, norm ile koruma altına alınan soyut değeri ifade etmektedir[236]. Bu sebeple korunan hukuki değer kavramı, suçun hukuki konusu olarak da adlandırılmaktadır[237]. Suç adı verilen olgunun bir ceza normunun ihlali olarak kabul edilmesi karşısında, suç teşkil eden eylemle bir değer ihlal edilmekte, ceza normu ile bu değer korunmaktadır[238]. Ceza hukukunun birçok sorununun çözümüne katkısı olan bu husus, suçla korunan hukuki değeri ifade eder[239]. Korunan hukuki değerin tespiti her zaman kolay değildir. Ancak tespit edilmesi birçok meselenin çözümüne hizmet eder. Özellikle, suç tiplerinin amaçsal yorumlanmasında önemli rol oynar[240]. Aynı zamanda genel hükümlerin suç tiplerine uygulanmasında da hukuki değerin fonksiyonu bulunmaktadır.

Korunan hukuki değer, ceza normunun düzenlenmesinin arka planında olan, açıkça norm içerisinde yer almayan ve fakat normun düzenlenmesine neden olan değerdir.

---

[234]Zeki Hafızoğulları ve Muharrem Özen, ***Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Topluma Karşı Suçlar***, Ankara: US-A Yayıncılık, 2012, s.65.
[235] Hafızoğulları ve Özen, a.g.e., s.66-68.
[236]Veli Özer Özbek, Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız ve İlker Tepe, ***Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler***, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.219.
[237] Hafızoğulları ve Güngör, a.g.e., s.23.
[238]Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcen ve Caner Yenidünya, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler***, 8. Baskı, Ankara: Adalet Yayınları, 2014, s.281.
[239] Hafızoğulları ve Güngör, a.g.e., s.23.
[240] Özgenç, a.g.e., s.158.

Aynı zamanda korunmaya layık bir değerdir. Hukuki değer yaşama hakkı, vücut bütünlüğü hakkı, mülkiyet hakkı gibi bireylere ait olabileceği gibi, çevre hakkı, adliyenin düzenli işleyişi gibi topluma ait değerler de olabilir.

Ceza hukukuyla hangi değerlerin korunması gerektiği noktasında birtakım ölçütler ileri sürülmüştür. Bunlardan ilki korunması amaçlanan hukuki değerin sosyal öneminin olması, ikincisi ise hukuksal değerin korunmasında uygun yöntem olarak ceza hukukunun müdahalesine ihtiyaç duyuluyor olmasıdır.

Korunması amaçlanan hukuksal değerin ihlal edilmesinin ceza hukuku yaptırımlarını gerektirdiğinin kabulü için ceza hukukunun ilgili eylem için öngördüğü cezanın orantılı olması gerekmektedir. İhlalin ağırlığı ne kadar ise verilecek cezanın ağırlığının da aynı olması gerekir. Bu sebepledir ki; her hukuk ihlaline ceza hukuku yaptırımları uygulanmamalı, ancak toplumsal düzeni koruyan değerlerin ihlal edilmesinde ceza hukuku yaptırımlarına başvurulmalıdır. Ceza hukuku müdahalesini gerektiren hukuka aykırılıklarda, ihlalin sosyal hayat bakımından temel değerlerden olması zaruridir. Örneğin, Anayasa'da düzenlenen temel hakların ihlali, ceza hukuku yaptırımını gerekli kılacak derecede sosyal öneme sahiptir diyebiliriz. Yine hukuksal değerin ihlal edilmesi ile ortaya çıkan zararın derecesi de belirli bir ağırlıkta olmalıdır. Diğer hukuk normları ile korunabilecek ölçüde olan ihlaller için ceza hukukuna başvurulmamalıdır. Benzer şekilde, salt korunan hukuki değerin soyut bir şekilde öneminden hareket etmek de doğru sonuca ulaşmamızı engelleyecektir. Bu sebeple, ihlal ile verilen zararın ağırlığı ceza hukuku müdahalesinin gerekip gerekmediğinin belirlenmesinde dikkate alınmalıdır.

Hukuki değerler; dış dünyada elle tutulur, gözle görülür, maddi varlıklar değildir. Aksine, düşünsel olarak kavranabilir niteliğe sahiptirler[241]. Suç politikasının sonucu olarak, kanun koyucu suç ihdas ederken normun muhatabı olan hukuki değeri de tayin etmektedir. Bu noktada, 5237 sayılı TCK'nın gerekçesinde, suç tipleriyle bağlantılı bir şekilde korunan hukuki değere ilişkin açıklamalar yapıldığı görülmektedir. Bu açıklamalar, aynı zamanda normun konuluş amacını da belirttiğinden, normun yorumlanmasında da dikkate alınmakta ve böylece norm ile getirilmek istenen daha iyi

[241]Yener Ünver, ***Ceza Hukuku ile Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2003, s.534.

anlaşılmaktadır[242]. Kanun koyucu TCK'da suçları hukuki menfaatlere göre sistematize etmiştir[243].

Bir suç tipi ile bir veya birden fazla hukuksal değer koruma altına alınabilir[244]. Korunan hukuki değerin tespitinde yararlanılan bir diğer veri ise suç tipinin kanunda düzenlendiği yerdir[245]. Özellikle kanunun sistematiği içerisinde suç tipinin bulunduğu yer önem arz eder. Ancak sadece suçun kanun sistematiği içerisindeki yeri dikkate alınırsa, kanun koyucunun amacı tam olarak anlaşılamayabilir. Başka bir ifadeyle, sistematik yorum bizi her zaman doğru sonuca ulaştırmaz. Bu sebeple diğer yorum yöntemlerini ve yorum araçlarını birlikte kullanmalıyız.

Her suç tipi ile bir hukuksal değer korunmaktadır. Günümüzde, herhangi bir hukuki değeri korumayan ceza normunun olmadığı kabul edilmektedir[246]. Aynı şekilde korunan hukuki değerin bir sahibi de vardır. Korunan hukuki değerin sahibi, toplum değil bireylerdir[247]. Her ne kadar hukuki değerin taşıyıcısı bazen toplum olsa da korunan hukuki değerin asıl sahipleri toplumu oluşturan bireylerdir[248].

Bir davranışın cezalandırılmasının temelinde herhangi bir hukuki değeri ihlal etmiş olması yatar. Hukuki değer olarak belirlenen husus, aynı zamanda suç olarak düzenlenecek davranışı da belirlemektedir[249]. Dolayısıyla, bir fiilin suç olarak düzenlenmesindeki gayeyi tespit etmek, tipik hareketin yorumlanması için önemli ve gereklidir[250].

2.1.2. Çevreye karşı işlenen suçlarda korunan hukuki değer

2872 sayılı Çevre Kanun'unun 2. maddesinde çevre, *"canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı"* ifade eder.Çevre kirliliği de yine aynı maddede *"çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etkiyi"* ifade eder biçimde tanımlanmıştır.

[242]Hafızoğlulları ve Güngör, a.g.e., s.23.
[243] Özbek vd., a.g.e., s.219.
[244] Koca ve Üzülmez, a.g.e., s.109.
[245]Arzu Sağlamdemir, Ceza Hukukunda İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2007, s.50 ***(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)***
[246] Koca ve Üzülmez, a.g.e., s.109.
[247] Ünver, a.g.e., s.577.
[248] Koca ve Üzülmez, a.g.e., s.109.
[249] Ünver, a.g.e., s.1017.
[250] Koca ve Üzülmez, a.g.e., s.111.

Çevreye karşı işlenen suçlar ile korunan hukuki değerin ne olduğu konusu öğretide tartışmalıdır. Bu konudaki görüşleri ekosantrik ve antroposantrik ve karma görüş olmak üzere üç grupta toplayabiliriz.

Ekosantrik görüşe göre, korunan hukuki değer bizzat çevrenin kendisidir[251].İnsanlar açısından hiçbir faydası olmayan bir bitki nesli bile, çevreye dahil olduğundan, korunması gerekmektedir[252].Bu sebeple çevre, insandan bağımsız olarak korunmayı hak etmektedir. Çevrenin korunmasıyla elde edilen ideal yarar, çevrenin kendisidir. Sadece çevreyi esas alan bu görüş, çevrenin unsurları olan toprak, su ve hava ile çevre içerisinde yaşayan hayvan ve bitki türlerinin korunmasını, tek başına korunması gereken hukuksal değer olarak kabul etmektedir.Böylece ekolojik değerler, kendi varlığı için korunan hukuki değer konumuna gelmektedir[253].Fakat salt çevrenin korunmasını esas alan bu görüş eleştirilmiştir. Çünkü sadece ekolojinin düşünülmesi, insanların çevrenin dışında tutulmasının imkansızlığı ve bizzat çevrenin korunması halinde dahi hukuk düzeninin her zaman insanla ilişki içinde olduğundan, eksik olacaktır[254].

Antroposantrik görüş ise; sadece insanı esas alır. Bu görüşe göre, çevre suçlarıyla insanların tehlikeye maruz kalmaları önlenmektedir[255]. İnsanı merkeze alan bu görüş, insan sağlığını tehdit eden fiillerin cezalandırılması ve insanın yaşam kalitesini tehlikeye atan fiillerin suç olarak düzenlenmesi gerektiği noktasında iki alt guruba ayrılmaktadır[256]. İnsanı esas alan görüşün merkezine insanın oturtulmasıyla beraber, korunan hukuki değer de klasik olarak yaşam ve bireylerin sağlık hakkı olarak ifade edilmektedir. Bu görüşün 1971 Alman Ceza Kanunu Tasarısında yer aldığı belirtilmiştir[257]. Bu düşünceye göre, çevrenin korunmasından ziyade insan sağlığının ve yaşamının çevreden gelecek tehlikelere karşı korunması gerekir. Çevre, tek başına bir hukuki değer olarak kabul edilemez. Çevre, vücut bütünlüğü, yaşam hakkı, sağlık hakkı gibi hukuki değerleri de koruyacak şekilde suçun konusunu oluştursa, ceza normunun konusu olarak kabul edilebilir.Ancak bu görüş de eleştirilmiştir. Buna göre çevrenin

[251] Özcan, a.g.e., s.10.
[252]Yener Ünver ve Ayşe Nuhoğlu, ***Federal Almanya Çevre Ceza Hukuku***, İstanbul: Beta Yayınları, 1999, s.54.
[253] Ünver ve Nuhoğlu, a.g.e., s.55.57.
[254] Ünver ve Nuhoğlu, a.g.e., s.54.
[255] Özcan, a.g.e., s.10.
[256] Saliger, a.g.e., s.12.
[257] Özcan, a.g.e., s.12-13.

korunmasında sadece insanın esas alınması, çevre bilinci ve kanunların oluşumunda kanun koyucunun çevreye yönelik iradesiyle çelişmektedir[258].

Karma görüş olarak hem çevrenin hem de insanın korunmaya ihtiyacı olduğu, çevre suçları ile korunan hukuki değerin belirlenmesinde bu iki unsurun birlikte değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Çevre hem kendisi hem de çevrede yaşayan bitki, hayvan topluluğu ve insanların yaşam kaynağı olması sebebiyle korunmaktadır[259].

Bize göre, çevreye ilişkin normlar, bir bütün olarak insan yaşamını ve çevreyi korumak için çıkarılmaktadır. Çevre politikasının gereği olarak, çevrenin korunması ile gelecek nesiller de sağlıklı ve düzenli bir çevreye kavuşabilecektir. Bu kapsamda çevreye ilişkin normlarla birlikte, çevre koşullarının iyileştirilmesi, geliştirilmesi, çevre zararlarının azaltılması ve giderilmesi, çevrenin ayrılmaz parçası olan insanlar, hayvanlar ve bitkiler için oluşacak risklerin en aza indirilmesi, gelecek nesillerin oluşturulması, yaban hayatının ve çeşitliliğinin korunması amaçlanmaktadır. Bu hususun aynı zamanda *"Çevre korunmadan gelecek de korunamaz!"* şeklinde sloganlaştırılabileceği ileri sürülmüştür[260].

Çevre hukukunun ortaya çıkışı, ekolojik yaşamın, kamu sağlığının ve çevresel kamu yararı gibi etmenlerin korunması gerekliliği düşüncesine dayanmaktadır[261]. Dünya genelinde çevre hukukuna ilişkin düzenlemeler ile amaçlanan hususlar benzerlik göstermektedir. Aslında bu benzerliğin kaynağını da endüstrileşme ve insanların birbirleriyle benzer şekilde yaşama eğilimi oluşturmaktadır. Toplumların birbirine benzemesi ve benzer yaşam sürme eğiliminin sonucu olarak, çevre kirliliği de benzer şekilde etki göstermektedir. Bu kapsamda çevresel kamu yararı ve insan sağlığının korunması ön plana çıkmaktadır.

[258] Ünver ve Nuhoğlu, a.g.e., s.54.
[259] Artuk vd., a.g.e., s.461.
[260] Ünver ve Nuhoğlu, a.g.e., s.56.
[261] Michael Faure ve Marjolein Visser, Law and Economics of Environmental Crime: a Survey, Ulaşılabilir URL: http://www.hertig.ethz.ch/LE_2004_files/Papers/Faure_Environmental_Crime.pdf**(Erişim Tarihi: 18.02.2020)**

Çevre suçlarıyla salt çevrenin korunmasından[262] ziyade, insanın çevrede sağlıklı ve dengeli bir şekilde yaşama ve kişiliğini geliştirme hakkı korunmaktadır[263]. Salt insan merkezli düşündüğümüz zaman, gelecek nesillere[264] yaşanabilir bir çevre bırakma bilincinden yoksun hareket etmiş oluruz. Ayrıca çevreyi oluşturan sistem içerisinde yer alan canlıların da dikkate alınması, onların da korunması gerekmektedir.

Çevreye karşı suçlar bölümünde düzenlenen suçlar ile korunan hukuki değerin[265], Anayasa'nın 56. maddesi ile koruma altına alınan *"sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı",* dolayısıyla da *çevre* olduğu belirtilmektedir[266]. Anayasa'nın 56. maddesinde çevre hakkı;*"Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir"*.

Maddede çevre hakkı, bireylerin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşam hakkını ve devletin çevreyi koruma, geliştirme ve çevre kirliliğini önleme yükümlülüğünü kapsayacak şekilde düzenlenmiştir[267]. Burada gözden kaçırılmaması gereken husus, maddede vatandaşların da çevreyi koruma yükümlülüğünün düzenlenmiş olmasıdır. Düzenlemeyle Anayasa hem devlete hem de vatandaşlara çevreyi koruma ve geliştirme, çevre kirliliğini önleme yükümlülüğü getirmektedir.

Çevrenin korunması aynı zamanda bireylerin sağlıklı ve temiz bir çevrede hayatını sürdürmesine de hizmet etiğinden, çevreyi insanlar ve diğer canlılarla birlikte biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel bir bütün olarak değerlendirmek gerekir[268]. Ancak çevreyi oluşturan unsurlardan daha hassas korunma gerektiren unsurların varlığı halinde, ihdas edilecek normlarda bu nokta göz önünde bulundurulmalıdır.

5237 sayılı TCK'da yer alan çevreye karşı suçlar bakımından kanun koyucunun karma görüşü esas aldığı belirtilebilir[269]. Zira çevrenin kasten kirletilmesi suçu ile korunan hukuki değer, çevresel değerler ve bireyin yararlarıdır[270]. Çevrenin taksirle

---

[262] Muhammet Murat Ülkü, 5237 sayılı TCK 181-184. Maddelerinde Yer Alan Çevreye Karşı Suçlar, Ulaşılabilir URL: http://www.cezabb.adalet.gov.tr/makale/149.pdf**(Erişim Tarihi: 18.02.2020)**
[263] Parlar ve Hatipoğlu, a.g.e., s.2851.
[264] İbrahim Kaboğlu, Dayanışma Haklarının Hukuksal Değeri, (Soyut Talepler Mi, İnsan Hakları Mı?), ***İnsan Hakları Yıllığı***, Cilt:13, 1991, s.37-38.
[265] Ünver ve Nuhoğlu, a.g.e., s.55.
[266] Hasan Gerçeker, ***Yorumlamalı ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu***, 2. Baskı, Cilt:3, Ankara: Seçkin Yayınları, 2014, s.3608.
[267] Parlar ve Hatipoğlu, a.g.e., s.2852.
[268] Şen, a.g.e., s.118.
[269] Özcan, a.g.e., s.571.
[270] Aygörmez, a.g.e., s.88.

kirletilmesi[271] ve gürültü kirliliğine neden olma[272] suçları bakımından da korunan hukuki yarar çevre hakkıdır. Dolayısıyla çevre hakkının konusu olan çevre ve çevre hakkının süjesi olan insan korunmaktadır.

2.1.3. İmar kirliliğine neden olma suçu ile korunan hukuki değer

5237 sayılı TCK'nın 184. maddesinin gerekçesinde suç tipinin ihdası şu şekilde açıklanmıştır:*"Madde metninde imar mevzuatında belirlenen usul ve koşullara aykırı olarak inşa faaliyetinde bulunmak, suç olarak tanımlanmıştır".* Gerekçeye bakıldığı zaman, imar mevzuatına aykırı inşai faaliyetlerin kontrol altına alınmak istendiği görülmektedir. Suç tipi, çevreye karşı suçlar başlığı altında düzenlendiğinden, korunan hukuki değerin öncelikle çevre olduğu belirtilmektedir[273]. Ancak çevrenin somut varlığından ziyade, Anayasa'da düzenlenen sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının gerçekleştirilmesi, suç tipinin ihdasının dayanağını oluşturmaktadır. Bu kapsamda suç tipi ile korunan hukuki değer, bireylerin Anayasa'da güvence altına alınan sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkıdır[274].

Bireylerin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının kapsamı ve sınırları, çevre hakkının gelişimi ve uluslararası düzenlemelere bakılarak belirlenebilir. Ancak burada konunun daha iyi açıklanabilmesi amacıyla kısaca bilgi vermeye çalışacağız.

"Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması" başlıklı 56'ncı maddesinde, "Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkından" söz edilmektedir. Bu madde bütünüyle incelendiğinde; "Sağlıklı ve dengeli çevre" kavramına, doğal güzelliklerin korunduğu, kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği hava ve su kirlenmesinin önlendiği bir çevre kadar, belli bir plan ve programa göre düzenlenmiş çevrenin de gireceği kuşkusuzdur".

Anayasa'nın 56'ncı maddesi bu yönüyle, devlete salt bir çevre kirliliğini önleme yükümlülüğü yüklememekte, aynı zamanda şehirleşmeyi, dengeli ve düzenli bir şekilde gerçekleştirme görevi de vermektedir.

---

[271] Aygörmez, a.g.e., s.89.
[272] Aygörmez, a.g.e., s.89.
[273]Ali Kemal Yıldız, İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK m.184), ***Galatasaray Hukuk Fakültesi Dergisi***, Cilt:2, Sayı:2, 2004, s.293-298.
[274]Lamih Çelik ve Cüneyd Altıparmak, ***84 Soruda İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK m.184)***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2013, s.37.

Öğretide, imar kirliliğine neden olma suçunun koruduğu hukuki değer ile ilgili ileri sürülmüş farklı fikirler söz konusudur. İlk görüşe göre, imar kirliliğine neden olma suçu, kişilerin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını korumaktadır.[275] Sözü edilen bu görüş; bizatihi çevreye değil; insanların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına vurgu yapmaktadır. İkinci görüş ise, TCK m. 184 ile çevrenin korunduğu ifade etmektedir.[276] Yukarıda da Hafızoğulları ve Özen, maddede düzenlenen her bir fıkra için korunan hukuki değeri ayrı ayrı belirlemektedir. Bu görüşe göre, TCK'nın 184'üncü maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen suç tipi ile korunan hukuki değer, kentlerde, düzgün, güvenli yapılaşmanın sağlanmasına, imar kirliliğinin önlenmesine ilişkin kamusal yarardır[277]. Maddenin ikinci fıkrasına göre korunan hukuki değer, kaçak yapılaşmayı kolaylaştırıcı davranışların önlenmesindeki kamusal yarar, üçüncü fıkra açısından ise sınai faaliyetlerin güvenli bir ortamda yapılarak çevre kirliliğinin önlenmesidir. Yıldız'a göre, korunan hukuki değer, dar anlamda imar düzenidir[278]. Karcılığıoğlu ise, korunan hukuki değerin, "bireylerin sağlıklı, yaşanılır ve imar düzenine sahip bir şehirde yaşama hakkı" olduğunu belirtmiştir[279]. Bayraktutan ise, sistematik yorumdan hareketle plansız ve çarpık şehirleşmenin önüne geçebilme ve bireylerin Anayasada güvence altına alınan sağlıklı ve dengeli yaşama hakkının korunduğunu ileri sürmektedir[280]. Günay'a göre de çarpık yapılaşmanın önlenmesi suretiyle toplum sağlığı ve çevre düzeni korunan hukuki değeri oluşturmaktadır[281]. Katoğlu da aynı yönde görüş belirtmiştir. Yazara göre, kentsel çevre ve yerleşim alanlarının imar hükümlerine uygun gelişmesine ilişkin toplumsal yarar korunmaktadır[282].Yıldız tarafından önerilen bir diğer görüş, imar kirliliğine neden olma suçu ile korunan hukuki değerin, imar düzeninden ziyade bireylerin sağlıklı, temiz,

[275] Özcan Özbey, "İmar Kirliliğine Neden Olma Suçunda İçtima Uygulaması", TAAD, Y. 2013, S. 13, s. 325; İbrahim Ceyhan, "İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu", CHD, S. 10, Y. 2009, s. 89.
[276] Mine Arısoy, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu", Terazi Aylık Hukuk Dergisi, S. 13, Y. 2007, s.88.
[277]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.654.
[278] Rahşan Bengi Gezgin, Çevre Hakkı ve Türk Ceza Kanun'unda Çevreye Karşı Suçlar, Sakarya Üniversitesi, 2007, s.93 ***(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)***
[279] Kaan Karcılıoğlu, Özellikle Fenni Mesullerin Faillik Konumu Açısından İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu, Ulaşılabilir URL:http://www.leventbicakci.com/kaan.pdf**(Erişim Tarihi: 18.02.2020)**
[280] İbrahim Ceyhan, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Çevre Hakkının Korunması (Çevreye Karşı Suçlar), İstanbul Üniversitesi, 2008, s.103-104 ***(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)***
[281] Erhan Günay, ***İmar Kirliliğine Neden Olma ve Bağlantılı Görev Suçları***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2015, s.13.
[282] Tuğrul Katoğlu, ***Çevre ve Ceza Hukuku Yeni TCK ve Çevreye Karşı Suçlar***, Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2006, s.77-104.

güvenli ve estetik bir çevrede yaşama hakkı olduğunu kabul etmektedir[283]. Çelik ve Altıparmak'a göre devletin planlama yetkisine yapılan tecavüzün önlenmesi için korunan hukuki yararın tespiti önemlidir. Bu noktada gerekçe ve suç tipinin düzenlendiği yer birlikte ele alındığında korunan hukuki değer çevredir[284]. Güngör de konuya benzer şekilde yaklaşmaktadır. Yazara göre bir taraftan imar mevzuatına aykırı inşai faaliyet önlenmek istenirken diğer taraftan da bireylerin Anayasa'da güvence altına alınan, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının korunduğu belirtilmektedir[285]. Özgenç'e göre, imar kirliliğine neden olma suçunun konuluş amacı, plansız şehirleşmenin ve kamu arazilerinin işgalinin önüne geçmektir[286]. Yargıtay da vermiş olduğu kararlarında, sistematik yorum yapmak suretiyle imar kirliliğine neden olma suçunun çevreye karşı suçlar arasında düzenlendiğinden bahisle korunan hukuki değerin çevre olduğunu kabul etmektedir.

Çevre hakkının tam olarak gerçekleştirilmesi aynı zamanda diğer haklar bakımından da önemlidir. Zira sağlıklı ve dengeli bir çevrenin oluşturulması, bireylerin yaşam hakkı, sağlık hakkı, konut hakkı gibi haklarının da korunmasına hizmet etmektedir. Bu haklar bakımından çevre hakkının bir ön koşul niteliğinde olduğu kabul edilmektedir[287]. Bu kabulün sonucu olarak, belirtilen hakların bozulmuş bir çevrede gerçekleştirilmesi, gerçek manada mümkün değildir. Çevrenin ceza hukuku aracılığıyla korunmasına yönelik görüşlerde de belirtildiği üzere, çevre hakkı gibi kollektif hakların korunması, klasik hukuki değerlerin korunması kadar önem arz eder hale gelmiştir. Zira çevre sorunlarının geldiği noktada, klasik hukuki değerlerin korunması çevreye bağlıdır. Diğer bir ifadeyle klasik hukuki değerlerin korunabilmesinin yolu, çevrenin korunmasından geçmektedir. Anayasa'nın 57. maddesinde düzenlenen konut hakkı, 56. maddede düzenlenen çevre hakkını kuvvetlendiren bir anayasal hüküm olarak gösterilmektedir[288]. Konut hakkının gerçekleştirilebilmesi için "şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde" hareket edilmelidir. Maddenin bu

---

[283] Ali Kemal Yıldız, ***5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Seminer Notları***, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2007, s.293.
[284] Vuslat Dirim, ***Sit Alanında İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu ve Yargıtay Uygulamaları***, Ankara: Seçkin, 2012, s.75-83.
[285] Engin Güngör, Türk Ceza Kanun'unda Çevreye Karşı Suçlar, Niğde Üniversitesi, 2013, s.78 ***(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)***
[286] Özgenç, a.g.e., s.112.
[287] Rebecca Bratspies, Do We Need a Human Right to a Healthy Environment?,***Santa Clara Journal of International Law***, Sayı:13, Cilt:1, 2014, s.31-69.
[288] Tamer Gök, ***İmar Kararları ve Yargı Denetimi***, Ankara: Seçkin Yayınları, 1983, s.5.

düzenlemesi, imar planlamasının çevreyi koruduğuna yönelik düşüncemize,dayanak oluşturan bir diğer anayasal hükümdür.

Çevreye karşı suçlarda korunan hukuki değer başlığı altında da belirttiğimiz üzere, idare tarafından çevrenin geliştirilmesine yönelik belirlenen standartların ihlali şeklinde karşımıza çıkan suç tiplerinde korunan hukuki değerin idari kurallar olduğu kabul edilmektedir[289]. Bu kapsamdaki suçlar açısından fail, idarenin belirlemiş olduğu standartların dışına çıkmaktadır. İdarenin belirleme yetkisinin olduğu durumlarda bu yetkinin yok sayılması söz konusu suçun oluşumuna vücut verecektir. Dolayısıyla korunan hukuki değerin de idarenin sahip olduğu bu yetkiyle bağlantılı olarak açıklanması gerekmektedir.

İmar düzeni, kent içinde yaşayan bireylerin hayatlarını, huzur ve sağlıklarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle tıpkı çevreye karşı suçlarda olduğu gibi imar kirliliğine neden olma suçu ile düzenli bir çevrede yaşama hakkı korunmaktadır. Tarihsel ve kültürel çevrenin korunması, yapay çevre olarak adlandırılan insanların şekillendirdiği alanların korunması, bu alanların insanların yaşamasına uygun olarak sağlıklı ve planlı bir şekilde düzenlenmesi korunan hukuki değer kapsamında değerlendirilmelidir[290]. Öğretide imar kirliliğine neden olma suçu çevreye karşı suçlar başlığı altında düzenlendiğinden, suç tipi ile korunan hukuki değerin çevre hakkı olduğu belirtilmişse de kanaatimizce suç tipi ile birden fazla hukuki değer korunmaktadır[291]. Suçun oluşması, ruhsat vermeye yetkili idari makamdan bu ruhsatın alınmaksızın bina yapılmasına veya ruhsata aykırı olarak bina inşa edilmesine bağlıdır. Bu nedenle suçu, idarenin ruhsat verme yetkisine aykırılık, şeklinde değerlendirmek mümkündür. Bu düşünce çerçevesinde korunan hukuki değerlerden birisi de idari yararlar dolayısıyla kamu düzenidir[292].

Diğer taraftan, idarenin topluma karşı kullandığı polis gücünün imar hukukuna yansıması olan ruhsat verme yetkisi ve ruhsat verirken elde ettiği gelir de madde kapsamında korunan hukuki değerler arasında belirtilmelidir[293]. Ruhsatsız yapılaşmanın nedenleri arasında ruhsat bedellerinin yüksek olması da sayılmaktadır[294]. Bu sebeple

[289] Ünver ve Nuhoğlu, a.g.e., s.42.
[290] Ceyhan, a.g.e., s.104.
[291] Yokuş ve Sevük, a.g.e., s.246.
[292]Yokuş ve Sevük, a.g.e., s.245-246.
[293] Ceyhan, a.g.e., s.106.
[294]Ünver ve Nuhoğlu, a.g.e., s.43.

ruhsatsız bina yapılması halinde idareler önemli bir gelirden de mahrum kalmaktadır. Dolayısıyla düzenleme ile idarenin bu geliri elde etme beklentisi de her ne kadar korunmakta ise de bu suç tipinin düzenleniş amacı olarak değil, suç tipinin düzenlenişinin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır[295].

Şehirlerin planlı ve düzgün bir şekilde yapılaşması aynı zamanda o şehre ayrı bir güzellik katmaktadır. Estetik açıdan şehirlerin belirli bir bütünlük içerisinde olması, orada yaşayan kişilerin beklentileri arasındadır. Bu husus dengeli, düzenli bir çevreden ziyade estetik bütünlüğü olan şehirleşmeyi işaret etmektedir. Bu sebeple imar kirliliğinin engellenmesi ile şehirlerin doğal güzelliği ve estetik bütünlüğü de korunmaktadır[296]. Şehirlerin estetik kaygısının yanı sıra binaların ruhsata bağlı olarak yapılmasını sağlayarak binaların belirli standartlarda yapılıp yapılmadığı denetlenmektedir. Böylece sağlıksız ve standartlara uygun olmayan binaların yapımı önlenmek suretiyle bina güvenliği sağlanmaktadır. Bu yönüyle de bireylerin yaşam hakkının da korunduğu kabul edilebilir[297].

Sonuç olarak imar kirliliğine neden olma suçu ile başta çevre hakkı olmak üzere, planlı şehirleşme, tarihsel ve kültürel çevreyle birlikte yapay çevre, idarenin ruhsat verme yetkisi nedeniyle idari kurallar ve dolayısıyla kamu düzeni, idarenin ruhsat verme yetkisinin sonucu olarak ruhsatlardan alacağı harç beklentisi ve şehirlerin estetik ve doğal güzellikleri korunmaktadır.

2.2. SUÇUN MADDİ UNSURLARI

Suçun maddi unsurları başlığı altında; suçun konusu, bilhassa suçun konusunun özellikle imar hukukuna ilişkin kavramlarla münasebeti, ceza hukuku uygulamasında çeşitli sorunlara yol açabilecek kavramların kısaca değerlendirilmesi ile, suçun faili ve mağduru, suça vücut veren tipik eylem ve bu eylemin neticesi irdelenecektir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere madde metninde üç ayrı fıkrada üç farklı fiil düzenlendiğinden tipik fiile ilişkin değerlendirmemiz üç ayrı başlıkta olacak ve fakat diğer maddi unsurlar ise tek başlık altında değerlendirilecektir. Böylelikle her tipik fiil bakımından ortak olan

[295] Gök, a.g.e., s.7.
[296] Gök, a.g.e., s.8-9.
[297] Öner Yıldız, Türkiye BN: 48939/99, 30.11.2004, Ulaşılabilir URL: http://www.edb.adalet.gov.tr/Ymb/pdf/399.pdf ***(Erişim Tarihi: 18.02.2020)***

hususlarda, gereksiz tekrara düşülmemiş olacak ve tipik fiiller arasındaki farklılıklara daha anlaşılır bir biçimde değinilebilecektir.

2.2.1. İmar kirliliğine neden olma suçunun konusu

İmar kirliliğine neden olma suçu, madde düzenlemesinde suç teşkil eden birbirinden farklı üç fiilden oluşmaktadır. Her bir fiil bakımından da suçun konusu farklılık göstermektedir. Dolayısıyla suçun konusuna ilişkin değerlendirmeleri ayrı ayrı başlık altında olmasa da her bir fıkra bakımından aşağıda bu doğrultuda değerlendireceğiz[298].

Suçun konusu ile suç teşkil eden fiilin üzerinde icra edildiği nesne ifade edilmektedir[299]. Konu, fiilin gerçekleştirilmesi ile zarara uğrayan nesne veya insan olarak da ifade edilebilir. Dolayısıyla her suç tipi bakımından farklılık gösterse de konu bakımından ortak nokta, nesnel bir varlığa sahip olmasıdır. Suç teşkil eden fiilin gerçekleştirilmesi ile ihlal edilen soyut değerden bu yönüyle ayrılan konu, her zaman somut ve cismanidir[300].

Maddenin birinci fıkrasındaki düzenleme, *"Yapı ruhsatiyesi alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır"* şeklindedir. Fıkraya baktığımız zaman, suçun konusunu *bina* oluşturmaktadır[301]. Bu kapsamda öncelikle bina kavramı,arkasından yapı kavramı ve son olarak fıkrada ruhsatsız veya ruhsata aykırı yapılması tipik fiilin mevcudiyeti bakımından belirleyici olduğundan, yapı ruhsatiyesi kavramı incelenecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında düzenlen suç tipi, *"Yapı ruhsatiyesi olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır"* şeklinde ifade edilmiştir. İkinci fıkradaki düzenlemeye göre suçun konusunu şantiye oluşturmaktadır.

---

[298]Mithat Arman Karasu ve Cüneyd Altıparmak, İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK m.184),***Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi***, Cilt:9,Sayı:105-106, 2013, s.43-74.
[299]Kocave Üzülmez, a.g.e., s.108.
[300]Özbek vd., a.g.e., s.219.
[301]Necati Meran, ***5237 sayılı TCK'da İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu ve İmardan Sorumlu Kişilerin Görevi Kötüye Kullanmaları, Mühür Bozma ve Muhafaza Görevini Kötüye Kullanma Suçları***, 2. Baskı, Ankara: Adalet, 2013, s.6.

Esasen suçun konusunu sadece şantiye oluşturmamakta; elektrik, su ve telefon hattı da suçun konusu sayılmaktadır[302].

Üçüncü fıkrada düzenlenen suç tipi ise *"yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırır"* şeklinde kaleme alınmıştır. Bu fıkrada düzenlenen suç tipinin konusunu sınai faaliyet oluşturmaktadır[303]. Bu kapsamda sınai faaliyet kavramının içeriği ve hangi faaliyetlerin sınai faaliyet olarak değerlendirilebileceğini aşağıda tartışılacaktır.

Suçun konusu başlığı altında belediye sınırlarından ne anlaşılması gerektiği ve özel imar rejimine tabi yerlerin nereler olduğu belirlenmelidir. Benzer şekilde Büyükşehir Belediye Kanun'unda yapılan son değişiklikleri de suçun konusu başlığı altında inceleyeceğiz.

2.2.1.1. İmar kavramı ve imar planları

İnceleme konusu suç tipinin başlığı İmar Kirliliğine Neden Olma şeklinde belirlendiğinden, "imar kirliliği" kavramının net olarak ortaya konulması, öncelikle imar kavramının içeriğinin belirlenmesi ile mümkündür. İmar kavramı, Arapça "ümran" kökeninden gelmekte olup[304]; "bayındırlık[305]" anlamına sahiptir[306]. Bu sebeple imar kelimesi, bayındırlık, bayındır kılma, şenlendirme[307], güzel hale getirme, geliştirme[308], mamur hale getirme[309] gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Bir yerleşim yerinin plan, sağlık, fen ve çevre şartlarına uygunluğunu sağlamada[310] imar kavramına karşılık olarak kullanılmaktadır.

Hukuki anlamda imar kavramı öğretide, belediye sınırları içerisinde kalan veya belediye sınırları içerisinde olmamakla birlikte, yerleşime açılan yerlerin planlı bir şekilde

---

[302] Güngör, a.g.e., s.80.
[303] Güngör, a.g.e., s.81.
[304] Mustafa Yılmaz, ***İmar Yaptırımları ve Yargısal Korunma***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2002, s.19.
[305] Selahattin Bağdatlı, ***Hukuk Sözlüğü***, İstanbul: Derin Yayınları, 2012, s.336.
[306] TDK, Ulaşılabilir URL: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid **(Erişim Tarihi: 18.04.2020)**
[307] Halil Kalabalık, ***İmar Hukuku Dersleri***, 7. Baskı, Ankara: Seçkin, 2015, s.37.
[308] Cafer Ergen, ***Danıştay İçtihatlarıyla İmar Hukuku***, 2. Baskı, Ankara: Seçkin, 2012, s.15.
[309] Esat Şener, ***Açıklamalı-Madde Atıflı Hukuk Sözlüğü***, Ankara: Seçkin, 2001, s.347.
[310] Erol Ünal, Feridun Duyguluer ve Ersin Bolat, ***İmar Terimleri***, Ankara: TODAİE Yayınları, 1998, s.52.

bayındır hale getirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır[311]. Tanımdan da anlaşılacağı üzere imar, bir yerin planlı, düzgün bir yerleşme alanı olarak belirlenmesi ve geliştirilmesine hizmet etmektedir[312]. Böylelikle imarın belirli bir düzen kurmayı hedeflediği sonucuna varılmaktadır[313]. Bundan dolayı öğretide inceleme konumuz olan suç tipinin başlığının "imar kirliliğine neden olma" şeklinde düzenlenmiş olmasını isabetli bulmamaktadır[314]. Zira imar kelimesi olumlu bir anlama sahiptir. Yani suç tipinin mevcut başlığı, bu haliyle düzen kirliliği, plan kirliliği, güzelleştirme kirliliği anlamına sahiptir. Dolayısıyla suç tipinin başlığının "ruhsatsız yapılaşma", "kaçak yapılaşma" anlamına gelecek şekilde değiştirilmesinin isabetli bulunmaktadır. Kaldı ki, imar kirliliğine neden olma suçu sadece ruhsatsız veya ruhsata aykırı binayı cezalandırmamakta; aynı zamanda bu ruhsatsız inşaatların yapıldığı şantiyelere altyapı hizmeti verilmesini de cezalandırmaktadır. Suç tipinin başlığının sadece ruhsatsız veya ruhsata aykırı binanın dikkate alınarak belirlenmiş olması karşısında başlığın, madde içeriğini tam olarak karşılamadığı gerekçesiyle de başlık seçiminin isabetsiz olduğu ortadadır. Kanaatimizce madde başlığı yanış düzenlenmiştir. Nitekim olumlu mana ifade eden "imar" kelimesi ile olumsuz mana ifade eden "kirlilik" kelimesi bir arada kullanılmıştır. Dil bilgisi açısından da sorunludur. Ayrıca madde başlığı ve madde içeriği yukarda belirtildiği şekilde uyumsuzdur. Bundan dolayı madde içeriği ve madde başlığının tam bir uyum içinde düzenlenmesi isabetli olacaktır.

İmar faaliyetleri, sınırlı bir bölgeyi değil, tüm yurdun geliştirilmesi ve güzelleştirilmesini kapsar[315]. Esasında imar soyut bir kavram olup; kamuya veya özel şahsa ait olan mevcut bir araziyi, soyut planlarla geleceğe yönelik olarak düzenleme aracıdır[316]. Bir başka deyişle imar kavramı, gerçek veya tüzel kişilere ait arazilerin bayındır hale getirilmesini, güzelleştirilmesini ve geliştirilmesini ifade etmektedir. İmar faaliyeti sadece faaliyetin gerçekleştiği dönemle sınırlı olmadığından, geleceğin de dikkate alınarak faaliyetin gerçekleştirilmesi şarttır. Bir arazinin, bir bölgenin mevcut kullanımının yanında, onun geliştirilmesi, değerlendirilmesi gibi amaçlar da imar faaliyetinin kapsamındadır. Bu sebepledir ki imar faaliyetleri planlı bir şekilde

[311]Kalabalık, a.g.e., s.37.
[312]Bağdatlı, a.g.e., s.336.
[313]Yılmaz, a.g.e., s.19.
[314] Süheyla Alıca, ***Türkiye'de Çevre Suçları***, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s.59-88.
[315]Yıldırım, a.g.e., s.5.
[316]Hasan Nuri Yaşar, ***İmar Hukuku***, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2008, s.7.

yapılmalıdır.Bu planlama faaliyetleri de uygulamada imar planları vasıtasıyla icra edilmektedir.

Yerleşim yerlerine baktığımız zaman, karşımıza sadece binalar, yapılar, yollar, caddeler, parklar değil, ormanlık alanlar, nehirler, göller gibi insan yapısı olmayan çevre bileşenleri de çıkmaktadır. Tüm bunlar bir şehrin mekânsal yapısını ortaya koyar. Bu yapı bireylerin, bina sahiplerinin hareketlerini gerçekleştirmesine, ticaret ve endüstrinin gelişmesine hizmet eder. Şehirlerin mekânsal yapıları, aynı zamanda şehrin üzerinde kurulduğu bölgenin nasıl kullanıldığını gösterir. Arazi kullanımından farklı olarak, imar planlarında arazi soyut olarak ekonomik veya politik düşüncenin somut kullanımına yönelik yansımasını ifade eder. Yani imar planları sosyal, ekonomik arazi kullanım politikalarının uygulamaya yansıtılmasıdır. Diğer bir anlatımla, imar mevzuatının uygulaması, planlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple, planların yapılmaması durumunda imar mevzuatının bir anlamı kalmamaktadır[317].

İmar planlarının amacı, belediye sınırları ile mücavir alanlar ve bunun dışında kalan yerlerde, kamu ve toplum yararının gerçekleştirilmesi amacıyla, ortaya çıkan imar hareketlerinin hukuki çerçevesinin çizilmesi olarak ifade edilmektedir[318]. Danıştay vermiş olduğu bir kararında imar planlarının amacını şu şekilde ortaya koymuştur:

"Kentlerin gelişmesini düzenleme ihtiyacı kamu düzenini ve kamu yararını korumak amacına yöneliktir. Bölge ve şehir planlaması da bu amaca hizmet için kurumsallaştırılmıştır.

İmar planları, planlanan yörenin bugünkü durumunun, olanaklarının ve ilerideki gelişmesinin gerçeğe en yakın şekilde saptanabilmesi için coğrafi veriler, beldenin kullanılışı, donatımı ve mali bilgiler gibi konularda yapılacak araştırma ve anket çalışmaları sonucu elde edilecek bilgiler ışığında, çeşitli kentsel işlevler arasında var olan yada sağlanabilecek olanaklar ölçüsünde en iyi çözüm yolları bulmak, insan, toplum, çevre münasebetlerinde kişi ve aile mutluluğu ile toplum hayatını yakından etkileyen fiziksel çevreyi sağlıklı bir yapıya kavuşturmak; yatırımların yer seçimlerini ve gelişme eğilimlerini yönlendirmek ve toprağın korunma, kullanma dengesini en rasyonel biçimde belirlemek belde halkına iyi yaşama düzeni ve koşulları sağlamak amacıyla kentin kendine özgü yaşayış biçimi ve karakteri, nüfus, alan ve yapı ilişkileri,

[317]Kalabalık, a.g.e., s.37.
[318]Kalabalık, a.g.e., s.50.

yörenin gerek çevresiyle ve gerekse çeşitli planları arasında olan bağlantıları, halkın sosyal ve kültürel gereksinimleri, güvenlik ve sağlığı ile ilgili konular göz önüne alınarak hazırlanır. Planlama, bir kent yerleşmesinin gelecekteki 15-20 yıllık sosyoekonomik hayatı ve gelişmesinin, hukuksal, teknik ve mekânsal standartlarına karar verme işlemi olup, özel uzmanlık ve kendi içinde önem sırası gerektiren bir iştir. Kamu yararının ve düzeninin en iyi şekilde korunabilmesi için imar planlarının yapımını yükümlenecek kişilerin aldıkları eğitimin yanı sıra becerili, öngörü sahibi ve mesleki bakımdan da tecrübeli olmaları gerekmektedir. Bu tecrübenin ise plan yapımına katılarak zamanla kazanılacağı doğaldır. Bu nedenlerle yukarıda belirtilen Yasa kuralı uyarınca çıkarılan Yönetmeliğin 6/C maddesinde yerleşmelerin nüfus projeksiyonu ve alan büyüklüğüne göre plan müelliflerinin gruplandırmaya tabi tutulması her grubun özelliği olan konularda kademe kademe uzmanlaşmanın sağlanması ve buna paralel olarak da bir üst gruba yükseltilmesine ilişkin olarak getirilen düzenlemede isabetsizlik bulunmamaktadır"[319].

İmar planları kendi içerisinde çeşitli gruplara ayrılmaktadır. Bu kapsamda planlar, sosyo-ekonomik kalkınma planı, bölge planı, stratejik plan, fiziki üst düzey planlar, metropolitan alan planı, çevre düzeni planı, yerel fiziki planlar, nazım imar planı, uygulama imar planı şeklinde sıralayabileceğimiz genel amaçlı planlar gibi koruma amaçlı imar planı, turizm amaçlı imar planı, özel çevre koruma bölgesi planı olarak karşımıza çıkan özel amaçlı planlar ve son olarak tamamlayıcı nitelikteki planlar da ilave imar planı, revizyon imar planı ve mevzii imar planı şeklinde sınıflandırılmaktadır.

İmar planları, İK m. 5'te kavramsal olarak tanımlanmış ve m. 6'da ise imar planlarının kapsamı ortaya konulmuştur. Kanun'un 6. maddesine göre planları, kapsadıkları alan ve amaçları bakımından bölge planları ve imar planları olmak üzere ikiye ayrılır ve yine imar planları da nazım imar planı ve uygulama imar planı olarak kendi içerisinde iki alt kategoriye sahiptir. Bölge planları ise İK m.8'de *"sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak"* olan plan şeklinde tanımlanmıştır. Madde düzenlemesinde ayrıca bölge planlarının gerekliliğinin kabulü halinde Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılacağı veya yaptırılacağı hüküm altına alınmıştır. Öğretide bölge planının, bölgesel kalkınma amaçlı ilke ve dilekler içeren bir plan olduğu

[319]Dan. 6. D. T. 25.11.1986, E.1986/18, K.1986/1023.

belirtilmektedir[320]. Bölge planları, yerel yönetim birimlerinin sınırlarını aşan ve ekonomik-siyasi ve coğrafi açıdan ortak özellik gösteren alanlara yönelik olarak yapılan planlardır. Bu yönüyle bölge planlarının kalkınma planlarının, hedeflerini daha alt kademeli planlara aktarma ve alt kademedeki planların ihtiyaç ve sorunlarının kalkınma planlarının hazırlanmasında dikkate alınmasını sağlama gibi fonksiyonlar icra ettiği görülmektedir[321]. Aynı maddede imar planlarının varsa bölge planlarına ve çevre düzeni plan kararlarına uygun olarak belediyelerce hazırlanacağı düzenlenmiştir. Çevre düzeni planı İK m. 5'te *"Ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plandır"* şeklinde tanımlanmıştır.Çevre düzeni planının amacı, kapsadığı sınırlar bakımından gelişim öngörülerini, bu öngörülere uygun çevre düzenlemeleri ile ulaşım, tarım ve hizmet sektörlerinde uyumlu işleyişi sağlamaktır. Çevre düzeni planları doğrudan uygulanabilir planlar olmasa da alt kademesindeki planlar bakımından bağlayıcı olduğundan dolaylı da olsa, icrai nitelikte olarak kabul edilebilir[322]. Çevre düzeni planının tanımına baktığımız zaman karşımıza ülke planı kavramı çıkmaktadır. Ülke planı, İK'da gerek içerik ve amaç bakımından gerekse de planı yapma yetkisinin ait olduğu merci bakımından düzenlenmemişse de[323];çevre düzeni planının tanımında ismen zikredilmiştir. Öğretide ise Kalkınma Bakanlığı tarafından beşer yıllık dönemler için hazırlanan kalkınma planları, ülke planlarına örnek olarak gösterilmektedir[324].

İmar planları olan nazım ve uygulama imar planları da İK m. 5'te tanımlanmıştır. Madde düzenlemesine göre nazım imar planı[325], *"varsa bölge veya çevre düzeni planlarına uygun olarak halihazır haritalar üzerine, yine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak çizilen ve arazi parçalarının; genel kullanış biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, gerektiğinde yapı yoğunluğunu, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini ve problemlerinin çözümü gibi hususları göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere düzenlenen, detaylı bir raporla açıklanan ve raporuyla beraber bütün olan plan"* iken; uygulama imar planı *"tasdikli halihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak nazım imar planı esaslarına*

[320]Yaşar, a.g.e., s.33.
[321]Kalabalık, a.g.e., s.68.
[322] Yaşar, a.g.e., s.33-34.
[323]Yaşar, a.g.e., s.35.
[324]Kalabalık, a.g.e., s.66.
[325]Gök, a.g.e., s.8.

göre çizilen ve çeşitli bölgelerin yapı adalarını, bunların yoğunluk ve düzenini, yolları ve uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve diğer bilgileri ayrıntıları ile gösteren plandır"[326].

Yukarıda ayrıntılı olarak yer verdiğimiz ve İK m. 6'da yer alan kademelendirme, 14.6.2014 tarihinde yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği[327] (MPYY) ile yeni bir yapıya bürünmüştür. İK m. 6'da bölge planları, imar planları şeklindeki kademelendirmeye dayanan planlama sistemi yönetmelikle beraber mekânsal strateji planı, çevre düzeni planı ve imar planı şeklinde değiştirilmiştir[328].Mekânsal plan kavramına yönelik tanımlama, Yönetmeliğin amacına yönelik düzenlenen 1'inci maddede "fiziki, doğal, tarihi ve kültürel değerleri korumak ve geliştirmek, koruma ve kullanma dengesini sağlamak, ülke, bölge ve şehir düzeyinde sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek, yaşam kalitesi yüksek, sağlıklı ve güvenli çevreler oluşturmak üzere hazırlanan, arazi kullanım ve yapılaşma kararları getiren" planlar şeklinde yer almaktadır.

Planlar arasındaki hiyerarşik yapı Yönetmeliğin 6'ncı maddesi düzenlemesinde Mekânsal Strateji Planı, Çevre Düzeni Planı, Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu neviden hiyerarşik bir yapının oluşturulması, ülke sathında bütünlükçü bir imar planlamasının gerçekleştirilmesini sağlamaya yöneliktir. İşte bu nedenle her bir kademede bulunan plan, üst kademe planlarına uygun olmak durumundadır. Böylelikle, imar düzenine ilişkin üst plan kademesinde yapılan tasarrufun, en alt kademeye kadar inmesi ve her bir kararın uygulanması sağlanabilecektir[329].

2.2.1.2. İmar planlarında değişiklik

İmar kavramı ve imar planları bahsinde de belirtildiği üzere gerek İmar Kanunu gerekse Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği açısından imar planları, nazım imar planı ve uygulama imar planı olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu başlık altında kısaca imar planlarının yapılması, değiştirilmesi üzerinde durulacak ve imar planı değişikliğinin, bu değişiklik öncesi alınmış ruhsatların hukuki niteliklerine yönelik etkileri ele alınacaktır.

[326] Gök, a.g.e., s.4.
[327]RG, T/S. 4.6.2014/29030.
[328]Kalabalık, a.g.e., s.72.
[329]Kalabalık, a.g.e., s.73.

Zira değişiklik öncesi imar planlarına dayalı olarak verilen ruhsatlar, planların değiştirilmesi veya mahkeme tarafından iptal edilmesi halinde, hukuki dayanaktan yoksun hale gelecek olup, bu durumda ruhsatın geçerliliği ve dolayısıyla da eylemin tipikliği bakımından sorun teşkil edecektir.

İmar planları tanımlandıkları bölge üzerindeki arazi kullanımını, nüfus ve yapı yoğunluğunu ve buraların gelişmesine ilişkin hususlara yer vererek hem arazi planlamasını sağlar ve hem de şehirleşmenin hukuki altyapısını meydana getirir. Bu yönüyle imar planları, arazi kullanımında kamu yararı güden ve mülkiyet hakkını sınırlandıran bir araç olarak kabul edilmelidir[330]. İmar planları, şehirleşmeye ve arazi kullanımına ilişkin mevcut durumu ve şehirleşmenin gelecekte öngörülen durumları yansıtması ve bir kez uygulanması halinde tükenmemesine dayanan genel ve soyut kurallar ihtiva etmesi nedenleriyle, düzenleyici bir idari işlem vasfına sahiptir. Ancak imar planları, idare hukukundaki sınıflandırmaya dayanan genel düzenleyici işlemlerden birtakım yönleriyle ayrılmaktadır[331]. Yine imar planları, hali hazır haritalar üzerine oluşturulan bir çizim formatında olması itibariyle, diğer genel düzenleyici işlemlerden ayrılır[332]. Son olarak İK gereği imar planları raporlarıyla birlikte hazırlanmakta ve bu nedenle rapor imar planlarının bir parçasıyken bu bütünsel yapı diğer genel düzenleyici işlemlerde bulunmamaktadır[333].

İmar planlarının değiştirilmesinin idare hukuku boyutu ağır bastığından çalışma kapsamında sadece değişikliğin ruhsata ve ruhsata dayalı olarak yapılan binaya olan etkisi üzerinde durulacaktır. Zira ilgili ruhsat, değişiklik sonrası hukuka aykırı hale gelebilir ve bu husus ceza hukuku açısından değerlendirilmelidir.

İmar planlarında esas olan ilke, imar planlarının değiştirilemezliğidir[334]. İmar planlarıyla ulaşılmak istenen hedeflerin gerçekleştirilmesi, kural olarak imar planlarının değiştirilmemesi ile mümkündür. Buna karşın MPYY m. 24/2'de *"Nazım imar planları üzerinde gösterilen sosyal ve teknik altyapı alanlarının konum ile büyüklükleri, toplam standartların altına düşülmemek, nazım imar planının ana kararlarını, sürekliliğini,*

[330]Ayhan Tekinsoy, İmar Planlarının Hukuksal Niteliği, İmar Planı İptalinin Bu Plana Dayanılarak Verilmiş Ruhsatlar Üzerindeki Etkisi, ***Ankara Barosu Dergisi***, Sayı:2, 2008, s.46-56.
[331]Yaşar, a.g.e., s.53.
[332]Tekinsoy, a.g.e., s.49.
[333]Tekinsoy, a.g.e., s.49.
[334]Ercüment Akış, Belediyenin İmar Planlarını Değiştirmesi ve Hukuki Sonuçları, ***Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi***, Cilt:6, Sayı:4, 1997, s.45-51.

bütünlüğünü ve genel işleyişini bozmamak ve hizmet etki alanı içinde kalmak şartı ile ilgili kurum ve kuruluşların görüşü dikkate alınarak uygulama imar planlarında değiştirilebilir" hükmüne yer verilmek suretiyle imar planlarında değişiklik yapılabileceği de kabul edilmiştir[335]. Bu düzenlemeden hareketle idari bir işlem olan imar planlarının her zaman geri alınması teorik olarak olanaklıysa da diğer idari işlemlerden farklı olarak imar planlarında değişikliğe son çare olarak başvurulmalıdır[336]. MPYY m. 11/1'de plan değişikliğine ilişkin olarak *"İmar planlarının yapımı ve değişikliklerinde planlanan alanın veya bölgenin şartları ile gelecekteki gereksinimleri göz önünde tutularak kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanlarında bu Yönetmeliğin EK-2 Tablosunda belirtilen asgari standartlara ve alan büyüklüklerine uyulur"* denmek suretiyle, yönetmelikte belirlenen standartlara uyma zorunluluğu bu maksatla getirilmiştir. Konuya ilişkin bir başka düzenleme MPYY m. 26'da yer almaktadır. Buna göre, imar planlarında değişiklik yapılabilmesi *"plan ana kararlarını, sürekliliğini, bütünlüğünü, sosyal ve teknik altyapı dengesini bozmayacak nitelikte, kamu yararı amaçlı, teknik ve nesnel gerekçelere dayanılarak yapılır"* şartına bağlanmıştır.

İmar planları değişikliği ile hedeflenen amaca, başka yöntemlerle ulaşılabildiği hallerde imar planlarında değişiklik yapılmamalıdır[337].

Bir idari işlem olan imar planında yapılan değişiklik, idare hukukunun genel kuralları gereği sadece ileriye dönük hüküm doğurur. Başka bir ifadeyle imar planı değişiklikleri geçmişe değil; geleceğe yönelik hukuki etki yaratır[338]. Ceza hukuku bakımından karşımıza çıkan sorun ise değişiklik öncesi geçerli planlara göre verilmiş izin ve ruhsatların, değişiklik sonrası sahip olacakları hukuki etkidir. İmar planlarında değişiklik yapılırken göz önünde bulundurulması gereken esaslardan birisi olan kazanılmış haklara saygı ilkesinin[339] ceza hukuku bakımından sahip olacağı etki bu anlamda irdelenmelidir.

Günümüz gerçeklerinden birisi sağlıklı ve düzenli bir şehirleşmenin tam manasıyla oluşturulabilmesi için, çevrenin korunması, ekonomi, planlı kentleşme, sağlıklı altyapı hizmetleri sunma gibi gerekçelerle imar planlarında değişikliğe başvurma

[335]Kalabalık, a.g.e., s.181.
[336]Akış, a.g.e., s.46.
[337]Akış, a.g.e., s.46.
[338]Akış, a.g.e., s.49.
[339]Kalabalık, a.g.e., s.187.

zorunluluğunun mevcudiyetidir. Bu değişiklikler sonucu daha önceden alınan ruhsatlar ile yapımına başlanmış ve tamamlanmasına yakın olan inşaatların, tümüyle yeni düzenlemeye uygun hale getirilmesi gerçekçi olmayacaktır. Aksi kabul halinde, bir hakka dayalı olarak başlatılmış olan inşai faaliyetin sonlandırılması ve bireyin hukuka olan güvenin önemli ölçüde sarsılması söz konusu olacaktır. Hukuk güvenliğinin zedelenmesi ise hukuk devleti ilkesinin ihlal eder[340].Düzenleyici işlemler yürürlükte kaldıkları sürece, bireylerin bu işleme dayalı olarak kazanmış oldukları haklar hukuki koruma altındadır[341]. Ancak bahis konusu hakkın ortaya çıkabilmesi için soyut düzenleyici işlemin somut bireysel işleme dönüştürülmesi şarttır[342]. Zira düzenleyici işlemler bireysel işlemlere dönüşmedikçe, kazanılmış hak veya korunması gereken bireysel hukuki durum yaratmazlar[343]. Bu anlamda yapı ruhsatı alındıktan sonra imar planlarında yapılan değişiklikler nedeniyle, bireyin sahip olduğu ruhsatın plana aykırı hale gelmesi halinde dahi idare hukukunun genel kurallarına göre ruhsat sahibinin hakkı müktesep hak olarak değerlendirileceğinden hukuki korumadan yararlanmaya devam edecektir.

Ruhsat sahibinin müktesep hakkının zamansal yönden korunması ve yenilenmesi Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği m. 12'de düzenlenmiştir. Madde düzenlemesine göre, inşasına 2 yıl içinde başlanmayan veya 5 yıllık ruhsat süresi içinde inşası tamamlanmayan ve bu duruma yönelik olarak öngörülen süre içinde ruhsat yenilemesi yapılmayan yapılar, "ruhsatsız yapı" olarak değerlendirilir. Süre uzatımı başvurusu yapılmayan yapılarda idareler, ruhsat süresinin dolduğu tarihten itibaren en geç 30 gün içinde yapı yerinde seviye tespitini yapar. Ruhsatı hükümsüz hale gelen yapıların inşasına devam edilebilmesi için, yeniden ruhsat alınması zorunludur.

Ruhsat ve eklerine uygun olarak tamamlanmasına rağmen ruhsat süresi içinde yapı kullanma izni düzenlenmemesi nedeniyle ruhsatı hükümsüz hale gelen yapılara, denetimi yapan fenni mesul mimar ve mühendisler veya yapı denetim kuruluşları tarafından denetim raporu hazırlanmak ve ilgili idare tarafından dosyasında ve yerinde, inceleme ve tespit yapılmak koşuluyla yeniden ruhsat düzenlenmeksizin yapı kullanma izin belgesi verilir.

[340]Kalabalık, a.g.e., s.199.
[341]Yaşar, a.g.e., s.172.
[342]Tekinsoy, a.g.e., s.52.
[343]Tekinsoy, a.g.e., s.52.

Maddenin 4'üncü fıkrasında, uygulama imar planında meydana gelen değişiklik yapılması sonucu ortaya çıkacak durum düzenlenmiştir. Fıkraya göre, uygulama imar planı değişikliği nedeniyle, parselin durumu, binanın parseldeki konumu, kat adedi, yapı yaklaşma mesafeleri, KAKS, TAKS veya kullanım kararı gibi plana ait kararlara aykırı hale gelen yapılar, ruhsat eki projelerine göre tamamlatılır. Bu yapılardan İK m. 29'da düzenlenen süre nedeniyle ruhsatı hükümsüz hale gelenlerin, inşasına devam edilebilmesi için, ilk ruhsat koşullarına göre yeniden ruhsat alınması zorunlu olup; bu yapılara ilk ruhsat koşullarına uygun olarak yeniden ruhsat düzenlenebileceği gibi, talep halinde tadilatlı olarak yeniden ruhsat düzenlenebilir. Bu yapılar için kat ilavesinden ayrı ilave inşaat talebi halinde yürürlükteki plandaki taban alanı kat sayısı ve kat alanı kat sayısına uygunluk koşulu, sadece kat ilavesi talebi halindeyse yürürlükteki plandaki kat alanı kat sayısına uygunluk koşulu aranır. Uygulama imar planında, mevcut yapılarla ilgili özel bir hüküm bulunması halinde, uygulamalar plan hükümlerine göre yapılır. Ancak bu alanda, İK m. 18 uyarınca arazi ve arsa düzenlemesi yapılması ve yapının bulunduğu parselin hisseli hale gelmesi halinde, ilgili idarece seviye tespiti yapılır. Şuyûnun giderilmesinde de bina bedeli bu tespite göre belirlenir;buna karşılık yapı ruhsatı ve yapı kullanma izin belgesi düzenlenmesi bina bedelinin tespitinde müktesep hak oluşturmaz. Bu nedenle yapı ruhsatı veya yapı kullanma izni başvurusunda bulunanlar, bu hükmü dikkate almak zorundadır.

Mevcut bir imar planlanın iptal edilmesi halinde ise, önceden verilen ruhsat kendiliğinden hükümsüz hale gelmez. Ancak idari işlemin yokluğu gibi ağır bir hukuka aykırılığın olduğu durumda ise ruhsatın iptali söz konusu olacaktır[344]. Danıştay da konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararında *"Bir bölgede yapılaşmaya olanak veren imar planı mahkemece iptal edildiği takdirde iptal tarihine kadar ilgilinin hilesi, hatası ya da kusuru olmadan yapıya ruhsatına uygun olarak devam edilmesi durumunda mahkeme kararının verilmesini takiben davalı idarece inşaatın mühürlenmesi, yapının bu tarihe kadar tamamlanmış kısmının ise kazanılmış hakkın varlığı nedeniyle korunması gerekmektedir.*

Öte yandan, yapının tamamlanmış olması durumunda ise kazanılmış hakkın gerçekleşmiş olması nedeniyle yapının yıkımına hukuken olanak bulunmadığı açıktır"

[344]Tekinsoy, a.g.e., s.55.

demek suretiyle inşaata başlandıktan sonra imar planının iptal edilmesi halinde inşaat sahibinin kazanılmış hakkının korunması gerektiğine hükmetmiştir[345].

2.2.1.3. Yapı kavramı

İmar Kanunu m. 5'te yapı kavramı, "karada ve suda, daimi veya muvakkat, resmi ve hususi yeraltı ve yerüstü inşaatı ile bunların ilave, değişiklik ve tamirlerini içine alan sabit ve müteharrik tesislerdir" şeklinde tanımlanmış olup, aynı tanım mülga 6785 sayılı İmar Kanunu m. 2'de de yapılmıştı. İK bakımından yapı kavramına baktığımız zaman, yapılan yapının esasını oluşturan gövdenin yanı sıra, eklemelerin, gövde üzerinde yapılan değişikliklerin ve tamiratların da yapı kavramına dahil edildiğini görmekteyiz[346]. İK m. 21'de ise ruhsata tabi olmayan yapılar belirlenmiştir. Madde düzenlemesine göre, "derz, iç ve dış sıva, boya, badana, oluk, dere, doğrama, döşeme ve tavan kaplamaları, elektrik ve sıhhi tesisat tamirleri ile çatı onarımı ve kiremit aktarılması ve yönetmeliğe uygun olarak mahallin hususiyetine göre belediyelerce hazırlanacak imar yönetmeliklerinde belirtilecek taşıyıcı unsuru etkilemeyen diğer tadilatlar ve tamiratlar" da yapı kavramı içerisindedir.

Yapı kavramının içerisine ayrıca duvar[347], merdiven, iskele, kömürlük, depo gibi yerler de girmektedir[348]. Burada dikkat edilmesi gereken husus, yapı kavramı içerisinde değerlendirdiğimiz depo gibi yerler aynı zamanda bina kapsamındadır. Aşağıda bina bahsinde detaylı olarak açıklanacağı üzere, hayvanların veya eşyaların korunmasına yarayan yapılar, İK'da bina olarak tanımlanmıştır. Bina ve yapı kavramlarının birbirinden ayrılması, çalışma konusu olan suç tipinin, konusunun belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Zira TCK m.184/1 kapsamında suç olarak, ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak bina yapma düzenlenmiştir. Bu düzenleme karşısında yapı, ilgili fıkrada düzenlenen suçun konusunu oluşturmamaktadır.

2.2.1.4. Bina kavramı

Bina kavramı, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda tanımlanmamıştır. Bu nedenle, TCKm. 184/1'de düzenlenen suç tipinin konusunu meydana getiren bina kavramının belirlenmesinde imar mevzuatından yararlanmak gerekir. Bu çerçevede bina kavramına

[345]Danıştay 6.D. T. 17.6.2005, E. 2003/6692, K. 2005/3650
[346]Kalabalık, a.g.e., s.470.
[347]Yarg. 4 CD, T. 10.11.2014, E. 2014/8604, K. 2014/32393
[348]Kalabalık, a.g.e., s.471.

ilişkin bir tanıma, İK m. 5'te rastlanılmaktadır: "Bina; kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma, eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan, hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılardır". Maddede bina hem biçimsel ve hem de kullanım amacına dayalı olarak tanımlanmıştır. Tanıma göre, binanın biçimsel şartı tek başına kullanılabilecek üstü kapalı bir yapı olmasıdır. Tanımda üstü kapalı ibaresine yer verildiğinden, üstü kapalı olmayan örneğin havuz, bu suç tipi bakımından bina olarak kabul edilmez[349]. Yargıtay "yapı ruhsatiyesi alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran" kişilerin cezalandırılması öngörülmüş olup, 3194 sayılı İmar Yasasının 5. maddesinde de bina kavramı "kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan, hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılardır." şeklinde açıklanmıştır. 11/11/2014 tarihli bilirkişi raporunda kaçak ve ruhsatsız prefabrik yapının tamamlanmış olduğunun belirlenmesi karşısında, gayrimenkul vasfı taşıyan, zemine bağlı ve temeli olan, imalatı ve kullanımı için ruhsat gerektiren suça konu imalatın TCK'nın 184/1. maddesi kapsamında bina niteliğinde olduğu gözetilmeden, sanığın mahkumiyeti yerine beraatine karar verilmesi hukuka aykırıdır"[350]. Benzer şekilde bahçe etrafına yapılan duvar[351], bahçeye açılan kuyu veya su kanalları, deniz kenarına veya ırmak kenarına yapılabilecek iskeleler, yine imar planında olmamasına rağmen yapılan yollar bina kapsamında değerlendirilemeyeceğinden[352] imar kirliliğine neden olma suçunun konusunu oluşturmayacaktır[353]. Ancak bu gibi yapılar bakımından İK m.32 ve m. 42 düzenlemeleri doğrultusunda idari yaptırım uygulanabilecektir. Zira bu gibi yapıların ruhsatsız olarak inşası İK'da kabahat olarak ayrıca düzenlenmiştir[354].Yukarıda yaptığımız tanım doğrultusunda bina kapsamında yer almadığını düşündüğümüz bir havuzun, kapalı havuz olarak inşası hali Yargıtay tarafından TCK m. 184/1 düzenlemesi çerçevesinde bina olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Yargıtay'a göre, kapalı sistemde inşa edilmiş bir havuz TCK m. 184/1 çerçevesinde suçun konusunu meydana getirir[355].Öğretide, bina kavramına ilişkin olarak özellikle hırsızlık suçunun bina içerisinde muhafaza altına alınmış eşyaya karşı

[349]Yıldız, a.g.e., s.295.
[350] Yarg. 18. CD, 2019/2605 E., 2020/191 K.
[351]Yarg. 4 CD, T. 10.11.2014, E. 2014/8604, K. 2014/32393
[352]Karasu ve Altıparmak, a.g.e., s.47.
[353]Özcan, a.g.e., s.573.
[354]Yarg. 4 CD. T. 13.10.2014, E. 2013/22575, K. 2014/28437
[355]Yarg. 4 CD, T. 12.11.2014, E. 2014/32786, K. 2014/32727

işlenmesi nitelikli hali ile bağlantılı olarak yapılan tanıma göre; *''etrafı ve üstü kapalı, toprak üstünde veya altında inşa edilen, insanların girebileceği veya eşyaların korunması için oluşturulan, girişi izne bağlı olan yapılar*''[356] binadır[357].Bu tanım, İK m.5'ten yola çıkarak yapılmış olup; düzenlemeden iki yönüyle farklılık taşımaktadır. Bunlardan ilkine göre, İK'da hayvanların korunması amacıyla inşa edilen yapılar da bina olarak kabul edilmesine rağmen, ceza hukukunda yapılan tanım çerçevesinde eşyaların muhafazasına yönelik inşa edilmiş yapılar bina kavramı içerisinde değerlendirilmekte iken; hayvanların muhafazasına yönelik yapılar bina kavramına dahil edilmemiştir. İkinci farklılık olarak, bina kavramının kabulü için girişin izne tabi olması koşulu İK bakımından aranmamaktadır. Kanaatimizce ceza hukuku öğretisinde yapılan tanım, konut dokunulmazlığını ihlal ve konutta hırsızlık suçları bağlamında ve bilhassa da hırsızlık suçunun konutta muhafaza altına alınmış eşya üzerinde işlenmesine ilişkindir. Buna karşın imar kirliliğine neden olma suçunun konusunu oluşturan bina kavramının içeriği daha geniş kapsayıcı olarak belirlenmelidir. Buna karşılık öğretide TCK m. 184/1 anlamında bina kavramına dahil edilmek istenilen taşınabilir nitelikte olan motorlu veya motorsuz römork ile karavanlar[358], kanaatimizce, imar kirliliğine neden olma suçunun konusunu meydana getirmezler. Öğretide ileri sürülen bu görüşün temelini, binaya ilişkin İK m. 5'te tanım olsa gerektir. Ancak TCK m. 184'te yapı ruhsatiyesi alınmaksızın veya ruhsata aykırı olarak bina yapılması tipik eylem olarak düzenlendiğinden, suça konu binanın, yapı ruhsatına tabi bir yapı olması şarttır[359]. Bu görüşün kabulü halinde, kendisine ait bir motorlu taşıtta yaşayan kişinin de bu suçun faili olabilmesi gibi makul olmayan bir sonuca ulaşılır. Bina kavramının kapsamı belirlenirken sadece, İK m.5'ten hareket edersek bu neviden ceza hukuku dogmatiği ile bağdaşmayan sonuçlara ulaşılacaktır[360].

İK ve ceza hukuku açısından bina tanımına yönelik bu değerlendirmelerin yanı sıra, Borçlar Kanunu m. 69 düzenlemesinden de kısaca bahsetmek gerektiği kanaatindeyiz. Anılan madde düzenlemesinde yapı malikinin sorumluluğu düzenlenmiş olup; maddede "bir binanın veya diğer yapı eserlerinin maliki, bunların yapımındaki bozukluklardan veya bakımındaki eksikliklerden doğan zararı gidermekle yükümlüdür" hükmü yer

[356]Nur Centel, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, ***Kişilere Karşı İşlenen Suçlar***, 2. Baskı, İstanbul: Beta,2011, s.307.
[357]Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve Murat Önok, ***Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku***, 8. Baskı, Ankara: Seçkin, 2012, s.540.
[358]Karasu ve Altıparmak, a.g.e., s.47.
[359]Talas ve Işıka, a.g.e., s.21.
[360]Aygörmez ve Uğurlubay, a.g.e., s.505.

almakta olup sorumluluk açısından ortada bir bina olması gerekir. Anılan düzenlemenin mülga Borçlar Kanunu'ndaki karşılığı olan m. 58 düzenlemesinde de "Bir bina veya imal olunan herhangi bir şeyin maliki, o şeyin fena yapılmasından yahut muhafazadaki kusurundan dolayı mesul olur" hükmüne yer verilmek suretiyle "bina" malikinin sorumluluğu düzenlenmişti. Her iki düzenleme bakımından ortak noktayı "bina" kavramı oluşturmaktadır. Ancak mülga düzenlemede "bina ve imal olunan şey" denmekte iken mer'i düzenlemede "bina veya diğer yapı" kavramı kullanılmıştır. Mer'i düzenlemede "bina veya diğer yapı" ifadesinin kullanılması borçlar hukuku açısından da bina ile yapının birbirinden farklı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu kapsamda öğretide bina kavramı "barınmak veya diğer ihtiyaçlar için insan tarafından yapılmış etrafı ve üstü az veya çok kapalı, araziye bağlı inşa eseri olarak"[361]tanımlanmaktadır[362]. Borçlar hukuku öğretisinde yapılan bu tanım, İK m. 5'te yer alan tanımdan toprağa sabitlenmiş olma koşulu bakımından ayrılmaktadır. Ancak araziye bağlı olma, bağlantının sürekli olması olarak kabul edilmemekte, geçici bağlılıklar da yapının bina olarak kabul edilmesi için yeterli görülmektedir[363].

İK m. 5 tanımlamasında, binanın biçimsel özelliğinin yanında kullanım amacının da dikkate alındığı görülmektedir. Nitekim maddedeki tanıma göre, bir yapının bina sayılabilmesi için,sadece insanların içine girebilecekleri bir yapı olmayıp ayrıca bu yapının insanların oturma, çalışma, eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yönelik veya hayvanların ve eşyaların korunması amacına hizmet etmesi gerekir. Yargıtay da vermiş olduğu 25.9.2012 tarihli bir kararında:

"3194 Sayılı İmar Kanunun 5. maddesinde bina kavramının kendi başına kullanabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma, eğlenme ve dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan, hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılardır" biçiminde tanımlanması ve 21'inci maddesinde de diğer yapılarla birlikte binaların da ruhsata tabi kılınması karşısında, tutanakla bilirkişi raporunda belirtilen, ana binanın yanına 20x40 ve 10x20 metre ebatlarında çelik kolonlar üzerine çelik çatı eternit ve saç ile kaplı, içinde eşya muhafaza edilen kaçak inşaatın "bina"

[361]Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, ***Borçlar Hukuku Genel Hükümler***, 10. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013, s.172.
[362]Fikret Eren, ***6098 Sayılı Türk Borçlar Kanun'una Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler***, 16. Baskı, Ankara: Yetkin, 2014, s.649.
[363]Oğuzman ve Öz, a.g.e., s.172.

niteliğinde olduğu gözetilmeden"[364]demek suretiyle eşya koyma amacıyla izinsiz inşa edilen yapının, bina olduğuna hükmetmiştir. Kararda da vurgulandığı üzere, binanın sadece insanların ikametine yönelik olması gerekmeyip; eşya muhafazası için veya hayvanların barınak yeri olarak inşa edilmiş olması da mümkündür. İnşa edilen yapı bu kullanım amaçlarına elverişli değilse, yani bina tanımında yer alan amaçlar için kullanılabilir bir yapı değilse, imar kirliliğine neden olma suçunun konusunu oluşturan bir binadan söz edemeyiz.

Ancak yukarıda da vurguladığımız üzere, bina vasfına haiz olmayan bir yapı söz konusuysa, İK m. 32 ve m. 42 hükümlerine tabi bir yapıdan bahsetmek mümkündür.İnşasına başlanılmış olan yapının bina vasfına sahip olacağı tespit ediliyorsa, artık fail imar kirliliğine neden olma suçu bakımından cezalandırılabilir bir yola girmiştir. Bu çerçevede ruhsatsız bina yapmak amacıyla binanın temelinin atılması, subasmanın yapılması imar kirliliğine neden olma suçunda düzenlenen tipik eylemin icrasına başlandığını ortaya koyar[365] ve bu nedenle fail hakkında teşebbüs hükümleri uygulanır. Failin cezalandırılabilmesi için binanın inşasının bitmesine gerek yoktur[366].

Binanın mutlaka toprağa bağlantılı bir şekilde inşa edilmesi gerekmez[367]. Bu kapsamda örneğin ağaç üzerine turistik konaklama amaçlı inşa edilen bungalow evler de bina olarak edilmelidir. Çünkü ruhsatsız yapılaşmayla mücadele, kanaatimizce münhasıran toprağa bağlı binalar bakımından geçerli değildir.

Bunun yanında konut balkonlarının kapatılarak konutun kullanılabilir alanına dahil edilmesi halinde kapatılan balkonun bina vasfında olup olmadığı hususu tartışmalıdır. Yargıtay'ın her iki yönde kararları vardır. Yargıtaya göre, Bina Niteliğinde Olmayan Balkon Kapatma ve İlaveler İmar Kirliliğine Neden Olma Suçunu Oluşturmaz. "Alınan bilirkişi raporunda kalıcı nitelikte duvar ve camlı PVC doğrama kullanılarak balkonların ve duş yerinin kapatılarak 11,60 m2 ilave kapalı alan oluşturulduğunun tespit edildiği ancak kalıcı nitelikteki kapalı alanların ayrı girişi bulunmaması ve yapı bünyesinde bulunmaması nedeniyle bina niteliğinde olmadığının belirtilmesi karşısında, yeniden bilirkişi raporu alınarak imalatların bina niteliğinde olup olmadığının tespiti gerektiğinin

[364]Yarg. 4 CD, T. 18.11.2014, E. 2014/6490, K. 2014/33369
[365]Yarg. 4 CD, T. 4.5.2011, E. 2009/8715, K. 2011/6187
[366]Yağcı, a.g.e., s.98.
[367]Tezcan, Erdem ve Önok, a.g.e., s.540.

gözetilmemesi"[368] şeklinde kararları mevcuttur.Kanaatimizce balkon kapatma binaya kapalı alan kazandırdığı için bina kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira balkonun kapatılması binaya yeni ilave niteliğinde olup; bu neviden bir faaliyet İK m.21 gereği ruhsata tabidir.

Öğretide suç tipinde bina kelimesinin kullanılmasının hatalı olduğu, yapı inşasının da imar kirliliğine yol açtığı ve bu nedenle suçun konusunun yapıyı da kapsaması gerektiği ileri sürülmüştür[369]. Ancak Yargıtay, vermiş olduğu kararlarında bina kavramını İK m. 5'te yapılan tanımdan hareketle belirlemekte ve bu tanım kapsamında kalmayan yapıları TCK m. 184/1 anlamında suçun konusunu meydana getirir yapı olarak kabul etmemektedir. Ancak yapıda kullanılan inşa malzemesi suçun konusu bakımından önem arz etmez. Nitekim Yargıtay, çelik konstrüksiyonlar üzerine eternit çatı ile kaplanmış olan ve eşya muhafazası için kullanılan yapıyı bina olarak kabul etmiştir[370]. Benzer şekilde, normal şartlarda bina olarak kabul edilmeyen baz istasyonları, aynı zaman istasyonda bulunan güç ünitelerini korumak için üstü kapalı olarak inşa edilmiş bir yapıyı ihtiva ederse bina olarak kabul edilmelidir[371].

Yargıtay, İmar Kanununun 5. maddesinde binanın, "kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan, hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılar" olarak tanımlanmış olması hususu dikkate alındığında, apartmanın çatısında bulunan, taşınır vasfı bozulmayan saçla kaplı baz istasyonunun, dosya kapsamına göre, bina niteliğinde olmayıp binanın taşıyıcı sistemini etkilemediği gözetilmeden, sanığın beraati yerine, yasal olmayan gerekçeyle mahkumiyet kararı verilmesi hukuka aykırıdır."[372] şeklinde olup baz istasyonlarının bina niteliğinde olmadığını belirtmiştir.

Son olarak ifade etmek gerekir ki, suça konu binanın kime ait olduğunun bir önemi bulunmamaktadır. Dolayısıyla bina özel şahıslara ait olabileceği gibi, mülkiyeti kamuya ait bir bina da olabilir[373].

[368] Yarg. 18. CD, 2019/3914 E. , 2020/6500 K.
[369]Yıldız, a.g.e., s.297.
[370]Yarg. 4 CD, T.25.9.2012, E. 2010/11781, K. 2012/18453
[371]Yarg. 4 CD, T. 18.11.2014, E. 2014/6490, K. 2014/33369
[372]Yarg. 18. Ceza Dairesi 2015/39778 E., 2017/9676 K.
[373]Meran, a.g.e., s.7.

2.2.1.5. Şantiye kavramı

Şantiye kavramı, TCK m. 184/2'de düzenlenen"ruhsatsız olarak başlanan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon hattı bağlanmasına müsaade etme" fiilinin konusunu oluşturmaktadır[374]. Bu çerçevede aşağıda şantiye kavramının içeriğine ilişkin açıklamalarda bulunacağız.

Şantiye kavramı sözlükte, *"inşa halindeki yapılar ve onlarla ilgili teknik, yönetsel ve sosyal ofislerle malzeme ambarından oluşan bütünlüğün adı"* şeklinde tanımlanmaktadır[375]. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, inşaat yapımını desteklemek ve yönetmek amacıyla kurulan geçici binalara şantiye adı verilmektedir. İmar mevzuatı açısından şantiye kavramı ise, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği m.35'te tanımlanmıştır. Madde düzenlemesine göre şantiye,"lüzum ve ihtiyaca göre inşaatın devamı süresinde kullanılıp yıkılmak üzere yapılacak şantiye binalardır". Şantiye binası, asıl yapıya hizmet vermek amacıyla kurulmuş olan ve daha sonra yıkılması gereken binalardır. Yönetmelik m.35'te,*"şantiye binaları yıkılmadığı sürece yapı kullanma izni verilemez"* hükmü yer almakta olduğundan, şantiye binaları, geçici niteliğe sahip olmalıdır.

TCK m. 184/2'de sayılan telefon, elektrik ve su hattı bağlanmasına müsaade etme eyleminin konusunu şantiye binası oluşturduğundan, ruhsata tabi bir binanın inşası için kurulmuş bir şantiye fıkrada düzenlenen suçun konusunu meydana getirir[376]. Şantiye kavramını bina kavramından ayıran özellik, bu anlamda şantiyenin bir binanın yapımına hizmet etmek amacıyla ve geçici nitelikte inşa edilmiş olmasıdır[377]. Danıştay vermiş olduğu bir kararında da şantiyeyi bu doğrultuda geçici yapı olarak tanımlamıştır[378].

İK hükümleri gereği şantiye binası ruhsata tabi değildir. Bu sebeple tek başına şantiye binasının inşası imar kirliliğine neden olma suçuna vücut vermeyecektir.

2.2.1.6. Yapı ruhsatı

Yapı ruhsatı, sahibine bina yapma, yeniden inşa etme, tamir etme veya değişiklik yapma yetkisi veren ve imar planına uygun olarak gerekli belgelerin hazır olduğunun idarece

[374]Ceyhan, a.g.e., s.90
[375]Yılmaz Tekin, ***Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü***, Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, 2007, s.265.
[376]Ceyhan, a.g.e., s.91.
[377]Haşıloğlu, a.g.e., s.83.
[378]Dan. 6 D,T. 18.3.1997, E. 1996/1411, K. 1997/1423

onaylandığını gösteren izindir[379].Sağlıklı ve dengeli bir çevrenin gerçekleştirilebilmesi için yapılan planlardan olan ve kentlerin düzenli gelişmesine hizmet eden imar planlarına uygun bir şekilde bireylerin konut ihtiyacının karşılanmasının denetlenmesi, ancak yapılacak inşai faaliyetlerin ruhsata tabi kılınması ile mümkündür[380]. Bu sebeple yapı ruhsatı, kanunen inşaata başlanabilmesi için yetkili idareden alınması zorunlu tutulan ve kim tarafından nerede-ne şekilde bina yapılacağını gösteren bir belgedir[381]. İmar hukukunda serbestlik ilkesi geçerli olmasına rağmen, imar düzeni korunması gereken bir kamu yararına ilişkin olduğundan, bireylerin sahip oldukları arazileri üzerinde serbestçe inşai faaliyette bulunma yetkileri, fiillerin denetim altında gerçekleştirilmesine izin verilmesi suretiyle kısıtlanmaktadır[382]. İK'da yapı ruhsatı tanımlanmamıştır. Ancak İK m. 21'de ilgi kanun kapsamına giren bütün yapılar bakımından yapı ruhsatının alınma zorunluluğu ifade edilmiş; bu ruhsatı vermeye yetkili merciler olarak da belediye veya valilikler gösterilmiştir.Maddede ayrıca, İK m.26'da belirtilen yapıların, yapı ruhsatiyesi alma zorunluluğunun istisnasını oluşturduğu hüküm altına alınmıştır. Bu yönüyle yapı ruhsatiyesi, herhangi bir yapının inşasına başlanabilmesi için önceden yetkili mercilerden alınması gereken resmi bir belgedir[383].

Esasında İK m. 26 düzenlemesi yapı ruhsatiyesinden muafiyete ilişkin bir istisna olmaktan ziyade, ruhsat prosedürüne ilişkin özel bir düzenleme niteliğindedir. Madde metnine göre:

"(1)Kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılacak veya yaptırılacak yapılara, imar planlarında o maksada tahsis edilmiş olmak, plan ve mevzuata aykırı olmamak üzere mimari, statik, tesisat ve her türlü fenni mesuliyeti bu kamu kurum ve kuruluşlarınca üstlenilmesi ve mülkiyetin belgelenmesi kaydıyla avan projeye göre ruhsat verilir. (2)Devletin güvenlik ve emniyeti ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin harekat ve savunması bakımından gizlilik arz eden yapılara; belediyeden alınan imar durumuna, kat nizamı, cephe hattı, inşaat derinliği ve toplam inşaat metrekaresine uyularak projelerinin kurumlarınca tasdik edildiği, statik ve tesisat sorumluluğunun kurumlarına ait

[379]Elena Kareva, ***Management of Construction Process In Russia Federation***, Bachelor's Thesis, 2011, s.41.
[380]AYM, T. 11.12.1986, E. 1985/11, K. 1986/29, RG. T/S. 18.04.1987/19435
[381]Talas ve Işıka, a.g.e., s.6.
[382]Haşıloğlu, a.g.e., s.77.
[383]Talas ve Işıka, a.g.e., s.7.

olduğunun ilgili belediyesine veya valiliklere yazı ile bildirdiği takdirde, 22. maddede sayılan belgeler aranmadan yapı ruhsatı verilir".

Madde metnine dikkatlice bakıldığında da düzenlemenin yapı ruhsatı alma zorunluluğunun istisnasını değil, İK m. 22'de öngörülen sürece uymaksızın ve bu maddede aranan belgelerden imtina yoluyla yapı ruhsatı alınabilmesinin kabul edildiği görülmektedir. Bu sebeple diyebiliriz ki, İK uygulama alanında olan bütün yapılar bakımından yapı ruhsatı alınması zorunludur[384]. Bu çerçevede İK'nın kapsam alanına ilişkin olan ve *"Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan yerlerde yapılacak planlar ile inşa edilecek resmi ve özel bütün yapılar bu Kanun hükümlerine tabidir"* içeriğine sahip İK m. 2 düzenlemesi her zaman göz önünde tutulmalıdır.

İK'nın kapsamı dışında kalan köy sınırları içerisindeki bina ve yapılar bakımından yapı ruhsatına ilişkin hususlar İK m. 27'de düzenlenmiştir. Madde düzenlemesine göre,*"köy yerleşik alanlarında, civarında ve mezralarda yapılacak konut, bütünleşmiş tesis niteliğinde olmayan ve imar planı gerektirmeyen tarım ve hayvancılık amaçlı yapılar ile köyde oturanların ihtiyaçlarını karşılayacak bakkal, manav, berber, köy fırını, köy kahvesi, köy lokantası, tanıtım ve teşhir büfeleri ve köy halkı tarafından kurulan ve işletilen kooperatiflerin işletme binası gibi yapılar için yapı ruhsatı aranmaz".* Bu sayılan binalar dışında kalan binaların köy sınırlarında inşası halinde, ortada TCK m. 184'e konu bir bina bulunmamaktadır. Ancak buralardaki yapılar İK m. 32 ve m. 42 hükümlerinin uygulama alanında kaldığından, bu yapılar dolayısıyla faili hakkında imar kabahati uygulanması mümkündür[385].

Bir ruhsata dayalı olarak inşa edilmiş yapıların üzerinde değişiklik yapılması da İK'ya göre yeniden ruhsat alınmasını gerekli kılar. Bu durumda, bağımsız bölümlerin brüt alanı artmıyorsa ve nitelik değişmiyorsa ruhsat, hiçbir vergi, resim ve harca tabi olmaz. Buna karşın Yargıtay uygulamasında ise bu husus göz ardı edilmekte ve brüt alandaki değişme suçun varlığına yönelik kriter olarak kabul edilmektedir. Oysa düzenlemede brüt alan değişikliği münhasıran vergi-resim-harca tabi olmaya ilişkindir[386].

İfade etmek gerekir ki ruhsatlı binalarda değişiklik niteliğini taşısa da bazı inşai faaliyetler ruhsata tabi değildir. Bu husus İK m. 21/2'de *"...derz, iç ve dış sıva, boya,*

[384]Günay, a.g.e., s.14.
[385] Günay, a.g.e., s.15-16.
[386]Yarg. 4 CD, T. 28.3.2012, E. 2010/9713, K. 2012/7321

badana, oluk, dere, doğrama, döşeme ve tavan kaplamaları, elektrik ve sıhhi tesisat tamirleri ile çatı onarımı ve kiremit aktarılması ve yönetmeliğe uygun olarak mahallin hususiyetine göre belediyelerce hazırlanacak imar yönetmeliklerinde belirtilecek taşıyıcı unsuru etkilemeyen diğer tadilatlar ve tamiratlar ruhsata tabi değildir" şeklinde ifade edilmiştir.

2.2.1.7. Sınai faaliyet

TCK m. 184/3'te "yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade etmek" fiili suç olarak düzenlendiğinden, sınai faaliyet kavramı ve hangi faaliyetlerin sınai faaliyet kapsamında değerlendirileceğinin belirlenmesi gerekir. İK ve TCK'da sınai faaliyete ilişkin bir düzenleme yoktur. Madde gerekçesine baktığımız zaman da *"yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai veya ticari faaliyetin icrasına müsaade edilmesi, ayrı bir suç oluşturmaktadır"* şeklinde bir ifade söz konusu olup; herhangi bir açıklama veya normun konuluş amacını ortaya koyan bir gerekçe bulunmamaktadır. Dolayısıyla sınai faaliyetin belirlenmesi bakımından yine diğer hukuki düzenlemelere başvurmamız gerekmektedir.

Öğretide sınai faaliyet madenleri, toprak ürünleri, bitkisel ve hayvansal hammaddeleri, makine, işgücü ve diğer araçlardan faydalanmak suretiyle insan gereksinimlerini karşılamak amacıyla kullanılabilir hale getirmeye yönelik çalışmalar olarak tanımlanmaktadır[387]. Ticari faaliyetler sınai faaliyet kapsamında olmayıp kanun tasarısında sınai faaliyetin yanında ticari faaliyet de olmasına rağmen daha sonradan çıkarıldığından madde kapsamında sadece sınai faaliyeti değerlendirmek gerekecektir.

Sınai faaliyetin belirlenmesinde 6948 sayılı Sanayi Sicili Kanunu hükümlerine bakmak gerekir. Kanunun m. 1. maddesine göre, *"Bir maddenin vasıf, şekil, hassa veya terkibini makina, cihaz, tezgah, alet veya diğer vasıta ve kuvvetlerin yardımı ile veya sadece el emeği ile kısmen veya tamamen değiştirmek veya bu maddeleri işlemek suretiyle devamlı ve seri halinde imal veya istihsal eden yerlerle madenlerin çıkarılıp işlendiği yerler ve buralarda yapılan işler sayılır. Devamlı ve seri halinde tamirat yapan müesseselerle elektrik veya sair enerji istihsal eden santraller, gemi inşaatı gibi büyük inşaat yerleri de bu madde şümulüne girer"*. Benzer şekilde 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu m.5/7'e göre:

[387]Yıldız, a.g.e., s.296.

"Tezgâh, cihaz, makine gibi muharrik kuvvet kullanarak ham madde, yarı ve tam mamulleri, özellik, içerik, bileşim veya şeklini kısmen veya tamamen değiştirmek amacıyla işleyerek, seri halde veya standart olarak yeni bir ürün üretmek suretiyle katma değer oluşturan işyerleri ile yer altı kaynaklarının çıkarılıp işlendiği yerleri işletenler ve bilişim teknolojisi ve yazılım üretenler en az on işçi çalıştırmak şartıyla bu Kanunun uygulanması bakımından sanayici sayılır".

Yine Aynı maddenin sekizinci fıkrasında:

*"a) Seri halinde hazır elbise üretmeyen terziler, fabrika halinde işletilmeyen fırınlar, lokantacı, elbise temizleyici ve benzerleriyle mamullerini toptan satmayıp perakende olarak doğrudan doğruya tüketiciye satan kunduracı, şekerci, tatlıcı gibi işletmeler, b) Şehir, kasaba ve köylerdeki su temizleme, arıtma, süzme ve dağıtma tesisleri, c) İşlemek üzere, üretimleri nev'inden hariçten ham madde almamaları şartıyla, arazide ekim, dikim, bakım ve yetiştirme yollarıyla bitki, hayvan veya hayvan mahsullerinin, bizzat yetiştiricileri tarafından işlenip değerlendirilmesi işlerine tahsis edilen yerler, d) Üniversiteler, meslek liseleri ve benzeri okulların üretim yapan atölye ve laboratuvarları, meslek kursları ve cezaevlerindeki atölyeler gibi öğretim ve eğitim amacıyla işletilen yerler, e) Doğrudan doğruya Milli Savunma Bakanlığı teşkilâtına bağlı olarak çalıştırılan askerî sanayi müesseseleri*nin" sanayici sayılmayacağı düzenlenmiştir.

Bu kanunların yanı sıra Sanayi, Ticaret, Tarım ve Orman İşlerinden Sayılan İşlere İlişkin Yönetmeliğin[388] 4'üncü maddesi 4857 sayılı İş Kanunu açısından sanayi, ticaret, tarım ve orman işlerinin ekli listede düzenleneceğini hüküm altına almıştır. Anılan listede her bir iş koluna giren faaliyetler yer almaktadır.

2.2.1.8. Yapı kullanma izni

Yapı kullanma izni, yapı ruhsatından farklıdır ve yapı tamamlandıktan sonra verilmektedir. Yukarıda da açıklandığı üzere, yapı ruhsatı yapının inşasına veya yapıda gerçekleştirilecek tadilata başlamak amacıyla verilmektedir. Yapı kullanma izni ise yapı

[388]RG, T/S. 3.9.2008/26986

tamamlandıktan sonra İK hükümleri çerçevesinde o yapının kullanılabileceğine ilişkin verilen izin belgesini ifade eder[389].

İK m. 30'a göre:*"Yapı tamamen bittiği takdirde tamamının, kısmen kullanılması mümkün kısımları tamamlandığı takdirde bu kısımlarının kullanılabilmesi için inşaat ruhsatını veren belediye, valilik bürolarından; 27. maddeye göre ruhsata tabi olmayan yapıların tamamen veya kısmen kullanılabilmesi için ise ilgili belediye ve valilikten izin alınması mecburidir. Mal sahibinin müracaatı üzerine, yapının ruhsat ve eklerine uygun olduğu ve kullanılmasında fen bakımından mahzur görülmediğinin tespiti gerekir.Bu maddeye göre verilen izin yapı sahibini kanuna, ruhsat ve eklerine riayetsizlikten doğacak mesuliyetten kurtarmayacağı gibi her türlü vergi, resim ve harç ödeme mükellefiyetinden de kurtarmaz".*

İK m. 31'e göre *"inşaatın bitme günü, kullanma izninin verildiği tarihtir. Kullanma izni verilmeyen ve alınmayan yapılarda izin alınıncaya kadar elektrik, su ve kanalizasyon hizmetlerinden ve tesislerinden faydalandırılmazlar. Ancak, kullanma izni alan bağımsız bölümler bu hizmetlerden istifade ettirilir".*

Yapı kullanma izni verilmiş bir bina artık ruhsat ve eklerine uygun yapılmış bir bina hüviyetindedir ve kullanılmasında fen ve sağlık açısından herhangi bir sorun bulunmadığının yetkili idarece tespit edilmiş bir binadır[390]. Yapı kullanma izni, binanın hangi amaçla kullanılacağını da göstermektedir. Bu sebeple bina, kullanım iznine uygun olarak kullanılmalıdır[391].

2.2.2. Fail ve mağdur

Bu bölümde fail ve mağdur kavramlarının hukuki açıdan değerlendirmelerine yer verilecektir.

2.2.2.1. Fail

İmar Kirliliğine Neden Olma Suçunun ilk görünüm şekli olan ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran suçu açısından fail, kanunda herhangi bir faillik

[389]Yıldız, a.g.e., s.296.
[390]Yıldız, a.g.e., s.296.
[391]Sağlamdemir, a.g.e., s.13.

sıfatı veya özelliği aranmadığından herkes tarafından işlenebilen bir suçtur[392].Bu fıkra bakımından fail, ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişidir[393]. Ancak madde gerekçesine baktığımız zaman sadece binayı inşa eden yüklenici, taşeron, usta veya kalfa değil; inşaatın sahibinin bu suçtan dolayı fail olarak sorumlu tutulacağı, bu tür inşa faaliyetlerine kontrol ve denetim hizmeti veren teknik kişilerin de bu suçtan dolayı fail sıfatıyla cezalandırılacağı belirtilmektedir[394]. Düzenleme karşısında ruhsatsız veya ruhsata aykırı binayı yaptıran veya yapımında yer alan herkes suçun faili olacaktır[395].Yaptıran kişi müteahhit olabileceği gibi arsa sahibi de olabilir[396]. Özellikle kat karşılığı inşaat sözleşmelerinde edimi ifayla yükümlü kişi de binayı yaptıran olarak sorumlu tutulacaktır[397].

Kanaatimizce, gerekçede yer alan kontrol ve denetim hizmeti veren ifadesi isabetli değildir. Zira TCK m. 37'de fail, suçun kanuni tanımında yer alan fiili gerçekleştiren kişi olarak tanımlanmıştır. Bu tanım karşısında failin suça vücut veren eylemi gerçekleştiren kişi olarak kabul edilmesi gerekir. Bu noktada denetim hizmeti veren kişinin fail olarak sorumlu tutulması TCK m. 37'ye aykırı olacaktır. Bu kişiler bakımından ancak iştirak iradelerinin olması halinde, şerik olarak sorumlulukları gündeme gelmelidir. Fakat gerekçede şerik olarak değil, fail olarak sorumlu olacakları belirtilmektedir. Kanunun genel hükümler bahsinde düzenlenen hükümle çelişir şekilde, madde gerekçesini dayanak göstererek yapı denetim hizmeti veren kişilerin fail olarak sorumluluğuna gidilmesi isabetli değildir[398]. Kaldı ki, bu kişilerin ruhsata aykırı bina yapılması halinde denetim görevinin gereklerini yerine getirmemeleri 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun'un 5728 sayılı Kanun ile değişik 9'uncu maddesinde suç olarak düzenlenmiştir. Anılan maddenin ilk fıkrasında, Yapı Denetimi Hakkında Kanunun hükümlerinin uygulanması sırasında, yapı denetim kuruluşunun icrai veya ihmali davranışla görevini kötüye kullanan ortakları, yöneticileri, mimar ve mühendisleri, yapı müteahhidi, proje müellifi gerçek kişiler ile laboratuvar görevlilerinin, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı, ikinci fıkrasında da yapı denetim kuruluşunun ortak ve yöneticileri, mimar ve mühendisleri ile laboratuvar görevlilerinin bu Kanun hükümleri çerçevesinde yapmaları gereken

[392]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.65.
[393]Günay, a.g.e., s.19.
[394]Hafızoğulları ve Özen, a.g.e., s.65.
[395]Yıldız, a.g.e., s.294.
[396]Erhan Günay, ***Belediyelerde İşlenen Adli Suçlar***, Ankara: Seçkin, 2011,s.37.
[397]Yarg. 4 CD, T. 4.11.2014, E. 2014/4308, K. 2014/31644
[398]Fidan, a.g.e., s.65.

denetimi yapmadıkları hâlde yapmış gibi veya yapmalarına rağmen gerçeğe aykırı olarak belge düzenlemeleri hâlinde Türk Ceza Kanununun resmi belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümlerine göre sorumlu tutulacağı düzenlenmiştir. Yapı Denetimi Hakkında Kanun m.9, TCK m. 37 ve m. 184 düzenlemeleri karşısında, gerekçede yer aldığı gibi, yapı denetimi hizmeti veren kişilerin ruhsata aykırı bina yapılmasından dolayı TCK m. 184/1'den fail olarak sorumluluğu mümkün değildir. Ancak ruhsata aykırı yapının ruhsata uygun olduğundan bahisle tutanak düzenlemesi belgede sahtecilik hükümlerini oluşturacaktır. Bu durum zaten m.9/2'de açıkça düzenlenmiştir. Öğretide bir görüş, ruhsat alınmadan veya ruhsata aykırı imar uygulamalarında kontrol ve denetim hizmeti veren kişilerin sorumluluğunun, iştirak hükümleri çerçevesinde olacağını ileri sürmektedir[399]. Diğer bir görüşe göre ise, madde metninde yer almayan bir sorumluluğun, madde gerekçesinde öngörülmesi suçta ve cezada kanunilik ilkesine aykırıdır[400]. Yargıtay da vermiş olduğu bir kararında, Belediye Başkanı ve Fenni Mesul'ün, denetimlerde mevzuata aykırı olduğunu tespit ettikleri inşaatın tamamlanmasına neden oldukları eylem bakımından cezai sorumluluğun imar kirliliğine neden olma suçundan değil, görevi kötüye kullanma suçundan olacağına hükmetmiştir[401].Bir başka kararında Yargıtay, denetim hizmeti veren yapı denetim sorumlusunun, imar kirliliğine neden olma suçundan değil, Yapı Denetimi Hakkında Kanun m.9'da düzenlenen suçtan sorumlu olacağına hükmetmiştir[402]. Bu minvalde meseleye yaklaşıldığında, bahis konusu kişilerin cezai sorumluluğunun failliğin şerikliğe göre önceliği ilkesi gereği, özel kanundaki düzenlemeye dayandırılması gerektiği sonucuna varılmalıdır.

Gerekçede, bina inşasını yüklenen yüklenici, taşeron, kalfa ve ustanın da fail olarak sorumlu tutulacağı belirtilmesine rağmen çalışan işçiler sayılmamıştır. Öğretide, işçilerin fail olarak sorumlu tutulup tutulamayacağı noktasında bir görüşe göre, ustaların eğer bir yüklenici ile inşaat yapmayıp tek başlarına yaptıkları durumlarda ceza sorumluluğu olması gerektiği, diğer hallerde ceza sorumluluğunun olmasının adil olmayacağı ifade edilmektedir. Bu görüşe göre, ruhsat araştırması yapmayan usta tek başına inşaatı yapmadığı takdirde fail olarak sorumlu tutulmamalıdır[403]. Diğer bir görüşe göre ise gerekçede sayılan bu kişilerin esasında bina yapan deyimden ne

[399]Gökcen, a.g.e., s.140.
[400]Nezih Sütçü, İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu, ***Legal Hukuk Dergisi***, Sayı:25, 2005, s.984.
[401]Yarg. 4 CD, T. 1.5.2007, E. 2007/2045
[402]Yarg. 4 CD, T. 02.10.2014, E. 2014/512, K. 2014/28156
[403]Katoğlu, a.g.e., s.94.

anlaşılması gerektiğinin belirlenmesini açıklamaya yönelik olduğunu, dolayısıyla da işçilerin de fail olarak sorumlu tutulması gerektiği düşünülebilir. Aynı görüş sonucun adil olmayacağından hareketle usta, kalfa ve işçilerin çalıştıkları inşaatın ruhsatsız veya ruhsata aykırı olduğunu bilmemeleri halinde, TCK m. 30'da yer alan hata hükümlerinden faydalanabileceğini belirtmektedirler[404]. Bu konuda diğer bir görüş ise gerekçede usta, kalfa gibi kişiler sayılmış olsa da bu kişilerin ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yaptıklarını bilmeleri halinde sorumlu tutulacağını savunmaktadır[405].Yargıtay 4.CD de vermiş olduğu 13.2.2012 tarihli kararında, sanığın tek katlı bina inşaatında ücretli usta olarak çalıştığı yönündeki savunması karşısında yerel mahkemenin sanığın ruhsatsız ve imar planına aykırı hareket ettiğinin ispat edilmesi gerektiğini belirtmiştir[406].

Birinci fıkra bakımından kanun koyucu bina yapan ve yaptıranı fail olarak sorumlu tuttuğundan, ruhsatsız veya ruhsata aykırı binayı kullanan kişiler suçun faili olamazlar[407]. Ruhsatsız veya ruhsata aykırı binayı satın alan, satan veya kiralayan kişiler bu suçun faili olmayacağından, ceza sorumluluğu yukarıda da ifade edildiği üzere sadece binayı yapan veya yaptıran kişi bakımından gündeme gelir[408].

İkinci fıkrada yapı ruhsatiyesi olmadan başlanan inşaatlar nedeniyle kurulan şantiyelere elektrik, telefon veya su bağlantısı yapılmasına müsaade etme suç olarak düzenlendiğinden, anılan hizmetlerin bağlanmasına izin verme yetkisine sahip olan kişilerin, bu suçun faili olabileceği ileri sürülmüştür[409]. Bu görüşe göre, kişilerin kamu görevlisi olması şart değildir[410]. Ancak her halükârda, fıkrada belirtilen hizmetlerin şantiyelere götürülmesini kontrol etme ve izin verme yetkisine sahip olması gerekir[411]. Bu yönüyle ikinci fıkra bakımından kanun koyucu, failin belirli özelliklere sahip olmasını aradığından, suç tipinin özgü bir suç olduğu kabul edilmektedir[412]. Bu düşünceye göre, herkes bu suçun faili olamaz. Fail olabilmesi için gerek özel hukuk tüzel kişisinin anılan hizmetlerle ilgili işlemlerinde imza, onay ve kontrol yetkisine

[404]Yaşar, Gökcan ve Artuç, a.g.e., s.5635.
[405]Yıldız, a.g.e., s.294.
[406]Yarg. 4. CD, T. 13.2.2012, E. 2010/27025, K. 2012/2535
[407]Fidan, a.g.e., s.64.
[408]Gökcen, a.g.e., s.140.
[409]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.67.
[410]Yıldız, a.g.e., s.294
[411]Yılmaz, a.g.e., s.187.
[412]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.67.

sahip olan çalışanları da fail olabilir[413].Öğretide bu görüşün tersi de savunulmaktadır. Aksi yöndeki bu görüşe göre; suç elektrik, su veya telefon bağlantısına resmi makamların izin vermesiyle oluşacaktır. Aynı şekilde özel kişilerin de bağlantı yapılmasına müsaade etmesiyle de suç oluşacaktır[414].Kanaatimizce, ikinci görüş daha makuldür. Zira kanunda anılan hizmetlerin yapılmasına müsaade edilmesi suç olarak düzenlenmiştir. Bu hizmetlerin bağlanılmasına müsaade etme, sadece resmi kanallar vasıtasıyla değil bireysel kanallardan da komşudan hat çekilmesi gibi, mümkündür. Burada normun konuluş amacıyla uyumlu bir çıkarımda bulunmak gerekir.

Kanun koyucu, ikinci fıkrada anılan hizmetlerin bağlanmasına müsaade eden kişileri fail olarak sorumlu tuttuğundan, bu hizmetleri bizzat bağlayan kişiler, fail olarak sorumlu tutulamayacaktır[415]. Örneğin elektrik idaresinden izin alarak ruhsatsız bina inşaatı için kurulmuş şantiyeye elektrik hattı çeken kişi imar kirliliğine neden olma suçundan sorumlu olmayacaktır[416]. Bu kişi bağlantı yapılmasına müsaade eden değil bağlantıyı yapan kişidir.

Üçüncü fıkra düzenlemesi açısından suçun faili ise, yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade eden kişidir.Burada fail, belirli bir özelliğe sahip olan kimsedir[417]. Bu özellik, belirli bir yetkiyi kullanıyor olmaktan kaynaklanmaktadır. Failin sınai faaliyete müsaade etme yetkisiyle donatılmış bir kimse olması gerekir. Dolayısıyla üçüncü fıkrada düzenlenen suç, özgü suçtur[418]. Özgü suçlarda ancak kanunda aranan faillik özelliğine sahip olan kişiler suçun faili olabilirler. Suç tipinin özgü suç olmasının sonucu TCK m. 40/2'de düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre *"Özgü suçlarda, ancak özel faillik niteliğini taşıyan kişi fail olabilir. Bu suçların işlenişine iştirak eden diğer kişiler ise azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulur".*

Üçüncü fıkrada suçun faili olarak, sınai faaliyete müsaade etme yetkisi olan kişi düzenlendiğinden, sınai faaliyete müsaade etme yetkisi olmayan kişilerin suçun faili olması söz konusu değildir[419].Kanun koyucu sınai faaliyete müsaade etme yetkisini haiz

[413]Ceyhan, a.g.e., s.91.
[414]Gökcen, a.g.e., s.141.
[415]Fidan, a.g.e., s.66.
[416]Sağlamdemir, a.g.e., s.52.
[417]Taneri, a.g.e., s.185.
[418]Özgenç, a.g.e., s.190.
[419]Yıldız, a.g.e., s.294.

olan kişiye, bu müsaadeyi verirken araştırma yapma ve kişinin yapı kullanma izni olup olmadığını tespit etme yükümlülüğü getirmiştir[420]. Kimlerin sınai faaliyete izin verme yetkisi olduğu, çeşitli kanunlara dayanılarak çıkarılan, 10 Ağustos 2005 tarih ve 25902 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik hükümleri uyarınca tespit edilir. Yönetmelik m.6'nın *"Yetkili idarelerden usulüne uygun olarak işyeri açma ve çalışma ruhsatı alınmadan işyeri açılamaz ve çalıştırılamaz"* şeklindeki hükmü gereği, iş yeri açma ve çalıştırma ruhsatı vermeye yetkili olan kişi, yetkili idaredir. Yetkili idare ise aynı yönetmeliğin tanımlar maddesinde tanımlanmıştır. Tanıma göre yetkili idare *"belediye sınırları ve mücavir alanlar dışı ile kanunlarda münhasıran il özel idaresine yetki verilen hususlarda il özel idaresini; büyükşehir belediyesi sınırları ve mücavir alanlar içinde büyükşehir belediyesinin yetkili olduğu konularda büyükşehir belediyesini, bunların dışında kalan hususlarda büyükşehir ilçe veya ilk kademe belediyesini; belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde belediyeyi ve organize sanayi bölgesi sınırları içinde organize sanayi bölgesi tüzel kişiliğini"* ifade eder. Bu tanım kapsamına giren kişiler veya tüzel kişiliğin görevlendirdiği birim sorumluları ve görevlileri sınai faaliyete izin verme bakımından yetkili olduğundan, suçun faili olacaklardır.

İmar kirliliğine neden olma suçunun faili gerçek kişiler olacağından, tüzel kişilerin faaliyeti kapsamında bu suçun işlenmesi halinde tüzel kişinin yöneticileri/temsilcileri, organları suçun faili olacaktır. Suç kapsamında tüzel kişilere yönelik herhangi bir yaptırım öngörülmemesi öğretide eleştirilmektedir[421]. Bize göre de ekonomik kazanç amaçlı olarak ticaret şirketlerinin sıkça başvurduğu ruhsatsız veya ruhsata aykırı yapılaşma bakımından tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirlerinin düzenlenmemiş olması hali, maddenin getiriliş amacıyla bağdaşmamaktadır. Tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirinin getirilmemiş olması 27 Ocak 2003 tarihinde 2003/80/JHA sayılı Çevrenin Ceza Hukuku Yoluyla Korunması Çerçeve Kararı ile de uyumlu değildir. Zira kararın başlangıç hükümlerinde tüzel kişilerin de çevresel zararlardan sorumlu tutulması öngörülmektedir.

[420]Gökcen, a.g.e., s.142.
[421]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.65.

2.2.2.2. Mağdur

Mağdur suç oluşturan eylemin ihlal ettiği hukuki değerin sahibidir İmar kirliliği ile korunan hukuki değer, geniş anlamda çevre hakkı olduğundan suçun mağduru çevre hakkı ihlal edilen kişidir[422]. Çevre hakkı üçüncü kuşak haklar olan dayanışma haklarından olduğundan, bireyin çevre hakkından ziyade, toplumun çevre hakkından bahsedilebilir. Bu sebepledir ki, imar kirliliğine neden olma suçu başlığı altında düzenlenen her bir eylem açısından suçun mağduru, çevre hakkının sahibi olan toplumdur. Yani suç tipinin mağduru toplumu oluşturan bireylerin tümüdür[423]. Bu yönüyle bu suç topluma karşı işlenen suçlardandır. Ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina, inşaat ya da izinsiz yapılan sınai faaliyet dolayısıyla doğrudan etkilenmiş kişiler olabilir. Bu kişilerin mağdur olduğunda herhangi bir kuşku yoktur. Ayrıca bu kişilerin kamu davasına katılması bakımından dar anlamda suçtan zarar gören kavramı içinde değerlendirilmesi ve bu kişilerin kamu davasına katılma hakkını kullanabilmesi sağlanmalıdır. Belediyeler ruhsat verme ve planlama yetkisine sahip olduğundan suçtan zarar gören olarak kabulü gerekir[424]. Belediyelerin bu anlamda kovuşturma aşamasında kamu davasına katılma hakkı vardır[425].

2.2.3. Hareket

2.2.3.1. Yapı ruhsatı almaksızın ya da ruhsata aykırı bina yapma/yaptırma (TCK m.184/1)

Yapı ruhsatı almaksızın veya ruhsata aykırı olarak bina yapma suçu bakımından kanun, tipte yer alan hareketin yapılmasını suçun tamamlanması bakımından yeterli bulmuştur. Bu sebeple, TCK m.184/1'de düzenlenen suç tipi sırf hareket suçudur[426]. Sırf hareket suçlarında suçun tamamlanması için ayrıca bir netice aranmamaktadır[427]. Fıkrada yapma veya yaptırma şeklinde birbirine alternatif birden fazla hareket sayıldığından seçimlik hareketli bir suçtur[428]. Ayrıca kanuni tarifte hareket, ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak bina yapma olarak tanımlandığından, bağlı hareketli bir suçtur[429]. Suç tipi yapma ve

[422]Özgenç, a.g.e., s.214.
[423]Yıldız, a.g.e., s.294.
[424]Meran, a.g.e., s.5.
[425]Fidan, a.g.e., s.68.
[426]Özbey, a.g.e., s.239.
[427]Koca ve Üzülmez, a.g.e., s.119.
[428]Fidan, a.g.e., s.53.
[429]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.66.

yaptırma olarak düzenlendiğinden icrai hareketle işlenebilen bir suçtur[430]. İhmali hareketle bina yapılması ve yaptırılması, denetim görevinin yerine getirilmemesi veya devam eden inşaatın durdurulmaması şeklinde karşımıza çıkar. Bina yapılmasını denetleme yükümlülüğü altında olanlar bakımından Yapı Denetimi Hakkında Kanun hükümleri, Belediye görevlileri açısından ise görevi kötüye kullanma suçu gündeme gelecektir. Öğretide, bina yapma fiilinin mütemadi bir suç olduğu, bina yapmanın aşama şeklinde ilerlediği, dolayısıyla ani bir suç olmadığı ileri sürülmüştür[431]. Mütemadi suç, kanuni tanımda yer alan hareketin icrasının devam ettiği[432], ettirilebildiği suçlardır. Öğretide, her ne kadar süreklilik gösteren hususun netice mi yoksa hareket mi olduğu tartışmalı olsa da bize göre hareketten bağımsız olarak neticenin tek başına devam etmesi mümkün değildir[433]. Bu sebeple devam eden, süreklilik arz eden netice değil, tipte yer alan harekettir. Ancak bu devamlılık hareketin tamamlanması değil, hareketin bitmesine kadar belli bir süre geçmesinden kaynaklanmaktadır[434]. Hareketin tamamlanmasına rağmen icrasına devam arandığından ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapmak, yaptırmak eylemleri bakımından devam eden husus tamamlanmış fiilin icrası değil fiilin tamamlanmasına yönelik olan faaliyetlerin sürece yayılmış olması, kısımlara bölünmüş olmasıdır. Bu sebeple, imar kirliliğine neden olma suçu mütemadi bir suç değildir. Suç tipte yer alan ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapma ya da yaptırmayla tamamlanır. Ruhsatsızlık veya ruhsata aykırılığın bina yapıldıktan sonra devam etmesi, suçu mütemadi suç yapmaz. Bu sebeple imar kirliliğine neden olma suçunun bu fıkrası bakımından mütemadi suç olduğu yönündeki bu görüşe katılmamaktayız.

Ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak bina yapma veya yaptırma eyleminin gerçekleştirilebilmesi için yapı ruhsatı başlığı altında da belirttiğimiz üzere ruhsata tabi bir binanın olması gerekir. Ruhsata tabi olmayan yapılar bakımından imar kirliliğine neden olma suçu gündeme gelmeyecektir[435]. Bina kavramı ve hangi binaların ruhsata tabi olduğunu belirlemek için İmar Kanunu'na bakılmalıdır[436]. Binanın yapılışı iki şekilde karşımıza çıkabilir. Bina herhangi bir ruhsat alınmaksızın baştan itibaren mevzuata aykırı olarak yapılabileceği gibi baştan alınmış olan ruhsata aykırı olarak

[430]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.66.
[431]Aygörmez ve Uğurlubay, a.g.e., s.506.
[432]Artuk, Gökcen ve Yenidünya, a.g.e., s.243.
[433]Özbek vd., a.g.e., s.237.
[434]Koca ve Üzülmez, a.g.e., s.115.
[435]Sağlamdemir, a.g.e., s.55.
[436]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.66.

yapılabilir[437]. Her iki durum da madde kapsamında kalacağından, ikisi arasında suçun oluşumu bakımından bir fark olmayıp, sadece cezanın belirlenmesinde ortaya çıkan haksızlığın ağırlığıyla orantılı olarak alt sınırdan uzaklaşma sebebi teşkil edebilecektir. Yapılan inşai faaliyet, İK m. 21/2'de belirtilen derz, iç ve dış sıva, boya, badana, oluk, dere, doğrama, döşeme ve tavan kaplamaları, elektrik ve sıhhi tesisat tamirleri ile çatı onarımı ve kiremit aktarılması ve yönetmeliğe uygun olarak mahallin hususiyetine göre belediyelerce hazırlanacak imar yönetmeliklerinde belirtilecek taşıyıcı unsuru etkilemeyen diğer tadilatlar ve tamiratlardan ise bu değişiklikler ruhsata tabi olmadığından imar kirliliğine neden olma suçu oluşmayacaktır[438].Ruhsata tabi bina bakımından yapı ruhsatında belirtilen şartlara uyulmaması, imar kirliliğine neden olma suçunu oluşturacaktır. Örneğin, binanın ruhsatta belirtilenden daha geniş veya daha yüksek olması ruhsata aykırılık teşkil edecektir[439]. Yapılan inşai faaliyetin bina yapmaya yönelik olduğunun ortaya konması gerekir. Gerçekleştirilen eylem bina dışında bir yapının inşası ise bu durumda suç değil imar kabahati oluşacaktır[440]. Yine mimari projesi onaylanmış ve fakat henüz yapı ruhsatı alınmadan inşai faaliyete başlandığı takdirde de imar kirliliğine neden olma suçu oluşacaktır[441]. Fakat burada aşağıda da görüleceği üzere failin sonradan ruhsat almak suretiyle TCK m. 184/5'ten yararlanma imkanı mevcuttur.

Ruhsata aykırı veya ruhsatsız binayı yapma veya yaptırma suç olarak tanımlandığından bu binaların veya binalar üzerinde tasarruf hakkının kullanılması suça vücut vermez. Bu kapsamda ruhsatsız binanın satılması, kiralanması, otel veya motel olarak işletilmesi, miras yoluyla iktisap edilmesi gibi hallerde mirasçılar veya kullanıcıları imar kirliliğine neden olma suçundan sorumlu tutulamayacaklardır[442]. Ayrıca fiil, ruhsata aykırı veya ruhsatsız bina yapmak veya yaptırmak şeklinde tanımlandığından, gerekçede yer alan imar mevzuatında belirlenen usul ve koşullara aykırı olarak inşa faaliyetinde bulunma ifadesi problemlidir. Her ne kadar bu ifadenin suç tipi bakımından geçerli olmadığı ifade edilmiş[443] olsa da bize göre, bu ifade, imar mevzuatında ruhsata yönelik belirtilen usul ve esaslar olarak kabul edilmelidir. Buna göre ruhsatın imar mevzuatında belirtilen usullere uygun olması gerekmektedir.

[437]Günay, a.g.e., s.38.
[438]Yarg. 4 CD, T.10.11.2014, E. 2013/22194, K. 2014/32306
[439]Yarg. 4 CD, T. 19.11.2014, E. 2014/30136, K. 2014/33547
[440]Günay, a.g.e., s.38.
[441]Yarg. 4 CD, 11.11.2014, E. 2013/30595, K. 2014/32630
[442]Yarg. 4 CD, T. 4.12.2014, E. 2012/29088, K. 2014/35120
[443]Fidan, a.g.e., s.57.

Daha önceden ruhsatı alınmış binalara, tekrar ruhsat almaksızın yapılacak ilaveler de ruhsata aykırılık oluşturacaktır. Aynı şekilde bağımsız bir bölüm olarak eklenme yapıldığı durumlar açısından ruhsatsızlık durumu ortaya çıkacaktır[444]. Yapılan ilaveler taban alanında veya binanın alanında herhangi bir artış yapmıyorsa, bu durumda failin cezai sorumluluğuna gidilmeyecektir[445]. Bina veya pencere görünümüne etki eden, pencere diplerinin indirilmesi gibi işlemlerin esaslı tamir ve tadiller kapsamında bulunduğu, bu nedenle ruhsata tabi olduğu ifade edilmiştir[446]. Yargıtay da vermiş olduğu kararlarında binalara yapılan eklemlerin bina alanında artışa neden olup olmadığının araştırılmasını ve artış varsa failin cezalandırılması gerektiğine hükmetmektedir[447]. Ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak inşasına başlanan yapının yapı tatil tutanağı ile durdurulmasından sonra inşaatı tamamlamaya yönelik olarak devam edilen faaliyetler de imar kirliliğine neden olma suçuna vücut verecektir[448].

Ruhsatsız bina yapma eylemi bakımından daha önceden alınmış ruhsatın süresinin bitmiş olması durumu da madde kapsamında suç olarak kabul edilecektir. 3194 sayılı İmar Kanunu m. 29'da yapıya başlama süresi iki yıl olarak belirlenmiştir. Maddeye göre iki yıl içerisinde yapıya başlanmaması veya yapıya başlanmakla beraber beş yıl içerisinde yapının tamamlanamaması halinde, verilen ruhsat hükümsüz hale gelecek olup, ruhsat sahibinin yeni ruhsat alması mecburidir. Dolayısıyla belirtilen bu süreler içerisinde inşaat bitirilemez veya inşaata bu sürelerden sonra devam edilmesi ruhsatsız faaliyet olarak kabul edilir[449]. Bu durumda daha önceden alınmış ruhsatın varlığı, ruhsatsızlık durumunu ortadan kaldırmayacaktır. Çünkü ortada hukuken geçerli bir ruhsat bulunmamaktadır. Ruhsatsız faaliyetin varlığı ise imar kirliliğine neden olma suçunu oluşturur. Bunun içindir ki, bir defa ruhsat alınmış olması, ruhsat süresinden sonra devam eden eylemler dolayısıyla, ortaya çıkan ve failin cezai sorumluluğunu gerektiren eylemler açısından herhangi bir etki doğurmayacaktır.

İdari işlemin mahkeme tarafından iptal edilmesi geçmişe etkili olarak sonuç doğurmaktadır. Bundan dolayı, iptal edilen işlemle ortaya çıkan hukuki durum sona erer[450]. Ruhsat alınarak yapılan bir bina, ruhsatın iptal edilmesi halinde ruhsatsız hale

[444]Yarg. 4 CD, T. 10.11.2014, E. 2014/14102, K. 2014/32394
[445]Yılmaz, a.g.e., s.179.
[446]Yılmaz, a.g.e., s.180.
[447]Yarg. 4 CD, T. 28.3.2012, E. 2010/9713, K. 2012/7321
[448]Yarg. 4 CD, T. 8.12.2014, E. 2013/23044, K. 2014/35371
[449]Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, a.g.e., s.407-408.
[450]Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, a.g.e., s.409.

gelecektir. Ancak bu durumda ruhsatsız bina yapmaktan bahsedemeyiz. Dolayısıyla inceleme konusu suç tipi oluşmayacaktır. Fakat bina inşaatı devam ederken ruhsatın iptal edilmesi halinde inşaat durdurulmazsa, yani ruhsat iptal edilmesine rağmen inşaata devam edilirse, imar kirliliğine neden olma suçu oluşacaktır. Burada imar hukuku bakımından hukuka aykırı bir bina olsa da ceza hukuku bakımından daha önceden verilmiş olan ruhsatın hukuka aykırılığından bahisle, failin ceza sorumluluğuna gidilmesi hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmayacaktır. Zira ceza hukukunda bireylerin hareketlerini gerçekleştirdiği andan önce suç yaptırımı ile tehdit altında olduğunu bilmesi gerekmektedir. Bu aynı zamanda kanunilik ilkesinin gereğidir. Fakat ruhsatın hukuka aykırılığında, failin herhangi bir müdahalesi varsa, örneğin rüşvet vererek veya tehdit ederek ruhsatı almışsa, artık bu durumda failin baştan itibaren hukuka aykırı hareket etmesi söz konusu olduğundan, failin diğer suç tipleri bakımından sorumluluğu olduğu gibi ruhsatsız bina yapmak fiilinden de sorumluluğuna gidilecektir[451].Ruhsatın iptal edilmesi halinde daha önceden yapılmış binanın ruhsatsız duruma gelmesi bina yapma olarak değerlendirilemez. Ayrıca suç tipinde ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapma suç olarak düzenlendiğinden, ruhsatı iptal edilmiş binada herhangi bir inşai faaliyet yapmaksızın oturmak veya böyle bir binaya sahip olmak suç oluşturmayacaktır.

Ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak yapılan yapının bina vasfını haiz olması gerekir. Suçun konusu başlığı altında da değerlendirildiği üzere, imar kirliliğine neden olma suçunun konusunu bina oluşturmaktadır. Dolayısıyla yapılan faaliyetin bina inşasına yönelik olması gerekir. Bu kapsamda olmayan faaliyetler bakımından imar kirliliğine neden olma suçundan bahsedemeyiz. Örneğin daha önceden yapılmış binanın içerisinde yapılan değişiklikler, inceleme konusu suçu oluşturmayacaktır[452]. Bina inşası sırasında yapının, yapı tatil zaptıyla durdurulmasından sonra devam eden eylemler ayrı bir imar kirliliğine neden olma fiili olarak kabul edilecektir[453]. Fakat bu durumda zincirleme suç hükümleri gündeme gelecektir. Zincirleme suça ilişkin açıklamalar içtima başlığı altında yapılmıştır.

Suçun oluşması bakımından gerekçede ruhsatsız veya ruhsata aykırı inşa faaliyetine başlamanın yeterli olduğu hükmü yer almaktadır. Gerekçede yer alan bu hükümden hareketle suçun oluşumu bakımından binanın tamamlanmış olmasının zorunlu olmadığı

[451]Ünver ve Nuhoğlu, a.g.e., s.57.
[452]Yarg. 4 CD, T. 28.3.2012, E. 2010/9713, K. 2012/7321
[453]Yarg. 4 CD, T. 15.12.2014, E. 2013/23061, K. 2014/36074

ileri sürülmüştür[454]. Benzer şekilde Yargıtay da vermiş olduğu kararlarında binanın tamamlanmasını aramamaktadır[455]. Ancak gerekçede yer alan ifadeyi eleştiren görüşler de mevcuttur. Bu yöndeki bir görüş, madde metninde imar mevzuatına aykırı inşai faaliyette bulunmanın yer almadığını, gerekçe ile suç alanının genişletilemeyeceğini, genişletilmesinin ise kanunilik ilkesi ile bağdaşmayacağını ileri sürmektedir[456]. Buna mukabil, inşai faaliyet sonucu ortaya bir yapı çıkmışsa ve henüz üstü kapanmamışsa bu durumda teşebbüs hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir[457]. Benzer şekilde binanın tamamlanmasının suçun oluşması için gerekli olduğu öğretide savunulmaktadır[458]. Bu yöndeki bir diğer görüşe göre, inşai faaliyete başlama, suçun oluşması bakımından kabul edilmelidir. Ancak kanunda "yapı" kullanma imkanı olmasına rağmen özellikle "bina" teriminin kullanılmış olması binanın tamamlanmış olmasını gerektirmektedir[459]. Kanaatimizce, bina yapımına yönelik olmayan her türlü inşai faaliyet imar kirliliğine neden olma suçu kapsamında değerlendirilemez. Aksi halde kıyas yapmış oluruz. İnşai faaliyete başlanması da suçun tamamlanması için yeterli olmayıp, binanın tamamlanması gerekmektedir[460]. Fakat bu tamamlanma binanın yapılış amacına uygun kullanılabilir halde olması şeklinde anlaşılmalıdır. Yine gerekçede yer alan, "imar mevzuatında belirlenen usul ve koşullara aykırı olarak inşa faaliyetinde bulunma" ifadesi, suç tipini genişletmeye yönelik olduğundan bahisle eleştirilmektedir. Buna göre, suçun maddi unsurunu ruhsata aykırı veya ruhsatsız bina yapmak oluşturmaktadır[461]. Dolayısıyla imar mevzuatına aykırı inşai faaliyet yapmak, suç oluşturmayacak ve fakat imar kabahatine vücut verecektir.

Ruhsata uygun olarak yapılmış binada daha sonradan yapılan değişikliklerin, maddede bina yapmak veya yaptırmak dediğinden bahisle, bu suçu oluşturmayacağı, suç kapsamında değerlendirilmesinin kanunilik ilkesine ve dolayısıyla da kıyas yasağına aykırılık teşkil edeceği ileri sürülmüştür[462]. Kanaatimizce de ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapmak suç olarak tanımlandığından ruhsata tabi olsa da bina üzerinde daha sonradan yapılan değişiklikler imar kirliliğine neden olma suçunu oluşturmayacaktır.

[454]Arısoy, a.g.e., s.90.
[455]Yarg. 4 CD, T. 11.11.2014, E. 2013/21675, K. 2014/32523
[456]Yılmaz, a.g.e., s.181.
[457]Sütçü, a.g.e., s.981.
[458]Meran, a.g.e., s.26-27.
[459]Talas ve Işıka, a.g.e., s.32-33.
[460]Günay, a.g.e., s.38.
[461]Yılmaz, a.g.e., s.181.
[462]Sağlamdemir, a.g.e., s.57.

Ancak yapılan değişiklik bina alanında artışa neden olmuşsa, bu durumda madde kapsamında değerlendirilmelidir[463].

TCK m. 184/4'te "Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanır" hükmü yer almaktadır[464]. Dolayısıyla ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapma eyleminde, binanın yapıldığı yerin belediye sınırları içerisinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde olması gerekir[465]. Bu kapsamda belediye sınırında olan ve fakat imar planı olmayan yerlerde yapılan ruhsatsız binalar bakımından da imar kirliliğine neden olma suçu gündeme gelecektir. Bu düzenleme karşısında kanun koyucunun, imar planlarına uygunluğu sağlamaktan ziyade, binaların ruhsat alınarak yapılmasını sağlamak istediğini söyleyebiliriz[466]. Belediye sınırları ise 5393 sayılı Belediye Kanunu m. 5 ve m. 6'da düzenlenmiştir. Büyükşehir olan yerlerde ise belediye sınırı 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 6360 sayılı Kanun m.6 ile değiştirilmiş 5.maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre, büyükşehir belediyelerinin sınırları, il mülki sınırlarıdır. İlçe belediyelerinin sınırları, bu ilçelerin mülki sınırlarıdır[467]. Bu düzenleme, imar kirliliğine neden olma suçunun büyükşehir belediyesinin olduğu yerlerde, daha önceden köy statüsünde olan yerlerin artık mahalleye dönüşmesi nedeniyle, belediye sınırları içerisine dahil edildiğinden, İK m. 27'de köylere ilişkin olarak düzenlenen istisnai hükmün uygulanmasına engel olacaktır. Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7254 sayılı Kanun m.10 ile değiştirilmiş Ek madde 3 eklenmiştir. Bu yeni ek maddeye göre büyükşehir belediyesinin olduğu yerlerde, daha önceden köy statüsünde olan yerler için "kırsal mahalle" ve "kırsal yerleşik alan" tanımlamaları hukuk düzenimize girmiştir[468]. Yine aynı maddenin ikinci fıkrasında Kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan olarak belirlenen yerlerde; 26/5/1981 tarihli ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu uyarınca alınması gereken bina inşaat harcı ile imarla ilgili harçlar alınmaz; anılan Kanuna göre

[463]Yarg. 4 CD, T. 28.3.2012, E. 2010/9713, K. 2012/7321
[464]Yarg. 8 CD, T. 11.11.2014, E. 2014/12127, K. 2014/25559
[465]Yarg. 4 CD, T. 10.11.2014, E. 2013/40240, K. 2014/32378
[466]Meran, a.g.e., s.15.
[467]Yarg. 18. CD, T. 30.11.2015, E. 2015/14964, K. 2015/12258
[468]BŞB Kanunu Ek Madde 3 – (Ek:RG-16/10/2020-7254/10 md.) *Köy veya belde belediyesi iken mahalleye dönüşen ve büyükşehir belediyesi sınırları içinde bulunup sosyo-ekonomik durumu, şehir merkezine uzaklığı, belediye hizmetlerine erişebilirliği, mevcut yapılaşma durumu ve benzeri hususlar dikkate alınarak ilgili ilçe belediye meclisinin kararı ve teklifi üzerine büyükşehir belediye meclisinin en geç doksan gün içinde alacağı karar ile kırsal yerleşim özelliği taşıdığı tespit edilen mahalleler, kırsal mahalle kabul edilir. Bu belirlemenin mahalle düzeyinde yapılması esastır. Ancak; tamamı kırsal mahalle olarak tespit edilmeyen diğer mahallelerde de on bin metrekareden az olmamak kaydıyla kırsal yerleşik alan belirlenebilir."*

alınması gereken diğer vergi, harç ve harcamalara katılma payları %50 indirimli uygulanır. Bundan dolayı bu alanlarda yapılacak olan binalardaki bina inşaat harcı ve diğer imar harçları alınmadığını, bu alanlarda yapılacak binalar için harç alınmadan yapı ruhsatı alınabileceğini belirtmek isteriz. Ruhsatsız yapılaşmayı önlemeye yönelik olarak getirilen suç tipi karşısında TCK m. 184/4'ün uygulamaya yönelik sınırlama getirmesi maddenin kendi içerisinde çelişki oluşturmasına neden olmaktadır. Ruhsatsız yapılaşmanın sadece belediye sınırlarında ve özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanması, diğer alanlar bakımından bir korumasızlık gündeme getirecektir[469]. Çevrenin bir bütün olarak korunması esas olmalıdır.

Belediye sınırlarına komşu olan veya belediye sınırları dışında bulunabilen mücavir alanlarda ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapılmasının inceleme konusu suç bakımından değerlendirilmesi gerekmektedir. Mücavir, kelime olarak komşu, bitişik gibi anlamlara gelmektedir[470]. Belediye mücavir alanı ise İK m. 5'te tanımlanmıştır. Maddeye göre, imar mevzuatı bakımından belediyelerin kontrol ve mesuliyeti altına verilmiş olan alanlar mücavir alandır. İK m. 45'te de mücavir alanların belirlenmesi düzenlenmiştir. Buna göre, mücavir alan sınırları belediye meclisi ve il idare kurulu kararına dayanarak vilayetlerce Bakanlığa gönderilir. Bakanlık bunları inceleyerek aynen veya değiştirerek tasdik etmeye veya değiştirilmek üzere iadeye yetkilidir. Mücavir alanın ilgili belediye sınırına bitişik olması gerekmez. Ayrıca, bu alanlar köyleri de ihtiva edebilir. Mücavir alandan çıkarılma da aynı usule tabidir. Bakanlık gerekli gördüğü hallerde mücavir alana alma ve çıkarma hususunda resen karar verebilir.

Mücavir alana ilişkin İK'da yer alan düzenlemelerin sonucu olarak, yapılan bina mücavir alanda ise eylem imar kirliliğine neden olma suçunu oluşturmayacaktır[471]. Yargıtay da vermiş olduğu kararlarda binanın yapıldığı yerin tespitini ve buna göre hüküm kurulmasını aramaktadır. Daha önceki kararlarında Yargıtay, mücavir alanda kalan ruhsatsız yapıların faillerinin cezasız kalmasını önleme düşüncesi ile hukuki dayanaktan yoksun bir şekilde mücavir alanları da imar kirliliğine neden olma suçunun kapsamında değerlendirmiştir. Bu kararlara baktığımız zaman, Yargıtay'ın mücavir alana ilişkin boşluğu belediye sınırı kapsamında değerlendirmek suretiyle doldurduğunu

[469]Yıldız, a.g.e., s.298.
[470]Barış Güldoğan, Köylerde Yapılan Yapıların Hukuki Açıdan İrdelenmesi (3194 Sayılı İmar Kanunu Madde 27 Üzerine İnceleme), ***İzmir Barosu Dergisi***, Sayı:3, 2011, s.27-50.
[471]Gökcen, a.g.e., s.137-138.

görmekteyiz. Bu husus ise kanunilik ilkesinin sonuçlarından olan ve TCK m. 2/3'te yer alan kıyas yasağına aykırılık teşkil etmektedir. Neyse ki yüksek mahkeme son dönemde verdiği kararlarda, bu hatasından dönmüştür. Yargıtay 18. Ceza Dairesi yeni bir kararında "imar kirliliğine neden olma suçunun oluşabilmesi için taşınmazın belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi olması gerektiği, ilgili Belediye Başkanlığının 29/01/2016 tarihli müzekkere cevabına göre suça konu yerin "belediye sınırları içinde olup, imar planı dışında" olduğunun belirtilmesi karşısında, mücavir alanda suçun oluşmayacağı gözetilmeksizin, sanığın atılı suçtan beraati yerine mahkumiyetine karar verilmesi hukuka aykırıdır[472]".Yine aynı daire benzer bir kararında "hangi tarihte mücavir alan içinde hangi tarihte belediye sınırları içinde kaldığının kuşkuya yer vermeyecek biçimde saptanıp tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonucuna göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerekir" [473]. şeklinde karar vermiştir.Belediye sınırı dışında kalan yerler bakımından ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina/yapı yapımı söz konusu ise bu durumda İK hükümleri devreye girecektir[474]. İK m.32'de,ruhsatsız veya ruhsata aykırı yapı yapıldığı tespit edildiği takdirde yapı mühürlenerek inşaat durdurulacak, ruhsat alınır veya yapı ruhsata uygun hale getirilirse mühür kaldırılacaktır. Aksi takdirde ruhsat iptal edilerek yapının yıkılması yoluna gidilecektir. İK m. 42'de ruhsatsız veya ruhsata aykırı, imar planlarına aykırı, projelere aykırı yapılar bakımından idari para cezası öngörülmüştür. Görüldüğü üzere belediye sınırı veya özel imar rejimi dışında kalan alanlarda yapılan yapılar bakımından bir sorumsuzluk hali söz konusu olmayıp bu durum sadece TCK kapsamında bir suç teşkil etmemektedir[475].

Fıkrada belediye sınırlarının yanı sıra özel imar rejimine tabi yerlerden de bahsedilmektedir. İmar Kanunu'nda özel imar rejimine tabi yerlere ilişkin herhangi bir düzenleme ve tanımlama bulunmamaktadır[476]. Ancak TCK m. 184'ün gerekçesinde organize sanayi bölgeleri (OSB) özel imar rejimine tabi yerlere örnek olarak sayılmıştır. Bu örnek üzerinden ve İK hükümlerinden hareketle, özel imar rejimine tabi yerler İK'ya tabi olmayan veya İK'ya göre eksik veya fazla kriter getirmek suretiyle belirli yerlerde farklı bir imar rejimi getirilen alanlar olarak ifade edebiliriz[477]. Özel imar rejimine tabi

[472] Yarg. 18. CD, 2020/131 E., 2020/9356 K.
[473] Yarg. 18. CD, 2019/3223 E. , 2020/5416 K.
[474]Gökcen, a.g.e., s.137.
[475]Arısoy, a.g.e., s.94.
[476]Taneri, a.g.e., s.183.
[477]Yıldız, a.g.e., s.295.

yerler diğer imar rejimine tabi yerlere göre doğal, ekonomik ve kültürel özellikleri nedeniyle daha fazla korunması veya farklı bir şekilde geliştirilmesi ya da değerlendirilmesi gereken yerlerdir ve bu özelliklerinden dolayı farklı bir düzenleme ile koruma altına alınmaktadırlar[478]. Bu bölgelerde de ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapmak veya yaptırmak, ruhsatsız bina yapmak amacıyla oluşturulan şantiyelere elektrik, telefon ve su hattı bağlanmasına müsaade etmek eylemleri suç teşkil edecektir. Öğretide, özel imar rejimine tabi yerlere örnek olarak 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2690 sayılı Boğaziçi Kanunu, 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 6831 sayılı Orman Kanunu, 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgesi Kanunu, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 2643 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu gibi kanunların kapsamında kalan yerler verilmektedir[479].Ancak özel imar rejimine tabi yerler bu kanunlarla sınırlı olmayıp mevzuatta imar ve ruhsat işlemleri bakımından özel düzenleme getiren kanunlar da bulunabilir[480]. Özel imar rejimine tabi yerlerin belediye sınırları veya mücavir alan içerisinde olup olmamasının suçun oluşumu bakımından bir önemi bulunmamaktadır[481]. Eğer TCK m. 184/1-2'de yer alan eylemler bu alanlarda gerçekleştirilmişse, imar kirliliğine neden olma suçu oluşacaktır. Bu durumda ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak yapılan bina veya ruhsatsız bina yapımına yönelik inşaatlar için kurulan şantiyelerin özel imar rejimine tabi yerlerde olması yeterli olup ayrıca belediye sınırından kalıp kalmadığına ilişkin bir araştırma yapmaya gerek yoktur. Bir yerin özel imar rejimine tabi yerlerden olup olmadığının tespiti belediyeler ve valilikler aracılığıyla mümkündür[482].

2.2.3.2. Yapı ruhsatı olmadan başlatılan şantiyelere elektrik su ve telefon bağlanmasına müsaade etme (TCK m.184/2)

Kanunda yapı ruhsatı olmadan başlatılan şantiyelere belirli hizmetlerin bağlanmasına müsaade etme suç olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla suçun oluşabilmesi için elektrik, su veya telefon hizmetine yönelik bağlantı yapılmasına müsaade edilmesi gerekmektedir. Bu sebepledir ki, alt yapı hizmetleri veya doğalgaz bağlantısının yapılmasına müsaade edilmesi madde kapsamında değerlendirilemeyecektir[483]. Benzer

[478]Gökcen, a.g.e., s.138.
[479]Sütçü, a.g.e., s.983.
[480]Talas ve Işıka, a.g.e., s.18.
[481]Ceyhan, a.g.e., s.102.
[482]Gökcen, a.g.e., s.138.
[483]Kalabalık, a.g.e., s.664.

şekilde anılan hizmetlerin şantiyeye bağlanması suçun oluşması bakımından yeterlidir[484]. Bu hizmetlerin fiilen kullanılmasından ziyade kullanılabilir olması gerekir. Henüz bu hizmetlerden yararlanılmamış olması suçun oluşmasını engellemeyecektir[485].

Kanun koyucu ikinci fıkra bakımından müsaade etme eylemini cezalandırdığından, suç müsaade etmeyle birlikte gerçekleşmektedir. Bu sebeple suç tipi, sırf hareket suçudur[486]. Yine suçun icrai hareketle işlenen bir suç olduğu, fakat aynı zamanda ihmali hareketle işlenebileceği savunulmaktadır[487]. Ancak öğretide bir diğer görüşe göre, "müsaade etme", icrai hareketle işlenen bir fiildir. Bu kapsamda ruhsatsız inşaat nedeniyle kurulan şantiyelere anılan hizmetlerin bağlandığını gören görevlinin buna göz yumması imar kirliliğine neden olma suçunu oluşturmayacaktır[488]. Zira burada müsaade etmekten ziyade görevin gereklerine aykırı hareket etme söz konusudur. Kanunda şantiyelere anılan hizmetlerin bağlanmasına müsaade edilmesi suç olarak tanımlandığından, bizzat ruhsatsız veya ruhsata aykırı binaya anılan hizmetlerin bağlanmasına müsaade edilmesi madde kapsamında değerlendirilemez[489].Öğretide müsaade edilen hizmetten kullanılmaya devam edildiği sürece hukuka aykırılık devam ettiğinden suçun mütemadi suç olduğu ileri sürülmektedir[490]. Kanaatimizce müsaade etme ani hareketle işlendiğinden hizmetten yararlanmanın temadi göstermesi suç tipini mütemadi suç yapmayacaktır. Bize göre, mütemadi suçta temadi teşkil eden, hareketin icrasıdır. Müsaade etme eylemi tamamlandıktan sonra, kanunda belirtilen hizmetlerden ne kadar süre ve miktarda yararlanıldığı suçun oluşumu açısından bir önem taşımayacaktır[491].

İkinci fıkrada, yasaklanan eylemin, yapı ruhsatiyesi olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere anılan hizmetlerin bağlanmasına müsaade etme olması[492], iki sorun ortaya çıkarmaktadır. İlk olarak, şantiyeye değil de ruhsatsız inşaata anılan hizmetlerin sağlanmasına yönelik bağlantı yapılmasına müsaade edilmesi durumunda failin sorumluluğunun ne olacağı[493], ikinci olarak da bağlantı yapılmasına müsaade edilmeksizin doğrudan kişinin kendisinin bağlantı yapması halinde madde

[484]Arısoy, a.g.e., s.92.
[485]Gökcen, a.g.e., s.141.
[486]Özbey, a.g.e., s.329.
[487]Aygörmez ve Uğurlubay, a.g.e., s.528.
[488]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.68.
[489]Günay, a.g.e., s.40.
[490]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.68.
[491]Aygörmez ve Uğurlubay, a.g.e., s.523.
[492]Ceyhan, a.g.e., s.108.
[493]Ceyhan, a.g.e., s.109.

kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorunudur. Öğretide birinci olasılık açısından, kanunda açıkça yapı ruhsatiyesi alınmadan başlatılan inşaat dolayısıyla kurulan bir şantiyeye anılan hizmetlerin bağlanmasına müsaade etme cezalandırıldığından, inşaatın kendisine bağlantı yapılmasına müsaade etmenin fıkra kapsamında değerlendirilmeyeceği ileri sürülmektedir[494]. Kanaatimizce bu görüş, ceza hukukunun temel ilkelerinden olan kanunilik ilkesi gereği yerindedir. Yapı ruhsatiyesi olmaksızın inşasına başlanan yapı, eğer bina ise, fail TCK m. 184/1'den sorumlu olacaktır. Ruhsatsız olarak yapımına başlanan inşaata elektrik, su ve telefon hattı bağlanmasına müsaade eden kişi açısından bu kişinin kamu görevlisi olduğu takdirde TCK m. 257'de düzenlenen görevi kötüye kullanma suçu gündeme gelecektir[495]. İkinci sorun ise fıkrada belirtilen hizmetlerin bağlanmasına müsaade etmeyen ve fakat doğrudan kendisi bağlayan kişinin sorumluluğunun belirlenmesindedir. Kanunda açıkça müsaade etme fiili suç olarak düzenlendiğinden bağlantıyı doğrudan yapan kişinin fiili fıkra kapsamında değerlendirilemez. Bu durumda failin sorumluluğu eğer anılan bağlantıları yaptıktan sonra kullanmaya başlamışsa karşılıksız yararlanma suçu bakımından değerlendirilmelidir. Aksini kabul kanunilik ilkesiyle bağdaşmaz[496].

İkinci fıkra bakımından yukarıda yapılan değerlendirmeler sonucu ortaya çıkan çözümler, kanunilik ilkesi gereği ulaşılması gereken çözümlerdir. Ancak bu çözümlerin kanun koyucunun ruhsatsız yapılaşmayla mücadele etmek için ihdas ettiği imar kirliliğine neden olma suçunun düzenleniş amacıyla bağdaşmadığını belirtmek isteriz. Bu sebeple, fıkranın doğrudan bağlantı yapmayı da kapsayacak şekilde yeniden formüle edilmesi daha isabetli olacaktır.

Yapı ruhsatiyesi alınmadan başlanan inşaatlar nedeniyle kurulan şantiyelere anılan hizmetlerin bağlanmasına müsaade etme suç olarak düzenlendiğinden ruhsata aykırı olarak başlanan inşaatlara veya daha sonradan ruhsat gerektiren tadilatlar nedeniyle kurulan şantiyeler bakımından suçun oluşmayacağı belirtilmektedir[497]. Kanaatimizce, ruhsata tabi değişiklikler bakımından da fıkranın uygulanması gereklidir. Zira İK m. 21'de yapı ruhsatiyesi hem binaya başlamak için hem de tadilat yapmak için gereklidir. Ayrıca TCK m.184/2'de de sadece yapı ruhsatiyesi denmek suretiyle bina yapma ve tadilat yapma bakımından bir ayrım gözetilmediğinden ruhsata tabi olup da ruhsatsız

[494]Yıldız, a.g.e., s.296.
[495]Dündar, a.g.e., s.95.
[496]Sağlamdemir, a.g.e., s.60.
[497]Gökcen, a.g.e., s.141.

yapılan her durum bakımından belediye sınırında ve özel imar rejimine tabi yerlerde olmak kaydıyla imar kirliliğine neden olma suçunun oluşacağını kabul etmek gerekir. Fakat bu durumda fiili olarak zaten tadilat yapılan evde bu hizmetlerin olmadığı varsayımından hareket etmek gerekir. Aksi halde zaten bağlı olan hizmetlerden yararlanma söz konusu olacaktır.

Fıkrada sadece elektrik, su ve telefon hattına ilişkin olarak cezalandırma yoluna gidildiğinden bunun dışındaki alt yapı hizmetlerinin bağlanmasına müsaade edilmesi hali imar kirliliğine neden olma suçu kapsamında değerlendirilemez[498]. Diğer alt yapı hizmetlerine doğalgaz sistemi, kanalizasyon sistemine binanın dahil edilmesi örnek olarak verilebilir.

İlk fıkra açısından suçun işlendiği yere ilişkin yapılan açıklamalar, bu fıkra açısından da geçerlidir. Yapı ruhsatı olmadan başlatılan şantiyelere elektrik su ve telefon bağlanmasına müsaade etme fiili ancak belediye sınırları veya özel imar rejimine tabi yerlerde işlendiği takdirde madde kapsamında değerlendirilecektir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise ruhsatsız olarak başlatılan inşaatın belediye sınırında veya özel imar rejimine tabi yer içerisinde kalması değil müsaade etme eyleminin bu sınırlarda gerçekleştirilmesidir[499]. Örneğin elektrik hattının şantiyeye bağlandığı yer bu sınırlar içerisinde ise imar kirliliğine neden olma suçu oluşacaktır.

Yapı kullanma izninin alınmamış olması durumunun bu fıkra bakımından değerlendirilmesi gerekmektedir. Öğretide bir görüşe göre, yapı kullanma izni alınmamış olan binalara elektrik, su, doğalgaz gibi hizmetleri götüren görevlilerin bu eylemi m. 184 kapsamında suç olarak kabul edilir[500]. Biz bu görüşe katılmamaktayız. TCK Tasarısı m. 184/3 "Yapı kullanma izni alınmamış binalara elektrik, su, telefon veya doğalgaz bağlantısı yapan veya bu hizmetlerden yararlanılmasına müsaade eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" şeklinde düzenlenmişti. Kanun koyucu bu fiilleri madde kapsamından çıkardığından, fıkra kapsamına almaya yönelik yorumlar kıyasa neden olacaktır. TCK m. 184/2'de şantiyelere anılan hizmetlerin bağlanmasına müsaade edilmesi suç olarak tanımlandığından şantiye kapsamında olmayan ruhsatsız veya ruhsata aykırı yapı bakımından failin vereceği hizmetlerin bağlanması izni, imar kirliliğine neden olma suçunu değil, fail kamu

[498]Yıldız, a.g.e., s.296.
[499]Günay, a.g.e., s.88.
[500] Sağlamdemir, a.g.e., s.63.

görevlisi ise görevi kötüye kullanma suçunu oluşturacaktır[501]. Kanunda yapı ruhsatiyesi olmaksızın dendiğinden, bina yapı ruhsatı almış ve fakat yapı kullanma izni almamış olabilir. Bu durumda tipe uygun bir eylem de oluşmayacağından öğretide ileri sürülen bu görüşe katılmak mümkün değildir.

2.2.3.3. Yapı kullanma izni alınmadan yapılan binalara herhangi bir sınai faaliyette bulunmaya müsaade etme (TCK m.184/3)

İmar Kanunu m.30'a göre yapı kullanma izni, tamamlanmış yapının ruhsat ve eklerine, sağlık ve fen koşullarına uygun olarak yapıldığını ve kullanılabilir olduğunu gösteren ve belediyeler ya da valiliklerce verilen belgeyi ifade eder[502]. Yapı kullanma izni, yapılan binanın kullanılabilir olduğunu gösterir. Ruhsata tabi olarak yapılan binaların tamamlanma tarihi olarak da yapı kullanma izninin verildiği tarih kabul edilmektedir. İK m. 30/2 gereği, yapı kullanma izni için yapılan başvuruya idare 30 gün içerisinde cevap vermezse yapı kullanma izni verilmiş sayılacaktır. Yapı kullanma izni, tamamlanan binalar için verilebileceği gibi, kısmi olarak kullanımı mümkün olan binalar bakımından, bu kısım için verilebilir ve izin verilen kısım açısından elektrik, su gibi alt yapı hizmetlerinin bağlanmasına veya sınai faaliyetin yapılmasına müsaade edilebilir.

TCK m. 184/3, yapı kullanma iznine sahip olmayan binalarda sınai faaliyete müsaade edilmesini cezalandırmaktadır. Suç bu yönüyle sırf hareket suçu olup[503], aynı zamanda kanunda ayrı bir zarar veya somut tehlike, suçun oluşması bakımından aranmadığından, soyut tehlike suçudur[504]. Sınai faaliyete müsaade edilmiş olması suçun tamamlanması için yeterli olup ayrıca müsaade edilmiş olan faaliyetin fiilen gerçekleştirilmeye başlanmış olmasına gerek yoktur[505]. Suç müsaade etmekle tamamlandığından, ani suçtur[506].

Öğretide, yapı ruhsatı olmayan binalarda sınai faaliyete müsaade edilmesinin madde kapsamında olmayacağı ileri sürülmüştür[507]. Bu düşünceye katılmadığımızı ifade etmekteyiz. Zira yapı kullanma izni, binanın yapı ruhsatına ve eklerine uygun olarak

[501]Fidan, a.g.e., s.61.
[502] Günay, a.g.e., s.40.
[503]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.70.
[504]Aygörmez ve Uğurlubay, a.g.e., s.529.
[505]Arısoy, a.g.e., s.93.
[506]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.71.
[507]Fidan, a.g.e., s.62.

yapıldığını gösterir belgedir. Dolayısıyla, yapı kullanma izni yapı ruhsatı alınarak yapılmış binalar için verilebileceğinden, yapı ruhsatı olmayan binalarda sınai faaliyette bulunma izni verilmesi fıkrada yasaklanan eylemi oluşturacaktır. Kaldı ki, yapı ruhsatı dahi olmayan bir binaya, yapı kullanma izni verilmesi mümkün değildir.

Fıkrada düzenlenen suç tipi, yapı kullanma izni alınmamış binalarda sınai faaliyette bulunulmasına müsaade etmektir. İşyeri Açma ve İşletme Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik hükümleri gereği ruhsat verme yetkisine sahip olan kişilerin bu izni vermesiyle birlikte suç oluşacaktır. Öğretide, bu konuda işyerinin faaliyete geçmesine gerek olmadığı, iznin verilmesiyle suçun tamamlanacağı belirtilmektedir[508]. Fıkrada sadece sınai faaliyet bakımından yasak söz konusu olup TCK Tasarısında "ticari" faaliyetler de fıkra kapsamında iken TBMM Genel Kurulu'nda tasarının görüşülmesi sırasında madde metninden çıkarılmıştır[509]. İmar Kanunu'nda ve Türk Ceza Kanunu'nda sınai faaliyet, tanımlanmamıştır. Sınai faaliyet kavramının içeriğinin belirlenmesi, burada düzenlenen suç tipinin tam olarak ortaya konabilmesi açısından önemlidir ve bunun için diğer alanlara ilişkin düzenlemelere bakmamız gerekmektedir. 6948 sayılı Sanayi Sicili Kanunu m.1 hükmü sınai faaliyeti şu şekilde belirlemektedir: *"Bir maddenin vasıf, şekil, hassa veya terkibini makine, cihaz, tezgah, alet veya diğer vasıta ve kuvvetlerin yardımıyla veya sadece el emeği ile kısmen veya tamamen değiştirmek veya bu maddeleri işlemek suretiyle devamlı ve seri halinde imal veya istihsal eden yerlerle madenlerin çıkarılıp işlendiği yerler sanayi işletmesi ve burada yapılan işler sanayi işleri sayılır.Devamlı ve seri halinde tamirat yapan müesseselerle elektrik veya sair enerji istihsal eden santraller, gemi inşaatı gibi büyük inşaat yerleri de bu madde kapsamına girmektedir"*[510]. Bu düzenlemeye göre, sanayi işleri arasında sayılan faaliyetlerinden olanlar bakımından faaliyetin gerçekleştirilmiş olduğu binanın yapı kullanma izninin olması gerekir. Yapı kullanma izninin alınmamış olduğu binalara bu faaliyetlerden herhangi birisinin gerçekleştirilmesine müsaade edilmesi halinde imar kirliliğine neden olma suçu oluşacaktır. Fakat yapı kullanma izni alınmamış binalarda sınai faaliyeti herhangi bir izin almaksızın yapan kişi açısından ise imar kirliliğine neden olma suçu oluşmayacaktır[511]. Bu kişiler bakımından 6948 sayılı Kanun m. 9 gereği, kabahat sorumluluğuna gidilecektir. Ancak faaliyete izin veren ile faaliyeti

[508]Ceyhan, a.g.e., s.112.
[509]Özgenç, a.g.e., s.915.
[510]Günay, a.g.e., s.41.
[511]Sağlamdemir, a.g.e., s.64.

gerçekleştiren arasında sorumluluk açısından bu kadar ciddi bir farklılık olmasının kanuni düzenlemenin bir eksikliği olduğu söylenebilir.

6948 sayılı Kanun m.1/2 gereği el ve ev sanatları ile küçük tamirhaneler bu kanuna tabi değildir. Ancak bu faaliyetlerden 6948 sayılı Kanun'a tabi olacaklar Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından tayin ve ilan edilir. Bu fıkra gereği bakanlıkça belirlenen faaliyetlerin Sanayi Sicili Kanunu'na tabi olması ve bu durumun doğal sonucu olarak failin cezai sorumluluğunun gündeme gelmesi, kanunilik ilkesi açısından sorun teşkil edecektir. Zira burada suçun maddi unsurlarından olan sınai faaliyet bakanlıkça belirlenmektedir. Bu sebeple idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza yaratma yasağı ihlal edilmiş olacağından anılan faaliyetler bakımından kabahat düzenlemesine gidilmesi daha isabetli olacaktır.

Yapı kullanma izni alınmış binada yapı kullanma ruhsatı dışında bir amaca yönelik olarak sınai faaliyet gerçekleştirilmesine müsaade etmek ise suç kapsamında değerlendirilmemektedir. Buna göre tarımsal üretim için izin alınan yapıda kimyasal üretim yapılmasına müsaade edilmesi madde kapsamına girmeyecektir[512]. Zira iznin alınmış olması tipikliği ortadan kaldıracaktır.

İmar kirliğine neden olma suçunun ilk iki fıkrası m.184/4 gereği, münhasıran belediye sınırları ve özel imar rejimine tabi yerlerde gerçekleştirilen eylemlere uygulanabilecekken, yapı kullanma izni alınmamış binalarda sınai faaliyete müsaade etme fiilinin uygulama alanına böyle bir sınırlama getirilmemiştir[513]. Dolayısıyla köyde veya belediye sınırlarında ya da özel imar rejimine tabi yerde olmasının bir önemi yoktur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta sınai faaliyetin yapıldığı binanın ruhsata tabi olması ve yapı kullanma izninin alınmamış olmasıdır.

2.2.4. Netice

Hareketin dış dünyada meydana getirdiği değişiklik olarak tanımlanan netice, herbir suçta var olup, neticesiz suç bulunmamaktadır[514]. Ancak bu neticenin ceza hukukunda önem arz etmesi ancak tipe uygunluğu yani suç tanımında yer almasına bağlıdır[515]. Netice zarar şeklinde ortaya çıkabileceği gibi, tehlike şeklinde de ortaya çıkabilir. Yine

[512]Fidan, a.g.e., s.62.
[513]Günay, a.g.e, s.41.
[514]Özbek vd., a.g.e., s.234.
[515] Koca ve Üzülmez, a.g.e., s.118.

netice harekete bitişik olabileceği gibi hareketten ayrılabilir nitelikte de ortaya çıkabilir[516].

İmar kirliğine neden olma suçu, her üç fıkra açısından kanunda hareketten ayrı bir netice tanımlanmadığından, sırf (salt) hareket suçudur[517]. Kanuni tarifte yer alan hareketin gerçekleşmesiyle birlikte suç oluşacaktır. Ayrıca bir neticenin aranmasına gerek yoktur. Bu tür suçlara neticesi harekete bitişik, şekli suç da denmektedir[518]. İnceleme konusu suç tipinin ikinci ve üçüncü fıkrasında yer alan eylemler bir zarar suçu olmayıp tehlike suçudur[519]. Ancak birinci fıkra bakımından binanın yapılmış olması, çevrede bir binanın ortaya çıkmış olması arandığından tehlike suçu olmayıp zarar suçu niteliğindedir[520].İkinci fıkrada yer alan suç tipi bakımından herhangi bir zarar ve somut tehlike aranmadığından soyut tehlike suçu olarak düzenlendiği kabul edilmelidir[521].Aynı şekilde üçüncü fıkrada yer alan yapı kullanma izni alınmamış binalarda sınai faaliyette bulunmaya müsaade etme suçu da müsaade etmeyle suç tamamlanacağından ve kanunda ayrıca bir zarar veya tehlikenin ortaya çıkması aranmadığından soyut tehlike suçudur[522].

2.3. MANEVİ UNSUR

5237 sayılı TCK m. 21/1'de "suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır" denmek suretiyle, kanunda düzenlenen suçlar bakımından esas olan manevi unsur kast olarak kabul edilmiştir. Benzer şekilde m. 22/1'de de taksirle işlenen fiillerin kanunda açıkça belirtildiği hallerde cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla, suç tipinde manevi unsura ilişkin herhangi bir düzenleme veya işaret olmadığı durumlarda suçun kasten işlenebileceği kabul edilmektedir.

İmar kirliliğine neden olma suçu olarak düzenlenen her üç fiil de kasten işlenebilen bir suçtur. Failin suçun kanuni tanımında yer alan unsurları bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi gerekir. Maddede düzenlenen suçların taksirli hareketle işlenmesi hali cezalandırılmamaktadır.

[516]Özbek vd., a.g.e., s.234.
[517]Koca ve Üzülmez, a.g.e., s.119.
[518]Özbek vd., a.g.e., s.234.
[519]Sağlamdemir, a.g.e., s.65.
[520]Gezgin ve Kayan, a.g.e., s.98.
[521]Aygörmez ve Uğurlubay, a.g.e., s.523.
[522]Aygörmez ve Uğurlubay, a.g.e., s.529.

Failin sorumluluğuna gidilebilmesi için bilerek ve isteyerek ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapması veya ruhsatsız olarak başlanılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon hattı bağlanmasına müsaade etmesi ya da yapı kullanım izni alınmayan binalarda sınai faaliyete izin vermesi gerekmektedir[523].Öğretide, bu suçun olası kastla da işlenebileceği belirtilmektedir[524]. Kanaatimizce, teorik olarak kasten işlenen suçların aynı zamanda olası kastla da işlenmesi mümkündür[525]. Ancak kanuni tipte bilme veya istemeye yönelik ya da failin belirli şahitlerle hareket etmesine yönelik bir düzenleme varsa bu durumda suçun olası kastla işlenmesi mümkün değildir[526]. TCK'nın 184'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında "ruhsatsız" ve "ruhsata aykırılık" ifadeleri her ne kadar fiili nitelendiriyorsa da failin doğrudan bilme ve istemesine yönelik fıkrada bir düzenleme olmadığından olası kastla işlenmesi teorik olarak mümkündür. Benzer şekilde ikinci ve üçüncü fıkrada düzenlenen suç tipleri bakımından kanun koyucu bu yönde bir düzenleme getirmediğinden, bu fıkralarda düzenlenen suçların olası kastla da işlenmesi yine teorik olarak mümkündür[527].

Öğretide, madde gerekçesinde yer alan usta, kalfa gibi kişilerin de suçun faili olabileceğine yönelik ifade nedeniyle, bu kişilerin ancak binanın ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak yapıldığını bildiği durumlarda suçun faili olabileceğini, sadece günlük ekmek parasını çıkarmaya çalışan, çoğu zaman okuma yazma bilmeyen bu kişilerin fail olarak sorumlu tutulmasının adil olmadığını, bu kişiler bakımından TCK m.30'da düzenlenen hata hükümlerinin uygulanması gerektiğini ileri sürmektedirler[528]. Bu duruma ilişkin tartışmalara fail kısmında yer verdiğimizden, bu başlık altında yalnızca kendi düşüncemizi ifade ederek tekrardan kaçınmak isteriz. Suç kasten işlenebilen bir suç olarak düzenlendiğinden, failin suçun kanuni tanımında yer alan unsurları bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu sebeple,binanın ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak yapıldığını bilmeyen kişi kasten hareket etmiş olmayacağından TCK m.30/1 gereği imar kirliliğine neden olma suçundan sorumlu olmayacağı kanaatindeyiz.

[523]Yarg. 4. CD, T. 13.2.2012, E. 2010/27025, K. 2012/2535
[524]Yıldız, a.g.e., s.296.
[525] Katoğlu, a.g.e., s.92.
[526]Aygörmez ve Uğurlubay, a.g.e., s.530.
[527]Sağlamdemir, a.g.e., s.68.
[528]Katoğlu, a.g.e., s.94.

Öğretide, verilen ruhsatın hukuka aykırı olduğunu bilmeyen kişinin hatasının kastı kaldıracağı belirtilmektedir[529]. Bize göre de ruhsat suçun tipikliğine dahil olduğundan, suçun kanuni tanımında yer alan unsurlarda hataya ilişkin olan TCK m.30/1 hükmünün uygulanması ve failin kasten hareket etmediğinin kabulü gerekir.

2.4. HUKUKA AYKIRILIK UNSURU

Suçun hukuka aykırılık unsuru, failin gerçekleştirdiği eylemin bütün hukuk düzeni ile çatışıyor olmasını ifade etmektedir[530]. Failin fiili hukuk düzeninin tümüyle çatışmadığı sürece cezalandırılabilir değildir. Yani fiile ilişkin herhangi bir hukuk disiplininde izin verilmişse, bu durumda fiilin hukuka aykırılığından bahsedilemez[531]. Bu başlık altında, fiilin hukuka aykırılığından ziyade fiilin hukuk düzenine uygunluğunu sağlayan bir nedenin varlığının tespitine yönelik olarak değerlendirme yapılmaktadır. Zira tipe uygun hareketin aynı zamanda hukuka aykırı olduğu bir karine olarak kabul edilmektedir[532]. Dolayısıyla bu karineyi çürütecek bir neden bulunmadığı takdirde diğer şartların da varlığı halinde failin cezalandırılması söz konusu olacaktır. Karine olarak hukuka aykırı olan bir eylemin esasında hukuk düzeninin tümüyle çatışmadığı, fiili hukuk düzeni ile örtüşür hale getiren bir normun bulunduğu durumlarda fiilin hukuka uygunluğundan bahsedilmektedir. Bu uygunluğu sağlayan da hukuka uygunluk nedenleridir[533]. Hukuka uygunluk nedenleri 5237 sayılı TCK m. 24 ve devamında kanun hükmünü yerine getirme, meşru savunma, hakkın kullanılması ve ilgilinin rızası olarak düzenlenmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki; hukuka uygunluk nedenleri sadece TCK'da sayılanlarla sınırlı değildir[534].

İnceleme konusu suç bakımından meşru savunma hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Zira meşru savunmada haksız bir saldırıyı defetmek amacıyla ve defedecek ölçüde güç kullanımı söz konusu iken, imar kirliliğine neden olma suçu bakımından böyle bir durum söz konusu olamaz. Zira suç tipinde yer alan hareketler herhangi bir saldırıdan korunmada kullanılabilecek hareketlerden değildir[535].

[529]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.67.
[530]Mahmut Koca, YTCK'da Hukuka Uygunluk Sebepleri, ***CHD***, Yıl:1, Sayı:1, 2006, s.115.
[531]Koca, a.g.e., s.118.
[532]Koca ve Üzülmez, a.g.e., s.251.
[533]Koca ve Üzülmez, a.g.e., s.252.
[534]Özbek vd., a.g.e., s.286.
[535]Koca ve Üzülmez, a.g.e., s.275.

Hakkın kullanılması hükümlerinin uygulanması bakımından da inceleme konusu suç tipi elverişli değildir[536]. Zira hakkın kullanılmasının şartlarından birisi kişinin hakkı doğrudan doğruya kullanabiliyor olması[537], başka mercilere ihtiyaç duymuyor olmasıdır. Ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapma veya ruhsatsız inşaatlar nedeniyle kurulan şantiyelere elektrik, su, telefon hattı kurulmasına müsaade edilmesi veya yapı kullanma izni olmayan binalarda sınai faaliyette bulunmaya müsaade edilmesi eylemlerinde failin doğrudan kullanılabilir bir hakkının varlığından söz edilemez.

2.5. SUÇ VE CEZAYA ETKİ EDEN NEDENLER

Bu başlık altında suçun daha fazla veya daha az ceza verilmesini gerektiren durumlarını ifade eden nitelikli haller değerlendirilmektedir. İnceleme konusu suç tipi bakımından TCK m. 184'te herhangi bir nitelikli hal düzenlenmemiştir.

2.6. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ

Suçun özel görünüş biçimleri başlığı altında teşebbüs, iştirak ve içtimaya ilişkin hükümlerin değerlendirilmesi yapılacaktır. İnceleme konusu suç tipi bakımından kanunda bu başlıklar bakımından özel bir düzenleme bulunmadığından genel prensipler çerçevesinde değerlendirme yapılacaktır[538].

2.6.1. Teşebbüs

Teşebbüs, suçun kanuni tipinin tamamlanmamasına rağmen cezalandırılmasını sağlayan, ceza sorumluluğunu genişleten ve tek başına uygulanamayıp diğer bir normla birlikte uygulanan tali norm niteliğindedir[539]. Bu sebeple kanunda düzenlenen suç tiplerinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak suç yoluna giren ve fakat suç yolunda ilerleyemeyen ya da neticeye ulaşamayan failin suç yoluna girmesi nedeniyle cezalandırılmasını sağlamaktadır[540]. 5237 sayılı TCK m. 35'te teşebbüs, *"kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayama*ma" şeklinde tanımlanmıştır. Failin teşebbüs hükümlerine göre sorumluluğu gündeme geldiği zaman, ortada tipe uyan bir eylem bulunmamaktadır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere, ceza sorumluluğunu

[536]Ceyhan, a.g.e., s.61.
[537]Özbek vd., a.g.e., s.320.
[538]Yıldız, a.g.e., s.297.
[539]Özgenç, a.g.e., s.456.
[540] Özgenç, a.g.e., s.454.

genişletme fonksiyonu gereği fail, ilgili suçun teşebbüs hükümlerine göre belirlenecek cezasıyla cezalandırılmaktadır[541]. TCKm. 35/2'de ise fiilin teşebbüs aşamasında kalması halinde uygulanacak cezaya ilişkin düzenlenme yer almaktadır. Buna göre; *"Suça teşebbüs halinde fail, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine on üç yıldan yirmi yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine dokuz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir".*

Öğretide, sırf hareket suçu olarak düzenlenmiş olan imar kirliliğine neden olma suçu açısından teşebbüs hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir[542]. Zira sırf hareket suçları teşebbüs hükümlerinin uygulanmasına elverişli suç tipleri değildir[543]. Ancak sırf hareket suçlarında hareket kısımlara bölünebildiği zaman teşebbüs hükümlerinin uygulanması mümkündür. Sırf hareket suçlarında suçun maddi unsurlarından olan hareket tamamlanamamakta, bu yönüyle eksik kalmaktadır[544].Yargıtay, vermiş olduğu kararlarında inşaata başlanmasını suçun oluşması bakımından yeterli saymaktadır. Yargıtay kararlarında ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak binanın kolonunun dikilmesi[545], temel olarak toprağa beton dökülmesi[546] imar kirliliğine neden olma suçu olarak kabul edilmektedir. Yukarıda verilen görüşe paralel olarak öğretide, yapı ruhsatı almadan binanın inşasına başlanmasını yapma ve yaptırma eyleminin tamamlanması olarak kabul eden bir görüş vardır. Buna göre, yapılmakta olan inşaatın ruhsatsız olduğunun anlaşılması ve inşaatın durdurulması durumunda eylemin teşebbüs aşamasında kaldığı düşünülemez[547]. Benzer şekilde bina yapımına yönelik doğrudan doğruya icra niteliğindeki hareketlerin varlığı halinde suçun oluşacağı ifade edilmektedir[548]. Aynı yöndeki diğer bir görüşe göre, suçun tamamlanması binanın tamamlanması ile mümkündür. Tamamlanmamış binalar, yapı niteliğinde olup, kanuni tarifte bina yapmak suç olarak tanımlanmıştır[549]. Yargıtay ve öğretideki bu görüşün aksine imar kirliliğine neden olma suçu bakımından da teşebbüs

[541] Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin Saygılar, Esra Alan Akcan, Özdem Özaydın, Efser Erden Tütüncü (2017). ***Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku***, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.641.
[542]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.66.
[543]Özbek vd., a.g.e., s.486.
[544]Koca ve Üzülmez, a.g.e., s.390.
[545]Yarg. 4 CD, T. 16.2.2010, E. 2008/7922, K. 2010/2398
[546]Yarg. 4 CD, T. 03.11.2014, E. 2013/31814, K. 2014/31607
[547]Sağlamdemir, a.g.e., s.71
[548]Ceyhan, a.g.e., s.114.
[549]Fidan, a.g.e., s.75.

hükümlerinin uygulanabileceğini savunan bir görüş vardır[550]. Bu görüşe göre, İK'da tanımlanan bina tamamlanıncaya kadar ortada bina değil yapı vardır. Dolayısıyla tamamlanmamış binadan dolayı fail, tamamlanmış binadan sorumlu tutulamayacaktır[551]. Kanaatimizce, TCK m. 184/1'de düzenlenen suç tipi, teşebbüs hükümlerinin uygulanmasına elverişli bir suçtur. Zira suçun icrasını oluşturan ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapma ya da yaptırma eylemleri, icra bakımından kısımlara bölünebilen hareketlerdendir. Dolayısıyla ortada yapılış amacına göre kullanılabilir bir bina ortaya çıkana kadar, suç teşebbüs aşamasında kalmıştır. Örneğin barınma ihtiyacının karşılanması için inşasına başlanılan ruhsatsız binanın tamamen bitmesi, sıvasının, boya ve badana işlerinin tamamlanması gerekmeyip üstünün örtülmesi, yan duvarlarının örülmüş olması barınma ihtiyacı bakımından kullanılabilir halde olacağından, suçun tamamlandığını kabul etmek gerekir. Ancak henüz üstü kapatılmamış bina inşaatında, hareketin icrası da tamamlanmamış olacağından, fiil teşebbüs aşamasında kalmıştır[552]. Öğretide, binanın tamamlanma anı bakımından imar mevzuatında yer alan yapı kullanma izninin verildiği an kabul edilmektedir[553]. Bu kabul inceleme konusu suç tipi bakımından isabetli değildir. Zira fail zaten ruhsat almaktan kaçınan kişi olduğuna göre bu suç hiçbir zaman tamamlanmayacak ve yapı kullanma izni alınıncaya kadar teşebbüs aşamasında kalmış olacaktır. Kanaatimizce binanın tamamlanmasından anlaşılması gereken binanın kullanım amacını gerçekleştirmeye elverişli hale gelmiş olduğu aşama olarak kabul etmek gerekir.

Bina yapmak amacıyla gerekli malzemenin inşaat sahasına getirilmiş olması failin suç işleme kastını ortaya koysa da henüz icraya başlanmadığından hazırlık hareketi niteliğindedir[554]. Dolayısıyla, inşaat yapmak için gerekli malzemelerin biriktirilmesi, bir yerde toplanması, nakli veya satın alınması imar kirliliğine neden olma suçunu oluşturmaz. Suç teşkil eden haksızlığın doğrudan icrasına başlanmadığı sürece faile teşebbüs hükümleri uygulanamayacağından, imar kirliliğine neden olma suçunda failin sorumluluğu ancak inşaat yapmaya başlamasıyla gündeme gelecektir. Yani failin doğrudan doğruya icraya başlamasıyla cezai sorumluluğu doğacaktır. Bu kapsamda öğretide inşaat yapmak için temelinin kazılmasını doğrudan doğruya icraya başlama

[550]Dündar, a.g.e., s.95.
[551]Günay, a.g.e., s.38.
[552]Günay, a.g.e., s.38.
[553]Aygörmez ve Uğurlubay, a.g.e., s.520.
[554]Dündar, a.g.e., s.95.

sayan görüşler mevcuttur[555]. Kanaatimizce, inşaat yapmak amacıyla temelin kazılması suçun doğrudan doğruya icrasına başlama olarak kabul edilmemelidir[556]. Zira her bina açısından temel kazılmasına ihtiyaç yoktur. Temel kazma binanın yapılması için gerekli ve fakat zorunlu değildir. Bu sebeple, bina yapmaya yönelik olarak doğrudan doğruya icra, ancak binanın kısımlarının ortaya çıkmasına yönelik faaliyetler ile mümkündür. Bu kapsamda açılan temele su basman betonunun dökülmesi veya temelin oturtulacağı kazıkların çakılmasına başlanmış olması doğrudan doğruya icraya başlama olarak kabul edilmelidir. Aksi halde cezalandırma öne çekilmiş olur[557].

Öğretide m.184/2 açısından da teşebbüs hükümlerinin uygulanmasının mümkün olduğu belirtilmektedir[558]. Sırf hareket suçu olarak yer alan suç tipinde, teorik olarak hareketin kısımlara bölünebildiği durumlarda, teşebbüs hükümlerinin uygulanmasının mümkün olduğunu kabul etmek gerekir[559].

2.6.2. İştirak

İştirak açısından inceleme konusu suç tipinde özel bir düzenleme bulunmadığından genel prensipler geçerlidir. Ancak TCK m. 184/3'te yer alan suç tipi bakımından sınai faaliyete izin verme yetkisi bulunan kişiler ancak suçun faili olabileceğinden onun dışındaki kişiler suçun işlenmesinde rol almışlarsa ancak şerik olarak sorumlu olacaklardır. TCK m. 40/2 düzenlemesi gereği, özgü suçlarda ancak özel faillik niteliğini haiz kişiler fail olacak, diğer kişiler ise azmettiren veya yardım eden olacaklardır[560].

Binanın yapılması için arsayı temin eden, mali yükü çeken kişi bina yaptıran, binanın bizzat yapımında görev üstlenen kişiler ise bina yapan olarak sorumlu olacağından bu kişiler müşterek fail değildirler[561].

2.6.3. İçtima

Ceza hukukunda, kaç tane fiil varsa o kadar suç vardır temel prensibi geçerli olmasına rağmen[562], 5237 sayılı TCK'da bu prensibin istinasını oluşturacak çeşitli düzenlemeler

[555]Sütçü, a.g.e., s.987.
[556]Ceyhan, a.g.e., s.114.
[557] Sütçü, a.g.e., s.989.
[558]Haşıloğlu, a.g.e., s.176.
[559] Dündar, a.g.e., s.98.
[560]Haşıloğlu, a.g.e., s.178.
[561]Günay, a.g.e., s.35.

yer almaktadır. Bu kapsamda TCK m. 42'de bileşik suç, m. 43'te zincirleme suç ve aynı zamanda aynı neviden fikri içtima ve son olarak m. 44'te farklı neviden fikri içtima düzenlenmiştir. İmar kirliliğine neden olma suçu açısından TCK'da içtimaya ilişkin olarak özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebeple, genel prensipler geçerlidir. Ancak aşağıda içtima ilişkisinin ortaya konması bakımından imar kirliliğine neden olma suçuna vücut veren eylemlerin farklı kanunlarda da düzenlenmiş olma durumlarına ve özellik arz ettiğini düşündüğümüz içtima uygulamalarına yer vereceğiz.

Bir suç işleme kararının icrası kapsamında aynı suçun birden fazla kez işlenmesi olarak tanımlanan zincirleme suç imar kirliliği suçu bakımından da uygulanabilir[563]. Yani imar kirliliğine neden olma suçu, zincirleme şekilde işlenebilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, failin yaptığı binanın birden fazla olması ve aynı suç işleme kararının icrası kapsamında olması gerektiğidir. Aksi durumda zincirleme suçtan bahsedemeyiz. Örneğin, müteahhidin birden fazla bina için bir kimseyle yaptığı sözleşme gereği ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapmışsa zincirleme suç oluşacaktır. Eğer aynı bölgede ve fakat farklı arsa malikleri ile farklı sözleşme yapılarak her bir arsa sahibine karşı farklı yükümlülük altına girilmişse, bu durumda her sözleşme bakımından ayrı suç oluşacaktır. Burada artık suç işleme kararının aynılığından bahsedemeyiz[564].

İmar kirliğine neden olma suçuna vücut veren eylemlerin yapıldığının tespit edilmesi halinde, İK hükümleri gereği yapı tatil zaptı düzenlenerek inşaatın devam etmesini engellemek amacıyla, mühürleme işlemi yapılmaktadır. Fail eğer bu mührü söker veya mührün konuluş amacına aykırı olarak inşaat yapmaya devam ederse, bu durumda hem imar kirliliğine neden olma suçundan hem de mühür bozma suçundan ayrı ayrı cezalandırılacaktır[565]. Zira mühür bozma eylemi ile ruhsatsız inşaat yapmaya eylemi tek eylem değildir. İki farklı hukuki değere yönelmiş ve doğal anlamda bütünlük arz ediyor gibi görünse de hukuki anlamda tek fiil olarak kabul edilmez. Kaldı ki, bazı hallerde mühür bozma eylemi ile ruhsatsız olarak veya ruhsata aykırı olarak inşaata veya sınai faaliyete devam etme eylemleri doğal anlamda birbirinden ayrılabilir. Ayrıca yapı tatil zaptı düzenledikten sonra, fail hakkında iddianame düzenlenerek kamu davası açılmışsa artık hukuki kesinti gerçekleştiğinden, eylemin yeni bir suç oluşturduğu kabul

[562]Özgenç, a.g.e., s.536.
[563]Özgenç, a.g.e., s.552.
[564]Yarg. 4 CD, T. 10.11.2014, E. 2013/20641, K. 2014/33202
[565]Bayraktutan, a.g.e., s.39.

edilmektedir[566]. İddianame düzenlenmeden önce yapı tatil tutanağına rağmen inşaata devam edilmesi halinde, fail hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır[567]. Yargıtay da vermiş olduğu kararlarında, yapı tatil tutanağından sonra inşaata devam edilmesini ayrı bir fiil ve fakat aynı suç işleme kararının icrası kapsamında kabul edilmektedir[568].

Sit alanı kapsamında bulunan yerlerde ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapma fiili gerçekleştirildiği zaman Yargıtay ikili bir ayrıma gitmektedir. Buna göre, eğer sit alanı belediye sınırları veya özel imar rejimine tabi yerler içerisinde kaldığı takdirde fikri içtima kuralları gereği her bir fiil bakımından uygulama yapılıp sonuç ceza hangi eylemde daha fazla çıkarsa, failin o suçtan cezalandırılması; belediye sınırları içerisinde değilse, bu durumda sadece 2863 sayılı Kanun m. 65/b'de düzenlenen *"sit alanına izinsiz fiziki müdahalede bulunma"* suçundan sorumlu tutulması gerekir[569].Ancak Yargıtay 6.11.2012 tarihli bir kararında, TCK m. 184/1'de sadece ruhsatsız veya ruhsata aykırı "bina yapılmasını" düzenlediğinden bahisle TCK m. 184'ün özel norm olduğuna hükmetmiştir[570].Öğretide sit alanında kalan yerlerde izinsiz inşai faaliyet söz konusu olduğu durumlarda özel yasa olan 2863 sayılı Kanun m. 65/b hükmünün uygulanması gerektiği belirtilmektedir[571].Yargıtay'ın sit alanında kalan yerler bakımından fikri içtima kuralını uygulaması isabetsizdir. Burada fikri içtimadan ziyade görünüşte içtima kuralı olduğunu düşünmekteyiz. Fikri içtimadan bahsedebilmek için öncelikle ortada uygulanabilen birden fazla normun olması gerekir[572]. Görünüşte içtima halinde ise sadece bir norm ihlal edilmekte, diğer normun ihlali görünüştedir[573]. Ancak sit alanının aynı zamanda belediye sınırında veya özel imar rejimine tabi yerde bulunması halinde ortada uygulanabilir iki norm bulunmadığını düşünmekteyiz. Zira 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, kültürel anlamda korunması gereken yerleri düzenlediğinden kendi kapsamında kalan yerler bakımından özel norm niteliğindedir. Bu husus öğretide "izinsiz fiziki müdahalede bulunma suçunun maddi konusu ise daha özel olup, ülkenin her yerindeki kültür ve tabiat varlığıdır" şeklinde ayrıca

[566]Yarg. 4 CD, T.13.11.2014, E. 2013/42334, K. 2014/32855
[567]Günay, a.g.e., s.39.
[568]Yarg. 4 CD, T. 13.11.2014, E. 2012/29086, K. 2014/32945
[569]Dirim, a.g.e., s.76.
[570]Yarg. 4 CD, T. 6.11.2012, E. 2011/15836, K.2012/23306
[571]Sağlamdemir, a.g.e., s.73.
[572]Özgenç, a.g.e., s.580.
[573]Kayıhan İçel, ***Suçların İçtiması***, İstanbul: Sermet Matbaası, 1972, s.172.

vurgulanmaktadır[574].Özel normlar, genel normun unsurlarını kapsadığı gibi bazı ek unsur ve özellikler ihtiva etmektedir[575]. İmar Kanunu ve TCK ise genel kanunlardır. TCK m. 184/1'de düzenlenen ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapma yada yaptırma şeklinde düzenlenen fiil, genel olarak belediye sınırlarında ve özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanmaktadır. Ancak 2863 sayılı Kanun ise kültürel olarak korunması gereken yerin nerede olduğuna bakılmaksızın, sit alanı olarak ilan edilen yerlerde uygulanmaktadır. Bu sebeple sit alanları bakımından özel koruma getiren 2863 sayılı Kanun özel norm niteliğinde kaldığından fikri içtima yerine özel normun önceliği prensibi gereği sadece 2863 sayılı Kanun m. 65/b uygulanmalıdır[576]. Öğretide bir görüş ise sit alanında kalan ruhsatsız veya ruhsata aykırı yapılar açısından ayrıca 2863 sayılı Kanun m. 65/b'den de soruşturma açılacağını ileri sürmektedir[577]. Yapılan binanın hem sit alanı içerisinde hem de sit alanı dışına taşmış olduğu durumda kanaatimizce hareketin doğal birlikteliğinden hareket ederek ortada tek fiil olduğunu kabul etmek gerekir. Burada binanın bir kısmı belediye sınırları içerisinde, bir kısmı da sit alanında kaldığından her iki normun da ihlali söz konusu olacağından fikri içtima hükümleri uygulanmalıdır[578].

2863 sayılı Kanun m. 65/a-b hükümleri Anayasa Mahkemesi tarafından 11.4.2012 tarih ve 2011/18-2012/53 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. İptal kararı, kararının Resmi Gazetede yayınlanmasından itibaren 1 yıl sonra yürürlüğe girmiştir. Bu sebeple anılan madde, 8.10.2013 tarih ve 6498 Sayılı Kanun m. 3 ile değiştirilmiştir. Maddenin değişik hali ise şu şekildedir: "*Tescil edilen sit alanları ve korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile korunma alanlarının bu Kanuna göre tebliğ veya ilan edilmiş olmasına rağmen yıkılmasına, bozulmasına, tahribine, yok olmasına veya her ne suretle olursa olsun zarar görmesine kasten sebebiyet verenler ile koruma bölge kurullarından izin alınmaksızın inşai ve fiziki müdahale yapanlar veya yaptıranlar, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır."* Yukarıda yapılan tartışmalar maddenin değişik hali bakımından da geçerli olup, kültürel alanları

[574]Dirim, a.g.e., s.81.
[575]İçel, a.g.e., s.173.
[576]İçel, a.g.e., s.175.
[577]Günay, a.g.e., s.38.
[578]Özgenç, a.g.e., s.584.

korumaya yönelik çıkarılmış olan 2863 sayılı Kanun m. 65, TCK m. 184 karşısında özel norm olma niteliğini devam ettirecektir[579].

Ruhsatsız veya ruhsata aykırı binanın 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu hükümlerini ihlal ettiği durumlarda içtima ilişkisinin ne olacağı da tartışmalıdır[580].Bu olasılık bakımından farklı bir görüş ise ortada tek bir fiilin olduğunu, failin bu tek fiili ile iki ayrı suçun oluşumuna neden olduğunu, bu durumda fikri içtima gereği daha ağır cezayı gerektiren suçtan yani TCK m. 184'ten ceza verilmesi gerektiğini belirtmektedir[581]. Konuya ilişkin diğer bir görüşe göre, bu durumda özel kanun olan 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu uygulanmalıdır. Ancak bu uygulama kanımızca hakkaniyete uygun düşmeyecektir[582]. Yargıtay ise kararlarında, bu durumda fikri içtima kurallarının uygulanarak failin en ağır cezayı gerektiren suçtan cezalandırılacağını belirtmektedir[583].

Bize göre de özel norm-genel norm ilişkisinin doğduğu hallerden olan Boğaziçi meselesinde, özel norm uygulanmalıdır. Zira Boğaziçi Kanunu sadece Boğaziçi'nde uygulanmak üzere ve Boğaziçi'nin doğal, mimari yapısını korumak amacıyla düzenlenmiştir. Özel normun uygulanması, failin daha fazla ceza alması anlamına gelmeyecektir. Bu sebeple, sadece hakkaniyete uygun düşmeyeceğinden bahisle uygulamama düşüncesini isabetli bulmuyoruz.Boğaziçi Kanunu'nda düzenleme yapılmak suretiyle adaletsizliğin giderilmesi mümkündür.

Ruhsatsız olarak yapılan bina orman alanında kaldığı durumda 6831 sayılı Orman Kanunu m. 93'te düzenlenen işgal ve faydalanma suçu oluşacaktır[584]. Kanun'un 17. maddesinde yasak olan eylemler düzenlenmiş olup, bu eylemler arasında "orman içerisinde her çeşit bina, ağıl ve hayvanların barınmasına mahsus yerler yapılması" sayılmıştır. Bu durumda öğretide bir görüşe göre, imar kirliliği sadece belediye ve özel imar rejimine tabi yerlerden olduğundan orman alanlarında yapılan bina bakımından sadece işgal ve faydalanma suçu oluşacaktır[585]. Kanaatimizce, orman alanlarının belediye sınırlarında kabul edilmesi halinde fail, orman alanlarına özel olarak çıkarılmış

[579]Dirim, a.g.e., s.81.
[580]Yaşar, Gökcan ve Artuç, a.g.e., s.5086.
[581]Fidan, a.g.e., s.79.
[582]Aynı yönde bkz. Sağlamdemir, s.73.
[583]Yarg. 4 CD, T. 20.11.2014, E. 2014/2155, K. 2014/33709
[584]Mustafa Toprak, ***Açıklamalı-İçtihatlı Orman Suçları***, Ankara: Adalet, 2013, s.97.
[585]Dündar, a.g.e., s.102.

olan 6831 sayılı Kanun m.93'ten sorumlu tutulacaktır. Zira Orman Kanunu özel norm niteliğindedir[586].

İmar kirliliğine neden olma suçunun ruhsatsız olarak başlanılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere, elektrik, su veya telefon hattı bağlanılmasına müsaade edilmesi ve yapı kullanma izni alınmamış binalarda sınai faaliyete müsaade etme eylemlerinin faili kamu görevlisi olduğu durumlarda aynı zamanda görevlerinin gereklerine aykırı davranmaktadırlar.Bu durum ise TCK m. 257'de görevi kötüye kullanma suçu olarak düzenlenmiştir. Ancak TCK m. 257 tali norm niteliğinde olduğundan fail sadece imar kirliliğine neden olma suçundan sorumlu tutulacaktır[587]. TCK m.184/3'te yer alan müsaade etme eyleminin faili, eğer sınai faaliyetin taşıması gereken şartlardaki eksikliğe rağmen izin vermişse bu durumda görevi kötüye kullanma suçunun oluşacağı ileri sürülmüştür[588]. Bu görüş tek bir müsaade etme eylemi ile hem müsaade edilmemesi gereken sınai faaliyete müsaade etme hem de yapı kullanma ruhsatı olmayan binada sınai faaliyete müsaade etme söz konusu olacaktır ve bu durum tek fiil ile birden farklı suçun oluşumuna sebebiyet vereceği, aksi kabulün de failin daha az ceza gerektiren görevi kötüye kullanma suçundan sorumlu tutulmasını sonuçlayacağından bahisle eleştirilmiştir[589]. Kanaatimizce, eleştiride de belirtildiği üzere, failin daha az ceza almasını sonuçlayacak bu düşünce kabul edilemez. Burada ayrıca değerlendirilmesi gereken bir diğer suç tipi, TCK m.279'da düzenlenen kamu görevlisinin suçu bildirmemesi suçudur. Madde düzenlemesine göre, re'sen soruşturulan veya kovuşturulan bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenen ve keyfiyeti yetkili makamlara bildirmeyen ya da bildirme hususunda gecikme gösteren kişi cezalandırılmaktadır. Ruhsatsız bina yapıldığını öğrenen failin durumu yetkili makamlara (CMK m.158'de sayılan mercilere) bildirmesi gerekir. Bildirmediği takdirde ayrıca suçu bildirmeme suçundan (TCK m.279) sorumlu tutulacaktır[590]. Ancak suçu bildirmeme suçunun faili, aynı zamanda imar kirliliğine neden olma suçunun da faili ise bu durumda cezalandırılmayan sonraki hareket prensibi gereği failin suçu bildirmemesi cezalandırılmamalıdır[591].

[586]Toprak, a.g.e., s.99.
[587]Talas ve Işıka, a.g.e., s.47.
[588]Arısoy, a.g.e., s.101.
[589]Talas ve Işıka, a.g.e., s.47.
[590]Sağlamdemir, a.g.e., s.74.
[591]Yaşar, Gökcan ve Artuç, a.g.e., s.5088.

Ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina hazine arazileri üzerine veya başkasına ait bir arazi üzerinde yapılmışsa, failin fiilinin TCK m. 184 kapsamında olmayıp, başka bir suçu oluşturduğu takdirde bu suçtan sorumlu olacağı ileri sürülmüştür. Başka bir suça örnek olarak da hakkı olmayan yere tecavüz suçu verilmiştir[592]. Bu düşünceye katılmamaktayız. İmar kirliliğine neden olma suçu, belediye sınırları veya özel imar rejimine tabi yerler içerisinde işlendiğinden, başkasına veya hazineye ait arazinin bulunduğu yere göre ayrım yapmak gerekecektir. Eğer hazine arazisi veya başkasına ait arazi belediye sınırları içerisinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde ise, bu durumda fikri içtima hükümleri gereği failin en ağır cezayı gerektiren suç olan TCK m.184 hükümlerine göre cezalandırılması gerekecektir. Eğer belediye sınırları ve özel imar rejime tabi yerlerin dışında ise zaten TCK m.184'ün uygulanması söz konusu olmayacağından, TCK m.154'te düzenlenen hakkı olmayan yere tecavüz suçu gündeme gelecektir. Bu kapsamda değerlendirilmesi gereken bir diğer mevzuat ise 775 Sayılı Gecekondu Kanunu'dur. GK m. 2'de gecekondu*,"imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar"* olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla kişinin kendisine ait olmayan bütün arsa ve araziler üzerinde yapacağı yapılar için uygulama alanı bulan GK, TCK m. 184'e göre genel niteliktedir. Zira TCK m.184 sadece binalar için geçerli olup, binaların da belediye sınırları veya özel imar rejimine tabi yerler içerisinde olması gerekmektedir. Bu sebeple GK m. 37'de düzenlenen suç tipine göre imar kirliliğine neden olma suçu özel norm olduğundan failin sorumluluğu özel norm genel norm ilişkisi içerisin de belirlenmelidir. GK m. 37/1'den görüleceği üzere madde de sayılan fiiller için bir ceza öngörülmemiş olup, TCK'ya göre cezalandırılacağı düzenlenmiştir. Bu durumda hakkı olmayan yere tecavüz suçu ve imar kirliliğine neden olma suçuna ilişkin yukarıda yapılan değerlendirmeler geçerlidir.

İmar kirliliğine neden olan eylemler aynı zamanda İmar Kanunu m. 42'de kabahat olarak düzenlenmiştir. Kabahatler Kanunu m. 15/3'te *"Bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise, sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabilir. Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır"* denmek suretiyle içtima ilişkisi ortaya konmuştur. Suç ile kabahatin içtima ettirilmesi

[592]Özbey, a.g.e., s.328.

fikri içtima gibi görünse de fikri içtima olmayıp fikri içtima benzeri bir düzenlemedir[593]. Burada kabahat teşkil eden norm tali olmakta ve suç karşısında geri çekilmektedir[594]. Bunun sebebi ise hem cezanın idari yaptırımlara karşı daha etkili olması hem de suçların haksızlık içeriğinin daha fazla olmasıdır[595]. Bu sebeple imar kirliliğine neden olma suçu ile imar kabahati söz konusu olduğu hallerde fail, TCK m. 184'ten sorumlu tutulacaktır. Bunun yanı sıra imar kirliliğine neden olan eylemlerden dolayı idari müeyyideler başlığı altında düzenlenen İmar Kanunu m. 42'ye göre tahsil edilen idari para cezaları aynı maddenin yedinci fıkrası " *Yukarıdaki fıkralar uyarınca tahsil olunan idari para cezaları, aynı fiil nedeniyle 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 184 üncü maddesine göre mahkûm olanlara faizsiz olarak iade edilir."* gereğince mahkum olanlara faizsiz olarak iade edilir. Kanun koyucu, hukukta evrensel ilke olan Ne Bis İn İdem ilkesi uyarınca failin aynı fiil nedeniyle iki kere cezalandırılmasını yasak olduğu hususunu gözetlemiş bu nedenle TCK 'ya göre mahkum olan failin ikinci kez cezalandırılmasını önlemek için İmar Kanununa göre tahsil olunan idari para cezalarının mahkum olanlara iadesini kabul etmiştir. Türk Hukukunda 1982 Anayasası'nda veya 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda bu ilkeye ilişkin bir kural yer almamaktadır. Ancak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 7. fıkrası[596] dolaylı olarak bu ilkeye yer vermiştir. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 15. maddesinin 1. fıkrası[597] ve 3 fıkrası[598] hükümleriyle ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi 7 numaralı Ek Protokolü'nün 4. maddesinin 1. fıkrasıyla[599] bu ilkeye ilişkin düzenlemeler yapmıştır.[600] Bundan dolayı söz konusu

[593]Kangal, a.g.e., s.175.

[594]Berrin Akbulut, ***Türk Ceza Kanunu ile Kabahatler KanunuGenel Hükümlerinin Yaptırım Hükümleri Dışında Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi***, 2. Baskı, Ankara: Adalet, 2014, s.667.

[595]Akbulut, a.g.e., s.667.

[596] Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesi şu şekildedir: *"Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir."*

[597] Kabahatler Kanunu'nun 15. maddesinin 3. fıkrası şu şekildedir: *"Bir fiil ile birden fazla kabahatin işlenmesi halinde bu kabahatlere ilişkin tanımlarda sadece idarî para cezası öngörülmüşse, en ağır idarî para cezası verilir. Bu kabahatlerle ilgili olarak kanunda idarî para cezasından başka idarî yaptırımlar da öngörülmüş ise, bu yaptırımların her birinin uygulanmasına karar verilir"*

[598] Kabahatler Kanunu'nun 15. maddesinin 1. fıkrası şu şekildedir: *"Bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise, sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabilir. Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır"*

[599] İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 7 numaralı Ek Protokolü'nün 4. maddesinin 1. fıkrası şu şekildedir *"Hiç kimse bir devletin ceza yargılaması usulüne ve yasaya uygun olarak kesin bir hükümle mahkûm edildiği ya da beraat ettiği bir suçtan dolayı aynı devletin yargısal yetkisi altındaki yargılama usulleri çerçevesinde yeniden yargılanamaz veya mahkûm edilemez"*

[600] Her ne kadar Türk Hukuku açısından bağlayıcı olmasa da Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 50. maddesi de Ne bis in idem ilkesine ilişkin düzenleme getirmektedir. Buna göre: *"Hiç kimse, yasalara uygun olarak Birlik içinde daha önce beraat ettiği ya da mahkum edildiği bir suçtan dolayı tekrar yargılanamaz ya da cezalandırılamaz."*

zikredilen ilke doğrudan kanun koyucu tarafından düzenlemese bile dolaylı olarak düzenlendiğini belirtmek isteriz.

5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 230. maddesinin 5. fıkrasındaki; "Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder." düzenlemesinden dolayı, hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen kişi "mahkûm" olmuş sayılmaz. Danıştay içtihatlarında, HAGB kararı verilmesi durumunda, İmar Kanunu'nun 42. maddesinin 7. fıkrasından dolayı para cezasının iadesi veya kaldırılması talep edilemeyeceği kabul edilmektedir. Ancak, İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 5. İdari Dava Dairesinin verdiği bir kararda; *sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmeden önce, sanığın sabit bulunan eylemine uygun bir ceza belirlendiği ve mahkûmiyet hükmü kurulduğu, sanığın ceza yargılaması sonucunda mahkum edildiği ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildiği, dolayısıyla 3194 sayılı Kanunun 42. maddesinin 7. fıkrası uyarınca idari para cezasının iadesinin gerektiğine*[601] karar vermiştir.İstanbul Bölge İdare Mahkemesinin söz konusu kararının istisna nitelikte olduğunu belirtmek gerekir. Yerleşik içtihatlarda HAGB kararının mahkûmiyet kararı niteliğinde olmaması nedeniyle idari para cezasının iadesinin talep edilemeyeceği kabul edilmektedir. İmar kanunundaki düzenlemede de bu durum net ifade edilmiş eğer TCK m. 184'ten mahkum edilirse tahsil olunan idari para cezalarının faizsiz iade edileceğini belirtmiştir.

Ayrıca İmar Kanunu m. 42 de düzenlenen idari para cezalarının kimlere verilmesi konusundaki içtihatlara da bakmakta faydalı olduğunu düşünmekteyiz. Danıştay idari para cezalarında yasal olarak muhatabın yüklenici olduğunu bir çok kararında belirtmiştir. Nitekim Danıştay Ondördüncü Dairesinin 27/2/2019 tarihli bir kararında *"Cezaların şahsiliği ilkesi uyarınca, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 42. maddesine göre verilecek olan para cezasının ruhsatsız ya da ruhsata aykırı yapıyı fiilen yapan ya da yaptıran kişi adına, bir başka ifade ile yapı sahibi adına verilmesi gerekmektedir".* [602] Şeklinde karar vermiştir.

---

[601] İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 5. İdari Dava Dairesinin 14.11.2017 tarih ve E:2017/1294, K:2017/1630.

[602]Danıştay Ondördüncü Dairesinin 27/2/2019 tarihli ve E.2018/5803, K.2019/1436 sayılı kararının ilgili kısımları şöyledir: *"Cezaların şahsiliği ilkesi uyarınca, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 42. maddesine göre verilecek olan para cezasının ruhsatsız ya da ruhsata aykırı yapıyı fiilen yapan ya da yaptıran kişi adına, bir başka ifade ile yapı sahibi adına verilmesi gerekmektedir. Yapı sahibinin ise her zaman taşınmaz*

2.7. ONARICI ADALET VE ETKİN PİŞMANLIK

İmar kirliliğine neden olma suçu bakımından kanun koyucu imar mevzuatına aykırı olarak yapılan yapının tekrar mevzuata uygun hale getirilmesine ilişkin bir düzenleme getirmiştir. TCK m.184/5'e göre kişinin, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar plânına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, bir ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkum olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar. Bu hükmün hukuki niteliğine yönelik olarak öğretide etkin pişmanlık düzenlemesi olduğu yönünde görüş belirtilmektedir[603]. Kanaatimizce de suçun işlenmesinden sonra failin aktif olarak suçun neticelerini ortadan kaldırmaya yönelik hareket etmesi zorunlu olduğundan, düzenleme etkin pişmanlık düzenlemesidir[604].

Suç tipi bakımından etkin pişmanlık hükmünün getirilmiş olmasının ülkemizin kısır döngüsü olan kaçak yapı ve imar mevzuatına aykırı yapılarla mücadelede TCK m. 184'ün işlevsiz hale geleceği ileri sürülmüştür. Bu görüşe göre, ruhsatsız veya ruhsata aykırı binanın imar planına veya ruhsata uygun hale getirmenin yanında imar planının binaya uygun hale getirilmesine de olanak tanımaktadır. Bu sebeple kaçak yapılaşmayla mücadelede bu hüküm maddeyi yetersiz hale getirmektedir[605]. İmar kirliliğine neden olma suçunun faili, belediyelere baskı yapmak suretiyle imar planlarında değişiklikler yapılmasını sağlamakta ve böylece suçun konusu olan binaların her zaman legal hale getirilmesi mümkün olmaktadır[606]. Dolayısıyla, imar planında yapılan değişikliğin idari işlemin unsurları bakımından incelenmesi ve söz konusu değişikliğin hukuka uygun olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Aksi halde fıkra ekonomik çıkar hedefleyen grupların idareye baskı yaparak menfaat elde etmeye devam etmelerine olanak sağlayan bir düzenleme olarak kalacaktır. Bu sebeple binanın ruhsat ve eklerine uygun hale getirilmesi durumunu sonradan ruhsat alma veya imar planlarının değiştirilerek binanın

---

maliki ile aynı kişi olması zorunlu olmadığından, ruhsatsız yapıyı yapan kişinin taşınmaz malikinden farklı bir kişi olduğunun anlaşılması durumunda, taşınmaz maliki adına değil, yapıyı yapan adına para cezası verilmesi gerekmektedir.Bu durumda; yukarıda bahsedilen kat karşılığı inşaat sözleşmesine göre "ruhsata aykırılıkları yapan" kişi olan yüklenici firma, imar para cezasının muhatabı olacağından, bu hususta araştırma yapılarak ona göre para cezası tesis edilmesi gerekirken, arsa sahibi davacılar adına para cezası verilmesine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık görülmemiştir.

[603]Yıldız, a.g.e., s.296.

[604]Sedat Sami Haşlıoğlu, (2012). İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu ve Bu Suçun Onarıcı Adalet Kavramı Bakımından Değerlendirilmesi, İstanbul Kültür Üniversitesi ***(Yayımlanmış Doktora Tezi)***

[605]Yıldız, a.g.e., s.298.

[606]Ceyhan, a.g.e., s.120.

planlara uygun hale getirme olasılıkları bakımından etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını engelleyecek şekilde fıkranın formüle edilmesi gerekmektedir.

Yargıtay, kararlarında, eğer fail ruhsatsız veya ruhsata aykırı binayı imar planlarına veya ruhsata uygun hale getirmeden önce belediye tarafından binanın yıkılmış olması karşısında etkin pişmanlıktan yararlanabilmesi için failin yıkım masraflarını ödemiş olmasını aramaktadır[607]. Kanaatimizce, böyle bir kabul isabetli değildir. Zira İK gereği yıkım masrafı zaten imara aykırı yapıyı yapan kişiden alınacaktır. Kaldı ki imara aykırı yapı, imar planına veya ruhsata fail tarafından uygun hale getirilmemektedir. Dolayısıyla etkin pişmanlıktan yararlanabilmesi için failin iradi olarak pişmanlığını ortaya koyması gerekmektedir. Ancak fail, kendisi belediyeden masrafları karşılığını önceden yatırmak suretiyle imara aykırı binayı yıkmasını talep etmiş olması halinde etkin pişmanlıktan faydalandırılması gerekir[608]. Dolayısıyla burada ikili bir ayrıma gitmek gerekir. Aksi kabul halinde zaten İK gereği belediyenin yıkma yetkisini kullanmış olması failin ödüllendirilmesine dayanak oluşturamaz. Benzer şekilde ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak yapılan, yaptırılan binanın bizzat fail tarafından yıkılmış, yıktırılmış olması halinde etkin pişmanlık hükümleri uygulanmalıdır[609]. Ancak Yargıtay aksi yönde karar vermiştir[610]. İmar planlarına veya ruhsata uygun hale getirme yapılan inşaat açısından ruhsat alma veya ruhsata aykırı bölümlerin yıkılması olabileceği gibi ruhsatsız olarak yapılan binanın komple yıkılması şeklinde de olabilecektir.

Failin etkin pişmanlıktan yararlanabilmesi için ruhsatsız veya ruhsata aykırı binayı imar planlarına ve ruhsata uygun hale getirmesi gerekmektedir[611]. Bu durumda ruhsatsız olarak yapılan binaya daha sonradan ruhsat alınması halinde failin durumunun ne olacağı belirlenmelidir. Yargıtay vermiş olduğu kararlarında sonradan ruhsat alınmasının TCK m.184/5 kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine hükmetmiştir[612]. Ancak hukuki sonuç bu olmakla birlikte bu kabulün ruhsatsız veya ruhsata aykırı yapılaşmayla mücadele bakımından olumlu sonuç doğurmayacağı açıktır. Çevrenin ceza hukukuyla ve idare hukukuyla korunması başlığı altında değindiğimiz gerekçeleri tekrar

[607]Yarg. 4 CD, T. 04/11/2014, E. 2013/21621, K. 2014/31660
[608]Yarg. 4 CD, T. 09.12.2014, E. 2014/37436, K. 2014/35867
[609] Kangal, a.g.e., s.176-177.
[610]Yarg. 4 CD, T. 11.11.2014, E. 2013/30725, K. 2014/32520
[611]Yarg. 4 CD, T. 11.11.2014, E. 2013/24262, K. 2014/32547
[612]Yarg. 4 CD, T. 18.11.2014, E. 2013/21307, K. 2014/33370

etmeksizin burada kısaca şunu söyleyebiliriz: Yapı ruhsatı, belediyeler ve valiliklerden alınabildiğinden, idarenin gerek ekonomik gerek siyasi kaygılarla ruhsatsız yapılara sonradan ruhsat vermesi kuvvetle muhtemel olup, bu husus suçun caydırıcılığını ortadan kaldıracaktır. Bunun aksine öğretide, imar planlarında meydana gelen değişikliğe binanın uygun olması halinde de failin bundan yararlanacağı belirtilmektedir. Bu görüşe göre, imar planına göre iki kat yapması gereken yerde üç katlı bina yapan fail, imar planının değiştirilmesi ve iki kat yerine üç kat izni verilmesi halinde,TCK m. 184/5'ten yararlanacaktır[613]. Bu görüşe katılmadığımızı belirtmek isteriz. Zira imar planında meydana gelen değişiklik her ne kadar binanın imar planına uygunluğunu sağlamaya yetse de binanın ruhsatsız veya ruhsata aykırı olma durumunu etkilememektedir[614]. Bu halde dahi, ruhsat alınarak binanın hem imar planlarına hem de ruhsata uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Sadece imar planına uygunluk 184/5'in uygulanması bakımından yeterli değildir.

Failin etkin pişmanlık düzenlemesi olan bu fıkradan yararlanabilmesi için ruhsatsız veya ruhsata aykırı binayı ruhsata uygun hale getirmesi yetmeyip aynı zamanda imar planlarına da uygun hale getirmesi gerekmektedir[615]. Dolayısıyla uygunluk değerlendirmesi hem imar planları hem de yapı ruhsatı açısından yapılacaktır.

TCK m. 184/5'te getirilen etkin pişmanlığa ilişkin olarak değerlendirilmesi gereken bir diğer husus ise hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının, m.184/5'e rağmen uygulanıp uygulanamayacağı sorunudur. Yargıtay, kararlarında, her iki yönde değerlendirmede bulunmaktayken son dönemde verdiği kararlarda eğer fail, ruhsatsız veya ruhsata aykırı binayı ruhsata uygun hale getirmezse, hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilemeyeceğini belirtmektedir. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu m. 231'de düzenlenen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu ile işlediği suç nedeniyle mahkûm olan bazı kişiler hakkında mahkûmiyete ilişkin karar açıklanmamakta, faile bir şans daha verilmektedir. İlk defa suç işleyen sanık hükümlü statüsüne sokulmamaktadır. Böylece mahkûmiyetin fail üzerinde oluşturacağı olumsuz sonuçlar ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır[616]. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı *"suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen*

[613]Günay, a.g.e., s.42.
[614]Aynı yönde bkz. Karasu, s.78-79.
[615]Fidan, a.g.e., s.72.
[616]Fidan, a.g.e., s.73-75.

giderilmesi" halinde mümkündür. İmar kirliliğine neden olma suçunun mağduru toplum olduğundan mağdurun uğradığı zarardan ziyade suçtan önceki hale getirme şartına tabi tutulması gerekir[617]. Ancak TCK m. 184/5'te düzenlenen etkin pişmanlık hükmü fail açısından çok daha fazla koruma sağlamaktadır. Suç tipinde yer alan bu düzenlemeye göre, failden beklenen, ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar planına ve ruhsata uygun hale getirmesidir. Bu halde eğer soruşturma aşamasında fail bu uygunluğu sağlarsa hakkında kamu davası açılmaz. Kovuşturma aşamasında uygunluk sağlanmışsa, kamu davası düşer, fail hakkında mahkumiyet kararı verilmişse, bu halde mahkum olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkacaktır. Bu şartlar altında fail, hukuka aykırılığı giderme şansına sahip olduğu halde, gidermeme hususunda ısrar ederse, hükmün açıklanmasının geri bırakılması yine TCK m. 184/5'te yer alan yükümlülük şartına bağlanmak suretiyle verilmelidir. Bu durumda zaten TCK m. 184/5 uygulanacağından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının inceleme konusu suç tipinin faili hakkında verilmesi normun konuluş amacıyla bağdaşmayacaktır[618].

Yapı kullanma izni alınmamış binalarda sınai faaliyete müsaade etme fiilini m.184/5'te düzenlenen etkin pişmanlık hükmü kapsamamaktadır. Kanaatimizce sınai faaliyetin çevreye daha fazla zarar verdiği düşüncesinden hareketle böyle bir kısıtlama yapılmış olabilir. Ancak ilk iki fıkra açısından getirilen etkin pişmanlık hükmünün üçüncü fıkra bakımından da getirilmesi gerekirdi. Madde içerisinde yer alan bu ayrımın geçerli bir nedeni bulunmamaktadır.

Etkin pişmanlık hükmünün soruşturma, kovuşturma ve infaz aşamaları bakımından farklı sonuçlar doğuracak şekilde düzenlenmesi kanaatimizce daha isabetli olacaktır[619]. Zira henüz soruşturma aşamasında iken binayı ruhsata uygun hale getirme ile cezanın kesinleştiği aşamada uygun hale getirme aynı tutulmamalıdır. Zira süreçte yapılmış bir yargılama ve bu yargılamanın getirdiği mali külfet söz konusudur. Ayrıca mahkeme açısından da iş yoğunluğu oluşturmaktadır.

[617]Günay, a.g.e., s.44.
[618]Yarg. CGK, T. 25.11.2014, E. 2014/94, K. 2014/525
[619]Kangal, a.g.e., s.180.

2.8. MUHAKEMEYE İLİŞKİN KURALLAR

Bu başlık altında fiilin soruşturulması ve kovuşturulmasına ilişkin hükümler değerlendirilecektir. İmar kirliliğine neden olma suçunun düzenlendiği TCK m. 184'te suçun şikayete tabi olmadığı düzenlendiğinden re'sen soruşturulan ve kovuşturulan suçlardandır. Suç tipi bakımından birinci ve ikinci fıkrada,bir yıldan beş yıla kadar hapis, üçüncü fıkrada iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmüş olduğundan 5235 sayılı Adlî Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun m. 11 ve m. 12 hükümleri gereği asliye ceza mahkemesinin görevi kapsamına girmektedir[620].

Suç failinin kamu görevlisi olduğu durumlarda 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca izin alınması gerekir[621].

2.9. ZAMANAŞIMI

Suç teşkil eden fiilin gerçekleştirilmesinden sonra, devletin yargılama yetkisini kullanabileceği süreyi ifade eden dava zamanaşımı ve verilen cezanın hangi süre içerisinde infaz edilmesini ifade eden ceza zamanaşımı bakımından inceleme konusu suç tipine ilişkin olarak özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Buna göre TCK m. 66/1-e gereği dava zamanaşımı sekiz yıl, m.68/1-e gereği ceza zaman aşımı on yıl olarak belirlenmiştir. Ancak dava zamanaşımını kesen veya durduran hallerin düzenlendiği m. 67'nin zamanaşımı hesaplanmasında dikkate alınması gerekmektedir.

2.10. İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇUNUN ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI

Zaman bakımından uygulama, TBMM tarafından kabul edilen kanunların ne zaman yürürlüğe gireceğinin belirlenmesidir[622]. Ceza kanunlarının zaman bakımından uygulanmasında derhal uygulama ilkesi geçerlidir. Buna göre, kanun yürürlüğe girdikten sonra cereyan eden olaylara uygulanacaktır. Bu kabul suçta ve cezada kanunilik ilkesinin gereğidir. Zira ilkeye göre,kişinin fiili işlediği sırada yürürlükte olan kanunlara göre sorumluluğunun belirlenmesi esastır. İlkenin sonucu olarak da ceza

[620]Fidan, a.g.e., s.77.
[621]Günay, a.g.e., s.46-47.
[622] Yıldız, a.g.e., s.295.

kanunlarının aleyhe geçmişe yürümesi yasaktır. Ancak daha sonradan yürürlüğe giren kanun,failin lehine hükümler getirdiği hallerde, lehe kanunun geçmişe yürümesi söz konusu olacaktır[623]. Lehe kanunun geçmişe yürümesi prensibi TCK m. 7/2'de *"Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur"* şeklinde düzenlenmiştir. Lehe kanunun belirlenmesi usulü ise 5252 sayılı Türk Ceza Kanun'unun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun m. 9/3'te *"Lehe olan hüküm, önceki ve sonraki kanunların ilgili bütün hükümleri olaya uygulanarak, ortaya çıkan sonuçların birbirleriyle karşılaştırılması suretiyle belirlenir"* şeklinde düzenlenmiştir.

Cumhurbaşkanı tarafından Resmi Gazetede yayımlanan bir kanun, yürürlük maddesinde belirtilen süre sonunda yürürlüğe girer. Eğer yürürlük maddesi yoksa kanun, 23 Mayıs 1928 tarih ve 1322 sayılı Kanunların ve Nizamnamelerin Sureti Neşir ve ilânı ve Meriyet Tarihi Hakkında Kanun m. 3'e göre yürürlüğe girer. Buna göre*"Resmi Gazete ile neşrini takip eden günün başlangıcından hesap edilmek üzere kırk beşinci günün hitamından itibaren Türkiye'nin her tarafında aynı zamanda mer'i olur".*

İmar kirliliğine neden olma suçunun yürürlük tarihi, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmesine rağmen, TCK'nın yürürlük maddesi olan m.344'te imar kirliliğine ilişkin özel bir düzenleme bulunduğundan 12 Ekim 2004'tür.TCK m. 344düzenlemesine göre, *"İmar kirliliğine neden olma başlıklı 184. maddesi yayımı tarihinde yürürlüğe girer."* TCK, 12.10.2004 ve 25611 sayılı Resmi Gazetede yayımlandığından, imar kirliliğine neden olma suçunun yürürlük tarihi 12 Ekim 2004'tür. Düzenleme karşısında ruhsatsız veya ruhsata aykırı binanın ne zaman yapıldığının belirlenmesi ve bu tarihten sonra yapıldığının ispatı halinde failin cezalandırılması mümkündür[624]. Ancak m. 184'e 29.6.2005 tarih ve 5377 sayılı Kanun m. 21 ile eklenen ek 6.fıkra gereği imar kirliğine neden olma suçunun düzenlendiği TCK m. 184/2-3, 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulanmayacaktır. Ancak böyle bir fıkra olmasa da kanunilik ilkesi gereği uygulamanın bu yönde olması gerekir[625]. Kanun yürürlüğe girmeden önce yapılan yapılara ilişkin olarak 184.maddenin uygulanması zaten mümkün değildir. Ancak böyle

[623]Kangal, a.g.e., s.185.
[624]Yarg. 4 CD, T. 1.6.2010, E. 2008/14032, K. 2010/10737
[625]Yıldız, a.g.e., s.297.

bir durum söz konusu olmayıp kanaatimizce gereksiz bir ekleme olmuştur.Öğretide, bu tarihten önce tamamlanmış binalar bakımından sınai faaliyete izin veren kişilerin cezasız kalacağı nedeniyle fıkra eleştirilmektedir[626]. Kanaatimizce, fıkrayı bu tarihten önce sınai faaliyet izni verilmiş ve sınai faaliyetine ruhsatsız binada devam etmekteolan durum için geçerli kabul etmek, daha önceden tamamlanmış ve fakat yapı kullanma izni alınmamış binaya maddenin yürürlük tarihinden sonra, sınai faaliyette bulunma izni verilmesini suç kapsamında değerlendirmek gerekir. Aksi halde ruhsatsız olarak yapılmış binaların ruhsatsız olarak işletilmesini, bu binalarda ruhsatsız olarak sınai faaliyette bulunulmasına yasayla göz yumma söz konusu olacaktır.

12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmaya başlanmış ve fakat tamamlanmamış olan binaları bu tarihten sonra tamamlamaya yönelik gerçekleştirilecek inşai faaliyetler ise m. 184 kapsamında değerlendirilecektir[627]. Zira fıkra ile tamamlanmış binalar bakımından cezai muafiyet getirilmektedir. İK gereği, kabahat sorumluluğu zaten devam etmektedir.

2.11. YAPTIRIM

Suç tipi bakımından birinci ve ikinci fıkrada, bir yıldan beş yıla kadar hapis, üçüncü fıkrada iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Suç tipi bakımından adli para cezası ve tüzel kişiler bakımından tüzel kişilere özgü güvenlik tedbiri öngörülmemiştir. Nitekim bu durum TCK m. 20'de: *"(1) Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz. (2) Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımı uygulanamaz. Ancak, suç, dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklıdır."* şeklinde düzenlenmiştir. Öğretide bir görüş, çevrenin kasten kirletilmesi başlıklı maddenin beşinci fıkrasında sözü geçen suçun tüzel kişiler tarafından işlenmesi halinde güvenlik tedbirine hükmolunacağının açıkça düzenlenmesi, bunun yanında imar kirliliğine neden olma suç başlığı altında tüzel kişilerle ilgili hususun düzenlenmemiş olmasının açık bir hata olduğu yönündedir[628]. İmar kirliliğine neden olma suçunun faili gerçek kişiler olacağından, tüzel kişilerin faaliyeti kapsamında bu suçun işlenmesi halinde tüzel kişinin yöneticileri/temsilcileri, organları suçun faili olacaktır. Suç kapsamında tüzel kişilere yönelik herhangi bir

[626]Ceyhan, a.g.e., s.127.
[627]Yarg. 4 CD, T. 13.11.2014, E. 2013/42206 E, K. 2014/32856
[628]Hafızoğlulları ve Özen: Çevreye Karşı Suçlar, s. 651; Hafızoğlulları, Zeki/Muharrem, Özen: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Topluma Karşı Suçlar, US-A Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 65

yaptırım öngörülmemesi öğretide eleştirilmektedir[629]. Bize göre de ekonomik kazanç amaçlı olarak ticaret şirketlerinin sıkça başvurduğu ruhsatsız veya ruhsata aykırı yapılaşma bakımından tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirlerinin düzenlenmemiş olması hali, maddenin getiriliş amacıyla bağdaşmamaktadır.İmar kirliliğine neden olma suçunun ekonomik çıkar sağlamak amacıyla işlendiği gerçeği de düşünüldüğünde, hapis cezasının yanında adli para cezasının da öngörülmesi gerektiği ortadadır[630].

Kanunda öngörülen cezaların alt sınırının bir yıl ve iki yıl şeklinde olması nedeniyle verilecek somut cezanın ertelenebilir veya adli para cezasına çevrilebilir olması nedeniyle, suç tipinin caydırıcılık etkisinin ve normun konuluşu ile amaçlanan hedefe ulaşmaktan uzak olduğu düşüncesi ile eleştirilmiştir[631]. Kanaatimizce, suç olarak düzenlenen her fiil bakımından failin topluma yeniden kazandırılmasına hizmet edecek olan alternatif çarelerin üretilmesi gerekmektedir. Bu noktada faile verilecek cezanın şartları oluştuğu takdirde ertelenmesi veya seçenek yaptırımlara çevrilmesi suç tipinin caydırıcılık etkisini ortadan kaldırmayacaktır.

[629]Hafızoğlulları ve Özen, a.g.e., s.65.
[630] Ceyhan, a.g.e., s.118.
[631]Ceyhan, a.g.e., s.121.

SONUÇ

Çalışma konusunu oluşturan imar kirliliğine neden olma, ilk defa Türk Ceza Kanunu ile çevreye karşı suçlar kısmında suç olarak düzenlenmiştir. Suç tipi çevreye karşı suçlar bahsinde düzenlendiğinden, eleştirilere muhatap olmuştur. Bu eleştiriler, bireylerin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşam hakkının kapsamına yapay veya kentsel çevrenin girip girmeyeceği noktasında yoğunlaşmıştır.

Suçla korunan hukuki değerin soyut olarak çevre hakkı mı yoksa çevre hakkının yanı sıra başkaca hakların veya hukuki değerlerin korunup korunmadığı hususunda öğretide çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu noktada inceleme konusu suç tipinin ceza hukuku reformu kapsamında suç olarak düzenlenmiş ve TCK'da yer almış olmasını olumlu bulmaktayız. Özellikle çevrenin doğal dengesini bozucu nitelikteki inşai faaliyetin ceza hukukuyla korunması, artık uluslararası toplum ve hukuk sistemleri nezdinde kabul görmüş bir olgu olup, buna paralel olarak TCK'da çevreye karşı suçların düzenlenmesi, suç tiplerine getirilecek eleştiriler saklı kalmak kaydıyla olumlu ve önemlidir. Zira klasik hukuki değerlerin başında gelen yaşam hakkını çevre olmaksızın düşünmek mümkün değildir. Bireyin sağlıklı bir şekilde yaşamını idame ettirmesini, düzenli, temiz ve dengelidir çevreden bağımsız tasavvur etmek imkânsızdır. Dolayısıyla, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşam hakkı kentleri, kentlerin planlamasını ve çevrenin ne şekilde yönetileceğini gösteren imar mevzuatına uygun şehirleşmeyi de kapsadığından, inceleme konusu olan imar kirliliğine neden olma fiillerinin suç olarak düzenlenmiş olması olumludur.

İmar kirliliğine neden olma suçu ile korunan hukuki değer, çevre hakkı olmakla birlikte, birden fazla hukuki değerin korunduğunu ifade etmek gerekir. Bu kapsamda idarenin şehirleri planlama ve bu plana göre geliştirme yetkisi, belediyelerin ve valiliklerin ruhsatlardan aldığı ekonomik kazançlar, binaların ruhsata uygun yapılmasının denetlenmesi yoluyla binaların daha sağlıklı ve dayanıklı yapılmasını sağlayarak toplum açısından binaların oluşturacağı tehlikelerin önlenmesi korunan hukuki değerlerdendir.

Çevrenin ceza hukukuyla korunması, ceza hukukunun çevre zararlarında tamir etmeden ziyade önleme fonksiyonu icra etmesi nedeniyle gereklidir. Ceza hukuku her ne kadar hukuki değerlerin korunmasında son çare olarak başvurulan bir disiplin olsa da çevre kirliliğinin meydana getirdiği zararların boyutlarının geldiği nokta diğer disiplinlerin yetersiz kaldığını göstermektedir. Çevre kirliliği, ülke sınırlarını aşan etkiler

doğurduğundan, çevrenin salt tazmin suretiyle veya idari tedbirlerle korunması düşünülemez. Tazminat sorumluluğuna gidilmesi, çevre kirliliğini önlemede yeterli olmadığından artık ceza hukukuna başvurulmaktadır. Zira çevresel zararların tazminat yoluyla giderilmesi bazı hallerde mümkün olmamaktadır. Ayrıca çevre zararlarına yol açan failin tazminatı ödeme imkânsızlığı olduğu hallerde, bu yol çözümsüz kalacaktır. Benzer şekilde maddi açıdan kuvveti diğer bireylere nazaran daha yüksek olan kişiler bakımından tazminatın her zaman caydırıcı olması söz konusu olmayabilir. Bu sebeple, özel hukuk sorumluluğundan daha fazlasının gerektiği aşikârdır. İdare hukuku tedbirleri ile çevrenin korunması yoluna gidilmesi de mümkündür. Tarihsel sürece baktığımız zaman özel hukuk tedbirlerinin yetersiz kaldığı durumlarda idare hukukuna başvurulduğunu görmekteyiz. Ancak idare hukuku tedbirlerine tek başına başvurulması da çevreyi korumada yetersiz kalmıştır. Özellikle idari makamların etkiye açık olmaları, ekonomik, siyasi veya kültürel kaygılar nedeniyle idari tedbirleri uygulamaktan imtina etmeleri, idari tedbirlerin çevre korumada başarısızlığa uğrama nedenleri arasında gösterilmektedir. Bundan dolayıdır ki, çevrenin korunmasında çevresel zararları doğmadan önlemek önemlidir. Bu sebeple, bireyler üzerindeki caydırıcı etkisinden faydalanmak için ceza hukukuna başvurulmalı ve çevreye zarar verici faaliyetler bu anlamda ceza tehdidi altına alınmalıdır.

Çevrenin ceza hukukuyla korunmasına en son çare olarak başvurulması, beraberinde birtakım sorunları da getirmiştir. Bunların başında eksik norm olarak da ifade edilen suç tiplerinin başka hukuki düzenlemelere atıf yapılması suretiyle düzenlenmesidir. Özellikle çevre korumada ceza hukuku yaptırımlarının ağırlığı nedeniyle daha çok başvurulan idare hukuku tedbirleri, suç tiplerinde sıklıkla yapılan atıflardandır. Çevre ceza hukukunun idare hukukuna bağlılığı olarak nitelendirilen bu durumda, suç tipinin belirlenmesinde idare hukukuna başvurulmakta, suç tipinin tam manasıyla ortaya konmasında idare hukukundan faydalanılmaktadır. Bu kapsamda idare hukukuna bağlılık, kavramsal, işlemsel, düzenlemeler bakımından, mahkeme kararlarına ve idari kararlara bağlılık şeklinde karşımıza çıkmakta olup, çalışmada idare hukuku düzenlemelerine, idare hukuku kavramlarına ve idari işlemlere bağlılık türleri incelenmiştir. Atıf suretiyle ceza normu ihdası kanunilik ilkesinin sonuçlarından olan belirlilik ilkesiyle bağdaşmasa da çevrenin korunmasında idare hukukunun rolünün yadsınamayacak derecede fazla olması nedeniyle zorunludur. Gerek hukuk düzeninin bütünlüğü gerekse de ceza hukukundan önceki aşama olan idare hukukuyla çevrenin

korunması aşamasının birikimlerinden faydalanmak için idare hukukuna bağlılığın gerekli olduğunu düşünmekteyiz. Fakat idare hukukuna bağlılık türlerinden olan idari işlemlere bağlılıkta veya idare hukuku düzenlemelerine bağlılıkta bağlılığın yönetmelik olması gibi durumlarda suçta ve cezada kanunilik ilkesi ve dolayısıyla idarenin suç ve ceza yaratma yasağına dikkat edilmesi gerekir. İlkeleri zedeleyici düzenleme yapılmaması bu anlamda önemlidir. Örneğin gürültü kirliliğine neden olma suçunda cezalandırılabilir gürültü eşiği, Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği'nde belirlendiğinden bu ilke ihlal edilmiştir. İmar kirliliğine neden olma suçu bakımından ruhsatsız olmak veya ruhsata aykırılık imar mevzuatına göre belirleneceğinden, ruhsat, bina, ruhsat gerektiren değişiklikler, mücavir alan gibi kavramlar İmar Kanunu'nda düzenlendiğinden, kanunilik ilkesini ihlal etmemektedir.

Suç tipinin getiriliş amacı gerekçede kamusal arazilerin talan edilmesini önlemek olarak ifade edilmişse de madde düzenlemesi kişinin kendi arazisinde dahi ruhsatsız bina yapmayı cezalandırdığından, sadece bina diyerek diğer yapıları kapsam dışında tutulması nedeniyle getiriliş amacını gerçekleştirmekten uzaktır. Zira suçun uygulama alanı belediye sınırları ve özel imar rejimine tabi yerlerle sınırlı kalmıştır.

İmar kirliliğine neden olma suçunun (m. 184/1) konusu bina olarak belirlenmiştir. Bu hüküm çevrenin korunması bakımından yeterli değildir. Zira binalardan daha fazla yer kaplama ihtimali olan ve doğrudan gelir getirmeye yönelik tarzda olan ve bina kapsamında olmayan yapıların inşa edilmesi imar kirliliğine neden olacaktır. Fakat kanun koyucu suç tipini binayla sınırladığından, bu fiiller bakımından TCK m. 184 oluşmayacaktır. Dolayısıyla, ceza hukukunun caydırıcı etkisinden faydalanmak için suçun konusunun yapı olarak değiştirilmesi gerekmektedir.

Madde gerekçesinde imar mevzuatına aykırı inşai faaliyet denmesi m. 184/1'in tipinin belirlenmesinde sorunlara yol açmıştır. Madde düzenlemesinde imar mevzuatına aykırılık değil, ruhsata aykırılık veya ruhsatsızlık cezalandırılmaktadır. Bu sebeple imar planlarına aykırı olarak verilmiş ruhsatlara uygun yapılan binalar bakımından failin cezai sorumluluğuna gitmek mümkün olmayacaktır.

Birinci fıkra bakımından yaptıran veya yapan kişilerin kim olduğu gerekçede sayılmak suretiyle gösterilmiş olması da kanaatimizce isabetli değildir. Zira örnek olarak sayılan bu kişilerden işçilerin, kalfaların fail olma durumları ancak kastın varlığına bağlı

olacaktır. Fakat gerekçede saymak suretiyle bu kişilerin fail olacağı belirtildiğinden ruhsattan habersiz işçilerin, kalfaların kastının varlığı araştırılmadan sorumluluğuna gidilebilecek bir durum ortaya çıkmaktadır. Gerekçede denetim görevlilerinin de suçun faili olabileceği yer almakta olup bu husus öğretiyi de etkilemekte ve buna paralel görüşler ileri sürülmektedir. Yapı Denetimi Hakkında Kanun'da özel hüküm bulunmasaydı, sorumluluğu yardım eden şeklinde belirlenecek olan denetim görevlileri, gerekçeyle birlikte fail gibi sorumlu tutulacaktır. Bu husus failliğe ilişkin TCK m. 37 ve devamı maddelerle çelişmektedir. Ceza sorumluluğu gerekçeyle belirlendiğinden, kanunilik ilkesine aykırıdır. Dolayısıyla kontrol ve denetim hizmeti veren görevliler, Yapı Denetimi Hakkında Kanunun 9. maddesi hükümlerine göre sorumlu olacaktır.

Madde metni ile gerekçenin "yapmak", "yaptırmak" fiillerinin açıklanması bakımından yetersiz olduğu görülmektedir. Bina yapmak fiilinden anlaşılması gerekenin Yargıtay uygulamasındaki gibi inşai faaliyete başlamış olmak olarak kabul edilip, ceza sorumluluğunu hazırlık hareketlerine kadar çekerek genişleterek suçun icrasına başlanmasıyla beraber tamamlanmış suçtan sorumlu tutmak suretiyle kusurla orantısız ceza verilip verilmeyeceği veya binanın tamamlanmasını arayarak tamamlanmamış binalar bakımından teşebbüs hükümlerinin uygulanıp uygulanamayacağı belirsiz olduğundan tartışmalara neden olmuştur. Bu sebeple, madde metninin teşebbüs hükümlerinin uygulanmasını tereddüde yer bırakmayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Zira iki kabul arasındaki ceza sorumluluğu farkı izah edilebilir nitelikte değildir. Binalarda yapılacak tadilat fıkra kapsamında değerlendirilmemelidir. Ancak bu tadilat, bağımsız bölüm oluşturacak nitelikte olduğu veya binaya alan kazandırdığı zaman, madde kapsamında değerlendirilmelidir. Fakat öğreti ve Yargıtay uygulamalarında yer alan esaslı değişikliklerin, taşıyıcı kolonların değiştirilmesinin veya etkileyen faaliyetlerin suç tipini oluşturduğunun kabul edilmesi, bina yapma niteliğinde olmadığından kıyas yasağını ihlal ettiği düşüncesindeyiz.

İkinci fıkra bakımından suçun sadece maddede sayılan hizmetlerle sınırlandırılmış olması, anılan hizmetlerin şantiyelere bağlanmış olmasıyla sınırlı tutulması ve şantiye kurulmadan yapılmaya devam eden binalara doğrudan bağlama yapılmasına müsaade edilmesinin kapsam dışında tutulması isabetli olmamıştır. Bu sebeple madde metninin ruhsatsız olarak veya ruhsata aykırı olarak başlanan bina inşaatlarını, diğer alt yapı

hizmetlerinin bağlanmasını ve kişinin anılan hizmetleri bizzat bağlaması hallerini de kapsayacak şekilde yenilenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Yapı ruhsatı alınmamış binalarda sınai faaliyete müsaade etme fiili bakımından tasarıda olan ve fakat genel kurulda çıkarılan "ticari" faaliyetin de dahil edilmesi gerekmektedir. Ayrıca ruhsatsız binada sınai faaliyete izin veren kişi cezalandırılırken bizzat sınai faaliyeti yapan kişi ise sadece kabahatten dolayı sorumlu tutulacak olup bu haliyle bizzat çevre kirliliği tehlikesini doğuran eylemi yapan kişi cezasız kalmaktadır. Kanaatimizce yapı kullanma ruhsatı olmaksızın yapılan binalarda sınai faaliyeti bizzat yürüten kişi de cezalandırılmalıdır.

İlk iki fıkra bakımından getirilen belediye sınırları ve özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanma kriteri, belediyenin kontrolü altında olan mücavir alanları da kapsayacak şekilde geliştirilmelidir. Aksi halde imar mevzuatı bakımından belediye kontrol ve denetimi altında olan bu alanlarda çarpık ve ruhsatsız yapılaşmanın önlenmesi mümkün olmayacaktır.

Etkin pişmanlık düzenlemesinin sadece ilk iki fıkra bakımından getirilmiş olması ve fakat üçüncü fıkrayı kapsam dışında tutması da kanaatimizce isabetli değildir. Zira bu durumda da yapı kullanma ruhsatı alınabilir ve bina imar mevzuatına uygun hale getirilebilir. Dolayısıyla maddenin fıkraları arasında bu şekilde bir ayrım yapılmasını isabetsiz bulmaktayız. Etkin pişmanlık hükmü, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına engel teşkil edecektir. Zira hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının şartlarından birisi de suçun ortaya çıkardığı zararları gidermektir. Dolayısıyla zarar giderimi (binanın yıkılması veya hukuka uygun hale getirilmesi) söz konusu ise zaten TCK m. 184/5 uygulanacağından, CMK m.231 uygulama alanı bulamayacaktır. Kaldı ki, fail için daha avantajlı olan TCK m. 184/5'i reddeden failin ödüllendirilmesi anlamına gelecek şekilde hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi, uygulamada birçok failin binayı ruhsat ve eklerine uygun hale getirmeye gitmekten ziyade hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesini sağlama yolunu tercih etmesine sebep olacaktır.

Maddenin son fıkrasına eklenen zaman bakımından uygulamayı isabetli bulmamaktayız. Zira 2.ve 3. fıkrada yer alan fiillerin, 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılan yapılar bakımından uygulanmayacağı belirtilmektedir. Fakat 2.ve 3. fıkrada yer alan fiiller,

binalar daha önce yapılmış olsa bile, belirtilen tarihlerden sonra işlenmiş olabilir. Bu durumda madde yürürlüğe girdikten sonra işlenen fiiller bakımından bir af hükmü getirilmiştir. Bize göre fıkranın eklenmesi gerekçede belirtildiği gibi uygulamada oluşan tereddütleri gidermek değildir. Bu sebeple 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılan yapılar bakımından zaten kanunilik ilkesi gereği sorumluluk olmayacağından, bu tarihten sonraki müsaade etme eylemlerinden dolayı failin sorumlu tutulmayacağına yönelik bu fıkra isabetli olmamıştır.

KAYNAKÇA

Abbas Kılıç, Ümit Kocasakal Röportajı, Ankara Barosu, Ulaşılabilir URL: http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/hgdmakale/2006-1/11.pdf **(Erişim Tarihi: 17.02.2020)**

Abdulbaki Giyik, İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu, ***TBB Dergisi***, Sayı:134, 2018, s.71-114.

Ahmet Gökcen, ***İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu'nun. Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi ve Çevreye Karşı Suçlar Paneli***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2012, s.133-144.

Ahmet Gökcen, ***Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri***, İstanbul, 1989, s.161.

Ahmet Kabaklı, Tarih Boyunca Türklerde Çevre Koruma, ***Çevre ve İnsan***, Sayı:8, 1988, s.38-39.

Ahmet Mithat Güneş, Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme, ***Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi***, Cilt:16, 2010, s.299-333.

Alexander Avanesov, ***Constructıon Endorsement Process In Russia***, Bachelor's Thesis, 2010, s.53.

Ali Kemal Yıldız, ***5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Seminer Notları***, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2007, s.293.

Ali Kemal Yıldız, İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK m.184), ***Galatasaray Hukuk Fakültesi Dergisi***, Cilt:2, Sayı:2, 2004, s.293-298.

Ali Parlar ve Muzaffer Hatipoğlu, ***Açıklamalı-Yeni İçtihatlarla 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu***, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010, s.2875.

Andrea Guerrini ve Guilia Romano, ***Water Management in Italy, Governance, Performance and Sustainability, Springer Briefs in Water Science and Technology***, Sipringer, 2014, s.6.

Andreas Glaser, ***German Environmental Law In A Nutshell Annual Report***, Germany: March, 2011, s.2.

Aristide Police, ***Q&A on Environmental Law in Italy***, Clifford Chance, 2013, s.7.

Arnold Sizov, Legal Regulation of Soil and Land Protection in Settlements of the Russian Federation, ***Eurasian Soil Science***, Sayı:12, Cilt:43, 2010, s.1401-1409.

Arzu Sağlamdemir, Ceza Hukukunda İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2007, s.50 ***(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)***

Asım Kaya Bekman, Gecekondu Kanunu Hakkında Bir İnceleme, ***Ankara Barosu Dergisi***, Sayı:6, 1967, s.943-946.

Ayhan Tekinsoy, İmar Planlarının Hukuksal Niteliği, İmar Planı İptalinin Bu Plana Dayanılarak Verilmiş Ruhsatlar Üzerindeki Etkisi, ***Ankara Barosu Dergisi,*** Sayı:2, 2008, s.46-56.

Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin Saygılar, Esra Alan Akcan, Özdem Özaydın, Efser Erden Tütüncü (2017). ***Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku***, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Barış Güldoğan, Köylerde Yapılan Yapıların Hukuki Açıdan İrdelenmesi (3194 Sayılı İmar Kanunu Madde 27 Üzerine İnceleme), ***İzmir Barosu Dergisi***, Sayı:3, 2011, s.27-50.

Berrin Akbulut, ***Türk Ceza Kanunu ile Kabahatler Kanunu Genel Hükümlerinin Yaptırım Hükümleri Dışında Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi***, 2. Baskı, Ankara: Adalet, 2014, s.667.

Burak Gemalmaz, ***Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı***, İstanbul: Beta Yayınları, 2009, s.1.

Burhan Kuzu, S***ağlıklı ve Dengeli Bir Çevrede Yaşama Hakkı (Çevreye Bir Kamu Hukuku Yaklaşımı)***, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1997, s.178.

Burhan Kuzu, ***Sağlıklı ve Dengeli Bir Çevrede Yaşama Hakkının Gelişim Süreci***, İÜHFM, 1997, s.143-152.

Bülent Algan, ***Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2007, s.54.

Cafer Ergen, ***Danıştay İçtihatlarıyla İmar Hukuku***, 2. Baskı, Ankara: Seçkin, 2012, s.15.

Çevrenin Ceza Hukuku Yoluyla Korunması Hakkında Çerçeve Kararı, Ulaşılabilir URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=**(Erişim Tarihi: 17.02.2020)**

Dieter Medicus, ***Umweltschutz als Aufgabe des Zivilrechts-aus zivilrechtlicher Sicht, Umweltschutz und Privatrecht,*** 5. Trier Kolloquim zum Umwelt-und Technikrecht, Werner Verlag, Düsseldorf, 1990, s.5-33.

Durmuş Tezcan ve Mustafa Ruhan Erdem, ***Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin TCK Tasarısı Hakkındaki Görüşü, Türk Ceza Kanunu Reformu***, 2. Kitap, Ankara: TBB Yayınları, 2004, s.327-355.

Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve Murat Önok, ***Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku***, 8. Baskı, Ankara: Seçkin, 2012, s.540.

Elena Kareva, ***Menagement of Construction Proces In Russia Federation***, Bachelor's Thesis, 2011, s.41.

Engin Güngör, Türk Ceza Kanun'unda Çevreye Karşı Suçlar, Niğde Üniversitesi, 2013, s.78 ***(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)***

Ercüment Akış, Belediyenin İmar Planlarını Değiştirmesi ve Hukuki Sonuçları, ***Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi***, Cilt:6, Sayı:4, 1997, s.45-51.

Erdal Abdulhakimoğulları ve Fatmagül Kale, Türk Anayasalarında ve Karşılaştırmalı Hukukta Konut Hakkı, ***TAAD***, Cilt:4, Sayı:15, 2013, s.15-38.

Erhan Günay, ***Belediyelerde İşlenen Adli Suçlar***, Ankara: Seçkin, 2011, s.37.

Erhan Günay, ***İmar Kirliliğine Neden Olma ve Bağlantılı Görev Suçları***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2015, s.13.

Erkan Duymaz, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Çevrenin Korunmasına Katkısı, ***İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi***, Sayı:47, 2012, s.121-160.

Erol Ünal, Feridun Duyguluer ve Ersin Bolat, ***İmar Terimleri***, Ankara: TODAİE Yayınları, 1998, s.52.

Ersan Şen, Ceza Hukuku Açısından Avrupa Birliği'nde Çevrenin Korunması, ***İÜSBFD***, Sayı:7, 1994, s.61-65.

Esat Şener, ***Açıklamalı-Madde Atıflı Hukuk Sözlüğü***, Ankara: Seçkin, 2001, s.347.

Esin Örücü, ***Taşınmaz Mülkiyetine Bir Kamu Hukuku Yaklaşımı Mülkiyet Hakkının Sınırlanması***, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1976, s.1.

Farnco Gianpietro ve Andrea Mazziotti Di Celsa, ***Environmental Law In Italy, in. Environmental Law In Europa***, Kluwer, 1999, s.355-378.

Fatih Selami Mahmutoğlu, ***Suç-Kabahat Ayrımı-İdari Ceza Hukukunun Temelleri***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2009, s.27-42.

Fatih Selami Mahmutoğlu, ***TBMM Adalet Komisyonu'nda Kabul Edilen Türk Ceza Kanunu Tasarısı Hakkında Görüş, in. Türk Ceza Kanunu Reformu***, 2. Kitap, Ankara: TBB Yayınları, 2004, s.357-378.

Fatmagül Kale, ***Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Konut Hakkı***, Ankara: Adalet, 2013, s.7.

Fehmi Yavuz ve Ruşen Keleş, ***Çevre Sorunları***, 2. Baskı, Ankara: AÜSBF Yayınları, 1983, s.173.

Fikret Eren, ***6098 Sayılı Türk Borçlar Kanun'una Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler***, 16. Baskı, Ankara: Yetkin, 2014, s.649.

Firuz Yaşamış, Çevre Ceza Hukukunda Son Gelişmeler: Yeni Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu, ***TBB Dergisi***, Sayı:58, 2005, s.137-147.

Francesco Francioni ve Massimiliano Montini, ***Public Environmental Law In Italy, in. Comperative Environmental Law In Europa, An Introduction to Public Environmental Law In The EU Member States***, Metro, 1996, s.241-268.

Frank Saliger, ***Umweltstrafrecht***, München: Verlag Franz Vahlen, 2012, s.12.

Gülsün Ayhan Aygörmez, ***Çevreye Karşı Suçlar, Türk ve Alman Çevre Ceza Hukukunda Güncel Sorunlar***, Ankara: Yetkin Yayınları, 2015, s.501.

Halil Kalabalık, ***İmar Hukuku Dersleri***, 7. Baskı, Ankara: Seçkin, 2015, s.37.

Harm Peter Westermann, ***Das Private Nachbarrecht Als Instrument Des Umweltschutzes, Umweltschutz Und Privatrecht***, 5. Trier Kolloquim zum Umwelt- und Technikrecht, Düsseldorf: Werner Verlag, 1990, s.103-132.

Hasan Gerçeker, ***Yorumlamalı ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu***, 2. Baskı, Cilt:3, Ankara: Seçkin Yayınları, 2014, s.3608.

Hasan Nuri Yaşar, ***İmar Hukuku***, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2008, s.7.

Horst Schlemminger ve Holger Wissel, ***German Environmental Law For Practitioners***, München: C.H. Beck and Kluwer, 1996, s.15.

Ilgın Özkaya Özlüer, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği Işığında İmar Planlarında Yetki Sorunu, ***AÜHFD***, Sayı:64, Cilt:2, 2015, s.435-457.

Irving Sloan, ***Environment and Law***, New York: Oceana Publications, 1971, s.8.

İbrahim Ceyhan, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Çevre Hakkının Korunması (Çevreye Karşı Suçlar), İstanbul Üniversitesi, 2008, s.103-104 ***(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)***

İbrahim Kaboğlu, ***Çevre Hakkı***, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 1996, s.9.

İbrahim Kaboğlu, Yerleşme Özgürlüğü ve Konut Hakkı (Temel Özgürlük Sosyal hak Birleşmesi), ***İnsan Hakları Yıllığı,*** Cilt:17-18, Sayı:1, 1996, s.149-169.

İbrahim Ceyhan, "İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu", CHD, S. 10, Y. 2009, s. 89.

İzzet Özgenç, Ana Hatlarıyla TCK Tasarısı, ***HPD***, Sayı:2, 2004, s.102-113.

İzzet Özgenç, ***Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi***, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2006, s.57-58.

Kaan Karcılıoğlu, Özellikle Fenni Mesullerin Faillik Konumu Açısından İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu, Ulaşılabilir URL:http://www.leventbicakci.com/kaan.pdf**(Erişim Tarihi: 18.02.2020)**

Kayıhan İçel, ***Suçların İçtimaı***, İstanbul: Sermet Matbaası, 1972, s.172.

Kemal Görmez, ***Türkiye'de Çevre Politikaları***, Ankara: Gazi Büro, 1991, s.57.

Kemal Kartal, ***Kentleşme ve İnsan***, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1978, s.4.

Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, ***Borçlar Hukuku Genel Hükümler***, 10. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013, s.172.

Kürşat Ersöz, Bir İdari İşlem Olarak Yıkım Kararı, ***Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi***, Cilt: 19, 2015, s.103-149.

Lamih Çelik ve Cüneyd Altıparmak, ***84 Soruda İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK m.184)***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2013, s.37.

Levent Emre Özgüç, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Çerçevesinde Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu, İstanbul Koç Üniversitesi ***(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)***

Mahmut Güler, Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım, ***Ankara SBF***, Sayı:66, Cilt:1, 2011, s.49-71.

Mahmut Koca, YTCK'da Hukuka Uygunluk Sebepleri, ***CHD***, Yıl:1, Sayı:1, 2006, s.115.

Marc Plalemaerts, Stockholm'den Rio'ya Uluslararası Çevre Hukuku: Geleceğe Doğru Geri Adım Mı? ***Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi***, Cilt:52, Sayı:1, 1997, s.613-632.

Mark Cohen, Environmental Crime and Punishment: Legal/Economic Theory and Empirical Evidence on Enforcement of Federal Environmental Statutes, ***Journal of Criminal Law and Criminology***, Sayı:82, Cilt:4, 1992, s.1054-1108.

Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcen ve Caner Yenidünya, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler***, 8. Baskı, Ankara: Adalet Yayınları, 2014, s.281.

Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcen ve Caner Yenidünya, ***Ceza Hukuku Özel Hükümler***, 14. Baskı, Ankara: Adalet, 2014, s.460.

Michael Faure ve Günter Heine, ***Environmental Criminal Law In The European Union***, Edition Iuscrim, Freiburg Im Bresgau, 2000, s.197.

Michael Faure, Avrupa Çevre Ceza Hukuku: Gerçekten İhtiyacımız Var mı? ***İÜHFM***, Sayı:2, Cilt:70, 2012, s.333-354.

Michael Rodi, ***Public Environmental Law In Germany, Comparative Environmental Law In Europe, An Introduction To Public Environmental Law In The EU Member States***, Metro, 1996, s.151-191.

Mithat Arman Karasu ve Cüneyd Altıparmak, İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK m.184), ***Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi***, Cilt:9, Sayı:105-106, 2013, s.43-74.

Mine Arısoy, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu", Terazi Aylık Hukuk Dergisi, S. 13, Y. 2007, s.88.

Muhammet Murat Ülkü, 5237 sayılı TCK 181-184. Maddelerinde Yer Alan Çevreye Karşı Suçlar, Ulaşılabilir URL: http://www.cezabb.adalet.gov.tr/makale/149.pdf**(Erişim Tarihi: 18.02.2020)**

Mustafa Erdoğan, ***Anayasa Hukuku***, 6. Baskı, Ankara: Orion, 2011, s.59.

Mustafa Toprak, ***Açıklamalı-İçtihatlı Orman Suçları***, Ankara: Adalet, 2013, s.97.

Mustafa Yılmaz, ***İmar Yaptırımları ve Yargısal Korunma***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2002, s.19.

Müslüm Akıncı, ***Oluşum ve Yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku***, Kocaeli: Kocaeli Kitap Kulübü Yayınları, 1996, s.156.

Necati Meran, ***5237 sayılı TCK'da İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu ve İmardan Sorumlu Kişilerin Görevi Kötüye Kullanmaları, Mühür Bozma ve Muhafaza Görevini Kötüye Kullanma Suçları***, 2. Baskı, Ankara: Adalet, 2013, s.6.

Nezih Sütçü, İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu, ***Legal Hukuk Dergisi***, Sayı:25, 2005, s.984.

Nihal Ekin Erkan, Ebniye Nizamnamelerinden Şehir Planlama Teorisine Uzan Yol: İstanbul'da Şehir Planlama, ***Çağdaş Yerel Yönetimler***, Cilt:21, Sayı:24, 2012, s.1-14.

Nur Centel, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, ***Kişilere Karşı İşlenen Suçlar***, 2. Baskı, İstanbul: Beta, 2011, s.307.

Nükhet Yılmaz Turgut, ***Çevre Politikası ve Hukuku***, Ankara: İmaj Yayınevi, 2009, s.89.

Onur Özcan, Çevre Suçlarında Şirketlerin Cezai Sorumluluğu, İstanbul Galatasaray Üniversitesi, İstanbul, 2007, s.4 ***(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)***

Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan ve Mustafa Artuç, ***Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu***, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınları, 2014, s.5633.

Ozan Taşkın, Maddi ve Muhakeme Boyutuyla Çevre Ceza Hukukuna Dair Bazı Tespitler/Kısmi Öneriler, ***Journal of Penal Law and Criminology***, Sayı:3, Cilt:1, 2015, s.119-166.

Öner Yıldız, Türkiye BN: 48939/99, 30.11.2004, Ulaşılabilir URL: http://www.edb.adalet.gov.tr/Ymb/pdf/399.pdf***(Erişim Tarihi: 18.02.2020)***

Öner Yıldız, Türkiye, BN: 48939/99, 30.11.2004, Ulaşılabilir URL: http://www.edb.adalet.gov.tr/Ymb **(Erişim Tarihi: 18.02.2020)**

Özcan Özbey, "İmar Kirliliğine Neden Olma Suçunda İçtima Uygulaması", TAAD, Y. 2013, S. 13, s. 325;

Paola Brambilla, Environmental Penalties In Italy, ***Elni Law Review***, Sayı:1, 2009, s.2-12.

Rahşan Bengi Gezgin, Çevre Hakkı ve Türk Ceza Kanun'unda Çevreye Karşı Suçlar, Sakarya Üniversitesi, 2007, s.93 ***(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)***

Ramazan Yıldırım, İmar Hukukuna Aykırı Yapılar Üzerinde İdarenin Yetki ve Yaptırımları, İstanbul Üniversitesi, 1990, s.11 ***(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)***

Rebecca Bratspies, Do We Need a Human Right to a Healthy Environment? ***Santa Clara Journal of International Law***, Sayı:13, Cilt:1, 2014, s.31-69.

Rio Deklarasyonu, Ulaşılabilir URL: http://www.gezegenimiz.com/riodektr.asp**(Erişim Tarihi: 18.02.2020)**

Ruşen Keleş ve Ayşegül Mengi, ***İmar Hukukuna Giriş***, 2. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2014, s.39.

Santiago Mir Puig, Legal Goods Protected by the Law and Legal Goods Protected by the Criminal Law as Limits to the State's Power to Criminalize Conduct, ***New Criminal Law Review: An International and Interdisciplinary Journal***, Sayı:11, Cilt:3, 2008, s.409-418.

Sayıştay, Büyükşehir Belediyelerinde Altyapı Faaliyetlerinin Koordinasyonu, Ulaşılabilir URL: https://www.sayistay.gov.tr/tr/?p=2&ContentID=395**(Erişim Tarihi: 28.12.2020)**

Sedat Sami Haşıloğlu, İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu ve Bu Suçun Onarıcı Adalet Kavramı Bakımından İncelenmesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2012, s.110 ***(Yayımlanmamış Doktora Tezi)***

Selahattin Bağdatlı, ***Hukuk Sözlüğü***, İstanbul: Derin Yayınları, 2012, s.336.

Serhat Bayraktutan, Yargıtay Kararları Işığında İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu, ***Yargıtay Dergisi***, Cilt:38, Sayı:3, 2012, s.5-48.

Sevim Budak, Sınır-Ötesi Çevresel Etkiler Doğuran Faaliyetlerde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ESPOO) Sözleşmesi, ***YÜHFD***, Cilt:2, Sayı:2, 2005, s.21-39.

Süheyla Alıca, ***Türkiye'de Çevre Suçları***, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s.59-88.

Tamer Gök, ***İmar Kararları ve Yargı Denetimi***, Ankara, 1983, s.13.

Tamer Gök, ***İmar Kararları ve Yargı Denetimi***, Ankara: Seçkin Yayınları, 1983, s.5.

TBMM, Ulaşılabilir URL: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm, **(Erişim Tarihi: 19.02.2020)**

TBMM, Ulaşılabilir URL: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm, **(Erişim Tarihi: 19.02.2020)**

TDK, Ulaşılabilir URL: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid**(Erişim Tarihi: 18.04.2020)**

Tekin Akıllıoğlu, ***İnsan Hakları Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri***, 2. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi, 2010, s.178.

Tuğrul Katoğlu, ***Çevre ve Ceza Hukuku Yeni TCK ve Çevreye Karşı Suçlar***, Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2006, s.77-104.

UNEP, Ulaşılabilir URL: http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97**(Erişim Tarihi: 19.02.2020)**

Vagliasindi Grazia Maria, Lucifora Annalisa ve Bianco Floriana, ***Fighting Environmental Crime İn Italy: A Country Report. Study İn The Framework Of The EFFACE Research Project***, Catania: University of Catania, 2015, s.20.

Veli Özer Özbek, Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız ve İlker Tepe, ***Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler***, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.219.

Vuslat Dirim, ***Sit Alanında İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu ve Yargıtay Uygulamaları***, Ankara: Seçkin, 2012, s.75-83.

Wiiliam Kratzke, Russia's New Land Code: Two Percent Solution, ***Minnesota Journal Of Global Trade***, Sayı:1, Cilt:12, 2012, s.109-198.

William E. Butler, ***Russian Criminal Law And Procedure***, Wildy, Simmonds And Hill Publishing, London, 2011, s.19.

Yener Ünver ve Ayşe Nuhoğlu, ***Federal Almanya Çevre Ceza Hukuku***, İstanbul: Beta Yayınları, 1999, s.54.

Yener Ünver, ***Ceza Hukuku ile Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer***, Ankara: Seçkin Yayınları, 2003, s.534.

Yılmaz Tekin, ***Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü***, Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, 2007, s.265.

Yunus Fidan, İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK Mad. 184), İstanbul Marmara Üniversitesi, 2010, s.1 ***(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)***

Yusuf Başlar, Kamu Tesis Arsaları Üzerinde İmar Planı Uygulamaları ve Karşılaşılan Sorunlar, ***İBD***, Cilt:85, 2011, s.80-97.

Zeki Hafızoğlulları ve Devrim Güngör, Türk Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi, ***TBB Dergisi***, Sayı:69, 2007, s.21-51.

Zeki Hafızoğulları ve Muharrem Özen, ***Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Topluma Karşı Suçlar***, Ankara: US-A Yayıncılık, 2012, s.65.